

T.C
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜELLİFİ BELLİ OLMAYAN MENSUR BİR Mİ‘RÂC-NÂME
(MARMARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
KÜTÜPHANESİ NO:105)

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem DEMİRTAŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Çiğdem DEMİRTAŞ tarafından, **Dr.Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER** danışmanlığında hazırlanan “**Müellifi Belli Olmayan Mensur Bir Mi‘râc-nâme (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi No:105)**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 17.06.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Yavuz BAYRAM Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sefa ÇAKIR Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü yönetim Kurulunca balirlenen ve yukarıdaki imzaların adı yazılı öğretim üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / 2021
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

02/08/2021

Çiğdem DEMİRTAŞ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: Müellifi Belli Olmayan Mensur Bir Mi'râc-nâme
(Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi No:105)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 18/05/2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 14

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

İmza

18/05/2021

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER

ÖZET

MÜELLİFİ BELLİ OLMAYAN MENSUR BİR Mİ‘RÂC-NÂME (MARMARA
ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ KİTÜPHANESİ NO:105)

Çiğdem DEMİRTAŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans, Haziran/2021

Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER

Türklerin İslam dinini kabul etmesi ile beraber toplumun içinde bulunduğu değişime paralel olarak edebiyat da değişime uğramıştır. Birçok yazarın eserlerini yazış şekli değişmiş, pekçok tür Türk edebiyatına girmiştir. Halka İslamiyet’i öğretmek, belli bir dinî ahlak oluşturmak adına birçok müellif dinî-didaktik eserler yazmıştır. Bu dinî eserlerin başında elbette Hz. Muhammed’in hayatı, doğumu, hicreti, ona olan bağlılık gibi konuları işleyen eserler gelmektedir. Kitâb-ı Mi‘râc-nâme de bu işlenen konulardan birini ele alır.

Mi‘râc hâdisesinin işlendiği bir tür olan Mi‘râc-nâme, 12.yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında görülmeye başlanmıştır. Çağatay sahasında Hakim Ata’nın Mi‘râc-nâmetü’l-Hazret isimli eseriyle beraber Türk şairleri müstakil olarak mi‘râc-nâme yazmaya başlamışlardır. Daha sonra bu yazılan mi‘râc-nâmelerin de mi‘râc gecesi okunması bir gelenek haline gelmiştir. Bu yönden bakıldığında müstakil olarak yazılan ve müellifi belli olmayan Kitâb-ı Mi‘râc-nâme adlı eserin toplumda yaygın kültürel dinî hassasiyetleri yansıtmayı, dönemin sosyal hayatı, dili, anlayışı gibi özelliklerini gözler önüne sermesi açısından önemli kabul edilmiştir.

Tezimize konu olan eser, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 105 numarada kayıtlıdır. Eseri kaleme alan kişi net değildir kapak kısmında ‘istehakkahü’ ifadesi ile iki tane mülkiyet kaydı mevcuttur. Bunların birinde H.1140 tarihi ile Hüseyin Paşa ve diğerinde Muhammed Za’ib ismi yer almaktadır. Eserin sonunda da H.1140 tarihi vardır. Bu yüzden bu tarihin yazım tarihi olduğu düşünülmektedir. Eser mensur olarak yazılmıştır. Kitâb-ı Mi‘râc-nâme, Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı adıyla üç bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmada birinci kısım incelenmiştir. Kitâb-ı Mi‘râc-nâme’nin İslamî Türk edebiyatına katkısı olabileceği düşünüldüğü için üzerinde çalışılmaya değer bulunmuştur.

Transkripsiyonlu hali ile okunmasını, sözlük çalışması ile kolay anlaşılmasını sağlamak, motiflerle diğer mi‘râc-nâmeler arasındaki yerini ortaya koymak, dönemin dinî değerlerine, ahlak anlayışına, dilin gelişme aşamasına bir örnek teşkil etmek ve Klasik Türk edebiyatına bir eser daha kazandırmak amacıyla bu tez hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mi‘râc-nâme, Mensûr mi‘râc-nâme, Mi‘râciyye, Türk İslam Edebiyatı, Mi‘râc

ABSTRACT

A PROSE OF UNKNOWN AUTHOR “MI‘RAJ-NÂME” (LİBRARY OF
MARMARA UNİVERSİTY/ FACULTY OF THEOLOGY, NO: 105)

Çiğdem DEMİRTAŞ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Turkish Language and Literature

Master, June/2021

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Halil İbrahim HAKSEVER

With the acceptance of Islam by the Turks, in parallel with the change in Turkish society, Turkish literature has also changed. The writing style of many authors has changed, many genres entered Turkish literature. Many authors revealed religious-didactic works in order to teach Islam to the public and to create a certain religious morality. One of the leading ones of these religious works is, of course, that deal with issues such as the life of the prophet Muhammed, his birth, his migration, and other topics related to him such as the Mi‘raj-name book which deals with one of these issues.

Mi‘raj-name, a genre in which the Miraj incident is depicted, has been seen in Turkish literature since the 12th century. In the field of Çağatay, Turks started to write mi‘raj-name independently together with Hakim Ata’s work named Mi‘raj-nâmetü’l-Hazret. Later, it has become a tradition to read Mi‘raj-name as Mi‘raj night. From this point of view, the work named Mi‘raj-nâme, which was written independently and whose author is not known, is considered important in terms of showing the religious sensitivities that have spread to the society, revealing the social life, language and understanding of that period.

The topic of the work related to our thesis is registered in the library of Marmara University/ Faculty of Theology under No. 105. The author who wrote the work is unknown; however, there are two property records with the statement "willingness" on the cover part; one of them has the name of Hüseyin Pasha with the date of 1140 AH; and the other one has the name of Muhammed Ra'ib. Moreover, the date 1140 AH exists at the end of the work in the section that we did not translate; therefore, this date is thought to be the date of writing. The work is written in prose. The Mi‘raj-name book consists of three parts named Kimyâ-yı Saadet and Gayrı. The first part has been studied in our study. The Mi‘raj-name book has been found worth studying since it is predicted that it can contribute to İslamic Turkish literature.

This thesis was conducted in order to make it read in its transcribed form, easy to understand with a dictionary study, to reveal its place between motifs and other Mi‘raj-names, to serve as an example to the religious values of that period, to understand morality, to set an example for the development stage of the language and to bring another study to classical Turkish literature.

Key Words: Mirajnama, Prose Mirajnama, Mirajiyya, Turkish İslamic Literature, Miraj

ÖN SÖZ

Mi'râc-nâme, Hz.Muhammed'in en büyük mucizelerinden biri olan mi'râc hâdisesini anlatan mensur ve manzum eserlere verilen genel addır. Türk edebiyatında İslamiyet'in kabulü ile yazılmaya başlanan mi'râc-nâmeler, ilk olarak Arap edebiyatında mensur biçimleriyle ve daha ziyade bilgi vermek amacıyla oluşturulmuştur. Daha sonra İran edebiyatında ve Türk edebiyatında manzum halleri de görülmeye başlanmıştır. Türk edebiyatında birçok mensur örnekleri yazılmasına rağmen araştırmalara konu olan genellikle manzum biçimleri olmuştur. Bu çalışmada da daha az dikkat çeken mensur örneklerinden bir mi'râc-nâme üzerinde durulacaktır.

Çalışmamız giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde mi'râc ve İslam dininde mi'râc hâdisesinin nasıl işlendiği açıklanmış, mi'râc-nâmeler hakkında bilgi verilip tarihi seyri ele alınmış ve Türk edebiyatında mi'râc-nâmeler incelenmiştir. İkinci bölümde eserin şekil, içerik incelemesi yapılmış, dil ve imlâ özelliklerine genel hatlarıyla değinilmiş, mi'râc-nâmedeki motifler bulunmuş diğer mi'râc-nâmelerden farkı ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde metni kurarken izlenilen yöntem, transkripsiyon alfabesi ve metnin transkripsiyonlu çevirisi yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise metnin daha kolay anlaşılması için seçme bir sözlük eklenmiştir.

Eserin başında ve sonunda H.1140 tarihi yazılıdır. Eserin bu tarihte yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Ayrıca eserin Kitâb-ı mi'râc-nâme, Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı adını taşıyan üç bölümden oluşması, bu bölümlerin farklı konularda ve başlıklarda olması, eseri yazıya geçirenin metinleri sonradan birleştirdiğini ve yazıya geçirdiğini göstermektedir. Eser, özellikle muhtelif yerlerde anlatımın içine serpiştirilen hikâyeler ve gündelik hayata yönelik kültürel öğelerle dikkat çekicidir.

Bu çalışmamızla bilinmeyen bir eseri gün ışığına çıkarmayı, Eski Türk edebiyatına ait yeni bir eser kazandırmayı umuyoruz. Bu süreçte bana değerli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle beni dinleyip ihtiyaç duyduğum her anda yol gösteren kıymetli danışmanım Dr.Öğretim Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER'e, beni her konuda aydınlatan, engin bilgilerinden faydalanma fırsatı veren Prof.Dr. Yavuz Bayram'a, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her sıkıntıda yanımda olan anneme babama ve kardeşime teşekkürü borç bilirim.

Çiğdem DEMİRTAŞ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Problemi.....	1
2. Tezin Amacı ve Önemi.....	1
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	2
4. Araştırmanın Aşamaları.....	2
1. BİRİNCİ BÖLÜM Mİ'RÂC VE Mİ'RÂC-NÂMELER.....	3
1.1. Mi'râc ve İslam Kaynaklarında Mi'râc.....	3
1.2. Edebî Metin Olarak Mi'râc-nâme ve Mi'râciyye.....	6
1.3. Diğer Edebiyatlarda Mi'râc-nâmeler.....	8
1.4. Türk Kültür ve Edebiyatında Mi'râc ve Mi'râc-nâmeler.....	10
1.5. Mi'râc ve Mi'râc-nâmelerle İlgili Çalışmalar.....	13
2. İKİNCİ BÖLÜM KİTÂB-I Mİ'RÂC-NÂME.....	18
2.1. Eser Hakkında Bilgi ve Değerlendirme.....	18
2.1.1. Eserin Şekil Özellikleri.....	18
2.1.2. Eserin Dili ve Cümle Yapıları.....	19
2.1.3. Eserin İmlâ Husûsiyetleri.....	23
2.1.4. Eserin Türk Edebiyatındaki Diğer Örneklerle Mukayesesi.....	29
2.2. Eserin Muhteva Bakımından İncelenmesi.....	32
2.2.1. Eserde Yer Alan Şahıslar.....	32
2.2.1.1. Peygamberler	32
2.2.1.2. Sahâbîler.....	33
2.2.1.3. Tasavvufî ve Dînî Şahsiyetler.....	34

2.2.2. Eserde Yer Alan Mekânlar.....	34
2.2.3. Eserde Yer Alan Melekler.....	36
2.2.4. Eserde Zaman ve Zaman Algısı.....	38
2.2.5. Eserde Yer Alan Önemli Unsurlar ve Motifler.....	39
2.2.5.1. Mi'râcın Gerçekleşme Tarihi.....	40
2.2.5.2. Mi'râcın Başladığı Mekân.....	40
2.2.5.3. Mi'râca Davetin Gelmesi.....	40
2.2.5.4. Burak.....	41
2.2.5.5. Yolculuk Sırasında Duyulan Sesler.....	42
2.2.5.6. Hz.Muhammed'e İkrâm Edilen Süt, Hamr.....	42
2.2.5.7. Avrat, Yiğit, Kırgıl.....	43
2.2.5.8. Kokmuş Et Yiyenler.....	43
2.2.5.9. Odununu Düşüren Köle.....	44
2.2.5.10. Kuyudan Su Çıkaramayanlar.....	44
2.2.5.11. Beytü'l-Makdis.....	44
2.2.5.12. Gökler.....	45
2.2.5.13. Sidretü'l-Münteha.....	45
2.2.5.14. Deniz.....	45
2.2.5.15. Peygamberler.....	48
2.2.5.16. Melekler.....	53
2.2.5.17. Cehennem.....	57
2.2.5.18. Gayyâ Kuyusunun Kenarından Düşen Taş.....	58
2.2.5.19. Cennet ve Cennette Bulunanlar.....	59
2.2.5.20. Pınarlar.....	59
2.2.5.21. Hûrîler.....	60
2.2.5.22. Vildânlar.....	61
2.2.5.23. Hz.Muhammed'in Yüzünü Örtmesi.....	61
2.2.5.24. Tacirlerden ve Kervandan Haber Vermesi.....	61
2.2.5.25. Dönüş.....	62
3. KİTÂB-I MÎ'RÂC-NÂME'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ METNİ.....	64
3.1. Metnin Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar.....	64
3.2. Transkripsiyon Alfabesi.....	66
3.3. Çeviri Yazılı Metin.....	67
4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM KİTÂB-I MÎ'RÂC-NÂME'NİN SEÇME SÖZLÜĞÜ...138	

SONUÇ.....	153
KAYNAKLAR.....	154
EKLER.....	156
ÖZ GEÇMİŞ.....	170

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
çev.	: çeviren
E.T.	: eserin tarihi
Fars.	: Farsça
haz.	: hazırlayan
H.	: hicrî
M.	: miladî
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
V.	: varak
vb.	: ve benzeri/ ve bunun gibi
yay.	: yayınları
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

1.Araştırmanın Problemi

Bugün yüz yıl öncesine ait bir eseri okuyabilmemiz Latin asıllı Türk alfabesine geçmemiz nedeniyle oldukça güçleşmiştir. Köklü bir geçmişe sahip Türk edebiyatının eserleri sadece Eski Türk edebiyatı alanında çalışanlar ya da bu konuda uzmanlaşmış kişiler tarafından okunabilir duruma gelmiştir. Kütüphanelerin tozlu raflarında adı bilinmeyen ve okunmayı bekleyen yüzlerce eser vardır. Bu eserler, bu alanda araştırma yapanlar tarafından gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir.

Kitâb-ı Mi‘râc-nâme, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi ile beraber ortaya çıkan eserlerden biridir. Eserde kullanılan alfabe, Arap asıllı Türk alfabesidir. Yıllarca gerek halk gerekse saray eşrâfı tarafından özellikle mi‘râc gecelerinde okunan eserler arasında sayılabilmektedir. Bizi bu araştırmaya yönlendiren şey, Eski Türk edebiyatına ait bir eseri gün ışığına çıkarmak ve eseri merak edenlerin rahatlıkla okumasını sağlamaktır. Ayrıca çeviri yazılı metnin ortaya konulmuş olması, eser üzerinde ilmî araştırmalar yapmaya da imkân sağlamaktadır.

2.Tezin Amacı ve Önemi

Türklerin, İslamiyet’i kabul etmeleriyle beraber yalnızca dinî hayatlarında değişiklikler olmamış, toplumsal hayatları da İslam dinine göre şekillenmiş, toplumda köklü değişiklikler yaşanmıştır. Gerek el sanatlarından mimariye gerekse mûsikîden hüsnü hatta kadar İslam dini birçok alanda etkisini göstermiştir. Toplumsal yaşantıdan en fazla etkilenen alanlardan biri olan edebiyat da elbette bu etkiden nasibini almıştır. İslamiyet’ten sonra oluşturulan edebiyatımız içinde münâcât, mevlid, gazavât-nâme, na’t gibi türlerde de çeşitli amaçlarla dinî konular işlenmiştir. Dinî konuların en başında gelenlerden biri de Hz. Muhammed’e olan sevgi, bağlılık, aşktır. Mi‘râc-nâmeler de bu sevgi ve aşkı anlatan eserlerdir. Bu açıdan toplumda önemli bir yere sahip bu tür eserlerden birinin günümüz alfabesiyle okunup anlaşılmasını sağlamak temel amaçlardan biridir.

Hem manzum hem mensur mi‘râc-nâmelerin ve bu tür eserlerin; yazıldığı dönem ve toplumun İslam dinine olan yaklaşımını, ahlak anlayışını göstermesi, dönemin dili, imlâsı ve edebiyatını delillendirmesi önemlidir. Bu açıdan mensur örneklerinden bir mi‘râc-nâmeyi Klasik Türk edebiyatına katmak, transkripsiyonlu metniyle anlaşılmasını kolaylaştırmak, eserin tür içindeki yerini ortaya koymak ve motiflerini

bulmak, genel hatlarla dil-ımlâ hususiyetleriyle beraber vermek amaçlanmıştır.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın kapsamını Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 nolu kayıta bulunan yazarı belli olmayan Kitâb-ı Mi'râc-nâme adlı eserin günümüz harflerine çevrilmesi ile beraber diğer mi'râc-namelerden farkı, yazılış özellikleri gibi konularla incelenmesi oluşturmaktadır. Bu eserde ilk olarak mi'râc ve İslam dininde mi'râc hâdisesine değinilecek, daha sonra bu türün Arap, İran, Türk edebiyatındaki etkileri, Türk kültür ve edebiyatında mi'râc ve mi'râc-nâmeler konusu anlatılacak, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 nolu kayıta bulunan yazarı belli olmayan Kitâb-ı Mi'râc-nâme eserinin günümüz harflerine çevrilmesi ile beraber diğer mi'râc-namelerden farkı, motifleri gibi konularda incelenmesi yapılacaktır ve daha iyi anlaşılması için seçme bir sözlük verilecektir.

4. Araştırmanın Aşamaları

İlk olarak Arap asıllı Türk alfabesiyle yazılan eserin, transkripsiyonlu çevirisi yapılmış kolay anlaşılmasını sağlamak için seçme bir sözlük konulmuştur. Ardından eserin dil ve ımlâ özellikleri ana hatlarıyla incelenmiştir. Mi'râc hâdisesinin ne olduğu konusu ele alınarak açıklamalar yapılmış, edebî tür olarak mi'râc-nâmeler, diğer coğrafyalardaki mi'râc-nâmeler, Türk edebiyatında mi'râc-nâmeler anlatılmıştır. Daha sonra yazılan ve incelenen mi'râciyye ve mi'râc-nâmeler ile bizim ele aldığımız eser arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak için motifler bulunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

Mİ'RÂC VE Mİ'RÂC-NÂMELER

1.1. Mi'râc ve İslam Kaynaklarında Mi'râc

Arapça “basamak, merdiven, yükselme göğe çıkma” anlamına gelen ve “urûc” mastarından türemiş bir ism-i âlet olan “mi'râc” kelimesi Türkçe sözlükte yükselme, çıkma ve “Hz. Muhammed’in göğe yükselmesi” anlamlarına gelmektedir. Mi'râc ile kastedilen rastgele bir yükseliş olmayıp Hz. Peygamber’in göklere yükselişi ve onun en bilinen mucizesinin adıdır.

“İsrâ ve mi'râc olayı, başta Resûlullah’ın amcası Abbas İbn Abdumuttalib, Ali İbn Ebu Talib, Bilal İbn Ebu Rabah (Bilal-i Habeşi), Esmâ Ebu Bekr, Abdullah İbn Mes’ud, Osman İbn Affan, Hz. Aişe, Muaviye İbn Ebi Süfyan, Ümmü Hani binti Ebu Talib, Abdullah İbn Abbas, Ebu Said el-Hudri, Enes İbn Malik, Übey İbn Ka’b, Semure İbn Cündeb, Ümmü Seleme ve Üsâme İbn Zeyd olmak üzere, ashtaptan kalabalık bir grup tarafından rivayet edilmiştir. İmam Kurtubî, İsrâ ve Miraç’la ilgili rivayetlerin bütün hadis kitaplarında yer aldığını, sahabeden gelen rivayetlerin İslam dünyasının her tarafına yayıldığını, muhaddislere birçok tarikten ulaşmış bulunduğunu ve hadis mecmualarının hepsinde yer aldığını söylemektedir. Böylelikle yirmi kadar sahabeden gelen bu rivayetler, artık tevatür derecesine ulaşmıştır.”¹

“İsrâ ve mi'râc olayının ne zaman meydana geldiği, kesin olarak hangi gün ve ayda vuku bulduğu hususunda çok net bir bilgi yoktur. İbn Şihab ez Zühri’den naklen, birbirinden farklı rivayetler gelmesine rağmen, siyer ve meğazi âlimi Musa İbn Ukbe’nin naklettiği rivayete göre hicretten bir yıl önce gerçekleştiği kaydedilmektedir.”²

Mi'râc olayının hicretten on altı ay önce meydana geldiği şeklinde başka yaklaşım bulunmakla birlikte, risaletin onuncu yılında olduğuna dair fikirler yoğun ve isabetli kabul edilir, en yaygın olarak kabul edilen tarih, hicretten bir yıl önce receb ayının yirmi yedinci gecesidir. Mi'râc ile ilgili yazılan eserlerde de genellikle bu tarih bulunmaktadır.

¹ Ağırakça Ahmet, “Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı”, *Artuklu Akademi*, 2014, s.2.

² Salih Sabri Yavuz, “Mi'râc”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s.133.

Hız.Muhammed'in hayatı boyunca kaç kez mi'râc hâdisesini yaşadığı konusunda kaynaklarda fikir birliğine ulaşılmamaktadır. Rivayetlerde ortaya çıkan tarih, tasvir ve bilgi farklılıkları farklı fikirleri meydana getirmiştir. Bazılarına göre hâdis e isrâ ve mi'râcın biri uyanıkken diğeri de uyku halinde gerçekleştiği yönündedir. Diğ er görüş ikisinin de uyanıkken bedenle gerçekleştiğ idir. Bazı ilim adamlarına göre ise üç kez ya da daha fazla meydana gelmiştir. Bunlardan biri ruh ve bedenle uyanıkken, diğ eri uyku hâlindedir. Ancak çoğunluğun görüşü, isrâ ve mi'râc hâdisesinin aynı gecede ve bir defada gerçekleştiği yönündedir.

Olay, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gidiş ve oradan da yüksekler e çıkış şeklinde açıklanır. Türkçede mi'râc kelimesiyle hem "isrâ hem de mi'râc" kastedilir. İslamî kaynaklarda genellikle ele alındığı şekliyle mi'râc hâdisesi iki safhada meydana gelmiştir. Resûl-i Ekrem'in bir gece Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya yaptığı yolculuğa isrâ, oradan göklere yükselmesine mi'râc denilmiştir. Literatürdeki bu fark her iki terimin zikredilmesinden ileri gelmektedir. Sery kökünden türeyen isrâ Kur'ân'da yer almış ve sûreye ad olmuştur.

"Mi'râc kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemekle birlikte çoğul şekli olan meâric "yükselme dereceleri" mânasında Allah'a nisbet edilmiştir. Ayrıca "merdiven" anlamında meâric bir âyette ve urûc kökünden türemiş fiiller çeşitli ayetlerde yer almaktadır."³

"Hadis kaynakları ile siyer kitaplarında isrâ ve mi'rac la ilgili birçok rivayet mevcuttur. Buhârî ve Müslim'de yer alan rivayetlerin ortak noktalarına göre olay şu şekilde cereyan etmiştir: Bir gece Hz.Muhammed, Kâbe'de Hicr veya Hatîm denilen yerde iken bazı rivayetlerde uykuda bulunduğ u sırada veya uyku ile uyanıklık arası bir halde iken Cebrâil geldi; göğsünü açtı, zemzemle yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet doldurup kapattı. Burak adlı bineğ e bindirip Beytül-Makdis'e götürdü. Resûl-i Ekrem Mescid-i Aksâ'da iki rekat namaz kılıp dışarı çıktığında Cebrâil biri süt, diğ eri ş arap dolu iki kap getirdi. Hz. Muhammed, süt dolu kabı seçince Cebrâil kendisine "fitratı seçtin" dedi, ardından onu alıp dünya semasına yükseltti. Semaların her birinde sırasıyla Âdem, İ sâ, Yûsuf, İ drîs, Hârûn ve Mûsâ peygamberlerle görüştü; nihayet Beytülmamûr'un bulunduğu yedinci semada Hz. İ brâhim'le buluştu. Sidretül-müntehâ denilen yere vardıklarında yazıcı meleklerin kalem cızırtılarını duydu ve

³ Yavuz, "Mi'râc", DİA, C.30, s.133.

Allah'ın huzuruna çıktı. Burada Cenâb-ı Hak elli vakit namazı farz kıldı. Dönüşte Hz. Mûsâ, elli vakit namazın ümmetine ağır geleceğini söyleyip Allah'tan onu hafifletmesini istemesini tavsiye etti. Namaz beş vakte indirilinceye kadar Hz. Peygamber'in huzûr-i ilâhîye müracaatı ve Mûsâ ile diyalogu devam etti. Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem'e mi'râcda Bakara sûresinin son ayetleri indirilmiş ve Allah'a ortak koşmayanların affedileceği müjdesi verilmiştir. Ancak bazı ayetlerin ayrı olarak nâzil olmasının Kur'ân'ın Cebrâil tarafından indirilmesi gerçeğine aykırı düşeceği ve bu tür rivayetlerin ayetlerin faziletine hamledilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu olaya dair çeşitli rivayetler olmakla birlikte şu anda tartışılan bir olay da mi'râc hâdisesinin bedenen mi ruhen mi gerçekleştiğidir. Günümüzde çağdaş birçok İslam alimi olayın ruhen gerçekleştiğini savunmaktadır.”⁴

Mi'râc hâdisesinden Kur'ân-ı Kerim'in İsrâ ve Necm sûrelerinde bahsedilmektedir. 17.sûre olan İsrâ sûresinin birinci ve altmışıncı ayetlerinde hâdisi şu şekilde buyurulmuştur;

“(1) Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir. ”

“(60) Hani sana, ‘Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır’ demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'ân'da lânetlenen ağacı, sadece insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkutan uyarılarda bulunuruz, fakat bu onların taşkınlıklarını iyice arttırmaktan başka bir şey sağlamaz.”⁵

53. sûre olan Necm sûresinin 1-18. ayetleri arası hâdiseyi hem dolaylı hem de doğrudan anlatmaktadır.

“(1-2) Battığı sırada yıldıza andolsun ki bu arkadaşınız ne sapıtmış ne de eğri yola gitmiştir. (3) Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. (4) O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir. (5-7) Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış biri (Cebrâil) öğretti. O, ufkun en yüce noktasındayken asıl şekliyle görüldü. (8) Sonra yaklaştıkça yaklaştı. (9) Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu. (10) Böylece Allah, kuluna vahyini ilettiler. (11) Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı. (12) Şimdi siz şüpheye düşüp gördükleri hakkında onunla tartışmaya mı

⁴ Bkz. Yavuz, “Mi'râc”, DİA, C.30, ss.132-135.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: “İsrâ sûresi 1. ve 60. Ayet Tefsiri”, *Kur'an-ı Kerim* <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2030/1-ayet-tefsiri>, (06.09.2020).

kalkışıyorsunuz? (13-14) Andolsun ki onu (meleği) iniş esnasında en sondaki sidre ağacının yanında bir daha gördü. (15) Ki onun yanında huzur içinde kalınacak cennet vardır. (16) O an sidreyi bürüyen bürümüşü. (17) Göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı. (18) Hiç kuşkusuz o, rabbinin âyetlerinden en büyüğünü görmüştü.”⁶

İslam dini için son derece önemli düstur ve ilkeler içeren hususlar mi‘râc hâdisesinde hükme bağlanmıştır. Günde beş vakit namazın farz kılınması gibi önemli buyruklar, Allah’a şirk koştuktan uzak duranların cennete girecekleri gibi müjdeler, günlük hayata dair yapılması gerekenler mi‘râc hâdisesi içinde bildirilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de de İsrâ sûresinin ilk âyetinde olay dile getirildikten sonra sûrenin ilerleyen âyetlerinde birçok hüküm, emir ve nehiy verilmiştir. Ayrıca birçok açıdan önemli olan bu hâdisi sonrasında Hz. Muhammed’in Mekke müşriklerinden gördüğü büyük eziyet ve sıkıntılara karşı manevi ruhî bir zenginlik, Hz. Muhammed’e inanmayanlara karşı bir güç olmuştur.

1.2. Edebî Metin Olarak Mi‘râc-nâme ve Mi‘râciyye

“Edebiyattaki anlamı Arapça “mirâc” kelimesi ile Farsça “yazılmış şey, mektup” anlamına gelen “nâme” kelimesiyle birlikte oluşturulan mirâcnâme veya mirâc kelimesine nispet yâ’sı getirilerek yapılan miraciyye: Hz. Peygamberin mirâc mucizesini konu alan, mirâc hâdisesini anlatan daha çok kasîde biçimindeki manzumelerdir.”⁷

“İskender Pala’nın bu tanımının yanında Mi‘râciyye ve mi‘râc-nâmelerin tanımlanmasında Mustafa Uzun kasîdelerin mi‘râciyye; mesnevilerin ise mi‘râc-nâme adıyla anıldığını söylemektedir.”⁸

Genel olarak bir türün içinde mi‘râc konusunu işleyen kasîdelere mi‘râciyye; sadece mi‘râc konusunu anlatmak için yazılan çoğu manzum ama mensur olanları da bulunan eserlere mi‘râc-nâme adı verilmektedir. Bu iki adlandırmanın kesin çizgilerle ayrıldığını ve her zaman bu belirttiğimiz şekliyle görüldüğünü söylemek mümkün değildir. Adlandırmaların birbiri yerine kullanıldığı eserleri, Hz. Muhammed’i öven ve saygı bildiren ifadelerin bulunduğu uzun başlıkları görmek bile mümkündür.

⁶Ayrıntılı bilgi için bkz.: “Necm Sûresi 1-18. Ayet Tefsiri”, *Kur’an-ı Kerim* <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Necm-suresi/4789/5-18-ayet-tefsiri>, (06.09.2020).

⁷ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s.388.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mustafa Uzun, “Mi‘râciyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss.135-140.

Genellikle siyer kitaplarında görülen bu hâdisenin 12. yüzyıldan sonra manzum ve mensur olarak birçok şekilde kaleme alındığı söylenebilir. İlk olarak kendini Arap edebiyatında gösteren bu tür Araplar arasında mensur bir edebî tür halinde yayılmıştır. Daha sonra İran edebiyatında ve Türk edebiyatında manzum şekilleri de görülmeye başlanmıştır. Türk edebiyatında birçok mensur ve manzum Mi'râc-nâme vardır ve Mi'râc-ı Nebî, Mi'râc-nâme, Mi'râciyye gibi isimlerle adlandırılır. Bunları şiir mecmualarında, mesnevilerde, divanlarda görebildiğimiz gibi sadece mi'râc hâdisesinin ele alındığı müstakil olarak yazılmış eserlerde de görebiliriz. Mi'râciyyelerde aruzun en çok “fâilâtün fâilâtün fâilün” ve “mefâilün mefâilün feûlün” kalıplarının kullanıldığı bilinmektedir. Mi'râciyyelerin kasîde formuyla yazılanlarında konu ortalama elli-altmış beyit içinde özetlenirken mesnevilerde 200'e yaklaşan beyit hacminin sağladığı imkânla çok detaylı olarak işlenmektedir.

Gerek mensur gerekse manzum olanlarında içerik olarak aynı konunun işlenmesi esas olmasına rağmen dil özellikleri, mi'râc hâdisesinde adı geçen peygamberler, öğütler vb. yazıldığı zamana ve toplum özelliklerine göre çeşitlilik arz etmektedir. Manzum mi'râc-nâmeler mensurlardan daha ağır bir üslupla yazılmakta, daha sanatlı bir dil kullanılmaktadır. Çoğu kasîde ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

“Mensur olanlarda bilgi vermek daha esas amaçlardan biridir. Elbette bunların bir ilmihal kitabı gibi yazılması söz konusu değildir. Çünkü tamamen bilgi veren ve sade bir üslupla konunun ele alındığı ilmiyelerden de olay örgüsü, motif, içinde geçen kültürel öğeler, edebî üslup vb. özellikleriyle ayrılır.”⁹

Mensur olanlarda manzumlardan ziyade daha tafsilatlı bir anlatım vardır. Olaylar sade ama daha uzun ele alınmaktadır. Söz sanatları mensur olanlardan daha az dikkat çekmektedir. Tasavvufi bir anlatım yer yer kendini gösterir. Namaz kılmanın önemi, oruç tutmanın gereği gibi İslam dininin yapılmasını emrettiği davranışlar mensur eserlerde olaylar içindeki nasihatlarla anlatılmaktadır.

“Ardından gecenin ve gökyüzünün tasvirine geçilir. Bazen de mi'râc öncesi yine gece gerçekleşmiş olan şakk-ı sadr mûcizesine temas edilir ve mi'râcın safha safha tasvirine girilir. Ümmü Hânî'nin evinden başlayan bu yolculukta Cebrâil'in Burak'ı cennetten getirişi anlatılır. Burak'ın uzun uzadıya tasviri mi'râciyyelerin en önemli

⁹ Bkz. Hatice Kelpetin Arpağuş, “İlmihal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.22, İstanbul 2000, ss.139-141.

konularındandır. Daha sonra Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'ya gidişi, orada diğer peygamberlere namaz kıldırması ve onlardan üstünlüğü vurgulanır. Kudüs'ten tekrar semaya yükselişi (urûc) sırasında sahenin Resûl-i Ekrem'in ardından harekete geçmesi ve “dur” ihtarıyla havada asılı kalması (hacer-i muallak) mûcizesi telmihler, tecâhül-i ârifler, hüsn-i ta'lillerle süslenerek nakledilir. Bunu gökyüzünde dolaşma, sema katlarında diğer peygamberlerle tanışma, cennet, tûbâ, hûriler, köşkler, ırmaklar ve cehennem hayatı tasvirleri takip eder. Resûlullah'ın “kâbe kavseyn” makamına ulaşması, Allah ile mülâkatı ve Rabbi katındaki değeri anlatılarak sanatkârın bakış açısına göre farklı yorumlarla şekillendirilir. Namazın mi'racda farz kılınması, Hz. Peygamber'in dönüşte hâdiseyi ashabına müjdelemesi, müminlerin kabulü ve müşriklerin inkârı gibi hususlar işlenir. Bu muhteva Ganîzâde Mehmed Nâdirî'nin mi'râciyyesinde en güzel ifadesini bulmuştur. Mesnevilerde ise tevhid, na't ve münâcâtın ardından yukarıdaki konuların her biri bir kasîde hacmine ulaşan bölümler halinde rivayetlerle anlatılır. Bu arada naat ve münâcâtlara, kasîde ve gazellere de yer verildiği, namaz ve diğer ibadetler hakkında bilgiler aktarıldığı dikkat çeker. Abdülvâsi Çelebi, Abdülbâki Ârif, İsmâil Hakkı Bursevî ve Ârif'in mi'râciyyeleri bu özellikleri ortaya koyan mesnevilerdir.”¹⁰

1.3. Diğer Edebiyatlarda Mi'râc ve Mi'râc-nâmeler

“Arap edebiyatında İmam Gazzâlî (öl. 1111) ile başlayan ve devam ettirilen mi'râc yazma geleneği vardır. Ancak bu gelenek çerçevesinde yazılan eserler mensurdur. Sadece Kâ'b İbnî Züheyr'in Hz. Muhammed için yazmış olduğu Kasîde-i Bürde içerisinde mi'râcla ilgili on bir beyit bulunmaktadır. İran edebiyatında ise çok sayıda manzum mi'râciyye yazılmıştır. Nizamî (öl. 1203)'nin Hamse'sinde, Attar (öl. 1293)'in İlâhî-nâme ve Esrâr-nâme'sinde, Molla Camî (öl.1492)'nin Mirkâtü'l-Akaid'inde, Hüseyin Vâiz Kâşifî (öl 1505)'nin Lubb-i Lubâb-ı Mânevî'sinde Hacı Mansûr'un Nebî-nâme'sinde ve müellifi meçhul Medh-i Hazret-i Resûl isimli eserde miraciyyeler bulunmaktadır.”¹¹ Genel olarak ise Arap edebiyatında yazılan mi'râc-nâmeler edebî nitelikte olmaktan çok daha ziyade dinî ilimler açısından ele alınmış eserlerdir.

¹⁰ Uzun, “Mi'râciyye”, DİA, C.30, ss.135-140.

¹¹ Hasan Ali Esir, “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Mirac Mevzuu”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 39, 2009, s. 688.

Arap edebiyatındaki örneklerini bizdeki örneklerle karşılaştırdığımızda Eski Türk edebiyatı içerisinde oluşturulan mi‘râc-nâme örneklerinin Arap edebiyatına göre daha sanatlı olduğunu söylemek mümkündür. Arap edebiyatında daha çok bilgi vermek, nasihat etmek, insanlara doğru yolu göstermek ve belirli bir dinî hassasiyet oluşturmak esastır. Türk edebiyatında ise bunların daha sanat amacı güdülerek yapıldığını söyleyebiliriz. Klasik Türk edebiyatı içerisinde yazılan mi‘râc-nâmeler, daha ziyade manzum olarak yazılmakta yukarıda da belirtildiği gibi Arap edebiyatında bu daha çok mensur biçimde yazılmaktadır. Bizim tezimizde inceleyeceğimiz mi‘râc-nâme bu nazardan bakıldığında Arap edebiyatındaki örnekleriyle daha çok benzerlik göstermektedir. Nitekim eserimizde mi‘râc hâdisesi verilirken çok sanatlı bir dil kullanılmamıştır. Mirac hâdisesinin yanı sıra eserin içerisinde namaz kılmanın faziletleri, oruç tutmanın gereği, adaletli olmak, fakirlere sadaka vermek, ev içinde aileye hakkaniyetli davranmak gibi dinin gerekleri ve dinin toplumsal hayata dair olarak yapılmasını emrettiklerini görüyoruz. Bunlardan yola çıkarak eserde insanlara bu değerleri öğretmenin, toplumda dinî bir ahlak oluşturmaya amaçlandığını söyleyebiliriz.

“Arap edebiyatından sonra mi‘râc, Fars edebiyatında da ele alınan konulardan biridir. Farsça tespit edilen mensur mi‘râc-nâmeler arasından şunları sayabiliriz: Kâşânî’nin M’râcüs-Saâde’si, Nurbahş Muhammed’in Risâle-i Mi‘râciyye’si Emir Hüseyin’in Mi‘râc-ı Şeyh Bayezid’ı ve müellifleri ve isimleri bilinmeyen Süleymaniye Kütüphanesi’nde yer alan iki eser vardır. İbn Sinâ’nın da mi‘râc-nâme yazdığı bilinmektedir. Risâle-i Mi‘râciyye ya da Mi‘râc-nâme ismiyle bilinen ve bir dostunun isteği ile yazmış olduğu bu eser Farsçadır. İbn Sinâ bu eserinde Mi‘râcın bedensel değil manevi ve ruhî olduğunu ispat etmeye çalışmıştır.”¹²

“Kütüphane araştırmaları sonucunda Metin Akar da tespit edebildiği Farsça yazar ve eserleri şöyle sıralar: 671 beyitlik en hacimli Mi‘râc-nâme, Nizâmî’nin Hamse’si, Attar’ın İlâhi-nâme ile Esrâr-nâme’si Molla Camî’nin Mirkadûl Akâid’inde, Hüseyin Vaiz’in Lübb-ı Lûbâb-ı Mânevi’sinde, Hacı Mansur’un Nebî-nâmesinde görülen mi‘râciyyeler. Türk edebiyatında başta mensur eserlerde yalnızca bir tema olarak karşımıza çıkan ve Fars edebiyatında da çoğunlukla manzum olan

¹² Zebîhullah Safa, *İran Edebiyatı Tarihi*, çev. Hasan. Almaz, Nüsha Yayınları, Ankara 2002, s.69.

mi‘râciyyeler 15. yüzyılda Attar’ın mi‘râciyyesi ile müstakil bir eser olarak karşımıza çıkmaya başlar.’’¹³

Genel olarak Fars edebiyatında hem sanatlı hem de öğretici yönü ağır basan mi‘râc-nâmelerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Yukarıdaki örnekleri de göz önüne alındığında Arap edebiyatından farklı olarak Fars edebiyatındaki mi‘râc-nâmelerin hem mensur örnekleri hem de manzum örneklerini görmekteyiz. Arap ve Fars edebiyatının haricinde mi‘râc hâdisesinin etkilerini Batı edebiyatında da görmek mümkündür.

“İslam Medeniyetinde önemli bir yer teşkil eden hâdisenin tesîrleri, İslam kültür sahası ile sınırlı kalmamıştır. Batı edebiyatını da etkilemiştir. Dante’nin “İlahi Komedyâ” isimli eseri bu tesiri açıkça göstermektedir. Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda, göğe yükselerek yaşanan kutsal yolculuk anlatılarının kadîm medeniyetlerden beri mevcut olduğu; fakat hiç birinin İslamî versiyonu kadar müttekâmil hale gelemediği ve kendine has bir edebiyat oluşturacak ölçüde genişlemediği dile getirilmiştir.’’¹⁴

“Ayrıca 18. ve 19. yüzyılda Litvanya Tatarları arasında da sözlü ve yazılı mi‘râc-nâme geleneğinin yaygınlığı görülür. Arap harfleriyle ve Beyaz Rus, Leh dillerinde yazılmış Galina Mişkiniene tarafından incelenen bir mi‘râc-nâme de konusu ve etkileri bakımından dikkat çekicidir. Litvanya Tatarları arasında Evliya Kontey efsanesinin oluşmasına neden olan eser içerisinde İslam kültürünün izleri ile birlikte Hristiyan kültürünün izlerini diğer taraftan da Türk kültürünün izlerini barındırır.’’¹⁵

1.4. Türk Kültür ve Edebiyatında Mi‘râc ve Mi‘râc-nâmeler

Anadolu sahasında ilk örneklerine manzum olarak rastladığımız mi‘râc-nâmeler zaman içinde belirgin özellikler kazanmış ve 15.yüzyıldan sonra daha fazla rağbet görmüş manzum, mensur ya da karışık metinler halinde kaleme alınmıştır. Özellikle 17 ve 18. yüzyıllarda çoğu divan şairinin bir veya birkaç mi‘râciyye yazdığı görülür. Bu gelenek 19. yüzyılda da devam etmiştir.

¹³ Mehmet Aça, vd., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 1999 s.383.

¹⁴ Palacios Miguel Asin, *Dante ve İslam*, Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2010, ss. 118-119.

¹⁵ Galina Mişkiniene, “Litvanya Tatarlarına Ait El Yazmalarında Bulunan Miracname”, *Hacattepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2011, C.14, ss.225-239.

“Bir motif olarak ilk defa Satuk Buğra Han Destanı’nda görülen daha sonra Çağatay sahasında Hakim Ata’nın yazdığı düşünülen 122 beyitlik Mi’râc-nâmetü’l-hazret isimli eser, Türk Edebiyatının ilk mi’râc-nâmesi sayılır. Anadolu sahasında ilk kez Ahmedî’nin yazmış olduğu Tahkîk-i Mi’râc-ı Resul adlı eser bu türün ilk müstakil eseri olarak karşımıza çıkar. Yine XV. yüzyıl yazarlarından İbrahim Bey’in hazırlamış olduğu 275 beyitlik Mi’râc-nâme, Anadolu sahasında yazılmış ilk manzum mi’râc-nâmelerden biridir. Fakat Anadolu sahası içinde en eski manzum mi’râc-nâme Hayati Develi tarafından tedkik edilmiş olan anonim bir mi’râc-nâmedir.”¹⁶

“Anadolu sahasında yazdığı mesnevîde mi’râc bölümüne yer veren ve daha çok mi’râciyye diye anılan ilk esere sahip olarak anılan ilk isim 14. yüzyıl şairi Âşık Paşa’dır fakat biz bu eseri müstakil bir eser olmadığı için ilk eser kabul edemiyoruz. Buna biz mesnevinin içinde olduğu için mi’râciyye ismini veriyoruz. Garib-nâme’ sinde iki ayrı yerde mi’râcî işleyen Âşık Paşa, mi’râcının birinde Kur’ân ayetlerini temel alması ikinci bölümde yalnızca hadisleri kaynak alarak metnini oluşturması diğer mesnevîlerden ayrılması yönünden de önem taşır. Mürettep divanlarda ise yapılan araştırmalar sonucundan bilhassa 16. yüzyıl itibarıyla mi’râcların bölüm veya tema halinde ele alındığı görülür.”¹⁷

“Mi’râc-nâmeler, mi’râciyyeler XVI. yüzyıldan itibaren artmaya başlamıştır. XVII ve XVIII. yüzyıllarda ise hemen her şairin divanında bir veya birkaç Mi’râciyyenin yer aldığı görülmektedir. “Divanlarında Mi’râciyye bulunan şâirlerimiz arasında, XVI. asırda Lâmiî Çelebi, XVII.’nci asırda Ganî-zâde Nâdirî, Azmi-zâde Hâletî, Nevî-zâde Atâyî, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî Ahmed Dede, Vâdî Muhammed Çelebi, Fasih Ahmed Dede, Riyâzî, Âsım-ı Bosnavî, Selâmî, Rüşdî, Senâyî Şeyh Ali Efendi, XVII. asırda Sâbit, Nazîm Yahyâ, Seyyid Vehbî, Dürrî Ahmed Efendi, Sâlim, Halimî Mustafa Paşa, Alî Nutkî Dede, Mâhir, Hâzık, Hakim Seyyid Muhammed Nûr, Vâsık, Birrî, XIX. asırda İzzet Molla, Fâik Ömer, Lebîb ve Âdile Sultan sayılabilir.”

18

“Kolağası Receb Vahyî’nin 542 beyitlik Minhâcü’l-mi’râc adlı mesnevisi her biri farklı bir vezinle yazılmış sekiz ana başlık altında toplanmıştır. Eser, samimi ifadesi ve mi’rac motiflerinin orijinal buluşlarla değerlendirilmesi bakımından

¹⁶ Esir, “Anadolu Sahası Mesnevîlerinde Mirac Mevzuu”, S. 39, s.688.

¹⁷ Uzun, “Mi’râciyye”, DİA, C.30, s.137.

¹⁸ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, s.205.

önemlidir. Son örnekler arasında Kerküklü Seyyid Abdüssettâr'ın Mi'râciyye Divanı ve Şeyh Muslihuddin Vahyî'nin Mi'râcü'l-beyân'ı da anılmalıdır. Cemalettin Server Revnakoğlu, mi'râciyye yazdığı halde eserlerine henüz ulaşamayan şu isimleri de kaydetmektedir: Üsküdarlı Seyyid Mehmed Nûri Efendi, Emîr Buhârî şeyhi Simkeşzâde Feyzî, Erzurumlu Şeyh Osman Sirâceddin Efendi, Beylerbeyili Arap Sâlih Bey. Balıkesirli Fatma Kâmile Hanım'ı, mi'râciyyesi bir kadın tarafından kaleme alındığı bilinen tek eserdir. Kaynaklarda mi'râciyye şairi olarak gösterilen başka kişiler de vardır. Son devirde Mehmed Bahâeddin ile Mehmed Lutfi de mi'râciyye yazmıştır. Enver Tuncalp, Ali Genceli, Necip Fazıl Kısakürek ve Mustafa Âsım Köksal mi'râc konulu yeni tarz şiirler kaleme alan şairlerin başlıcalarıdır. Mi'râciyyeler na'tlar gibi derlenerek mi'râciyye veya na't-mi'râciyye mecmuaları düzenlenmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Mecmûa-i Nuût-ı Nebeviyye bu tür derlemelerin güzel bir örneğidir.”¹⁹

İslam inancında mi'râc çok önemli bir hâdisе sayıldığı için sonraları Türkler de mi'râc geceleri yazılan mi'râc-nâmeleri bestelemiş ve okumuşlardır bu şiirleri okuyan kişilere mi'râcân demişlerdir.

“Mi'râc-nâme okuma geleneğinin ilk olarak 18. yüzyılda Nâyî Osman Dede'nin mi'râc-nâmesi ile başladığı kabul edilir. Kaynaklarda belirtildiğine göre bir kandil gecesinde Şeyh Mehmed Nasûhî Efendi, Üsküdar Doğancılar'daki tekkesinde Nâyî Osman Dede'den mevlid gibi okunmak üzere bir mi'râciyye yazıp bestelemesini istemiş, bunun üzerine Osman Dede kaleme aldığı eserini segâh, müstear, düğâh, nevâ, sabâ, hüseyinî, nîşâbur makamlarında yedi bölüm (hâne) halinde besteleyip ilk defa burada okumuştur. Mevlid eserinde olduğu gibi bahir aralarındaki güfteleri Mevlânâ ve Mehmed Nasûhî'ye ait olan tevşihleri de Osman Dede bestelemiştir ve yazıp bestelediği bu eser mi'râc gecelerinde okunmaya başlanmıştır. Ondan önce Yazıcızade Mehmed'in Muhammediyye'sinin çeşitli toplantılarda ve mi'râc gecesinde okunduğu bilinmektedir. Ama 18. yüzyıldaki bu okuma geleneğindeki fark Nâyî Osman Dede'nin bu eserini okunması amacıyla yazmasıdır.”²⁰

Mi'râc hâdisesinin dindeki yerinin yanı sıra mevlid gibi yazılıp meclislerde okunması, Türk kültürünün bir ögesi haline geldiğini ve kültüre sirayet eden bu

¹⁹ Uzun, “Mi'râciyye”, DİA, C.30, s.135.

²⁰ Uzun, “Mi'râciyye” DİA, C.30, s.138.

hâdisenin din mûsikisinde de yerini aldığını bize göstermektedir. Mûsiki ile beraber minyatür, hat gibi sanatlarda da mi‘râc hâdisesi kullanılmıştır.

“İslam dininde resmin yasak olması dolayısıyla minyatürler içinde kendini gösteren mi‘râc, ilk olarak 18. asırdan kalma Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan bir cönkte karşımıza çıkar. Bu türün en eskisi ve en güzeli olması bakımında ayrı bir hususiyete sahip olan eserde Hz. Muhammed’in karlı dağları aşarken bir tasviri ve melekler ile birinci gökte bulunan horozun da tasvirleri vardır. Ressamın Ahmed Musa olduğu düşünülmektedir.”²¹.

“Ayrıca mi‘râc hâdisesinin, eserin muhtevası ile ilgili olmasa bile, Nizâmî’nin Leyla vü Mecnun, Heft-Peyker ve İskender-nâmesi’nde Sadî’nin Bostan’ında yer alması ve diğer başka mesnevilerde de yer alması bu mevzunun sevilen ve kabul gören bir mevzu olduğunu gösterir. El yazması metinlerde 19. yüzyıla kadar varlığını devam ettiren mi‘râca dair minyatürler birçok eserde yer almasına rağmen konusu mi‘râc olan bazı metinlerde görülmemiştir. Bu bahsedilen eserlerde metin yazarının sufi gelenekten gelmemesi ya da nakkaşın mi‘râc hâdisesini ihmal etmiş olması söz konusu olabilir.”²²

1.5. Mir‘râc ve Mi‘râc-nâmelerle İlgili Çalışmalar

Türk edebiyatında bir motif olarak Satuk Buğra Han Destanı’nda görülmeye başlanan mi‘râc hâdisesi 15.yüzyılda ilk defa müstakil olarak Ahmedî tarafından yazılmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda ise divanların içinde mi‘râciyyeler artmaya başlamıştır. 17. ve 19. yüzyıllarda ise hemen her şairin divanında bir veya birkaç mi‘râciyyenin yer aldığı görülmektedir. Bununla beraber müstakil yazılan mesnevi biçimindeki mi‘râc-nâmeler ve mensur olarak kaleme alınan eserlerde de ciddi artışlar olmuştur. Elbette bu artışlarla birlikte bu alanda yapılan çalışmalar da artmıştır.

Mehmet Arslan’ın mi‘râc-nâmeler üzerine yapmış olduğu Manzum Mi‘râc-nâmeler ve Mi‘râciyyeler adlı çalışma, bu alanda yapılmış çalışmaların başında gelmektedir. Burada da örnek teşkil etmesi için Mehmet Arslan’ın yapmış olduğu çalışmadan müstakil mi‘râciyyeler ve mi‘râc-nâmelere ve Emrah Gülüm’ün

²¹ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, s.76.

²² Uzun, ‘Mi‘râciyye’, DİA, C.30, s.139.

bibliyografya denemesinden yüksek lisans ve doktora tezlerine, kitaplar ve yazma eserlere yer verilecektir.²³

Müstakil Mi'râciyyeler ve Mi'râc-nâmeler

“Abdussettâr (Kerkükî Seyyid) Efendi; Ahmedî; Âkif (Mehmed); Ârif; Bahâ'eddîn Mehmed; Fâ'iz (Mehmed) Efendi; Fevzî (Mehmed) Efendi; Hâfız Ömer Yenişehirî; Hakîm Süleyman Ata; İsa (Aksaraylı); İsmâil Hakkı; İzzet Paşa; Mecîdî; Müellifi Bilinmeyen Mi'râciyye; Nâbî; Nahîfî; Nâyî Osman Dede; Remzi (Osman); Seyyidî; Şeyyad Hamza'ya atfedilen; Vahyî (Receb).

Bunlardan Abdussettâr (Kerkükî Seyyid) Efendi'nin “Mi'râciyye Dîvânı adlı eseri, Mehmed Bahâ'eddîn'in eseri ve Hâkim Süleyman Atâ'nın eseri kasîde nazım şekliyle, Receb Vahyî'nin eseri mesnevî, kasîde, müseddes nazım şekilleriyle; diğerleri ise mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Bu müstakil mi'râc-nâmelerin en hacimlileri 1683 beyit ile Ârif'e ve 1159 beyit ile Nahîfî'ye aittir.”²⁴

Bitirme/ Yüksek Lisans/ Doktora Tezleri

Akbaş, Sıddıka (2006). *Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciyyesi (Metin-Muhtevâ-Tahlil)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çimen, Sema (2010). *15. Yüzyıla Ait Anonim Bir Mi'râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Güzel Işık, Gülten Feşel (1996), *Şeyyad Hamza Mi'râc-nâme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,

Hacıhaliloğlu, Enver (2006). *Bir Eski Anadolu Metni (Mirac-ı Nebi) Üzerinde Gramer İncelemesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İz, Fahir (1938). *Mirac-nâme*, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü.

Özdemir, Sema (1996). *Aksaraylı İsa'nın Miraciyesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

²³ Bkz. Emrah Gülüm, “Türk Edebiyatında Mi'râcnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliyografya Denemesi” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 7/ 35, 2014, ss.105-111.

²⁴ Mehmet Arslan, *Manzum Mi'râc-nâmeler ve Mi'râciyyeler*, Sivas 2019, C.1, s.19. Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.107.

İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Sertkaya, Osman Fikri (1968). *Mi'râc-nâme: Metin-İndeks*, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Tatlı, Bekir (2000). *Kütüb-i Sitte'de İsrâ ve Mi'râc Hadisleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, Sadettin (b.t.). *Süleyman Nahîfî, Mirâciye*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Kitaplar ve Yazma Eserler

Acara, Tacettin (1948). *Mi'râcnâme*, Ankara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi BT.

Akar, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Bahaeddin, Mehmed (h. 1341). *Mi'râciye*, Amasya: Matbaa-i Livâ.

Çıkman, Zeki (1977). *Mi'râc ve Hamidullah, İmanımızla Oynamayınız*, İstanbul: Murat Matbaası.

Fâiz, Seyyid Muhammed (h. 1307). *Mirâciye*, Süleymaniye Kütüphanesi.

Fevzî, Muhammed (b.t.). *Kudsiyü's-Sirâc Fî Nazmi'l-Mi'râc*, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.

Geylânî, Abdülkâdir (1974). *Mi'râc Gecesinde Doğan Güneş*, Tercüme: İ. Hakkı Uca, Konya: M.N. Gücüyener Matbaası.

Gündüz, Şinasi vd. (1996). *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç*, Ankara: Vadi Yayınları.

Hatayî (b.t.). *Mi'râciye*, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.

Kerkükî, Seyyid Abdüssettâr (h. 1326). *Mi'râciye Divanı*, İstanbul: İbrahim Efendi Matbaası.

Kirman, Alâeddin (b.t.). *Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciye'si*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kitaplığı.

Köksal, M. Âsım (1954). *Mi'râc Gecesi*, Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları.

Mahmud Efendi (b.t.). *Mi'râciye*, İstanbul: Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi.

Mal' Hatun Dostluk ve Kültür Derneği (1999). *Mi'rac Sempozyumu*, Mal' Hatun Dostluk ve

- Kültür Derneği Kitapları Dizisi 7, Eskişehir: Seha Yayınevi.
- Mecidî (b.t.). Mi'râciye, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi.
- Mollaİbrahimoğlu, Süleyman (1991). Mi'rac Gerçeği, İstanbul: (b.y.).
- Mollaoğlu, Mehmet (b.t.). Mirac ve Türkçe Divanlarda Miraciyeler, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi.
- Nahîfî, Süleyman (b.t.). Miracü'n-n-Nebî, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.
- Naîm (b.t.). Mirâciye, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.
- Nâmî (b.t.). Mi'râciye, Ankara: Milli Kütüphane.
- Nâyî, Osman Dede (h. 1310). Mi'râcü'n-Nebi, Neşreden: Eş-Şeyh Ali Galib, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası.
- Özdemir, Hikmet (1984). Mi'rac, İstanbul: Gonca Yayınevi.
- Poyraz, İrfan (2007). İsmail Hakkı Bursevî Mi'râciye, İstanbul: Sır Yayıncılık.
- Servet, Hasan (h. 1265). Tahmis-i Servet Ber-Mi'râciye-i Sâbit, İzmir: (b.y.).
- Seyidhan, Kenan (b.t.). Süleyman Nahîfî Mi'râciyesi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kitaplığı.
- Seyyidî (b.t.). Derbeyây-ı Kısas-i Mi'râc, Ankara: Ankara Cebeci Halk Kütüphanesi.
- Sırrî, Abdülbaki Dede (1317). Manzume-i Mi'râc, Nâşiri: Tahirü'l-Mevlevî, İstanbul: Asır Matbaası.ŞEYHÜLİSLAM Dürriẖâde Mustafa Efendi (b.t.). Tercemetü's-Salât Mi'râcü'l-Ârifin, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.
- Tatçı, Mustafa ve KURNAZ, Cemal (2013). Muslihüddin Vahyî / Mi'râcü'l-Beyân /Mi'râc'ın Tasavvufi Boyutu, İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Tatlı, Bekir (2008). Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı, Adana: (b.y.).
- Veysî (h. 1245). Dürretü't-Tâc Fî Sâhibü'l-Mi'râc, Mısır: Bulak Matbaası.
- Yenişehirî, Hâfız Ömer (b.t.). Mi'râciye, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.
- Yıldız, Alim (2011). Lâmiî Çelebi'nin Mi'râciyeleri, Bursalı Lâmiî Çelebi ve Dönemi, Editör: Bilal Kemikli ve Süleyman Eroğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Yıldız, Ramazan (1976). Peygamberimizin İsrâ ve Mi'râc Mucizesi, İstanbul: Fatih Matbaası.

-?- (b.t.). Kitâb-ı Mi'râc, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Mirâc Beyân İder, İstanbul: Beyazıt Genel Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Mirâc Gicesi Olduğunun Hikmetin Beyan İder, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Mirâcnâme, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Risâle Fî Medhi Mirâc, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.

İKİNCİ BÖLÜM

KİTÂB-I Mİ'RÂC-NÂME

2.1.Eser Hakkında Bilgi ve Değerlendirmeler

2.1.1. Eserin Şekil Özellikleri

Eserimize Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 nolu kayıta ulaştık. Elimize geçen kitap tam olarak üç bölümden oluşmaktadır. “Kitâb-ı Mi'râc-nâme Kimyâ-yı Sa'âdet ve Gayrı” eserin tam adıdır. Eserin müellifi bilinmemektedir fakat eserin iç kapağında “İstehakkahü” ifadesi ile iki tane mülkiyet kaydı mevcuttur. Bunların birinde H.1140 tarihi ile Hüseyin Paşa ve diğerinde Muhammed Za'ib ismi yer almaktadır. Eserin tam olarak iç kapağında şunlar yer almaktadır:

“Mi'râc-nâme Kimyâ-yı Sa'âdet ve Gayrı

Muhammed Za'ib afâ 'anhü

İstehakkahü Hüseyin Paşa 'afâ anhü fî 1140”

İç kapak kısmında bir de mühür bulunmaktadır. Mührün süslü olmasından ötürü çözülememiştir. (Ek 1) Eserin sonunda da H.1140 tarihi vardır. Bu yüzden bu tarihin yazım tarihi olduğu düşünülmektedir. Eser iç kapaktan sonra hemen başlamaktadır.

Kitap tam olarak 140 varaktan oluşmaktadır, tamamı mensurdur. Nesih hattında kaleme alınmıştır. Eserin ilk kısmı Kitâb-ı mi'râc-nâme bölümüdür ve 74 varaktır. Her sayfa 15 satırdan oluşmaktadır. Bizim çalışmamızın konusu bu bölümdür. Bu bölüm mi'râc hâdisesi etrafında oluşturulmuştur.

Silik, karalama gibi eseri etkileyecek durumlar söz konusu değildir. Bazen satır üstüne cümleyi tamamlayacak kelimeler yazılmıştır. Bir yerde derkenar eklenmiştir. (Ek 8) Eserin ilk 26 varağında ve sonralarında da yer yer tahrir çekilmiştir ama tamamında yoktur.

Eserin diğer iki kısmı ‘Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı’ adlarıyla başlar. Genel olarak bakıldığında bu kısımlarda toplumsal yaşamla ilgili nasihatlar verilmektedir. Kitâb-ı Mi'râc-nâme kısmında görülen toplumda dinî bir ahlak oluşturma esası diğer iki kısımda da geçerlidir.

Eserimizde Kur'ân-ı Kerîm'den ayetler, hadisler vardır. Bunun yanı sıra kudsî hadisler Arapça cümleler, ibareler de bulunur. Bu ifadeleri yazar yazdıktan sonra

açıklama yoluna gitmiştir. Bu sebeple Arapça ifadelerin Türkçe çevirileri dipnotta verilmemekle birlikte eserdeki hadislerin ve ayetlerin meâlleri dipnotta verilmiştir.

Sade bir Türkçe ile yazılan bu eserde yazıldığı döneme ait âdet ve gelenekleri de bulmak mümkündür. Mi‘râc-nâmelerin yazıldıktan sonra mevlid gibi okunduğunu düşündüğümüzde yazarının bu amaçla daha kolay bir üslup seçtiği, toplumu eğitmeyi amaçladığı tahmin edilebilir.

2.1.2. Eserin Dili ve Cümle Yapıları

Metin; benzetmelerle, nasihatlarla kolay anlaşılır, akıcı bir dile sahiptir. Eserin içinde hadisler, ayetler, kudsî hadisler bulunmaktadır ve sonrasında bu ifadelerin açıklanması, nasihat verilmesi eserde önemli bir yere sahiptir. Halka yönelik yazılan eser, halkın anlayacağı dille ve cümle yapıları kullanılarak oluşturulmuştur.

Eser çok uzun cümlelerle ve karmaşık olarak oluşturulmamıştır. Kurallı cümle yapısı esas olmasına rağmen devrik cümlelere de yer verilmiştir. Bazı cümlelerde fiilden hemen önce özne getirilerek anlatımda özne vurgulanmaktadır.

“muḳarreb melekler âmîn diyeler durduḡuñ yer Beytü’l-makaddes ola daḡı gice mi‘râcuñ gicesi ola ol du‘āyı işiden ben göreyim” [7b]

Bazı cümlelerde de cümle başlarken öznenen hemen sonra fiil getirilmiştir. Bu eserde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Özellikle şahıslar bu şekilde konuşturulmuştur. Nasihat verilirken de en çok kullanılan cümle şekli budur.

“Mūsā peygamber eyitdi yā Resūlallāh ben anlardan bīzārem didi” [8a]

“su‘āl eydür ki yılduzuñ toḡduḡı vaḳt yegdür tolanduḡı vaḳtten ḥöd niçün tolanduḡı vaḳte ḳasem itdi cevāb şöyledür ki toḡacaḳ raḡbet içinde olur” [17b]

Arapça ifadenin verilişi ve sonrasında bunun ‘ya‘ni’ diyerek açıklaması yapılmaktadır.

“*eyyühe-l ḡāfilūn ḳümū min nevmikūm va‘būdū rabbekūm* ya‘ni uyangıl ey ḡāfiller Rabbünüze ‘ibadet eyleñ” [11a]

Eserde ‘bilesin, bilesin ki, bilgil ki, işitgil ki, bilmiş olgil ki’ gibi ifadelerle nasihat verilmiştir. Eserin tamamında büyük yer alan bu nasihatlarla topluma bilgi vermeye çalışılmıştır.

“vire imdi bilgil ki şabāḥ namāzı iḥrām giymek gibidür” [32b]

“bilgil ki Hâk te‘âlâ ‘azze ve celle âdem oğlanında dürlü ‘azâblar vardur” [38b]

“bilgil ki kıbleye yönelmek ma‘nâsı budur ki yâ Rabbi niyyet itdüm eksüklügümle yüzüm karasıyla za‘îfliğüme yöneldüm saña kulluk etmege dimekdür” [44a]

“bilmiş olğıl ki namâzı dağı aşı ile kılmak gerek tâ ki hâzret-i Hâk kabûl eyleye şevâblar bulasın” [49b]

“işitgil ki tâ ki o yaramaz şıfat sende varise cehd idüp terk edesin” [50a]

“bilesin ki namâzuñ mertebesi hıznîrdan dağı ednâdur *ne‘ûzü billâhi min-zalîk* ve dağı bilgil ki her kime ki namâzı inkâr idüp terk iderse ittifâk kâfir olur” [52b]

“bilgil ki namâza hîç ‘özü bahâne yokdur” [53a]

“bilgil ki oruc tutmak kişi nefsinı kahr eylemekdür” [54a]

“bilgil ki cemî‘ mü’mînler benüm kullarumdur bunlaruñ mâlları cânları benümdür dir imdi bunlar[a] getürüñ mâluñuzdan ya ödünc virüñ diyicek bunlaruñ nefsleri tamudan azâd olmuş olur” [68b]

Eserin içinde bazen ‘latîfe, nükte’ diyerek konuya uygun hikâyelere geçilmektedir. Burada hikâyelerin tamamına yer verilmemekle birlikte başlangıçları örnek olarak verilecektir. Bu hikâyeler etrafında eser nasihatlar, tavsiyelerle oluşturulmuştur.

“latîfe bir gün Cebrâ’îl Nûha geldi eydür yâ Nûh Allah te‘âlâ saña selâm kılar buyurd[1] ki Nûh şu bir karış mîkdârınca ağaç budacığını varsun falan yerde diksün kosun gitsün” [66b]

“nükte Allah te‘âlâ eydür ey mü’mîn kulum biregü bir avuc tohum yere şaçar ol yer benüm buyuruğumla ol tohum şaklar” [67b]

“latîfe Mûsâ peygamber ‘aleyhi’s-selâm eydür Tevrâtda gördüm ki Hâk te‘âlâ eydür âhîr zamânda bir peygamber gele” [68a]

“laṭīfe teṣrīf ümmet-i Muḥammed Allah te‘ālā ‘azze ve celle eydür yā Mūsā diler misin ki ben saña boynuñ tamarlarından daḥı yakın olam ve gözünüñ aқыyla қарasından yakın ve daḥı dilüñdeki sözüñden yakın olam” [69a]

Bu konu kesilerek verilen hikâyelerden sonra ise ‘biz konuya devam edelim’ anlamındaki sözlerle anlatıma devam edilmiştir.

“biz yine sözüñüz üzerine varalum Resül ḥazret ‘aleyhi’s-selām eydür andan gördüm iki kabuñ birisinde arı ta‘ām var birisinde murdār ta‘ām var biraz ādemler bunuñ qarşusına tūrurlar” [7a]

Metnin içinde yazar, birçok benzetmeden yararlanmıştır. Benzetmelerle eserde anlatılmak istenen daha açık bir biçimde verilmeye çalışılmıştır. Hz.Muhammed’in güneşe benzetilmesi, sevabın dağa benzetilmesi, insanın Allah’a yakınlığının gözünün akla karasının yakınlığına benzetilmesi gibi benzetmeler eserde yer almaktadır. Bu benzetmeler, hikâyelerle birlikte metni edebî açıdan güçlendirmektedir. Eserde anlatımın kesilerek aralara hikâyeler serpiştirilmesi, benzetmelerden çokça yararlanılması, mekânların tasviri, cümle yapılarının tekrarı gibi özellikler, eserin edebî değerine katkısı olan özelliklerdendir. Örnek olması için aşağıda bazı benzetmelere yer verilmiştir.

“bu kerre Cebrā’ıl benüm qatumda bir sivri siñekce oldı ben aña nisbet bir filce oldum bu ḥāl içinde ben ḥayrān oldum” [12b]

“Resül kendüye baqdı gördü güneş gibi olmış andan yaradılmışlara baqdı görd[ü] ‘Arş Kürsi yerler gökler feriştelere taḡlar deñizler cemī‘-i maḥlūkāt Resülün ululuḡı qatında şol gün içinde uçan zerreden daḥı edānı göründi” [12b]

‘ādet böyle ki bir kimesne seferden gelse selām vire mü’mın daḥı mi‘rāc seferinden dünyāya geldi şaḡındaḡı şolundaḡı feriştelere selām vire [47b]

“meşelā bir günüñ bir qarañu evi üstine bir derece açsa ol ev rüşen olur ve eger iki derece açsa daḥı rüşen olur ve eger kişi ol evün taminuñ üzerine çıkarsa küllī güneş aydıñı ile münevver olur” [14b]

“meselâ şol dünyâda bir kurumış saçuñ üzerine ki bir tamlâ düşer dağı tîz geçer bu dağı anuñ gibidür” [42b]

“ya‘ni te‘âlâ dağı Resûl hazretine bilâ-teşebbüh şol bir yay kabzası birbirine yakın olduğu gibi keremiyle yakın oldu” [15b]

“âdemün iki kaşı birbirine nice yakın ise yâhûd gözinüñ ağı karasına nice yakın ise dağı yakındur” [16b]

“senüñ ümmetüñüñ üzerine rahmet fazlın yağmur gibi yağdurdum” [20b]

“laţîf Tañrı te‘âlâ ‘azze ve celle ‘inâyet yayını kudret eline aldı rahmet okını fazl kirişine genledi andan şefâ‘at yayını Resûl eline virir isti‘ânet okıyla andan eyitdi ey benüm habîbüm gel imdi ben ‘inâyet yayından rahmet okunu sen şefâ‘at yayından isti‘ânet okunu ümmetüñüñ seyyi‘ât âmâcına atalum” [16b]

“iltifât itdükleri perde gibi olmuş Hakkun toğrı yolundan gayrı iltifât itmek şol halka yay gibi egilmekdür ve ol egilmege *kābe kavseyn* dirler” [17a]

“ameli berâtın şağından vire dördünci bu ki şırâtı yıldırım gibi geçüre” [28a]

“anbârdan bir avuc çâşnîdür ki işitdün var imdi” [49a]

“ki Mūsâ peygamber bu hitâbı işidicek şol hazân yaprağı gibi dir dir ditredi” [58b]

“dünyâ kesb eylese şol avcılar tuzak kurup dağı canavarladığı gibi dînlerini tuzak itmişlerdür” [63b]

“hâzırken mü‘minüñ zekât şevâbın tağlar gibi getüreler” [67a]

“zekat mü‘minüñ elinden çıkdığı vaktin Hakk te‘âlânüñ kudret eline girür hikmet oldur ki anı besler çoğaldur kıyâmet güninde tağlar gibi eyler” [67b]

Metnin çoğu yerinde “bir ma‘nâ” denilerek verilen hikâyelerin sonunda çıkarımlar yapılmış, nasihatlarla konu açıklanmış, örneklendirmeler yapılmıştır. Bu açıklamalarla, çıkarımlarla toplum dinî açıdan bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Söz

konusu açıklamaların bir kısmı yer aldıkları varak numaraları ile birlikte aşağıda verilmiştir.

“kişi cemā‘at olup namāz kılsalar anlaruñ şevābını Allah te‘ālādan gayrı kimse bilmez bir ma‘nā dağı peygamber Һazreti buyurur ki imāmla bir tekbīr etmek şevābludur yigirmi biñ kerre nāfile Һac itmekden dağı yüz biñ altun fuķarāya taşadduķ itmekden dağı mü‘min Һul imāmla bir secde etmek şevābludur” [28b]

“bir ma‘nā dağı peygamber ‘aleyhi’s-selām buyurur ki Allah te‘ālā ‘arş altında bir şehir yaratmış büyüklüğü on dünyā miķdārı ve anuñ içinde nūrdan biñ ağac yaratmışdur kaçan ki kıyāmet günü olsa o şehruñ Һapuları açılır” [30a]

“bir ma‘nā dağı peygamber Һazreti şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki kaçan ki bir mü‘min namāzda *Allahü ekber* dise elin bağlasa Allah te‘ālā cemī‘ günāҺların yarlığar kaçan ki *sübhāneke allahümme* okusa bedeninde her bir kılı başına bir yıl gice ķā‘im gündüz şā‘im olup ‘ibādet etmişce şevāb vire” [32a]

“bir ma‘nā dağı peygamber Һazreti şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki benüm mü‘min ümmetümüñ faķirlerine bu beş vaķt Һac itmek gibidür” [32b]

“şirāt köprüsin Һuralar üç biñ yıllık yolu yokuşdur ve biñ yıllık yolu düzdür ve biñ yıllık yolu inişdür kıldan ince kılıçdan yatıdur Һarañulıęı Һarañu dünden Һatıdur dağı mermerden şıyrıncıķdur buzdan şıyrıncıķdur” [36b]

“bir ma‘nā dağı peygamber Һazretine buyurur ki kaçan bir mü‘min āb-dest alurken dünyā kelāmın söylemeye dağı āb-destüñ yaşı Һurımadan iki yüzün sileriken üç kerre innā enzelnāhu sūresin üç kerre *Һul huwallahu aҺad* okusa üç kere şalavāt getürse Allah te‘ālā aña elli yıl gündüz şā‘im gice ķā‘im olmuşca şevāb vire” [44a]

2.1.3. Eserin İmlā Hususiyetleri

Kitāb-ı mi‘rāc-nāme adlı eserin, hem başında hem sonunda H.1140 senesi yer almaktadır. Bu tarih eserin yazıya geçirildiği tarih olarak düşölmektedir. Dolayısıyla eser Eski Türkiye Türkçesi dönemine ait dil özelliklerine sahiptir. Burada tam olarak

bir dil çalışması olmamakla birlikte morfolojik, fonetik, söz varlığı, imlâ açısından ana hatlarıyla eserimize değinmeye çalışalım.

Metinde “et-, de-, ver-” filleri verilirken (ﻩ), (ﻱ), (ﻱ) hareke ve okutucuları kullanılmış bazen de hiçbir hareke ve okutucu olmadan yazıldığı olmuştur. Bu gibi durumlarda kelimeyi “e harfi” ile okuyacak bir imlâ olmadığı için hareke ve okutucu olmayan durumlarda kelimeler “vir-, di-, it” şeklinde okunmuştur.

didüm	[21a/12]	ددم
didüm	[7a/8]	ددم
virdüm	[71b/9]	ویردم
virür	[31a/4]	وړر

Türkçe ve Arap-Fars dilinden alıntı kelimelerin imlâsında çok çeşitlilik mevcuttur. Çok çeşitliliğin sebebi yazı dilinin oturmamasının yanında müstensihnin imlâya tam olarak hakim olamayışı da olabilir. Çünkü eserin yazımındaki çok çeşitlilik sadece Türkçe kelimelerde değil eklerde, Arapça ve Farsça kelimelerde de görülmektedir.

74a sayfası içinde yazılan ‘azacuk’ kelimesi hem ötreli hem ötresiz yazılmıştır.

ازجق [74a/6]

ازجق [74a/10]

Yine 74a sayfasında ‘ömr’ kelimesi hem ötreli kullanılmış hem de ötresiz yazılmıştır.

عمرلى [74a/8]

عمرلى [74a/9]

Burada Arapça bir ifade olduğu için ötresiz hali dikkate alınmıştır. Buna benzer durumlarda Arapça ifadelerde kelimenin Arapça yazılış esasına göre hareket edilmiştir.

Bazı kelimelerin aynı sayfada bile farklı harflerle imlalarının olduğunu da görmekteyiz. Bu gibi durumlarda eserde yazıldığı şekli dikkate alınmıştır. Örneğin 56b sayfasındaki “odun” kelimesinin iki farklı şekilde yazımı mevcuttur.

oṭuna [56b/5] شُول قُوْرُ اُوْطُنْ

odunı [56b/6] اوْدُنِي نَجِه يَاقَر

Eserde müstensihin bazı harfleri ve heceleri yazmadığı durumlar söz konusudur. Bu durumlardaki ekler ve heceler köşeli parantez [] içine alınmıştır.

Taṅr[ı] te‘ālā [19b/2] تَكَر تَعَالَى

sefere [vir]sem gerekdür [62b/2] سَفَرِه سَم كَرَكْدُر

ķullarında[n] rāzī [49a/7] قَوْلِلَرْنَدِه رَاضِي

Yazılmayan harflerin varlığının yanında aynı kelimenin, hecenin, harfin fazladan yazıldığı da görülür. Böyle durumlarda da bu fazladan yazımlar parantez () içine alınmıştır.

yolu(ñu)ñuz [45b/8] يُولُكْز

mālī (mālī) [66a/ 8] اُول سَوْدُكِي مَالِي مَالِي هَب بُونْدِه قُوْب كَدَر

Eserde bazen ‘raḍiyallāhü ‘anh, rahimehullāh, ‘aleyhi’s-selām’ kelimeleri kısaltılmış biçimde verilmiştir. Bu kelimeler kısaltılmış biçimiyle raḍiyallāhü ‘anh “r.a”, rahimehullāh “r.h”, ‘aleyhi’s-selām “a.s” kelimeleri ile gösterilmiştir.

‘Ömer Bin Ḥaṭṭāb r.a [21a/1] عَمَر حَطَّاب رَضِي

Mu‘āz Bin Cebel r.a [21a/10] مُعَاذ بِن جَبَل رَضِي

īṣā r.h [19b/12] عِيْسَى رَحِم

‘Oṣman r.a [24b/3] عُثْمَان رَضِي

Resūl ḥaẓret a.s [67b/1] رَسُل حَضْرَت عَم

ḥaẓret a.s [18b/12] حَضْرَت عَم

Eserin bir yerinde sayfa yanına derkenar eklenmiştir. Manadan tahmin edilen, eser yazılırken bazı kelimelerin unutulduğu ve sonradan kenara eklendiğidir. Bu kelimelerin manayı bozmaması için anlam akışı içindeki satıra yerleştirilmiş dipnotta belirtilmiştir.

-murdārlık yok bunuñ- [64a/1] مُرْدَارَلِق يوق بُونَك

Eser içinde bazı kelimeler harf sırası değiştirilerek yazılmıştır. Bu yazılan kelimelerin, metnin yazıya geçirilişi esnasında gözden kaçmış olduğu tahmin edilebilir.

saraylar [49a/3] سيرلر

Metnimizde iç ve son ses durumundaki p'ler hem (پ) hem de be (ب) ile yazılmıştır. P sesinin be (ب) ve pe (پ) ile karşılanması bu sesin gerçek fonetik değerinin tespitini güçleştirmiştir.

hep [40b/6] هب

Bunun yanında Türkçe kelimelerde hece sonlarında p (پ) ile yazılması gereken ekler b ile (ب) karşılanmıştır. Özellikle -ıp, -ip; -up, -üp zarf-fiil eki için bu durum metnimizde karakteristik bir özellik olarak görünmektedir.

gelüp [7b/11] كلوب

terk idüp [9b/12] ترك ايڈب

Müstensih hatasından olduğunu düşündüğümüz bazı kelimeler manaya uygun olacak en yakın anlamlarıyla düzeltilip esere yazılmıştır.

köle [4b/13] كؤى

Eserde bazen ad durum eklerin karşılanmasında günümüz Türkçesine uymayan yazımlar mevcuttur. Bu durumda ad durum ekleri cümleye uygun şekilde düzeltilip yazılmıştır.

bizi karşıladı [8b/13] بزه قرشولدى

Metnimizde 'bu sebeple' manasına gelebilecek birçok ifade kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesine ait 'çün', '(y)üçün', '(y)içün, ifadelerinin farklı şekillerde kullanımı mevcuttur. Metinde bazen yalnızca ötre (ُ) ile bazen de vav (و) bazen ikisi ile bazen de hiçbirini kullanılmadan bu ek gösterilmiştir.

içün [66b/7] اچؤن

helâlçün [74b/6] حالايچؤن

hakıçün [69a/9] حقيچؤن

Eski Oğuz Türkçesinden itibaren kullanılmaya başlayan gelecek zaman eklerinden biri de (y)IsAr ekidir. Bu ekin günümüzde kullanımı mevcut olmasa da Eski Anadolu Türkçesinde dolayısıyla metnimizde kullanımı mevcuttur.

viriserdüñ [67a/ 6] ویرسردک

olısardı [67a/7] اولسردی

idisardi [69b-6] ایدسردی

Tamlayan eki eserde yuvarlak ve düz şekliyle mevcuttur. Okumada eserdeki yazım dikkate alınmıştır. Bir okutucu ve hareke almayan yerlerde çoğunluğa uyarak yuvarlak vokalle okunmuştur. Tamlanan ekleri ise yine çoğunluğa uyularak düz vokalle okunmuştur.

ādemüñ şağ şolı [9b/6] ادمک صاغ صولی

Burāķuñ ayrı gāşiyessin [2b/4] براقک ایری غاشیسن

Görülen geçmiş zaman eki hem yuvarlak hem düz şekliyle görülebilmektedir. Hatta aynı cümle içerisinde bazı kelimelerde harekelerle (◌◌) , (◌◌) bazı kelimelerde vav ye ile, (◌◌), (◌◌) bazı kelimelerde ise ne hareke ne vav ve ye kullanımı söz konusuysa bazılarında her ikisi de (◌◌) , (◌◌) kullanılabilmektedir. Bu durumda yuvarlaklaşmanın çoğunlukta olması dikkate alınarak hareke ve okutucu olmayan yerlerde yuvarlak vokalle okunmuş bir okutucu olan yerlerde metne bağlı kalınmıştır.

yaratmayaydum [69a/10] یرتمییدم

yaratmayaydum [69a/11] یرتمییڈم

eylerdüm [67a/7] ایلردم

eyitdi [66b/7] ایتدی

düzdi [67a/2] دزدی

eyitdi [2b/5] ایتدی

düşdi [1b/7] دشدی

Bu durum eklerde genel olarak mevcuttur. Bazen bir harfle ek gösterilmemiş bunun yerine hareke kullanılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesinde 1. ve 2. teklik-çokluk iyelik, şahıs eklerinin hem yardımcı ünlüleri hem de ekin bünyesindeki ünlüler yuvarlak ünlüdür. Metnimizde bu duruma uymayan kullanımlar olsa da 1. ve 2. iyelik ve şahıs eklerinin çoğunluğu yuvarlak olarak verilmiştir ama düz şekli de mevcuttur. Bu sabit olmayış ses uyumu bozukluğunu meydana getirmiştir. Eserde harekelerin çoğunluğu dikkate alınarak hareke ve okutucu olmayan kısımlarda yuvarlak vokal okunmuştur. 3. Tekil şahıstan ve iyelikten sonra -ı, -i; ünlülerden sonra -sı, -si; -sı(n), -si(n) ekleri ile karşılaşmıştır bunların yuvarlak biçimi de mevcuttur ama genel olan düz şeklidir.

benüm ḥabībüm [1b/14] بنم حبيب

benüm ʿizzetüm [3b/8] بنم عزت

ümmeṭüññ [21a/1] امتوكك

bizüm āyātlarımıza [15a/7] بزم اياتلرميزه

sizüñ günāhlarıñuzı [5b/3] سزك كناهلركزي

sizün eliñüz [57b/13] سزك الكز

Eserin terminolojisinde yaygın olarak kullanılan āḥiret, ‘arş, cehennem, cennet, hidāyet, kıyāmet, melek, mescid, mi‘rāc, muvahhid, mü’mīn, münācat, münāfık, Müslümān, resūl, sadaqa, secde, şefā‘at, tevbe gibi Arapça kelimelerle; ābdest, ferişte, günāh, günāhkār, hac, melāyik, namāz, oruç, peygamber gibi dinî terimlerin dışında, Arapça ve Farsça tamlamalara az rastlanır. Bunlar, genellikle İslamî itikatla ilgili olan yer isimlerinden oluşur: Beytü’l-muḳaddes, Cennetü’l-firdevs vb.

Eski Türkiye Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan eklerin kullanımı ile ilgili olarak yaptığımız değerlendirmede, eserde eklerin çoğunlukla dönemin dil özelliklerini yansıttığını, genel olarak hem yuvarlak hem de düz şekillerinin eserde olduğunu, bunların bazen harekelerle bazen okutucu harflerle bazen ikisi kullanılarak bazen de ikisi kullanılmayarak yazıldığını görüyoruz. Ünlü ve ünsüzlerin imlâsında birçok düzensizlik ve farklılık tespit edilmiştir. Bu düzensizliklerin eserin yazıldığı dönemin Türkçesinde oturmuş bir imlânın olmamasıyla ilgili olabileceği düşünülebilir.

2.1.4. Eserin Türk Edebiyatındaki Diğer Örneklerle Mukayesesi

Türk edebiyatında mi‘râc-nâmeler, Arap edebiyatının aksine hem mensur olarak hem de manzum olarak kaleme alınmıştır. Genellikle kasîde ve mesnevi şeklinde yazılan mi‘râc-nâmelerde coşkulu bir söyleyiş, didaktik özellikler ve sanatlı bir üslup esastır. Bu tür yazılan eserlerde genellikle bilgi vermenin yanı sıra sanat kaygısı da göze çarpmaktadır. Ele alınan eser, bu anlamda değerlendirildiğinde Türk edebiyatında var olan ve manzum örnekleriyle karşılaştırıldığında daha az göze çarpan mensur örneklerden bir tanesidir. Sanatlı bir söyleyişin yer yer tespit edildiği eserde temel olarak verilmek istenen mesajlar göz önünde bulundurulmuş ve sade bir üslup seçilmiştir. Burada daha fazla insana hitap etmenin ve daha fazla bilgi vermenin amaçlandığı söylenebilir.

Türk edebiyatında yazılan mi‘râc-nâmelerin bir diğer özelliği, içerisinde mi‘râc hâdisesinin yanı sıra Hz.Muhammed kıssalarının da yer almasıdır. Hz.Mûsâ, Hz.Âdem, Hz. İsâ, Hz.Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Dâvut, Hz.Yûsuf gibi peygamberlerin kıssaları da gerek göğe yükselirken çıkılan basamaklar esnasında gerekse de göğe yükseliş gerçekleşikten sonra verilmektedir. Bu bağlamda eserimiz dikkate alındığında Hz.Mûsâ, Hz.Âdem, Hz. İsâ, Hz.Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Dâvut, Hz.Yûsuf kıssalarına dikkat çekilmiş olduğunu, göğe yükseliş esnasında bunlara değinildiğini görüyoruz. Bu peygamberlerin yanında Bayezîd-ı Bistâmî gibi bazı dinî büyükler, mutasavvıflar da verilen hikâyelerde bazen bir kahraman olarak bazen de ismen yer almaktadır.

‘Sultânü’l-‘Ârifîn Bâyezîd-ı Bişdâmî r.h şordılar aña ki şeyh kimdür mürîd kimdür eyitdi ki şeyh oldur ki mürîde ol şerî‘at aḥkâmını bildüre Ḥaḳ te‘âlâya ne vechile ḳulluḳ itmek gerek Resûline nice ümmet olmaḳ gerek bildire daḫı mürîd gönlini” [13a]

Eserde Kur’ân-ı Kerîm’den alınan hadislerin, ayetlerin yanı sıra tasavvuf öğretisine ait bilgilere de ulaşmak mümkündür. Nitekim Beyezîd-ı Bistâmî bir mutasavvıftır. Burda dikkat çeken hâdis, müellifin tasavvuf öğretilerine hakim olması ve bunların öğrenilmesi, öğretilmesi gerektiğini anlatmasıdır. Bu, bütün mi‘râc-naâmelerde karşılaştığımız bir durum değildir. Tasavvufî öğretiler, tasavvufî şahsiyetler farklı şekillerde yer almakta; bazen de açık olarak yer almamaktadır.

Mi‘râc-nâmmelerde Cebrâil, Azrâil, Mikâil, İsrâfil gibi dört büyük meleğin de adı geçer ve Hz.Muhammed’in mi‘râca çıkarken yanında olan Cebrâil adlı melek onun yaveri olarak nitelendirilir. Bizim eserimizde de ‘kardaşum, karındaşum’ söylemleriyle Cebrâil’e hitap edilmiş ve onun yoldaşlığına sık sık başvurulmuştur. Hemen hemen bütün mi‘râc-nâmelerde karşılaşılan bir durumdur bu. Cebrâil ile beraber Hz.Muhammed’e merdiven kurulması ve bu merdivenleri çıkması da mi‘râc-nâmelerde karşılaşılan bir durumdur. Ayşe Nur Sır’ın yaptığı mi‘râc-nâme çalışmasında olay bizimkine benzer şekilde şu şekilde geçmektedir.

“Andan bakdum gördüm benim için bir nerdübân getürmişler. Bir ayağı altundan ve bir ayağı gümüşden ve tahtaları ve mıhları kızıl yâķütten ve altı üçün şahrâ taş üzere kodular ve üstü üçün göge dirediler. Andan sağ ayağım nerdibâna başdum, bir iki adım atdum.”²⁵

Cennet ve cehennem tasvirleri de mi‘râc-nâmelerde önemli bir yer tutmaktadır. Musa b. Ahmet Antakî’nin mi‘âc-nâmesi içinde cennet şu şekilde anlatılır:

“gördüm altun ve gümüşden sarâylar yâķütler aķmerden aşfardan ve zebercedden kusûrlar ve altundan eşcârlar envâ‘ dürlü şemârlar her birinüñ üzerinde illa’llâh Muḥammedü’r- resûlu’llâh yazılmış”²⁶

Bizim eserimizde cennet tasviri çok verilmemekle beraber cehennem tasvirlerinin Gayya kuyusu gibi cehennemde bulunan kuyuların ve oradaki insanların hâllerinin anlatılması daha çok esas alınmıştır. Göge yükselişin yanında bu konuların yer alması, halka korkunun verilerek doğru yola iletiminin sağlanmasının amaçlandığını da düşündürebilmektedir.

Namazın Müslümanlara mi‘râc gecesi hediye olarak farz kılınması konusu üzerinde eserde çokça durulmuştur. Buna karşın diğer mi‘râc-nâmelerde namazın önce elli vakit olarak farz kılınması, mirac dönüşü Hz. Muhammed’in Hz. Mûsâ’ya

²⁵ Ayşe Nur Sır, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi‘râciyye”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, 2013, ss. 2257-2349.

²⁶ Kadriye Alkan, *Türk Edebiyatında Mensur Mi‘râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antakî’nin Mensur Mi‘râc-nâmesi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2015, s.193.

rastlaması ve onun telkinleri ile Hz. Peygamber'in Allah'a niyazda bulunarak namazı beş vakte düşürtmesi mevzusu bu mi'râc-nâmede de geçer.

Gizem Uluscu'nun yaptığı mi'râc-nâc-nâme çalışmasında namaz hâdisesi şu şekilde geçmektedir:

“elli vakit namâz ve altı ay orûc, didi. Ansan hâzret-i Resûl ‘aleyhi’s-selâm eytti: Yâ seyyidî ve mevlâyî, tahfif eyle. Ümmetüm za‘îfdür. Pes Hâk ta‘âlâ beş vakit tahfif eyledi. Yine pes hâzret-i Rasûl ‘aleyhi’s-selâm eytti: Yâ seyyidî ve mevlâyî tahfif eyle. Ümmetüm za‘îfdür. Muhaşşal-ı kelâm recâ ide ide beş vakit namâz üç ay orûc didi.

»»²⁷

Bizim eserimiz de bu örneğe ve diğerlerine benzemekle beraber bu konunun detaylı işlenmesi ve muhtelif yerlerde namazın öneminden sıkça bahsedilmesi diğerlerinden daha fazla dikkat çekmektedir. Hatta eserde namaz kılmanın gereği konusunda nasihatların diğer eserlere nazaran daha yoğun verildiği söylenebilir.

“tâ‘aten kabûl kıldum girü döndüm geldüm Mûsâ peygambere uğradum eyitdi yâ Resûlallâh senüñ ümmetüñ za‘îflerdür elli vakit namâza tâkât getüremezler dön yine var huzûra dilek eyle anlaruñ yüklerin yeyinlet” [23a]

Çoğu mi'râc-nâmede görülen Hz. Muhammed'in rehber edinilmesinin önemi, dört halife, ehl-i beyt ve evliyaların fazileti ve bunların yolundan gitmenin ehemmiyeti üzerinde durulmuştur. Ardından okuyuculara çeşitli nasihatlarla bulunulmuştur.

Eserde “‘Arabuñ ‘âdeti şuydı ki birbiriyle dostluk eylemek isteseler iki yayı götürürdi kabzasın kabzasına koşarlardı dahı çekerler” gibi ifadelerle toplumların dinî hassasiyetlerini görebilmenin yanında gündelik hayatla ilgili tutumlarını, davranışlarını, adetlerini de görebiliyoruz.

Bunların yanı sıra eserin, diğer mi'râc-nâmeler arasındaki yerini ortaya koymak ve değerlendirmesini yapmak için motifler başlığı altında daha detaylı incelenmesi yapılacaktır.

²⁷ Gizem Uluscu, *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Miraçname (Metin-Gramer- Dizin)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.56.

2.2. Eserin Muhteva Bakımından İncelenmesi

2.2.1. Eserde Yer Alan Şahıslar

Kitâb-ı mi‘râc-nâme adlı eserin şahıs kadrosu aşağıda verilmiştir. Eserde yer alan peygamberler, sahâbîler ve tasavvufî şahsiyetlerin isimleri verilmiş kısaca eserde yer aldığı şekliyle tanıtımı yapılmıştır. Hz. Muhammed, Hz. Âdem, Hz. Dâvûd, Hz. Mûsâ, Hz.İbrâhîm, Hz.Îsâ, Hz.Nûh adı geçen peygamberlerdir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ebû Cehil, Mu‘âz Bin Cebel, Hz. Fâtıma, Hz. ‘Âişe, Hz. Ebû Hureyre, Hz. Osmân bin ‘Affan, Hz. ‘Âlî Murtazâ, Hz. Ebû Zer el-Gıfârî adı geçen sahâbîlerdir. Adı geçen tasavvufî şahsiyetler ise Sultânü’l-‘Ârifin Bâyezîd-i Bistâmi, Süfyân-ı Sevrî, İmâm-ı Fahr-i Razi’dir.

2.2.1.1. Peygamberler

Hz. Muhammed: Eserin baş kahramanıdır. Metin onun hakkındadır ve tezin muhtelif yerlerinde detaylıca anlatılmıştır. Bu yüzden tekrara düşmemek adına burada anlatımı yapılmayacaktır.

Hz. Âdem: İlk insan ve ilk peygamberdir. Eserde bu yönleriyle ele alınır. Ülü’l-azm (en yüksek derecedeki) peygamberlerdendir.

Hz. Dâvûd: Sesinin güzelliğiyle bilinen peygamberdir. Günümüzde bile güzel seslilere Dâvûdî sesli denmektedir. Allah ile konuşması geçen peygamberlerdendir.

Hz. Mûsâ: Hz. Muhammed’den sonra eserde en fazla adı geçen peygamberdir. Hz.Mûsâ namazın rekatını azaltma teklifini yapması, Allah ile ümmeti hakkında konuşmaları yönünden önemlidir. Motifler kısmında bu daha detaylı işlenmiştir.

Hz.İbrâhîm: “Halilullah” yani Allah’ın dostu olarak anılır. Hz. İbrahim’in diğer bir sıfatı da “Ebu’l-Enbiya” yani Peygamberler babası’dır. Metinde bir konuşma ya da hikâyede geçmese de diğer peygamberlerle birlikte adı sayılan bir peygamberdir

Hz.Îsâ: Îsâ aleyhisselâm, Yahyâ aleyhisselâm’ın doğumundan altı ay sonra Kudüs’te dünyâyı şereflendirmiştir. Peygamberler içinde en yüksekleri olan ve kendilerine “ülü’l-azm” denilen beş peygamberin dördüncüsüdür. Eserde Allah’ın hitap ettiği peygamberlerden biridir.

Hz.Nûh: Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîflerde mühim bir yer işgâl eden ülü’l-azm peygamberlerdendir. Kendine iman etmeyen kavminin tufanla helak olması eserde işlenen konudur.

2.2.1.2. Sahâbîler

“İbn Hacer el-Askalânî, sahâbîyi “Hz. Peygamber’e mümin olarak erişen ve müslüman olarak ölen kimse” şeklinde tarif etmiştir. Daha sonra cumhurun görüşü olarak benimsenen bu tarif ışığında muhaddislerin sahâbe anlayışı şöylece özetlenebilir: Sahâbî olmak için Resûl-i Ekrem’i uyanık iken bir an bile görmek yeterlidir. Kendisiyle uzun zaman beraber olmak, yolculuk etmek veya gazâyâ gitmek ya da kendisinden hadis rivayet etmek şart değildir.”²⁸

Hiz. Ebû Bekir: Hiz. Muhammed’in hayatı boyunca onun yanında olmuştur. İlk iman edenler arasındadır. Aynı zamanda ilk halifedir. Metinde de Allah, mi‘râc hâdisesine kimse iman etmeyecek olsa bile Ebû Bekir’in kendisinin iman edeceğini söyler.

Hiz. Mu‘âz Bin Cebel: 18 yaşında Müslüman olan ve Resûl-i Ekrem’in yanında bulunmaya gayret eden sahâbîlerdendir. Hiz. Muhammed onu severdi. Metinde de bir ayetin manasını Hiz. Mahammed’e sorması yönüyle adı geçmektedir.

Hiz. ‘Ömer Bin Hattâb: İkinci İslam halifesidir. Kureyş kabilesindendir. Metinde Hiz. Muhammed’e sorular sorması ve kendisine götürebileceğinden fazla yük yüklenen bir cariye acıması ile başlayan kısa bir hikâye anlatılır.

Hiz. Fâtıma: Hiz. Muhammed’in en son çocuğudur. Cennet hanımlarının efendisi olarak bilinen Hiz. Fâtma ilk iman eden kişiler arasındadır. Hiz. Muhammed’e ayetin manasını sormasıyla metinde geçmektedir.

Hiz. ‘Âişe: Hiz. Muhammed’in üçüncü eşidir. Hiz. Muhammed’in en sevdikleri arasındadır. Metinde ayet manalarını Hiz. Muhammed’e sorması yönüyle ve bir câriye ile olan münasebeti yönüyle ele alınır.

Hiz. Ebû Hureyre: Yemen’de yaşayan Ezd kabilesine mensup olup ne zaman doğduğu belli değildir. Kedi yavrularına olan şefkatinden dolayı ona bu isim verilmiştir. Metinde ayet manasını Hiz. Muhammed’e sorması sebebiyle adı anılmıştır.

Hiz. Osmân bin ‘Affan: Dört büyük halifeden üçüncüsüdür. Hiz. Muhammed’in cennetle müjdelediği sahâbîlerden birisidir. Eserde ayetin manasını Hiz. Muhammed’e sorması yönüyle yer alır. Onun meclisinde bulunanlar arasındadır.

Hiz. ‘Âlî Murtazâ: Hiz. Muhammed’in damadı ve dördüncü halifesidir. Ashâb-ı kiramın büyüklerindendir. Metinde Hiz. Muhammed’in meclisinde bulunup ona ayet

²⁸ Mehmet Efendioğlu, ‘Sahâbe’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 491.

anlamı sormasının yanında bir cariye'nin ona adıyla hitap ettiği için mutlu olmasına dair kısa bir olay anlatılmaktadır.

Hız. Ebû Zer el-Gıfârî: Servet terâkümü konusundaki görüş ve mücadelesiyle tanınan sahâbîdir. İslâmı ilk kabul eden sahâbîlerden birisidir. Beni Gifar kabilesindendir. Hız. Muhammed'e ayet manasını sorduktan sonra kefâret konusunda konuşmaları yer alır.

2.2.1.3. Tasavvufî ve Dinî Şahsiyetler

Bazen Kur'ân-ı Kerîm'den peygamber kıssalarını içeren ayetleri bulmanın mümkün olduğu eserimizde din büyükleri ve sahabe isimleri karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber Tasavvufî bazı şahsiyetleri de ismen ya da bir olayın içinde bulmak mümkündür. Bunlar hakkında aşağıda kısa bilgiler verilmiştir.

Sultânü'l 'Ârifin Bâyezîd-i Bistâmî: İlk büyük mutasavvıflardandır. Hayatına ait az bilgi bulunmasına rağmen tasavvufla ilgili çoğu metinde, edebî metinlerde adı geçmektedir. Eserde şeyhin, müridin nasıl olması gerektiği, tasavvufa dair temel tavsiyeler Bâyezîd-i Bistâmî'ye sorulur ve onun ağzından bu konuda açıklamalarda bulunulur.²⁹

Süfyân-ı Sevrî: Kendi adıyla anılan fıkıh mezhebinin imamı, müfessir ve zâhiddir. Eserde Allah'a hangi kullarının hürmetli, hangi kullarının hakir olduğunu sorması yönüyle eserde yer alır.³⁰

İmâm-ı Fahr-i Razî: Kelâm, felsefe, tefsir ve usûl-i fıkıh alanlarına dair çalışmalarıyla tanınan Eş'arî âlimidir. Tefsîr-i Kebîrî'nde Hız. Muhammed'in mi'râca çıktığı 25 ayaklı bir merdivenin olduğu Müslümanlar içinse merdivenin her ayağının bir değeri ifade ettiği anlatılır.³¹

2.2.2. Eserde Yer Alan Mekânlar

Mescid-i Harâm: Hız. Muhammed'in mi'râcı, Mescid-i Hârâm'da başlar ve dönüşünde Mekke' ye giderek, Mekke kavmine mi'râc haberini verir. Bunun yanında eserde belli olmayan mekanlarla beraber adı geçenler burada verilecektir. Motifler kısmında her biri daha detaylı anlatıldığı için kısaca değinilecektir.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, "Bâyezîd-i Bistâmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss. 238-241.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdurrezzak Tek, "Süfyân es-Servi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s.28.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuzi "Fahreddin er-Râzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss. 89-95.

Mescid-i Aksa: Hz. Muhammed'e mi'râc haberi Mekke'de geldikten sonra Mescid-i Aksa'ya gider ve orada Burak adlı bineğe binerek mi'râcî gerçekleştirir. Yine Hz. Muhammed, mi'râcî bittikten sonra Mescid-i Aksa'ya uğrayıp Mekke'ye geçer.

Veyl Tamusu: Metinde cehennemlerin içindeki hışmı büyük olan cehennemdir. Onun hışmından korunmak için dua edilir. Zalim insanların gideceği bu yer metinde korku unsuru olarak kullanılmıştır.

“Cebrâîl eydür şamularda bir şamu vardır adına veyl dirler dünyâ odı günde yetmiş kerret eydür îlâhî beni odı ol şamu odından hışmından sen şakla dir” [6a]

Bi'rül-Gazab: Veyl Tamusu içinde olan kuyudur. Bu kuyu veyl tamusu içindeki hışmı en büyük kuyulardandır. Metinde yine ondan korunmak için Allah'a dua edilmesiyle geçmektedir.

“ve dahı veyl şamusu içinde bir kuyu vardır anuñ adı bi'rü'l-ğazabdur veyl şamusu dahı günde yetmiş kerre îlâhî beni bi'rü'l-ğazab hışmından sen şakla dir” [6a]

Gayya Kuyusu: Bi'rül- Gazap gibi cennette bulunan kuyulardan biridir ve yine hışmından korunmak için Allah'a sığınılır.

“ol kuyunuñ 'azâb[1] şunuñ gibi şatıdır ki cehennem feryâd ider ki yâ Rab beni gayyâ kuyusunuñ hışmından sen şakla dir” [52b]

Sidretü'l-Müntehâ: Mahlûkların ulaşacağı son yerdir. Buradan sonra kimsenin gidemeyeceği vurgulanır. Cebrâîl'in bile Hz. Muhammed'le geldiği takdirde kanatlarının yanacağından bahsedilir.

“Sidretü'l-müntehâ bir maşâmdur ki maşlûk 'ilmi ol araya varıncadır andan yukaru ne vardır kimse bilmez” [12a]

Nefs Âlemi- Ruh Âlemi: Eserde çokça karşılaştırma olarak verilir. Nasıl nefis âleminden ruh âlemine gidileceği hakkında nasihatlar verilmektedir. Nefs âleminde yirmi beş perde olduğu ve ruh âlemine gitmek için bunların yok edilmesi gerektiği anlatılmıştır.

“bilgil ki bir kimse ol yigirmi beş perdeyi maşvitmeyince nefis 'âleminde ruh 'âlemine erişemez” [9a]

Cennet- Cehennem: Bir korku unsuru olarak verilen cehennem ile bir mükafat olarak anlatılan cennet birçok konuda birçok yerde karşımıza çıkmaktadır.

“ben anlar için cennetde şol nesneler hâzır itmişemdür ki anları ne gözler görmüşdür ne kulaklar eşitmişdür” [63a]

“mi‘râc gicesi cennet çemenlerinden bir nâzûk çemen gördüm ve ol çemende bir laţîf bînar gördüm ve ol bînaruñ kenârında bir nûrdan ağac gördüm ve ol ağacuñ üzerinde bir melek gördüm” [41b]

“‘izzetüm ‘azametüm haqqıçün yarınkı gün zâlimlere bir ‘azâb idem ki cehennemde cemî‘ ‘azâb ehli kendü hâline ‘azâbına şükr ide” [6a]

“yâ Âdem bunlar hep senüñ neslündür zürriyetündür bunlar senüñ neslünden şüret ‘âlemine gelseler gerekdür kimisi cennete gitse gerekdür kimi cehenneme girse gerekdür didüm” [33b]

“dün namâzı kıldukları cennetde derecâtdur ya‘ni mertebelerin arturur” [23a]

Arasât Meydanı: Kıyamet günü toplanılacak meydandır. Eserde kıyamet gününde yaşanılacaklar anlatılmış yine nasihatlar verilmiştir.

“kıyâmet günü halâyık haşr olup ‘arasât meydanında cem‘ olup dahı her kişi başı kayusu olup vâ nefsi diyicek” [21a]

“yarın kıyâmetde ben dahı size eyidem merhabâ merhabâ şafâ geldüñüz ey benüm şıfatlarumla şıfatlanmış kullarum sizi şorusız hesabsız cennete koyam ve dürlü ni‘metler vire” [65b]

Bunların yanında çoğunlukla özel bir adı olmayan mekanlar vardır. Bunlarla alakalı aşağıda birkaç örnek verilecektir.

“bir ‘avrat turur ilerü yürüdi selâm viridi eyitdi ne hatun kişisin (3) bu ıssızlık yerde neylersin” [25b]

“nâçar kıyıl oldı şehre geldiler bunu nikâh itdi” [25b]

“benüm ümmetümden elli kişi bir yerde cemâ‘at olup namâz kılsalar Allah te‘âlâ anlara sekiz yüz rek‘at namâz kılmışca şevâb vire” [28a]

“Nûh şu bir karış miqdârınca ağaç budacığını varsun falan yerde diksün kosun dahı ben anlara dünyâda cennet bağçelerinden bir bağçe virem” [66b]

2.2.3. Eserde Yer Alan Melekler

Cebrâil: Dört büyük melekten Allah’ın emirlerini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melektir. Eserde Hz.Muhammed’e yaverlik yapan ve hep onun yanında olan melektir. Diğer büyük melekler, eserde muhtelif yerlerde karşımıza çıkar; ama en çok adı geçen Cebrâil’dir.

Mikâil: Dört büyük melekten kıyamet gününü bildirmekle görevli olan melektir. Hz.Muhammed'e mi'râc haberi gelirken onun yanına gelen meleklerdendir. Hz.Muhammed Burak'a bindiğinde sağında gitmektedir.

İsrâfîl: Dört büyük melekten kulların rızkını takdim eden melektir. Mi'râc haberi gelirken Muhammed peygambere eşlik eden meleklerden birisidir. Bunun yanında metinde daha sonra Hz.Muhammed namaz kılarken selâ vermiştir.

Azrâil: Dört büyük melekten Allah'ın emriyle can almakla görevlendirilmiş ölüm meleğidir. Eserde de bu göreviyle yer alır.

Her Gökten Sorumlu Melekler: Göğün katlarında bulunan meleklerdir. Hz. Muhammed göğe yükselirken onu karşılayıp mi'râcını kutlarlar.

Mukarreb Melekler: Allah'ın huzurunda bulunan meleklerdir. Allah'ın Hz.Muhammed ile konuşmasına tanık olan ve onun dualarına amin diyen meleklerdir.

Rıdvân: Eserde cennet hazinedârı olarak geçen melektir. Hz.Muhammed'e mi'râc haberini verirken diğer meleklerle birlikte orda bulunduğu söylenir.

Ferişte: Allah'ın Hz. Muhammed'in emrine yarattığı meleklerle verilen addır. Hz.Muhammed'in mi'râca çıkarken muhtelif yerlerde yanına yardımına gelirler. Eserde birçok yerde adı geçmektedir.

Hûri: Allah'ın iman eden mümin kullarına verdiği nimetlerden biridir. Cennet kızları diye anılır. Eserde İslam dininin emirlerinin yapılması doğrultusunda verilecek mükâfatlardandır.

Vildân: Allah'ın cennettekilere hizmet için nûrdan yarattığı hizmetçilerdir ve eserde yine mükâfat olarak geçmektedir.

Gılmân: Cennette yaşlanmayan gençler, hizmetkârlardır. Eserde cennete gireceklere verilecek bir mükâf olarak geçmektedir.

Şeytân: Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan âsî varlık, iblis. Eserde bir korku unsurudur.

Horoz: Horoz şeklinde tasvir edilen melektir. Yeryüzünde yaşayan horozlar tarafından sesinin duyulması ve onlara tesir etmesi bakımından arşın horozu olarak da geçmektedir.

2.2.4. Eserde Zaman ve Zaman Algısı

Aşağıdaki bölümden anlaşıldığı kadarıyla Hicret'ten bir yıl ya da 16 ay önce recep ayının 27. gecesinde mi'râcın gerçekleştiği tarih mi'râc hadisesini anlatan eserimizin zamanını oluşturmaktadır. Bu İslamî kaynaklarla da örtüşmektedir.

“rivāyet ider peygamber Һazretinden ҺallallāҺü ‘aleyhi vesellem buyurur ki receb ayınuñ yigirmi yedinci gicesi yatsu namāzın kılduğumdan Һoñra kāfirlerüñ edebsüzlüklerün ve küstāhluk itdükleri öñüme düşdi ben ol fikrdeyken Һarındaşum Cebrā’ıl çıkağeldi yetmiş biñ feriştehiyle İsrāfıl geldi ve Mīkā’ıl geldi ve yetmiş biñ ferişteh daҺı cennet Һazinedārı Rıdvān çıkağeldi ve her bir feriştenüñ bir Һabāk mercān elinde cemī’i bir kezden selām virdiler ve yetmiş Һulle bir nūrdan tāc getürdiler ve cennet bardaklarından bir bardak getürdiler yağutdan içi Һolu kevser şuyı” [1b]

Eserin içindeki olaylarda zaman ise çoğu belirsiz ifadelerle verilmiştir. Net olarak hikâyelerde ya da anlatımda bir zaman ifadesi bulmak biraz güçtür. Genel olarak Hz. Muhammed’in ümmetinin yaşadığı zaman da ahir zaman olarak verilmiş ama detaylı bir açıklama yapılmamıştır. Burada bazı örneklerle bakalım.

“bir kāfir pādīşāh vardı memleketinde bir nice vağt anuñ zūlminden Һağ teā’lā yağmur virmedi” [6b]

“ki yā MuҺammed imdi vağtdür ki ‘āşī ümmetlerüñi bizden dilek idesin biz anları saña bağışlayavuz” [7b]

“nāçār қайыл oldı şehre geldiler bunu nikāҺ itdi aldı bir nice zamān bile oldılar” [25b]

“şūret ‘āleminde cemī’ ümmetden Һoñra getürsem gerekdür ve zamānuñ āҺirinde getürem girü қalan ümmetler gibi yer altında çok yatmasunlar diyü” [71a]

“yā Mūsā āҺir zamānda benüm Һabībüm MuҺammed Muştafānuñ ümmetine beş vağt namāz emr eyleyem қaçan ki anlar ol beş vağt namāzı şıdқıla iҺlāşıla қılalar” [31a]

Bazı olayların olması için de özellikle yıl olarak verilen zaman ifadeleri vardır. Başangıç ve bitişi verilmese de bazen abartı unsuru olarak da kullanılan bu ifadeler anlatımı güçlendirmiştir.

Nūḥ peygamber vardı ağacı Allah te‘ālā buyurduğu yerde dikdi gitdi bunuñ üzerine iki yüz yıl geçdi [7b]

“yā Muḥammed üç biñ yıllık yol sırāt köprüsini bir laḫzada geçürmek bendendür” [37b]

“Allah te‘ālāya şükr eyledi iki rek‘at namāz kıldı dünyā yıllarıyla yigirmi biñ yılda kıldı” [29b]

“Tañrı te‘ālānuñ ḫudretiyle altı yüz biñ yıllık yol ‘arşdan yukaru çıkdum” [22a]

“bir kimesne eger yüz yıl lā ilāhe illallāh dirse ta Muḥammedün Resūlullāh dimeyince ḫabūl ḫılmayam didi” [16a]

“ḫazret ‘aleyhi’s-selām eydür yetmiş biñ perde geçdüm nūrdan her birinūñ ḫalıñlıḫı yetmiş biñ yıllık yoldı” [13b]

“kişi kendü üzerini yüz yıl yalan zaḫmet içinde tutsa gerekdi yüz yıldan soñra kendü ta‘alluḫından bir kimesne bir ḫılıçla bunuñ boynını urmaḫ gerekdi” [74a]

“Cebrā’īl eydür yā Resūllallāh yigirmi biñ yıldır ki Ḥaḫ te‘ālā ḫazretinden bir dilek dilerdüm bu gice ḫabūl oldı anuñçün şükr itdüm didi” [3a]

2.2.5. Eserde Yer Alan Önemli Unsurlar ve Motifler

Motifler, bir metinde anlatımı, kurguyu güçlendirmek için oluşturulan öğelerdir. Edebiyatımızda yazılan çoğu eserde belli bakış açılarından muhtelif motifler bulmak mümkündür. Verilmek istenen mesajların daha güçlü bir biçimde karşı tarafa aktarımını sağlayan motifler, mi‘râc-nâmelerde çoğu ortak özellik göstermesine rağmen bazen çeşitlilik de arz etmektedir. Burada mi‘râc-nâmeler üzerinde yapılan bazı çalışmalar³² göz önünde bulundurularak Kitab-ı Mi‘râc-nâme’deki motifler

³² Mi‘râc-nâmeler ile ilgili yararlanılan çalışmalar (alfabetik):

Alkan, *Türk Edebiyatında Mensur Mi‘râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antakî’nin Mensur Mi‘râc-nâmesi*.

Ayşe Nur Sır, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi‘râciyye”, 8/1, 2013, ss. 2257-2349.

Ertan Ürkmez, *Türk- İslam Mitolojisi Bağlamında Mi‘râc Motifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Gizem Uluscu, *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Miraçname (Metin-Gramer-Dizin)*.

Hasan Kaya, “Ömer Hâfız-ı Yenîşehr-i Fenârî’nin Mi‘râciyesi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/6, 2014, ss. 677-718.

Hasan Şener, “Türk Edebiyatında Mi‘râciyye Geleneği ve Harputlu Rahmî’nin Beyân-ı Mi‘râc Başlıklı Manzumesi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26/2, ss.77-91.

Hayati Develi, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Mirracnâme”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.18,1998,ss.81-229.

Nebahat Gürsoy, *Miraç-name Vefat, İsimsiz Bir Mesnevi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

incelenmiştir. Esas olarak Kitâb-ı Mi'râc-nâme gibi mensur olanlar ele alınmış; ama manzum olanlarına da genel kanaatler verebilmek adına dikkat edilmiştir.

2.2.5.1. Mi'râcın Gerçekleşme Tarihi

Mi'râcın tarihi, yazılan mi'râc-nâmelerde genel olarak verilmiştir. Elbette hepsinde tamamen bir bütünlük olduğunu söylemek mümkün değildir. Genel olarak mi'râc hâdisesinin Receb ayında olduğu kabul gören bir görüş olsa da bazı kaynaklarda bunun Şaban ayı olarak verildiği de görülmektedir. Eserimizde bu minvalde söylenen Recep ayının 27.gecesidir

“rivāyet ider peygamber Һazretinden ҺallallāҺü ‘aleyhi vesellem buyurur ki receb ayınıñ yigirmi yedinci gicesi yatsu namāzın kılduğumdan şöñra kāfirlerüñ edebşüzlüklerün ve küstāhluk itdikleri öñüme düşdi” [1b]

2.2.5.2. Mi'râcın Başladığı Mekân

Mi'râcın başladığı mekân çoğu mi'râc-nâmede Hz. Ali'nin kız kardeşi olarak bilinen Ümmühânî'nin evinde olmaktadır. Bununla birlikte Kitâb-ı mi'râc-nâme eserinde böyle net bir yer ismi bulmak mümkün değildir; fakat manadan anlaşılacağı üzere mi'râcın Hz.Muhammed'in Mekke'de bulunan evinde başladığı tahmin edilebilir.

“Allah te‘ālā feriştelere emritdi ki cennet bezlerinden ki süñdüs istebrakdur Mekkedden Mescid-i Akşāya varınca Burāķıñ ayağı altına düşdiler” [2b]

2.2.5.3. Mi'râca Davetin Gelmesi

Mi'râcın davetini gerçekleştiren melek genellikle bütün kaynaklarda Cebrâil olarak geçmektedir. Eserde de yine bu doğrultuda davet Cebrâil tarafından gerçekleştirilir.

Manzum mi'râc-nâmelerin bir kısmında bu davetin önce Allah tarafından Cebrâil'e bildirilmesi ve daha sonra Cebrâil'in vazifesini yerine getirmesi anlatılmakla birlikte³³ bu mi'râc-nâmede Cebrâil'in Hz.Muhammed'e gelmesiyle eser başlamaktadır.

Sema Çimen, *15.Yüzyılda Ananım Bir Mi'râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

³³ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, s.212.

“karındaşum Cebrâ’îl çıkageldi yetmiş biñ feriştehiyle İsrâfîl geldi ve Mîkâ’îl geldi ve yetmiş biñ ferîsteh dahı cennet hâzinedârı Rıdvân çıkageldi ve her bir ferîštenüñ bir tabak mercân elinde cemî’i bir kezden selâm virdiler” [1b]

2.2.5.4. Burak

“Burak, "parıldamak, şimşek çakmak" anlamına gelen Arapça berk kelimesinden türetilmiş olup renginin saf ve parlak oluşu veya çok hızlı hareket edişi sebebiyle bu adı almıştır.”³⁴

“Mirac metinlerinde ve anlatılarında varyantlaşmanın yoğun olarak yaşandığı unsurlardan birisi de Burak’tır. Hz. Muhammed’in mi’râc gecesinde isrâ yolculuğunu Burak’ın üzerinde gerçekleştirdiğine yönelik görüş birliği bulunmakla birlikte yolculuğunun geri kalan kısmını onunla ya da o olmaksızın devam ettiğine yönelik farklı rivâyetler bulunmaktadır. Burak’ın fiziki özellikleri konusunda da değişik ifadeler söz konusudur. Metinlerde farklı şekillerde tasvir edilen Burak, genel anlamda; lâ’l, zümrüt, inci, yakut, cevher, gümüş, altın, mercan, anber, misk vb. gibi değerli maden ve kokulardan oluşan; at, eşek, katır, deve, tavus vb. gibi çeşitli hayvanlara benzetilen değişik renkteki farklı uzuvların bir araya gelmesi ile vücut bulmuş, iki kanatlı bir varlık olarak tanımlanabilir. Tasvirlerdeki ortak özellik, Burak’ın yüzünün insan sûretinde olmasıdır. Söz konusu tasvirlerin, rivâyet edildikleri ya da kaleme alındıkları dönemlerdeki güzellik ve değer anlayışını yansıttıkları da söylenebilir.”³⁵

Mi’râc hâdisesinde büyük oranda bahsedilen binit Burak’tır. Eserde de Hz.Muhammed’e binek olan hayvan Burak’tır. Eserde tam bir tasviri yapılmamakla birlikte genellikle bahsedilen Burak’ın ata benzer bir hayvan olduğu yönündedir. Burak ilk önce Hz.Muhammed’i üstüne bindirmek istemez. Çünkü onu daha sonra terk edeceğinden çekinir.

“evvel Burâğı öñüme getürdiler benüm ammâ Burāk cāmüşluk eyledi bindürmemek eyledi Cebrâ’îl eydür yâ Burāk niçün çekinürsin saña binmek isteyen server-i ka’inât methar-i mevcûdât Muhammed Mustafâdur didi Burāk eydür

³⁴ Mustafa Öz, “Burak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s.417.

³⁵ Ertan Ürkmez, *Türk-İslam Mitolojisi Bağlamında Mi’râç Motifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları*, s. 193.

çekinirem ki şimdi benüm üzerime bine daḥı birazdan terk ide ayruk bañā iltifāt eylemeye ben anuñ firāk oduna yanam” [2a]

Hız.Muhammed’in Burak’a mahşerde de onun üzerine bineceğine dair söz verince Burak razı olur.

“Resul eydür yā Burāk sen baña muti‘ ol şimdi yarın mahşerde senden gayrı Burāğa binmeyem didi andan Burāk muṭī‘ oldu İsrāfil üzengüsin tutdı resül ḥazret bindi Cebrā’îl gāşiyenin götürdi” [2a]

2.2.5.5. Yolculuk Sırasında Duyulan Sesler

Mensur mi‘râc-nâmede Hız.Muhammed Burak’a bindikten sonra bazı sesler duyar; fakat bunlara itibar etmez. Cevap vermez. Nitekim daha sonra cevap vermeyerek iyi yaptığına dair Hız.Muhammed’e bir hitap gelecektir. Bu sesler, yazılan mi‘râc-nâmelerin çoğunda bulunmaktadır.

“ardumdan bir âvâz geldi ya Muḥammed bu senüñ yoluñ deḡıldür aña daḥı cevāb virmedim biraz daḥı giderek gördim bir ‘avrat çıkageldi eydür yā Muḥammed bir benden yaña baḡ saña şoracaḡım vardur bana cevāb vir gel didi Resül ḥazret eydür ne yüz ki baḡdum ne ḥōd cevāb virdim kaçan ki bunlardan fārıḡ oldım hātifden âvâz geldi yā Muḥammed bunlara baḡmayup söylemedüḡüñ ḡayet eyü varduñ” [2b]

2.2.5.6. Hız.Muhammed’e İkrâm Edilen Süt, Hamr

Hız.Muhammed’e yolculuḡu sırasında Cebrail iki kadeh sunar. Birinin içinde şarap birinin içinde süt vardır. Cebrail Hız.Muhammed’den bir tanesini seçmesini ister ve o süt dolu kadehi seçer. Bu olay yazılan mi‘râc-nâmelerin bazılarında Kudüs’te kılınan namazdan sonra yaşanmaktadır; fakat burada mi‘râc başladıktan kısa süre sonra gerçekleşen bir olaydır.

“Cebrā’îl geldi nûrdan iki kadeḡ getürdi birisi ṭolu ḡamrdı birisi ṭolu süd Cebrā’îl eyitdi yā Muḥammed ikisinden birini ihtiyār eyle didi ben ḡamra baḡmadım ol süd cāmını aldum içdüm derhāl hātifden âvâz geldi ki yā Muḥammed eyü itdüñ südi içdüñ eger ḡamrı içeydüñ senden şoñra [ü]mmetüñ hep azḡun olup ḡamra meşḡul olurdu ḡünkü süd cāmın ihtiyār itdüñ ĩmān nûrıyla ümmetüñ ḡöñlini ol süd gibi aḡ eyleyem daḥı ḡünāḡların yarlıḡayam didi” [4a]

2.2.5.7. Avrat, Yiğit, Kırgıl

Bazı mi‘râc-nâmelerde sadece avrat ve yiğit vardır fakat bizim ele aldığımız mi‘râc-nâmede avrat, yiğit ve kırgılın üçü de bulunmaktadır. Kadehler gibi bunlar getirilmiş; Hz.Muhammed’den bir tanesini seçmesi istenmiştir. Hz.Muhammed, bunların içinden yiğidi seçmiştir ve ona hitap gelir. Yiğidi seçerek ümmetinin akıbetini hayır yaptığı, onlar için iyi bir seçim yaptığı söylenir. Kocanın devlet olduğu, kırgılın talih olduğu, yiğidin akıbet olduğu söylenmektedir. Yiğit motifi manzum eserlerde bulunmayan bir motif olması bakımından ayrıca önemlidir.

“baña üç kişi getürdiler bir kıoca bir kırkıl bir yigit andan Cebrâ’îl eydür
resüllallâh iş bu kişileri Tañrı te‘âlâ saña gönderdi ki üçünden birin ihtiyâr idesin”
[4b]

“Resûl hâzret eydür Tañrıya şıgındım yigidi kabûl itdim hâzretten hitâb geldi
ki ey benüm habîbüm eyü varduñ yigidi kabûl itduñ ol kıoca devletdür ve ol kırkıl
tâli‘dür yüriyedi yigit ‘akıbetdür eger devlet[i] kabûl itseñ ümmetüñ devleti yüridi
soñ üç devletlerinden düşüp harâb olalardı eger tâli‘ kabûl itseñ ümmetüñ ol tâli‘lü
olaydı ammâ soñları yaramaz olaydı ‘akıbet[i] kabûl kılduñ ümmetüñüñ ‘akıbetleri
hayr olısardı” [4b]

2.2.5.8. Kokmuş Et Yiyenler

Daha çok mensur mi‘râc-nâmelerde karşımıza çıkan bir motiftir. Hz.Muhammed, yolculuğu sırasında taze et olmasına rağmen kokmuş ve mundâr et yiyen bir topluluk görür, bunun sebebini Cebrâ’îl’e sorduğunda harama bulaşanların bu sona ulaştıkları cevabını alır.

“eydür andan gördüm iki kabuñ birisinde arı ta‘âm var birisinde murdâr ta‘âm
var biraz adamlar bunuñ karşısına turlurlar bunlara sunuñ şoladur diyü destür
verirler bunlar ellerin yudılar ol arı ta‘âmı kodılar dañı ol murdârdan yemege meşğûl
oldılar ben eyitdim yâ ahî Cebrâ’îl bunlar ne kavimidür didim eyittiler bunlar
şunlardur ki hâlal ‘avretleri kıoyalar dañı harâm-u zinâ iderler” [7a]

2.2.5.9. Odununu Düşüren Köle

Metinde Hz.Muhammed yolculuğu sırasında bir köle görür. Bu köle yük taşımaya çalışır; ama bir türlü başaramaz, düşürür. Tekrar alır, taşımaya çalışır; yine başaramaz. Bunun üzerine Hz.Muhammed bu kişileri Cebrâil'e sorar. Cebrâil bunların her gün günah işlediğini ve günahlarına yenilerini kattıklarını söyler. Mi'râc-nâmelerde cehennemdeyken Hz.Muhammed'in gördüğü köleler bütün mi'râc-nâmelerde bulunmamaktadır.

“ bir köle gördüm odun düşürür yük eylerdi cehd iderdi ki götüre ammâ götüremezdi yine düşürürdi yükine katardı gine götüremezdi Cebrâ'îl şordı ki bu ne 'aqlsıız kimsedür ki bu olmaz işi işler Cebrâ'îl eydür yâ Muḥammed bu senüñ ümmetüñde şol kimselerüñ sırrıdur kazandukları günâhları bunlaruñ belin bükmişdür her gün yine günâhlar kazanurlar ki bunuñ üzerine yıgarlar” [4b-5a]

2.2.5.10. Kuyudan Su Çıkaramayanlar

Hz.Muhammed, yolculuğu sırasında odununu düşüren köleden sonra kuyudan su çıkaramayan insanlara da rastlamaktadır. Bu insanların riya ile amel edenler oldukları ve amellerinin kendilerine faydası olmadığı belirtilmiştir. Bu iki motifin de hangi gök katmanında olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

“andan gördüm bir kişi bir kuyu üstine tırmış bir koğa şarkıdur şudan hiç nesne çıkarmaz yine şarkıdur yine çıkarmaz eyitdüm yâ Cebrâ'îl bu ne kişidür eydür bu senüñ ümmetüñde şol riyâyla 'amel idenlerdür ki ırte gice duruşur 'amel ider ammâ kendüye fâyidesi yok” [5a]

2.2.5.11. Beytü'l-Makdis

“Üç büyük semâvî din nazarında da önemli bir yere sahip olan Kudüs şehri, Hz. Muhammed'in isrâ yolculuğunun sona erip semâvî yolculuğunun başladığı yer olması bakımından mi'râc anlatılarında ve metinlerinde yer alan önemli tarihî mekânlardan birisidir. En uzak mescid anlamına gelen Mescid-i Aksâ, Kudüs şehri içinde bulunmaktadır. Asıl adı Arapça Beytü'l-Makdis olup mukaddes ev anlamına gelmektedir. Şehir için Müslümanların benimsediği Kudüs adı da aynı kökten gelmekte ve aslında şehri değil mabedi ifade etmektedir. Mescid-i Aksâ'ya çevresi ile birlikte Hârem-i Şerîf denilmekte ve bu alan Kubbetu's-Sahra'yı da içine almaktadır.

Hız. Muhammed'in mi'rac yolculuğuna çıkmadan önce Müslümanların kıblesi olan Mescid-i Aksâ'ya getirilmesi olayı, İsrâ Sûresi'nin ilk âyetinde dile getirilmektedir.”³⁶

“Hemen hemen tüm mi'râc-nâmelerde karşımıza çıkan bu motif çok yaygındır. Bazı hadis kitaplarında apaçık belirtilmesi dolayısıyla sıklıkla işlenmiştir.”³⁷

Hız.Muhammed, Burak ile Beytû'l-Makdis'e gelir. Mi'râc-nâmelerin bazılarında bu yolculuk sırasında bütün peygamberler ona eşlik eder ama bu eserde ferîştelerle Hız.Muhammed Beytû'l-Makdis'e ulaşır.

“Resûl Һazret 'aleyhi's-selâm eydür Beytû'l-makdise geldüm nice bunun gibi ferîşteler rikâbumca bile geldiler” [23b]

2.2.5.12. Gökler

Mi'râc-nâmelerde genel olarak gök ve göğün katları önemli bir yere sahiptir ve detaylı bir şekilde anlatılır. Kur'ân'da geçtiği üzere gök yedi kattan oluşmaktadır.³⁸

Göklerle alakalı detaylı bir anlatıma rastlamak mümkün değildir. Gök isimleri tek tek verilmemiş her kat tasvir edilmemiştir. Hız.Muhammed'in merdivenle ikinci kat göğ'e çıkışına kadar anlatılmıştır; fakat daha sonrasında sıra ile devam etmemiştir.

“ikinci Һat göğ'e vardum ol gök adı Һaydutdur ol Resûlün adı İsrâ'il'dür Cebrâ'îl Һapu Һađdı ün geldi ki kimdür Cebrâ'îl eyitdi Allah te'âlânun Һabîbi MuҺammed Muştafâdur” [11a]

“hîç deprenmez ve göklere diren didi deprenü hîç Һarâr Һutmaz cemî' yerler gökler emrindedür” [25a]

melekler gökler dađı melikdür nice kim bir buyruđuna muťî'dür gökler dađı muťî'dür [24b]

³⁶ Nebi Bozkurt, “Mescid-i Aksa” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s.268.

³⁷ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, ss.234-235.

³⁸ İsa 17/44 ‘Yedi kat gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler.’

Talâk 12/ 65 ‘Allah, yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır.’

Bakara 29/2 ‘O, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratan,sonra göğ'e yönelip onları yedi gök halinde düzenleyendir. O, her şeyi hakkıyla bilendir.’

Müminün 86/23 ‘De ki: “ Yedi kat göklerin Rabbi, büyük Arş'ın Rabbi kimdir?’

Nüh 14/ 71 ‘Görmediniz mi Allah yedi göğü tabaka tabaka nasıl yaratmıştır?’

2.2.5.13. Sidretü'l-Münteha

"Arabistan kirazı denilen hoş gölgeli nebk ağacı" anlamındaki sidre ile müntehâ kelimesinden oluşan Sidretü'l-Müntehâ terkibi, "son noktada bulunan sidre" anlamına gelmektedir ve mirac hâdisesini konu edinen metinlerde yer alan önemli motiflerden birisini oluşturmaktadır. Terim olarak Hz. Peygamber'in mirac gecesinde, yanında ilâhî sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam olarak açıklanabilir."³⁹

Cebrâil'in mekânı olarak yansıtılan Sidretü'l-Müntehâ'nın tasvirleri esnasında "Bizim her birimizin mutlaka belli bir yeri (mekânı) vardır." meâlindeki 37/164 numaralı âyete de doğrudan atıfta bulunmaktadır.⁴⁰

Sidretü'l-Münteha'ya ulaştıktan sonra Hz.Muhammed'e Cebrâil eşlik edemez. Bundan sonra ne olduğu bilinmediği vurgulanır. Hz. Muhammed, Cebrâil'in onunla birlikte gelmesini ister; ama buna izin verilmez. Eğer devam ederse kanatlarının yanacağından bahsedilir.

"Sidretü'l-müntehâya irişdüm ve ol Sidretü'l-müntehâ bir maķāmdur ki maḥlūk 'ilm[i] ol araya varıncadır andan yukarı ne vardır kimse bilmez ve ol arada şol kadar feriştelere gördüm ki 'adedin yine Allah te'ālā bilür daḥı anlaruñ yüzleri ay güneş nûrı gibidür yok olur andan Cebrā'îl eydür yâ Muḥammed yüri imdi ilerü şimden girü bize bundan ilerü yol yokdur didi Resûl ḥazret eydür yâ Cebrā'îl beni bilmedüğüm yerde ġarîb koma yoldaşlığı yerine yitür Cebrā'îl eydür yâ Muḥammed seni beni ḥalk iden Allah ḥaḳḳıçün ben bundan ilerü bir barmaḳ miḳdarı varacak olursam ḳabḳara yanarum didi" [12a]

2.2.5.14.Deniz

"Mi'râc hâdisesini konu edinen metinlerde Hz. Muhammed'in yolculuğu esnasında birçok denize şahit olduğu belirtilmektedir. Farklı işlevleri ve özellikleri olan bu denizlerin gökyüzünün kaçınıcı katında olduğuna dair ibârelerde farklılık yaşanmaktadır. Peygamber, merdiven vasıtası ile yeryüzünden, birinci kat gökyüzüne

³⁹ Süleyman Uludağ "Sidretü'l-Müntehâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.151.

⁴⁰ Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, ss.412-414.

çıkarken suyu tatlı olan ve havada asılı duran bir deniz görmüş ve Cebrail vasıtasıyla bu denizden yeryüzüne yağmur yağdırıldığını öğrenmiştir.”⁴¹

“Mi‘râc-nâmeler, deniz ve deryalar konusunda farklılık arz etmektedir. Bazı mi‘râc-nâmelerde deryalar renklerine göre farklı özelliklere sahiptir ve aşamalı olarak Hz.Muhammed onlardan ilerler. Denizler; Ak Derya, Yeşil Derya, Sarı Derya, Siyah derya adıyla anılır.”⁴² Bunların haricinde bazı metinlerde yedi deniz olduğundan bahseder. Bizim ele aldığımız eserde genel olarak denizlerden söz edilmektedir; ama bu yedi denizin adlarının ne olduğu söylenmemiştir. Sadece Allah’a yakın olmanın yedi deniz olduğu vurgulanmaktadır.

“Tañrı te‘âlāya yakın olmak yedi deñizdür yedisin dañı Hâk te‘âlā Muḥammed Muştafāya virdi ve kalan peygamberlere ol deñizden bir bardağ şı virdi ve girü kalan evliyāya ol bir bardağ şudan bir ağız oldecek miḳdārı şı virdi” [13a]

Özel olarak bahsedilen denizler de vardır. Bunlardan biri ‘baḥrū’l-berakāt’ diye geçmektedir. Bu denizin bütün denizlerden büyük olduğu, her zaman sabit kaldığı; ama Allah’ın ona âsî kulların günahlarını yıkamak için emir verdiği metinde anlatılmaktadır.

“Tañrı te‘âlānuñ raḥmet deñizlerinden bir deñiz vardur aña baḥrū’l-berakāt dirler ve ol deñizüñ şol kadar ululuğı vardur ki aña ‘Arş Kürsi levḥ u Kâlemi ve yedi kat gökleri ve yerleri ol deñize bıraḫsaldı ‘ummān deñiziyle bir ḫaṭrenüñ farkı bunca nesnelerüñ dañı ol berekāt deñiziyle bu kadar farkı ola didi ḫaçan ki ḫıyāmet günü ola Tañrı te‘âlā ‘azze ve celle buyura ki ey berekāt deñizi ben seni yaradaldan berü her gün mevc urduğun yokdur imdi benüm ‘izzetüm ‘azametüm ḫaḫḫıçün bu gün benüm emrümle ḫarekäte gele mevc ur cemî‘ ‘âşî ḫullaruñ günāhı maḫv olsun” [19b]

⁴¹ Gülten Feşel Güzelışık, *Şeyyâd Hamza Mi‘râc-nâme*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 1996, s.39

⁴² Alkan, “*Türk Edebiyatında Mensur Mi‘râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antakî’nin Mensur Mi‘râc-nâmesi*”, ss. 66-67.

Adı özel olarak söylenen bir deniz de ‘ ‘ummān deñizi’ dir ve bu denizin suları dünyadaki denizlerin, ırmakların sularından oluşmaktadır. Bu denizin suyu cehennemden bacasından aşağı iner. Bu denizin suyunun cehennemi söndüremediği ama abdest suyunun cehennem azabını söndüreceği anlatılır.

“dünyāda ne kadar azdan çokdan ırmaklar varise hep deñize koyulur ve ne kadar deñiz varise hep ‘ummān deñizine koyulur ve ‘ummān deñizi cehennemün bacasından aşağı koyulur imdi gör hikmetullāhı ki bu kadar çokluk şu ki cehennemün içine girer meselā şol dünyāda bir kurumuş saçun üzerine ki bir tamlar düşer dahı tiz geçer bu dahı anuñ gibidür imdi āb-dest şuyunuñ ne mıkdarı var ki cehennem odını söyündüre ammā Allah te‘ālānuñ mü’mîn kullarınıñ hakkında yine kendinün fāzil u ‘ināyet berekātudur ki habibinün başı şadaşası ve anuñ hürmetine mü’mînler ‘ināyet ider” [42b]

Hiz.Muhammed, mi‘râc yolculuğuna başladığında bir merdivenle karşılaşır ve ondan yukarı doğru çıkmaya başlar. Bu basamakları çıkmaya başladığında ne kadar çıktığı kesin olarak söylenmez; ama metnin devamından birinci göğe gelmeden bir denizle karşılaşır. Hiz. Muhammed Cebrâil’e bu denizin ne olduğunu sorar ve ‘bahrü’l-hazar’ adlı bir deniz olduğunu öğrenir.

“ayağum bir dayana kôdum şöyle çıkdum ki niteligün añlamadum kaçan ki göğe yakın vardum bir ‘azîm deñiz gördüm Cebrā’île şordum ki bu ne deñizdür buña bahrü’l-hazar dirler Tañrı te‘ālā buyruğıla havada şöyle tutur andan geçdim evvelki göğe yetişdim” [8b]

2.2.5.15. Peygamberler

Peygamberlerin gerek mi‘râca çıkılırken gerekse bir olayın içinde birçok vesileyle adları geçmektedir. Burada adı geçen peygamberler eserde geçtiği biçimiyle ve diğer mi‘râc-nâmelerde bulunduğu şekliyle verilecektir. Hiz. Âdem, Hiz. Dâvûd, Hiz. Mûsâ, Hiz.İbrâhîm, Hiz.İsâ, Hiz.Nûh adı geçen peygamberlerdir.

H . dem

Mi‘r c-n melerde genellikle H . Muhammed, H . dem ile kar ıla ır ve konu urlar. Bu eserde b yle bir kar ıla ma ve konu madan bahsedemiyoruz fakat eserin muhtelif yerlerinde H . dem peygamber kar ımıza ilk insan olu u y n yle  ıkmaktadır. Bir yerde de b y k korkulardan bahsedilirken Allah, H . dem ile konu masını anlatmaktadır.

“y  Mu ammed  atı  or u be d r evvel  or u budur ki ol  atın ki  Ademi yaradtum da ı cem    alk  n c nların a a g sterd m da ı eyitd m ki y   Adem bunlar hep sen  n nesl  nd r z rriyet  nd r bunlar sen  n nesl  nden   ret ‘ lemine gelseler gerekd r kimisi cennete gitse gerekd r kimi cehenneme girse gerekd r did m” [33b]

H . s 

H . s , babasız olu u y n yle metinlerde yer almaktadır. Bazı metinlerde H .Muhammed’le konu maları da mevcuttur. Eserde H .Muhammed, peygamberlere  mmetlerinden memnun olup olmadıklarını sorar.  s  bunun  zerine memnun olmadığını dile getirir. Bunun haricinde eserde bir konu maya rastlayamıyoruz.

“ s  peyg mbere eyitdim y  ‘ s  Na r n ler eyd rl r ki biz ‘ s   mmetiy z ve anu  yolun  utaruz dirler ‘ s  eyitdi y  Res lall h ben anlardan b z rem didi” [8a]

H . D v d

Mi‘r c-n melerde H . D v d’la    nc  g kte kar ıla ılmakta, H .Muhammed’in  mmetine dua etmektedir. Bazen de H .S leyman ile beraber biri ya lı biri gen  surette H .Muhammed’e g r nmektedirler; fakat metinde b yle bir  ey s z konusu de ildir.

Allahu te  l , metinde peygamberlere ayrı ayrı konularda hitap eder. H  D v d’a da zulm n k t l    anlatılırken hitap etmi tir. Daha sonra bu konuyla alakalı “la  fe” diye ba lanarak nasihatlar verilmi tir.

“Allah te  l  D v d peyg mbere  i  b eyd r ki y  D v d eger dilerse  ki p di  hl   n m  karrer ola ‘adl eyle ki p di  hl k  ol  uru o una be zer ve zulm oda be zer imdi od  urı odunı nice ya arsa zulm da ı p di  hl      yle yandurur” [56a]

Hz. Mûsâ

“Hz. Mûsâ, mirac hâdisesini konu edinen metinler içerisinde; önceki peygamberler bağlamında Hz. Âdem ve İbrahîm ile birlikte ismi en çok zikredilen peygamberlerden birisi olarak yerini almıştır. Beytü'l-Makdis'te Hz. Muhammed'in kıldırıldığı namazın ardından Allah tarafından kendisine verilen lütufları sıralayan peygamberlerden birisi de Mûsâ Peygamberdir. Allah ona doğrudan, aracısız olarak hitap ettiği için "Kelîm" sıfatını almıştır. Onun taştan su çıkartmasını sağlamış ve ümmetine gökten yiyecek indirmiştir. Denizi yarıp onu ve ümmetini selamete geçirdikten sonra Firavun ve askerlerini suya gömmüştür. Allah, ona Tevrat'ı göndermiştir.”⁴³

Metinde de ilk olarak Hz.Muhammed'in diğer peygamberlerle birlikte ona da ümmetinden memnun olup olmamasını sormasıyla adı geçer ve o da ümmetinden memnun olmadığı cevabını verir.

“Mûsâ peygambere eyitdim yâ Mûsâ cühûdlar dürlü dürlü kûlamaşlıklar eylerler dönerler eydürler ki biz Mûsâ peygamber ümmetiyiz anunçüñ onuñ yolına varuruz dirler Mûsâ peygamber eyitdi yâ Resûlallâh ben anlardan bîzârem didi” [8a]

Metnin ilerleyen kısımlarında mi'râc tamamlandığında Hz.Muhammed Mûsâ peygamberi ziyaret eder ve 50 vakit olan namaz haberini verir. Bu haberi alınca Hz.Mûsâ, 50 vaktin ümmetine ağır geleceğini ve onu hafifletmesini söyler. Bunun üzerine Hz.Muhammed Allah katına döner ve 50 vakit olan namazı azaltmak ister ve Allah bu isteğini kabul eder. Bu olay hemen hemen bütün mi'râc-nâmelerde karşımıza çıkmaktadır.

“girü döndüm geldüm Mûsâ peygambere uğradum eyitdi yâ Resûlallâh senüñ ümmetüñ za'îflerdür elli vaqt namâza tâkat getüremezler dön yine var huzûra dilek eyle anlaruñ yüklerin yeyinlet andan yine döndüm hâzrete vardum eyitdüm ki ey keremi çok pâdişâh benüm ümmetüm za'îfdür luţuf eyle bunlaruñ yüklerin yeyinlet” [23a]

Daha sonra Hz. Mûsâ Allah'ın Muhammed ümmetine verdiği ihsanların kendi ümmeti için de olmasını Allah'dan diler; fakat bunun sadece Muhammed ümmetine

⁴³ A. Fârûk Meyân, *Meâricü'n-Nübüvve Altıparmak Peygamberler Tarihi*, İstanbul 1976, s.396.

verildiği söylenir. Namaz ile verilen nimetlerin ve ihsanların ne olduğu, namazın nasıl olması gerektiği bu konuşmada Mûsâ peygambere anlatılır.

“yâ Rab anlara buyurduğunu benüm ümmetüme dağı buyur tâ ki benüm ümmetüm anlaruñ gibi ‘amel eylesünler andan Allah te‘âlâ kemâl-i kereminden ol kerâmet ki ben anlara ‘atâ itdüm yüz biñ yigirmi dört biñ peygamberüñ ümmetlerine virmedüm saña dağı virmezem” [31a]

Yine metinde Allahu teâlâ birkaç yerde Mûsâ peygambere hitap etmektedir. Peygamberlere kitap verdiğini, insanların şükürlerini azalttığını, insanların onlara bahşedilen ihsânı bilmeyişini, Allah’a inanmayışını, kulluklarını unuttuklarını, Muhammed için kâinatı yarattığını, İsrâil ümmetine Muhammed’in geleceğinin haberin vermesi gerektiğini, kendisine verilene şükür etmesini, muhtelif yerlerde söylemektedir. Bununla birlikte metnin sonlarına doğru diğer mi‘râc-nâmelerde de karşımıza çıkan bir motif vardır. Hz. Mûsâ, Allahu teâlâyâ kendisini mi yoksa Muhammed peygamberi mi sevdiğini sorar ve bunun üzerine Hz.Muhammed cevabını alır.

“yâ Rab Muḥmmedi mi çok seversün yoḥsa ya beni çok seversün Allah te‘âlâ eydür yâ Mûsâ sen benüm kelīmümsün Muḥammed benüm ḥabībümdür imdi ḥabīb kelīmden efzâldür yâ Mûsâ sen benümle sinâ ṭāğında münâcât idersün Muḥammed benümle ‘arşdan yukaru *kābe kavseynde* münâcât idiserdi” [69b]

Hz. İbrâhîm

Hz.İbrâhîm metinlerde adı geçen bir diğer peygamberdir. Bazı mi‘râc-nâmelerde göğün yedinci kısmında ak sakallı, nurlu bir şeyh olarak tasvir edilir. Bazılarında Hz.Muhammed ile aralarında uzun sohbetler geçer. Metinde ise diğer peygamberlerle beraber ona da ümmetinden memnun olup olmadığı Hz.Muhammed tarafından sorulur.

“yâ İbrâhîm Mecûsîler eydürler ki biz İbâhîm peygamber ümmetiyüz anuñ yolına varuruz dirler İbrâhîm peygamber eydür ben anlardan bîzârüm” [8a]

Bunun yanı sıra İbrâhîm peygamberin adı diğer peygamberlerle birlikte de geçmiştir. Allah peygamberi, kainatı yaratma sebebinin Hz.Muhammed olduğunu

söylerken Hz. İbrâhîm'i de saymıştır. Namazın sevaplarının anlatıldığı kısımda da öğlen namazının önemi anlatılırken Hz. İbrâhîm'den bahsedilmiştir.

“öyle namâzın imâmla cemâ'atla kılsa İbrâhîm peygamberle kırk kerre hac itmişce şevâb vire” [27b]

Hz. Nûh

Metnin çoğu kısmında 'laţîfe' diyerek hikâyeler, kıssalar, peygamberler ile konuşmalar gibi bilgi verecek anlatımlar yer almaktadır. Hz.Nûh ile ilgili kısım da böyle başlamaktadır. Bu eserde bir motif olarak alabileceğimiz Nûh peygamber, her mi'râc-nâmede yer almamaktadır. Eserdeki anlatıda Nûh bir gün Allah'ın emriyle adı belli olmayan bir yere bir fidan diker. Aradan uzunca yıllar geçtikten sonra Nûh peygamber ümmetinden zulüm çekmeye başlar ve onlardan yüz çevirir. Bunun üzerine Allah ona hitap eder. Önceden diktiği ağacı kesmesini ve bir gemi yapmasını emreder. Hz. Nûh bir gemi yapar ve ona inananları o gemiye bindirir. Allah o zaman bir tufan verir. İnanmayan ve asi olan kullar o tufanda helak olmuştur.

“laţîfe bir gün Cebrâ'îl Nûha geldi eydür yâ Nûh Allah te'âlâ saña selâm kılar buyurdi ki Nûh şu bir qarış miqdârınca ağaç laţîfe bir gün Cebrâ'îl Nûha geldi eydür yâ Nûh Allah te'âlâ saña selâm kılar buyurdi ki Nûh şu bir qarış miqdârınca ağaç budacağını varsun falan yerde diksün qosun götüsün tâ benüm buyuruğum olmayınca ol ağacuñ qatına varmasun didi Nûh peygamber vardı ağacı Allah te'âlâ buyurduğı yerde dikdi gitdi bunuñ üzerine iki yüz yıl geçdi bir gün kâfirler Nûh peygamberüñ ellerin dağı ayağına bir ip taqdılar dağı yüz üstine çöplüklerde sürüdiler şöyle ki gökde melekler Nûh için zârü zâr ağlaşdılar Haq te'âlâ eyitdi ki yâ Nûh dilegüñ nedür benden qabûl kılayın didi ki yâ Rab lâ tezerer alâ'l-arđi mine-lkâfirîne deryârân ya'ni İlâhî yeryüzinde kâfirler bir kâfir qoma hep helâk eyle didi andan Haq te'âlâ Nûhuñ du'âsını qabûl itdi Tañrı te'âlâ Cebrâ'îl Nûha varıp di ki yâ Nûh şu var ol falan yerde bir büyük ağac vardur var ol ağacı kes dağı bir gemi düz küllî dağı saña uyan mü'minleri ol gemiye qoyğıl ve dağı her cins cānavardan bir çift bile gemiye qoyğıl didi andan Nûh vardı ol ağacı kesdi gitdi bir gemi düzdi Tañrı

te‘ālā eydür yā Nūḥ bu ağac ne ağacdur bilü misin Nūḥ eydür ilāhī bilmezüm Allah
te‘ālā eydür yā Nūḥ bu şol bir qarışca ağacdur ki falan gün Cebrā’îl saña getürdi sen
anı falan yerde dikdün” [66a-66b-67a]

2.2.5.16. Melekler

Cebrâil

Cebrâil, metin boyunca Hz.Muhammed’in yanında olan melektir. Diğer meleklerle nazaran karşımıza en çok çıkmıştır. Mi‘râc konulu eserlerde de aynı durum söz konusudur. Bununla beraber metinde tam olarak bir tasvir yapılmamaktadır. Hz.Muhammed’i gördükten sonra ettiği şükür ve dua, onun Sidretü’l-Münteha’dan öteye gidemeyişi, önemli bir motif olarak hemen hemen bütün mi‘râc-nâmelerde karşımıza çıkmaktadır.

“Cebrā’îl eydür yā Resüllallāh yigirmi biñ yıldır ki Hakk te‘ālā hâzretinden bir dilek dilerdim bu gice qabûl oldı anıñçün şükr itdim didi andan Peyğamber hâzreti eydür yā Cebrā’îl ne dilekdür ol ki diledün Cebrā’îl eydür yā Resülallāh kaçan ki Hakk te‘ālā seni muqarreb meleklerle medḥ itdi daḥı mi‘râcuñ haberin viridi ol vaqt ben daḥı eyitdim ki ilāhī dilerem hâzretiñden ki ol dostuñı mi‘râcına d‘avet idicek anuñ gâşiyesi kullağañ tã ki sen naşib eyle dimişdim yigirmi biñ yıldır ki umardım” [2b]

“Cebrā’îl eydür yā Muḥammed yûri imdi ilerü şimden girü bize bundan ilerü yol yoḡdur didi Resûl hâzret eydür yā Cebrā’îl beni bilmedüġüm yerde ġarib koma yoldaşlığı yerine yitür Cebrā’îl eydür yā Muḥammed seni beni halk iden Allah haqqıçün ben bundan ilerü bir barmaq miḡdarı varacak olursam qabqara yanarum didi” [12a]

Mikâil

“Mi‘rac konulu metinlerde ismi ilk olarak şakk-ı sadr hâdisesi içerisinde veya peygamberin isrâ yolculuğunda zikredilen Mikâil de İslam geleneğindeki dört büyük melekten birisidir. Metinlerde Hz. Muhammed’in yolculuğunun sonraki bölümlerinde de Mikâil ile karşılaştığını belirten tasvirler mevcuttur. Bu tasvirler göre Hz.Muhammed onu gökyüzünde yer alan bir ırmağın kenarında görmüştür. Bir elinde terazisi ve diğer elinde kilesi olan Mikâil, ırmaktan aldığı suyu, ölçüp tarttıktan sonra

bulutlara pay itmektedir. Ayrıca yeryüzüne düşen yağmur tanelerini de Mîkâil hesaplamaktadır.”⁴⁴

Dört büyük melekten biri olan Mîkâil, yazılan mi‘râc-nâmelerde genel olarak karşımıza çıkan bir motiftir. Eserde çeşitli yerlerde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Cebrâil mi‘râc haberini verirken ferîşter ve Mikâil onun yanında gelir. Hz.Muhammed Burak’a bindiğinde sağında gitmektedir.

“yetmiş biñ ferîştehiyle İsrâfîl geldi ve Mikâ’îl geldi ve yetmiş biñ ferîşteh dahı cennet hâzinedârı Rıdvân çıkageldi” [1b]

“Burâka bine yetmiş hulle öñünde nûrdan tâc başında Cebrâ’îl o gice önünce gâşiyetin götürü Mik’âil yol sağ yanınca İsrâfîl sol yanınca giderler” [3a]

Mîkâil, daha sonra Hz. Muhammed’in namaz kılışında da önemli bir yere sahip olmuştur. Cebrâil ezan okuduktan sonra Mîkâil kâmet getirmiştir. Nitekim bundan sonra Hz. Muhmmmed ümmeti için dua edecektir.

“Cebrâ’îl ezân okudı İsrâfîl selâ eyitdi Mikâ’îl kâmet getürdi ervâh-ı enbiyâ cemâ‘at oldılar resûl hâzreti imâmet itdi iki rek‘at namâz kıldılar”

Mîkâil değişik mi‘râc-nâmelerde farklı şekillerde de karşımıza çıkmaktadır. Bazılarında Hz. Muhammed’in ondan kendisine bir arkadaş istemesi sonucu gelir, bazılarında aralarında konuşmalar geçmektedir. Eserde tam olarak söylenmese de mi‘râc yolculuğunun bir kısmında Hz.Muhmmmed ile beraber geldiği ve Allah’ın hitaplarına şahit olduğu vurgulanan meleklerden biridir.

“sen Muḥammed ṭanuḳ ol cemî‘ enbiyâ ṭanuḳ olsunlar ve dahı Cebrâ’îl ve İsrâfîl ve Mikâ’îl ve cemî‘ melâ’ike-i muḫarrebîn ṭanuḳ olsunlar ki ben senüñ ümmetüne rahmet itdim” [8a]

İsrâfîl

Genel olarak mi‘râc-nâmelerde adı geçen meleklerden biridir. Çeşitli yerlerde diğer meleklerin yanında ismi geçmektedir. Allah Hz.Muhammed’e hitap ettikten sonra tanık olmaları için meleklerin ve varlıkların adını söylemektedir.

⁴⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013, s.161.

Bunun yanında Cebrâil, mi'râc haberini verdikten sonra İsrâfîl, Mîkâil ile beraber Muhammed peygambere eşlik eden meleklerden birisidir. Aynı zamanda metinde daha sonra Hz.Muhammed namaz kılarken selâ vermiştir.

‘İsrâfîl üzengüsün tutdı resûl hâzret bindi Cebrâ’îl gâşiyessin götürdi Burâkuñ’
[2a]

“Cebrâ’îl ezân okudı İsrâfîl selâ eyitdi Mikâ’îl kâmet getürdi ervâh-ı enbiyâ cemâ‘at oldılar” [7b]

Her Gökten Sorumlu Melekler

Göğün yedi kattan oluştuğu ve bu yedi katın her birinden sorumlu meleklerin bulunduğu anlatılır. Metinlerde bazen detaylı tasvir edilmekle birlikte bazen de sadece adları geçmektedir. Birinci kat gök meleği ‘‘dünyâ gögi meleği’ diye, bir yerde de adı İsmâ’îl diye anılmaktadır. Diğerleri içinde bulundukları katlar ile ‘üçüncü kat meleği, dördüncü kat meleği vb.’ geçmektedir.

‘evvelki göge yetişdim ki yeşil minâda yaradılmış kalınlığı beş yüz yıllık yoldur Cebrâ’îl gök kâpusın kağdı eyitdiler ki kimdür Cebrâ’îl eydür Muḥammed Muṣṭafadur Cebrâ’îl iledür derhâl kapu açıldı gökcek şüretlü melek çıkageldi ki adı İsmâ’îldür bizi qarşuladı şafâ geldüñ yâ Muhammed didi geldi benümle görüşdi ve cemî‘ ferîşteh mişâfir itdiler mi‘râcuñ mübârek olsun didiler’ [8b]

“bir mü’min kul beş vâkt namâzı kılrsa oruc tutsa ve her yılda zekât virse dünyâ gögi melekleri aña cömerd dirler ikinci gök melekleri arasında aña kerîm dirler üçüncü gök melekleri aña mutî‘ dirler dör[d]üncü gök melekleri aña mübârek dirler beşinci gök melekleri mü’min dirler altıncı gök melekleri aña velî dirler yedinci gök melekleri aña mağfûr dirler” [33a]

Hız.Muhammed yedi kat göge çıkarken her katta melekler görür ve bu melekler toplu olarak bakıldığında namaz kılar vaziyettedir.

“evvelki göge çıkdum gördüm ki anuñ melekleri cemî‘ el bağlayup kıyâma tırmışlar ... andan ikinci göge çıkdum gördüm ki bunuñ melekleri iki kat olup rukû‘a

varmışlar ... üçüncü göğe çıktum gördük anuñ melekleri yüzün düşüp secdeye varmışlar ... andan dördüncü göğe çıktum gördüm ki anuñ melekleri dizin çöküp taḥiyyāta oturmuşlar ... andan beşinci göğe çıktum gördüm anuñ melekleri tesbîḥ iderler ... andan altıncı göğe çıktum gör[d]üm ki melekler el du‘āya götü[r]mişler ḥācet dilerler ... andan yedinci göğe çıktum gördüm ki anuñ melekleri zıkr iderler eyitdüm ki yā Cebrā’îl bunlar nedür eyitdi ki yā Resûlallāh bunlaruñ ‘ibâdetleri budur kıyāmete degin didi” [26a-26b-27a]

Horoz/ Dekyel

İkinci gökte Hz.Muhammed, horoz suretinde bir melek görür. Bu melek mi‘râc-nâmelerde en geniş tasviri yapılan meleklerden biridir. Horoz şeklindedir. Bazı metinlerde sesinin horozlar tarafından duyulması anlatılır. Eserde daha çok gösterişinden ve suretinden bahsedilmektedir.

“‘arş altında bir ferîşte gördüm ḥorôs şûretinde bir kızıl yâķûtdan ḳubbe üstinde ṭurur her yanında yedi yüz biñ ḳanadı var zümrütden her bir ḳanadı misk ü ‘anber ḳoḳusu ki ḳoḳar ol ferîštenüñ aḳlıḡı ayuñ güneşüñ nûrından aydındur daḡı beş vaḳt namāzuñ her vaḳtinden birbirine urur anuñ ḳanatlarínuñ misk ü ‘anber ḳoḳusından gökler mu‘aṭṭar olur” [11a]

Daha sonra Hz.Muhammed namaz kılan müminler için rahmet diler ve o zaman horoz şeklindeki melek, diğfer ferîştelerle beraber cûşa gelip bu duaya bir nevi amin demektedir.

“cemā‘atla namāz ḳılanlarına sen raḥmet eyle dirler daḡı bunlar[ı] dünyā mekrinden şeyṭān şerrinden sen emîn eyle daḡı bunları yüz aḳlıḡıyla bize sen ḳavuşdurḡıl ki tā ki biz bunlaruñla müşerref olavuz dirler andan ḥorôs şeklinde ki melek ḥarekāt ider ol ḳubbe daḡı ḥarekāt eyler ‘arş daḡı ḥarekāt eyler ‘arşdaki melekler daḡı ḥarekāt eyler Allah te‘ālā eydür yā ‘arş ve yā melekler sākin oluñ dir” [11b]

2.2.5.17. Cehennem

Cehennem, mi‘râc-nâmelerde çeşitli yerlerde, çeşitli şekillerde anlatılmaktadır. Genellikle göğün dördüncü katında karşımıza çıkar; fakat başka katlarda da olabilir. Bu mi‘râc-nâmede tam olarak bir katmanda tasvir edilmeyen cehennem daha çok bir korku unsuru olarak ele alınmıştır. Namaz kılarak, ibadet ederek ondan kurtulabileceği, abdest suyunun onu söndüreceği anlatılmıştır. Bunun yanında cehennem kuyusundan bahsedilmiş; ama özel bir anlatım yapılmamıştır. İmanı olmayan ve Allah’ın buyruklarını yerine getirmeyenlerin gideceği bir yer olarak adı sıklıkla geçmekte ve insanlara böylelikle bir nevi nasihat verilmektedir.

“kimesne şerri hayrından artuğ gelse ne’üzü billâh cehennem melekleri mîzânun yanında hâzır tûrurlar ellerinde oddan tâclar ve kaçrandan cübbeler derhâl gelürler” [36a]

“beşinci korku şol vaçtdür ki kaçan ki kıyâmet günü olsa cehennemün üzerine şırâţ köprüsin kuralar üç biñ yıllık yolu yoğuşdur ve biñ yıllık yolu düzdür ve biñ yıllık yolu inişdür kıldan ince kılıçdan yatıdur karañulığı karañu dünden kaçatıdur dağı mermerden şıyrıncıkdur buzdan şıyrıncıkdur” [36b]

“dünyâ karañulığında nefis zulumâtında kalurlar şeytân bunları azdururlar cehenneme gider imdi yâ Muhammed gel hem benüm sözüm şayğıl” [40a]

“şaça ol heybetlü od şöyle söyine ki bir köz od söyünür gibi bu âb-dest şuyınuñ berekâtında ahbârda gelüpdür ki dünyâda ne kadar azdan çokdan ırmaqlar varise hep deñize koyulur ve ne kadar deñiz varise hep ‘ummân deñizine koyulur ve ‘ummân deñizi cehennemün bacasından aşğa koyulur imdi gör hikmetullâhı ki bu kadar çokluk şu ki cehennemün içine girer” [42b]

“namâz ve Allah te‘âlâ mü’mîn kullarında[n] rāzî eyleyicidür namâz ve ol mü’mintlere cehennemden kırtarup cennete ebedî eyleyicidür” [49a]

“her kim ki bir vaçt namâzı kaçıdla terk itse cehennemde anı hıkkbe miğdârınca habs ideler” [51b]

Genellikle metinlerde yedi tane cehennem olduğu söylenir ve bunların detaylı tasvirleri de yapılır. Burada cehennemlerin tasviri yapılmamakla birlikte bir tanesi özel olarak belirtilmektedir. Adı söylenmese de hışmının büyük olacağı dile getirilir.

“Cebrā’îl eydür şamularda bir şamu vardur adına veyl dirler dünyā odı günde yetmiş kerret eydür îlāhî beni odı ol şamu odından hışmından sen şakla dir ve dahı veyl şamısı içinde bir kuyu vardur anuñ adı bi’rû’l-ğazabdur veyl şamısı dahı günde yetmiş kerre îlāhî beni bi’rû’l-ğazab hışminden sen şakla dir imdi bu kuyu şol zâlim beglerçündür” [5b]

2.2.5.18. Gayyâ Kuyusunun Kenarından Düşen Taş

Hız.Muhammed, Allah’ın huzurunda dua ederken kulağına aniden bir ses gelir ve o sesteki aklı başından gider. Bir zaman sonra aklı başına geldiğinde bu sesin ne olduğunu sorar. Allahu teâlâ bu sesin bir kuyudan kopan taş olduğunu söyler. Evvelinden beri inmeye devam eden taş, o vakit kuyunun dibine inmiştir. Gayyâ kuyusu diye adı geçen kuyu, o kadar heybetli ve azabı katıdır ki cehennemin bu kuyudan korktuğu anlatılır.

Mi’râc-nâmelerde farklı şekilde karşılaştığımız bir motiftir. Burada Hız.Muhammed, Allah’ın huzurundayken hâdiseler olur ve onunla konuşur; ama genellikle cehennemde karşılaşılan bir kuyudur.

“Hâk te’âlânuñ dergâhında el kavşurup nîyâz iderken nâgâh kulağuma bir heybetlü âvâz geldi şöyle ki ben benden gitmişem bir zaman şonra Allah te’âlânuñ ‘inâyetiyle ‘aqlum başuma geldi şordum ki yâ Rab bu heybetlü âvâz neydi ki heybetinden ‘aqlum zâ’il oldu didüm Allah te’âlâ eydür yâ Muhammed hazretümde bir kuyu vardur anuñ kırañından bir taş kopdı aşağı gitdi evvel vâkıtden berü giderdi işde bu gice ol kuyunuñ dibine indi heybetlü gümbüldünüñ âvâzıdır ki işitdük didi Resûl hazret eydür yâ Rab ol kuyu kimlerüñ makâmıdır Allah te’âlâ eydür yâ Muhammed şol senüñ ümmetüñden benüm günde beş kerre buyuruğum şayup dahı beş vâkı namâzı kaçdla terk iden ‘âşilerüñ makâmıdır didi” [53a-53b]

2.2.5.19. Cennet ve Cennette Bulunanlar

Metinde olay örgüsü düzenli olarak gitmediğinden Hz.Muhammed'in cennete girişi ve cennetteki nesnelerin tasviri art arda yapılmamaktadır. Birçok yerde bahsedilen cennete Allah'ın emirlerinin yapılması, özellikle namaz kılınması halinde girileceği ve yapılmaması halinde cehenneme gidileceği söylenmiştir; fakat cennetin uzun bir tasvirini bulmak mümkün değildir. Orada olan nesneleri şimdiye kadar hiç kimsenin görmediğinden, kulakların hiç duymadığından, akıllardan bile geçmediğinden bahsedilir. Çok fazla detaylı olmasa da metnin muhtelif yerlerinde cennete ait bazı tanımlamaları bulmak mümkündür.

“benüm mü'min şādık şālih kullarum anlardır ben anlar için cennetde şol nesneler hāzır itmişemdür ki anları ne gözler görmişdir ne kulaqlar eşitmişdür ve ne hātıralardan geçmişdür” [63a]

Cennetin sekiz kapısının olduğu söylenmektedir. Müminin namaz kılması koşuluyla istediği kapıdan geçebileceğinden bahsedilir.

“Allah te‘ālā aña elli yıl gündüz şā'im gice kâ'im olmuşca şevāb vire ve dağı peygamberler şevābınca şevāb vire ve dağı cennetüñ sekiz kapusını açā hitāb ide ki yā mü'min gel berü cennetüñ kankı kapusından dilerseñ gir dağı ebedī rāḥat ol diye” [44a]

“cennetüñ kapuların açup mü'minlere ol cennete girdüricidür namāz dağı cennetde mü'minlere köşkler saraylar tāclar ḥulleler bāğlar bāğçeler ırmaqlar bınarlar ḥūriler vildānlar ğilmānlar burāqlar ve dürlü dürlü ni‘metler virdüricidür” [49a]

Cennet Allah'ın cemalini göstereceği yer olarak da metinlerde geçmektedir. Metinde ibadet eden kulların Allah'ın cemalini cenette göreceği anlatılmaktadır.

“zīrā ol tāt ‘ibādet sebebdür mü'min cehenneme kırtarup cennete iletmek dağı cennete Ḥaḳ te‘ālānuñ dīzārın göstermek” [62a]

2.2.5.20. Pınarlar

Mi'râc-nâmelerde genellikle cennette bulunan ırmaklar detaylı anlatılmaktadır. Bu ırmaklar Kevser, Selsebil, Zencil, Rahik olarak adlandırılır ve hepsi farklı maddelerden oluşur. Metinde detaylı bir tasvir bulunmamaktadır. Onun yerine

cennette bir pınarın olduğu ve bu pınarın adının ‘et-teḥiyyāt’ olduğu söylenir ve namazın kılınması ile oluştuğu, namaz kılanların girebileceği vurgulanır.

“cennet çemenlerinden bir nāzūk çemen gördüm ve ol çemende bir laṭīf bīṅar gördüm ve ol bīṅaruñ kenārında bir nūrdan ağac gördüm ve ol ağacuñ üzerinde bir melek gördüm ta‘accüb idüp Cebrā’īle şordum ki yā ḳarındaşum Cebrā’īl bu ne bınardur ve bu ne ‘aceb ağacdur ve bu ağacuñ üzerindeki melek ne melekdür Cebrā’īl eyitdi yā ol ağacuñ adı et-teḥiyyātdur ve bu bınaruñ adı eşşalavātdur” [41a]

2.2.5.21. Hûriler

Bazı mi‘râc-nâmelerde hûriler, detaylı bir şekilde tasvir edilmektedir. Genellikle cennet kızları olarak anlatılır ve insan şeklinde aktarılan varlıklardır. Müminlerin dünyadan iyi imanla ayrıldıktan sonra cennete vardıklarında cennetteki evlerinde hûrilerin müminleri bekledikleri anlatılır. Bu mi‘râc-nâmede “uçmak ḥūrîleri” diye adları geçer. İkinci gökte köşklerde kaldıkları söylenir ve Hz.Muhammed oraya geldiğinde cemaatle namaz kılanlar için dua ederler.

“uçmak ḥūrîleri işidürler daḥı köşklerinüñ şerefesine çıkarlar daḥı eydürler Allāhümmeerḥām men-şalle’ş-şālāte me‘a’l-cemā‘ati min ümmeti Muḥammed ya‘ni eydürler ki ey Çalabum ümmet-i Muḥammedün mü’minlerinüñ cemā‘atla namāz kılanlarına sen rahmet eyle dirler daḥı bunlar[1] dünyā mekrinden şeyṭān şerrinden sen emīn eyle daḥı bunları yüz aklıḡıyla bize sen ḳavuşdurḡıl ki tā ki biz bunlaruñla müşerref olavuz dirler” [11b]

Hûriler, Allah’ın iman eden mümin kullarına verdiği nimetlerdendir. Metinde bu verilen nimetler çeşitli yerlerde art arda sayılmaktadır. Verilen bu nimetlerden beklenen, mümin kulların Allah’a iman etmesi ve ibadetlerini yapmasıdır.

“ṭā‘ati sevmezin kendinüñ ḳulluḡı baña maḥşüşduḡını bildürür imdi benüm ‘izzetüm ḥaḳḳıçün anuñ ol ḡafletlü ṭā‘atin ḳabūl ḳıldum tamām geçürdüm anuñ ecr[in] uçmak virdüm ve ol uçmakda ni‘metler ḥūrîler ḡılmānlar köşkler saraylar virdüm dir” [45b]

“namāz dahı cennetde mü'minlere köşkler saraylar tāclar hülleler bağlar bāğçeler ırmaqlar bınarlar hūrīler vildānlar gılmānlar burāqlar ve dürlü dürlü ni'metler virdüricidür” [49a]

2.2.5.22. Vildānlar

Cennet oğlanları diye de anılan vildānlar, metinde cennet hizmetkârı diye geçmektedir. Cemaatle namaz kılmanın faziletleri anlatılırken cennet hizmetkârlarının cennette müminlere nurdan sofralar, türlü türlü yemekler vermekle görevli olduğu söylenmektedir. Bunun yanında hūriler ile beraber Allah'ın müminlere verdiği nimetlerle de adları anılmaktadır.

“oturlar ol cennet hizmetkârları vildānlar ki herbiri dürr-i meknūn gibidür nūrdan şofralar getüreler ol şofralaruñ içinde altundan çanağ ola ve ol çanaqlarda dürlü dürlü ta'āmlar ola ki her birinüñ bir dürlü levn[i] ola dürlü lezzeti ola şöyle ki ne gözler görmiş ola ve ne kulaklar işitmiş ola ve ne hōd hātırlara gelmiş olandan bu hizmetkârlar eyideler ki ey dünyāda dāim cemā'atla namāz kılan mü'minler imdi yeñ içiñ” [30b]

2.2.5.23. Hz.Muhammed'in Yüzünü Örtmesi

Hz.Muhammed, cennete gittiğinde oraya bakmak istemez. Cenneti yaratana bakmak ister. O zaman örtü getirilir ve Hz.Muhammed'in yüzü örtülür. Sonra cennette Allah ile görüşürler. Bazı mi'râc-nâmelerde, Hz.Muhammed'in yüzünü örtmesi bir de mi'râc dönüşünde gerçekleşir. Bu mukaddes yolculuk sonrası yüzünün nurundan insanların etkilenmemesi için tekrar örtü örter.

“görmez misin ki Muḥammedüñ 'ālī himmetine ki uçmağa bak didiler bakmadı uçmağı yaradana bakmak istedi hicāb getirildi yüz biñ nevāziş birle ḥabīb maḥbūba yetişdi” [15b]

2.2.5.24. Tacirler ve Kervandan Haber Vermesi

Bazı eselerde Hz. Muhammed'in tacirler ve kervan hakkında haber vermesi, Kudüs şehrinde olur. Bu metinde ise Kudüs'ten gece vakti Mekke'ye geçen Hz.Muhammed, sabah olduğunda Kureyş kavmini toplar, mi'râc haberini verir. Onlar

bu habere inanmazlar ve yola çıkan kervanlar hakkında bilgi isterler. Hz.Muhammed bu kervanda 780 insan, 1800'den 3 eksik deve, 60 adet at olduğu gibi birçok bilgi verir; ama müşrikler yine de Hz.Muhammed'e inanmazlar, yumuşamazlar, inkârlarında ısrarcı olurlar.

“Mekkeye irişdüm henüz geceydi andan şabaḥ oldu Ẕureyş cem‘ itdüm mi‘râc ḥaberin virdüm Ẕureyş kavmine ḥoş gelmedi baña kaḫdılar şimdi ye degin yerde yalan söylerdüñ bu kere yalanuñ göklere çıḫdı imdi biz senüñ yalanuñ gerçeḡüñ andan bilevüz ki bize Ẕudüs-ü mübârekden ḥaber viresin daḫı bizüm kârbânumuz gitmişdür anlara yolda uğraduñ mı eyitdüm uğradum deve yitirmişlerdi şu virdiler içdüm daḫı iki kişi bir deveye binmişlerdi deve uruñdı düşdiler ol düşenüñ birisinüñ eli sındı eyitdiler kârbân ne vaḫtin gele Resûl eyitdi altıncı gün gün tâñlayıcak kün toḡmadan gele öñünce gelen bir aḫ develü kişi ola eyitdiler kârbân kavm[i] ne kaḫardur şol sâ‘at Cebrâ‘îl geldi eyitdi Allah te‘âlânuñ emriyle perdeyi gözümüzden giderdi yâ Muḫammed baḫ imdi gör ol kârbân kavm[i] kaç kişidür bir bir ḥaber vir didi andan Ḥaḫ te‘âlâ ḫudretiyle Resûl ḥazret kârbânı gördi şaydı eyitdi ol kârbân kavmi yedi yüz seksen âdemdür develeri biñ sekiz yüzden üç eksükdür atları yetmişdür” [23b-24a-24b]

2.2.5.25. Dönüş

Hız.Muhammed, Allah ile görüştüktan sonra geri döner ve dönüş yolunda Hız.Mûsâ ile karşılaşır. Hız.Mûsâ, mi‘râcı kutlar ve ümmeti için ne armaḡan götürdüğünü sorar. Bunun üzerine 50 vakit namaz cevabını alınca ümmetine bunun ağır geleceğini söyler ve Hız.Muhammed namazı azaltmak için geri Allah’ın katına döner. Allah ile görüşmesinin ardından namazın vakti azalır ve Hız.Muhammed Burak ile tekrar yola çıkar, Beytül-Makdis’e gelir oradan da Mekke’ye geçerler.

Genel olarak bütün mi‘râc-nâmelerde dönüş böyle gerçekleşmektedir. Bazılarında Burak yerine Hız.Muhammed Refref’e binmektedir ve dönüş yolu daha ayrıntılı işlenmektedir. Metinde detaylı bir anlatımdan bahsetmek pek mümkün değildir. Eserin olay örgüsünde de değişiklikler vardır. Hız.Muhammed’in mi‘râcdan dönüşü 23. ve 24. varakta olmaktadır. Fakat daha sonralarında mi‘râc esnasında

gerçekleşen olaylar ve mi‘râcın detayları verilen hikâyeler, nasihatlar arasında anlatılmaktadır.

“ya Ahmed var imdi mi‘râc haberin Mekke kavmine bildür Resûl hâzret eydür yâ Rab anlaruñ kursakları tårdur inanmayalar Tañrı te‘âlâ eydür eger anlar inanmazsa Ebû Bekr inana anuñ inandığı dükelisünün inanmadığından yegdür didi andan Resûl hâzret ‘aleyhi’s-selâm eydür Beytü’l-makdise geldüm nice bunuñ gibi ferîşteler rikâbumca bile geldiler andan Burâğa bindüm muḡarreb melekler bilece Allah te‘âlânuñ kudretiyle bir laḡzada Mekkeye irişdüm henüz geceydi andan şabaḡ oldı Ḳureyş cem‘ itdüm mi‘râc haberin virdüm” [23b]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİTÂB-I MÎ'RÂC-NÂME'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ

3.1. Metnin Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar

1. Metin yazılırken Gentium Plus yazı tipindeki transkripsiyon harfleri kullanılmıştır.
2. Varak sayıları kalın punto ile köşeli parantez içinde [], satır numaları () içinde gösterilmiştir.
3. Cümle başları ve özel isimler, büyük harflerle gösterilmiştir. Özel isimlere gelen ekler Osmanlı Türkçesi metinlerinde noktalama işareti olmamasından ötürü “ ’ ” şeklinde kesme işareti ile ayrılmamıştır.
4. Metinde geçen Arapça cümle ve cümlecikler, hadisler, ayetler, kudsî hadisler italik yazılmıştır.
5. Metinde sonradan eklenen ve yapılan tamirler [] köşeli parantez içine alınmıştır. Fazladan yazılan ekler ve harfler () parantez içinde gösterilmiştir.
6. Metin içinde “raḍıyallāhü ‘anh, rahimehullāh, ‘aleyhi’s-selām” kelimeleri bazen kısaltılmış biçimde verilmiştir. Bu kelimeler yine kısaltılmış biçimiyle raḍıyallāhü ‘anh “r.a”, rahimehullāh “r.h”, ‘aleyhi’s-selām “a.s” ile gösterilmiştir.
7. Transkribe edilen kelimelerde ayın ve hemzeler sırasıyla (‘) ve (’) işaretleriyle gösterilmiştir.
8. Kitâb-ı Mî'râc-nâme metninin içinde sayfa kenarına yazılan bir tane derkenar bulunmaktadır. Bu, metin yazılırken unutilan bir cümleden oluşmaktadır. Bu cümle manaya uygun olan yere eklenmiş ve dipnotta belirtilmiştir.
9. Metin içinde satırların üstünde bazen ekleri bazen kelimeleri bulmak mümkündür. Bunlar yine manaya uyan satıra eklenmiştir.
10. Türkçe kökenli sözcüklerin metindeki yazımları esas alınmakla beraber hareke ve okutucu eksikliğinde Türkçe esasına göre, Arapça kökenli sözlükler Arapça esasına göre yazılmıştır.
11. Metin içinde bulunan ayetlerin, hadislerin çevirisi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın <http://kuran.diyanet.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

12. Kitâb-ı Mi'râc-nâme içinde okunamayan kelimeler ... ile gösterilip dipnotta eserde olduğu biçimiyle verilmiş; yine aynı şekilde eserde okunmasında tereddüte düşülen kelimeler de dipnotta metinden alınmış biçimiyle gösterilmiştir.

13. Metindeki ayet ve hadislerin meâlleri dipnotta verilmiş; fakat bazı kudsî hadisler ve Arapça cümleler müellif tarafından metin içinde açıklaması verildiği için tercümesi yapılmamıştır.

14. Metin içinde Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden günümüzde kullanılmadığı ve anlaşılmasının zor olduğu düşünülenler metin bitiminde seçme bir sözlük yapılarak anlamlarıyla birlikte verilmiştir.

15. Metin içinde yazımı yanlış veya eksik olan kelimeler, düzeltilerek yazılmıştır.

16. Metnin transkripsiyonu yapılırken genelinde müellifin imlâsı esas alınıp yazıldığı gibi okunmuş, okutucu ve hareke eksikliğinde dönemin özelliklerine uyulmuştur.

3.2. Transkripsiyon Alfabeti

ء	e	ص	ş
آ	a, ā, e	ض	ḍ, ḏ
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	L, l
د	d	م	m
ذ	ḏ	ن	n
ر	r	و	v, ^v o, ö, u, ü
ز	z	ه	h, , a, , e
ژ	j	ي	y, ı, i, ĭ
س	s		
ش	ş		

3.3. Çeviri Yazılı Metin

[1b] (1) Kitāb-ı mi'rāc-nāme-i Muḥammed Muṣṭafā ṣallallāhü 'aleyhi ve sellem

(2) *Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm* (3) *Sübḥānellezī esrā bi-'abdiḥī leylen mine'l-mescidi'l-ḥārāmi ile'l-mescidi'l-* (4) *aḫṣallezī bāreknā ḥavlehū* el-āyeh 'Abbās radıyallāhü 'anhü (5) rivāyet ider peygamber ḥazretinden ṣallallāhü 'aleyhi vesellem buyurur ki (6) receb ayınıñ yigirmi yedinci gecesi yatsu namāzın kılduğumdan soñra (7) kāfirlerüñ edebsüzlüklerin ve küstāhlık itdükleri öñüme düşdi (9) ben ol fikrdeyken qarındaşum Cebrā'ıl çıkageldi yetmiş biñ (9) feriştehiyle İsrāfīl geldi ve Mīkā'ıl geldi ve yetmiş biñ ferişteh daḥı cennet (10) ḥazinedarı Rıdvān çıkageldi ve her bir feriştenüñ bir tabaḫ mercān elinde (11) cemī'i bir kezden selām virdiler ve yetmiş ḥulle bir nūrdan tāc getürdiler (12) ve cennet bardaḫlarından bir bardaḫ getürdiler yaḫutdan içi tolu kevşer şuyı (13) Cebrā'ıl eyitdi yā Resūlallāh Allah te'ālā saña selām kılar eydür ki (14) benüm ḥabībüm kāfirler elinden üşenüdi zāḫmet çekdi imdi bir mūnis ister ki [2a] (1) kendü derdinden ḥaber vire anuñla gele dertleşe gelsün imdi (2) 'arşdan altı yüz biñ yıllık yol yukaru çıksun benümle dertleşsün (3) ne derdi varise bize söylesün ve ne dilegise bizden dilesün (4) Resūl ḥazreti eydür kaçan ki bu sözleri işidicek cānum sevindi (5) andan tırdum evvel kevşer şuyından āb-dest aldum iki rek'at şükr namāz[1] (6) kıldum kaçan ki namāzdan fārıḡ oldum ol yetmiş ḥulleyi egnüme aldum geydürdiler (7) ve nūrdan ol tācı başuma geydürdiler ve ol dürr-i mercān tabaḫların (8) üzerüme saçū saçdılar ve evvel Burāḡı öñüme getürdiler benüm ammā Burāk cāmūşluk (9) eyledi bindürmemek eyledi Cebrā'ıl eydür yā Burāk niçün çekinürsin saña (10) binmek isteyen server-i ka'ināt mefḥar-ı mevcūdāt Muḥammed Muṣṭafādur didi (11) Burāk eydür çekinürem ki şimdi benüm üzerime bine daḥı birazdan terk ide (12) ayruk baña iltifāt eylemeye ben anuñ firāk odına yanam Resūl eydür (14) yā Burāk sen baña muṭī' ol şimdi yarın mahşerde senden ḡayrı (15) Burāḡa binmeyem didi andan Burāk muṭī' oldı İsrāfīl üzengüsün

(15) tutdı resül Һazret bindi Cebrāʾīl ğāşiyesin götürdi Burāķuñ [2b] (1) öñince yürüdi Allah teʿālā feriştelere emr itdi ki cennet bezlerinden ki (2) sündüs istebrakdur Mekkenen Mescid-i Aķşāya varınca Burāķuñ ayağı (3) altına düşdiler tā ki Burāķ yere başmaya evvel cennet bezlerinin üzerine (4) başdı Mescid-i Aķşāya gelince kaçan ki Cebrāʾīl Burāķuñ ayrı ğāşiyesin (5) götürdi daķı eyitdi ki *el-ħamdü lillāhi rabbiʿl-ʿālemīn*⁴⁵ didi andan Resül (6) hazret eyitdi yā ķarındaşum Cebrāʾīl ne gördüñ ki şükr idersin (7) Cebrāʾīl eydür yā Resüllallāh yigirmi biñ yıldır ki Һaķ teʿālā Һazretinden (8) bir dilek dilerdüm bu gice ķabül oldu anuñķün şükr itdüm didi andan (9) Peyġamber Һazreti eydür yā Cebrāʾīl ne dilekdür ol ki diledüñ Cebrāʾīl (10) eydür yā Resüllallāh kaçan ki Һaķ teʿālā seni muķarreb meleklerle medķ itdi (11) daķı miʿrācuñ Һaberin viridi ol vaķt ben daķı eyitdüm ki ilāhī dilerem (12) Һazretüñden ki ol dostuñı miʿrācuña daʿvet idicek anuñ ğāşiyesi (13) kulluġın baña sen naşīb eyle dimişdüm yigirmi biñ yıldır ki umardum (14) bu gice baña naşīb oldu anuñķün şükr itdüm didi zihī Resül ki Cebrāʾīl (15) gibi melek anuñ ğāşīye-dārılıġın yigirmi biñ yıldan soñra buldı imdi [3a] (1) bizüm elimüze anuñ gibi devleti rāyegān girmişdür zihī devlet-i saʿādet (2) ol kimsenüñ ki anuñ sünnetin ķuta anuñ gercek ümmeti ola sözüümüze (3) varalum ķün Resül Һazret ʿaleyhiʿs-selām Burāķa bine yetmiş ħulle (4) egninde nürdan tāc başında Cebrāʾīl öñünce eyerinün ğāşiyesin (5) götürü Mīkāʾīl yol saġ yanınca İsrāfīl sol yanınca giderler yetmiş (6) biñ feriştelere kerrübīler öñünce çağırurlar ki budur ol server-i kāyināt (7) ve mefhar-ı mevcūdāt serheng-i ķıyāmet şefīʿ-i ümmet ve Allah teʿālānuñ (8) dostı Resüli ħabībī Muħammed Muştafā ʿaleyhiʿs-selām andan yürür (9) yir giderek bir āvāz geldi kim yā Muħammed ķurgıl ki yolu yañıldıñ (10) ben aña cevāb virmedüm yine biraz yer gitdük şol yañadan bir āvāz (11) geldi ya Muħammed ivmegil ki yol yañıldıñ aña baķmadum cevāb virmedüm (12) biraz daķı varıcaķ yine ardumdan bir āvāz geldi ya Muħammed bu

⁴⁵ Fātiha 1/7 “Hamd (övme ve övölme), âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.”

senüñ (13) yoluñ degüldür aña dañı cevāb virmedüm biraz dañı giderek gördüm (14) bir ‘avrat çıkageldi eydür yā Muḥammed bir benden yaña baḵ saña şoracağum (15) vardur baña cevāb virgil didi Resül ḥazret eydür ne yüzüñe baḵdum [3b] (1) ne ḥōd cevāb virdüm kaçan ki bunlardan fāriğ oldum hātifden (2) āvāz geldi yā Muḥammed bunlara baḵmayup söylemedüğüñ ḡayet eyü varduñ (3) ‘ālī himmetlülük gösterdüñ eger sağıña baḵsañ ümmetüñ senden şoñra (4) cühūd olıardı ve eger şoluna baḵsañ ümmetüñ senden şoñra (5) Naşrānī olıardı eger arduña baḵsañ ümmetüñ senden şoñra Mecūsī (6) olıardı eger öñündekiyle söyleşseñ ümmetüñ hep dünyāya taparlardı (7) eyitdi yā Muḥammed çün bunlara naḵar it[me]mek ‘ālī himmet gösterdüñ (8) benüm ‘izzetüm ḥaḵkıyçün ümmetüñ bu kōḵulardan emīn oldı imdi ey benüm (9) ḥabībüm her yere baḵmaduğıñ içüñ ümmetüñe hidāyet bağışladum nitekim (10) buyurdi “*ve innallāhe lehādillezīne āmenū ilā-sırāṭin müstaḵīm.*”⁴⁶(11) ve şoluna baḵmaduğıñçün saña ve senüñ ümmetüñe nuşret bağışladum (12) nitekim buyurdi “*naşrun minallāhi ve fethun karīb beşşiri’l-mü’minīn*”⁴⁷ (13) dañı ardıñdan gelen āvāza baḵmaduğıñ çün saña ve senüñ ümmetüñe (14) şebāt bağışladum tā ki dīnleri ve īmānları üzre şābit olalar dünyāda (15) ve āḥiretde nitekim kelām-ı ḳadīmde buyurur ki “*yüsebbitullāhüllezīne āmenū*’ [4a] (1) *bi’l-ḳavliş-şabiti fi’l-ḥayātī’d-dünyā*”⁴⁸ ve öñdin gelene (2) iltifāt itmedüğüñ çün saña ve senüñ ümmetüñe yakınlık bağışladum nitekim kelām-ı (3) ḳadīmde buyurur ki “*fekāne ḳābe ḳavseyni ev ednā*”⁴⁹ andan Resül (4) ḥazreti eydür biraz dañı yürüdüm gördüm ki Cebrā’īl geldi nūrdan iki (5) ḳadeḡ getürdi birisi ṭolu ḥamrdı birisi ṭolu süd Cebrā’īl eyitdi (6) yā Muḥammed ikisinden birini ihtiyār eyle didi ben ḥamra baḵmadum ol süd (7) cāmını aldum içdüm derhāl hātifden āvāz geldi ki yā Muḥammed eyü itdüñ

⁴⁶ Hac 22/54 ‘Muhakkak ki Allah iman edenleri dosdoğru bir yola iletir.’

⁴⁷ Saff 61/13 ‘Hoşunuza gidecek bir şey daha var: Allah’ın yardımı ve yakın bir fetih! Haydi müminleri müjdele.’

⁴⁸ İbrahim 14/27 ‘Allah sağlam söze iman edenleri hem dünya hayatında hem de âhirette sağlam tutar.’

⁴⁹ Necm 53/9 ‘Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu.’

(8) südi içdüñ eger hamrı içeydüñ senden şöra [ü]mmetüñ hep azğun (9) olup hamra meşğul olurdu çünkü süd cāmın ihtiyār itdüñ ĩmān (10) nūriyla ümmetüñ göñlini ol süd gibi aķ eyleyem daħı günāhların yarlığayam didi (11) nitekim Qur’ānda buyurur ki “*yusliħ lekūm a‘mālekūm veyagfir lekūm zünūbekūm*”⁵⁰ (12) andan Resūl ħazret eydür biraz daħı gitdük öñüme iki ķadeħ daħı (13) getürdiler birisi tolu şu birisi tolu bal ikisinden daħı tātđum (14) yine hātifden āvāz geldi kim ey benüm ħabībüm nice ki bal tātłudur senüñ (15) ümmetüñüñ göñline ĩslam dī[ni]ni de eyle tātlu eyleyem ve nice kim şu şāfīdür [4b] (1) ümmetüñüñ göñlini daħı şāfī kılam nifākdan kibrden riyādan bunları (2) ırağ eyleyem Resūl ħazret eydür andan baña üç kiři getürdiler bir ķoca (3) bir kırķıl bir yigit andan Cebrā’ıl eydür yā Resūllallāh iş bu kişileri Tañrı (4) te‘ālā saña gönderdi ki üçünden birin ihtiyār idesin Resūl ħazret (5) eydür Tañrıya şığındum yigidi ķabūl itdüm ħazretten ħiṭāb geldi ki (6) ey benüm ħabībüm eyü varduñ yigidi ķabūl itdüñ ol ķoca devletdür (7) ve ol kırķıl ṭālī‘dür yüriyedi yigit ‘āķıbetdür eger devlet[i] ķabūl (8) itseñ ümmetüñ devleti yüriyedi şöñ üç devletlerinden (9) düşüp ħarāb olalardı eger ṭālī‘ ķabūl itseñ ümmetüñ (10) ol ṭālī‘lü olaydı ammā şöñları yaramaz olaydı⁵¹ (11) ‘āķıbet ķabūl kılduñ ümmetüñüñ ‘āķıbetleri ħayr olıardı imdi (12) ey benüm ħabībüm ‘āķıbet ‘azīz olduğı kamu nesneden yegdür andan (13) bir ķöle gördüm odun devşirür yük eylerdi cehd iderdi ki (14) götüre ammā götüremezdi yine devşürürdi yükine ķatardı gine (15) götüremezdi Cebrā’ile şordı ki bu ne ‘aķsız kimsedür ki [5a] (1) bu olmaz işi işler Cebrā’ıl eydür yā Muħammed bu senüñ ümmetüñde (2) şol kimselerüñ sırrıdır ķazandukları günāhlar bunlaruñ belin bükmişdür (3) her gün yine günāhlar ķazanurlar ki bunuñ üzerine yığarlar andan (4) gördüm bir kiři bir ķuyu üstine ṭurmuş bir ķoğa şarkıdır şudan (5) ħiĉ nesne çıkarmaz yine şarkıdır yine çıkarmaz eyitdüm yā Cebrā’ıl (6) bu ne kişidür eydür bu senüñ ümmetüñde şol riyāyla ‘amel

⁵⁰ Ahzāb sūresi 33/71 “Allah sizin işlerinizi düzeltsin, günahlarınızı bağışlasın.”

⁵¹ چك şeklinde yazılan kelime anlamlı bir şekilde okunmadığından metne alınmamıştır.

idenlerdür ki (7) irt e gice duruşur ‘amel ider ammā kendüye fāyidesi yok (8) andan bir kara kelb gördüm biraz hınzırlar anı emerler ben eyitdüm (9) yā Cebrā’îl bu ne kimsedür eyitdi yā Muḥammed bu şol zālīm begler sırrıdır ki (10) it gibi yoḥsulları talarlar mälların zulumle alurlar incidür (11) gözleri yaşın akıdır ve ol mālī ‘avanlara ve çalıcılara ve maşharalara (12) üleşdürür Cebrā’îl eydür yā Muḥammed ol Tañrı ḥaḳḳıçün ki señi maḥbūb (13) idinmişdür ol zālīmler ki maẓlūmları incidür aḳçesin alur (14) ‘avānlara maşharalar[a] muzırlara virür Ḥaḳ te‘ālā aña yarınğı gün (15) raḥmet nazarıla bakmaya ve anı raḥmetinden maḥrūm eyleye ve aña ḳatı ‘azāb [5b] (1) eyleye ve daḥı ḳıyāmet güninde Ḥaḳ te‘ālā ol cürümladuğı (2) maẓlūmları getüre eyide ey maẓlūm ḳullarum ol zālīmler ki (3) sizi incitdiydi bugünkü gün sizün günāḥlaruñuzı ol zālīmlerün (4) boynına urdım anı ḥorlıḳla ḥaḳırlıḳla tāmuya viribeyem (5) ve sizleri şādī ḥurrem uçmağa viribeyem diye Cebrā’îl eydür tāmularda (6) bir tāmı vardır adına veyl dirler dünyā odı günde yetmiş kerret (7) eydür İlāhī beni odı ol tāmı odından ḥışmından sen şaḳla dir (8) ve daḥı veyl tāmı içinde bir ḳuyu vardır anuñ adı bi’rū’l-ḡaẓabdur (9) veyl tāmı daḥı günde yetmiş kerre İlāhī beni bi’rū’l-ḡaẓab ḥışmından (10) sen şaḳla dir imdi bu ḳuyı şol zālīm beglerçündür ki anlara (11) anda ‘azāb itseler gerekdür imām-ı a‘zam raḥmetullāhi ‘aleyh bu ḥadīsī (12) göricek Tañrı te‘ālāyla münācāt itdi eydür İlāhī ne ḳatı ḥışm (13) itmişsin bu bī-çāre zālīme buñlara şol sâ‘at nidā geldi ki (14) yā imām şol kimesneyi ki iki ḳatre murdār şudan bir avuc (15) topraḳdan ḥelāḳ idem şüret virem ‘aḳl virem cān virem [6a] (1) daḥı anı girü ḳalan ḥaḳuñ üzerine tafḍīl idem bekleyem (2) ve maẓlūm ḳullarum aña ışmarlayam bunları gör gözle kimse kimseye (3) zulm cevri itmesün diyem kendüye bunca māl ni‘met virem ve ḥükmi ḥukūmet (4) virem ve göñüllerde anı heybetlü eyleyem imdi ben aña bunca iyilikleri (5) itdüğümden soñra baña ‘aşı olsa buyruḡum tıtmasa benüm faḳır ḳullarum (6) ve maẓlūm ḳullarum zulumle incitse imdi yā imām ben daḥı aña ne ḳadar (7) ḳatı ‘azāb itsem müsteḥaḳ degül

midür andan imām-ı a‘zam eydür yā Rab (8) biñ ol kadar erzānīdür zālamlere dir Süfyān-ı Sevrī r.h eydür bir gice (9) şavma‘ada Hāk te‘ālā ḥazretle münācāt itdüm eyitdüm ki yā Rab kullaruñdan (10) kanķı kuluñ senüñ ḥazretüñe ‘azīzdür ve kanķı kuluñ ḥakīrdür didüm (11) sırruma nidā geldi ki yā Süfyān benüm ḥazretüme mazlūmdan ḥürmetlü ‘izzetlü (12) kulum yokdur daḥı zālinden ḥor ḥakīr kulum yokdur imdi ‘izzetüm (13) ‘azametüm ḥakķıçün yarınķı gün zālamlere bir ‘azāb idem ki cehennemde (14) cemī‘ ‘azāb ehli kendü ḥāline ‘azābına şükr ide kim yā Rab çok (15) şükr ide kim yā Rab çok şükr olsun saña ki dünyāda beni zālamlardan [6b] (1) eylememişsin diyeler aḥbār gelibdür kim meger bir kāfir pādīşāh (2) vardı memleketinde bir nice vaķt[i] anuñ zulminden Hāk te‘ālā yağmur (3) virmedi ol memleket gāyet kaḥṭ oldu meger ol vilāyetde bir nebī (4) vardı ve ol pādīşāh ol nebīnün ḳapusına geldi eydür yā kişi yūri (5) var Tañrıña eyitgil ki bu ḥalkā yağmur virsün yoḥsa şöyle incidem kendüyi ki (6) ol vechile ḥiç kimse kimisi incitmemiş ola ḳaçan ki bu nebī bu ḥaberi işitdi (7) Hāk te‘ālānuñ heybetinden endāmına lerze düşdi bī-hūş oldu (8) yine şavma‘asına girdi Bārī ta‘ālāya münācāt itdi eyitdi yā Rabbi (9) sen padi[şā]hlar pādīşāhına bu zālīmüñ bu murdār ḥaberini nice i‘lām idem (10) diyü tazarru‘ eyledi derhāl sırrına nidā geldi ki yā nebī ol zālīm kulum ne didi (11) saña ben pādīşāhuñ ḥazretine ‘arz eyle eyitdi yā Rab benüm ne dilim (12) vardur ki senüñ ‘ālī ḥazretüñe ol zālīmüñ ḥuḅs kelāmını ‘arz idebilem (13) ammā yā Rab sen ‘ālim ü dānāsın cemī‘ sözler senüñ ḥazretüñe ma‘lūmdur (14) ol senüñ ‘aşı kuluñ eydür var eyit Tanruña bu ḥalkā yağmur virsün (15) yoḥsa kendüyi incidürem didi imdi yā Rabbi sen muḳaddem pādīşāh [7a] (1) ḥōd incinmekden münezzehsin Hāk te‘ālā eydür belī eyledür ammā (2) ḳaçan ki benüm mazlūm ḳullarımı bir zālīm incitse hemān beni incitmiş (3) gibidür dir biz yine sözüümüz üzerine varalum Resūl ḥazret ‘aleyhi’s-selām (4) eydür andan gördüm iki kabuñ birisinde arı ta‘ām var birisinde (5) murdār ta‘ām var biraz ādemler bunuñ ḳarşısına ṭururlar bunlara (6) sonuñ

şālādur diyü destūr verirler bunlar ellerin yudılar (7) ol arı ta‘āmı qodılar dağı ol
murdārdan yemege meşgūl oldılar (8) ben eyitdüm yā aḥī Cebrā’īl bunlar ne
kavmidür didüm eyittiler bunlar (9) şunlardur ki ḥalāl ‘avretleri qoyalar dağı ḥarām
u zinā iderler (10) didi andan Beytū’l-muḳaddese irişdim yüz biñ yigirmi dōrt biñ (11)
peygamberler ervāh[ı] cemī‘ baña qarşu geldiler benümle musāfaḥa itdiler (12)
benüm üstüme saçular saçdılar ve ol öñümce yürüdiler Cebrā’īl eyitdi (13) yā
Muḥammed Allah te‘ālā senünle gör ne ‘ināyet işledi yüz biñ yigirmi (14) dōrt biñ
peygamberleri saña qarşu virdi kim dükeli saña īmān getürdiler (15) laṭīf āvāzla
eyitdi *eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü enne* [7b] (1) Muḥammeden ‘abdühū ve
Resūlühū andan Cebrā’īl ezān okudu İsrāfīl (2) salā eyitdi Mīkā’īl kāmēt getürdi
ervāḥ-ı enbiyā cemā‘at oldılar (3) Resūl ḥazreti imāmet itdi iki rek‘at namāz kıldılar
andan ol keremi (4) çok pādīşāh kereminden ḥiṭāb ider eyitdi ki yā Muḥammed imdi
vaḳtdür ki (5) ‘āşī ümmetlerünı bizden dilek idesin biz anları saña bağışlayavuz (6)
didi andan Resūl ḥazret ‘aleyhi’s-selām mübārek elini qaldurup (7) du‘ā eyledi İlāhī
bu bir āvuc günāhkār ümmetümi keremünle luṭfuñla sen yarlıga (8) bunlar
za‘īflerdür ‘acizlerdür eksüklülerdür sen kerīmsiñ raḥımsiñ (9) cömerdsiñ didi resūl
ḥazret du‘ā diledikçe cemī‘ enbiyā ervāḥ[ı] (10) āmīn didiler dağı muḳarreb melekler
āmīn didiler derḥāl deryā-yı (11) raḥmet cūşa gelüp ḥazret-i ‘İzzetden ḥiṭāb geldi ey
benüm ḥabībüm (12) ne şanarsın qaçan ki bu kavmün şef‘i sen olasın anlar içün du‘ā
(13) idesin yüz biñ yigirmi dōrt biñ peygamberler canları dağı muḳarreb (14)
melekler āmīn diyeler durduğı yer Beytū’l-mukaddes ola dağı gice (15) mi‘rācuñ
gicesi ola ol du‘ā’ı işiden ben göreyim pādīşāh [8a] (1) olam dağı senün ol bir avuc
günāhkār ümmetün raḥmet bulup yarlıgayam (2) dirsün ‘izzetüm ‘azametüm
ḥaḳḳıçün sen Muḥammed ṭanūḳ ol cemī‘ enbiyā (3) ṭanūḳ olsunlar ve dağı Cebrā’īl
ve İsrāfīl ve Mīkā’īl ve cemī‘ (4) melā’ike-i muḳarrebīn ṭanūḳ olsunlar ki ben senün
ümmeṭüne raḥmet itdüm (5) anları yarlıgadum didi andan Resūl ḥazreti eydür

arķamı mihrāba (6) virdüm ve daħı İbrāhīm peygambere su'āl itdüm eyitdüm ki yā İbrāhīm (7) Mecūsīler eydürler ki biz İbrāhīm peygamber ümmetiyüz anuñ yolına varuruz (8) dirler İbrāhīm peygamber eydür ben anlardan bīzārum didi andan Mūsā (9) peygambere eyitdüm yā Mūsā cühūdlar dürlü dürlü ķulmaşlıklar eylerler (10) dönerler eydürler ki biz Mūsā peygamber ümmetiyüz anuñçuñ onuñ yolına varuruz (11) dirler Mūsā peygamber eyitdi yā Resūlallāh ben anlardan bīzārem didi andan (12) 'İsā peygambere eyitdüm yā 'İsā Naşrānīler eydürler ki biz 'İsā ümmetiyüz (13) ve anuñ yolın tıtaruz dirler 'İsā eyitdi yā Resūlallāh ben anlardan (14) bīzārem didi andan cemī' enbiyā ervāh[1] eyitdiler yā Allah te'ālānuñ (15) ħabībi Muħammed bizimçün daħı du'ā eyle ki Allah te'ālā bizi daħı senüñ [8b] (1) yüzüñ şuyına bağışlaya didiler andan Cebrā'īl baña işāret (2) itdi uruşur yā Muħammed didi ben uruşurdum gördüm nūrdan (3) nerdübān ķurulmuş yigirmi beş ayağı var ve her bir ayağında nice biñ (4) feriştelere var ve ol nerdübānuñ başı gökde ayağı şaħranuñ (5) üstinde Cebrā'īl eyitdi yā Muħammed ayağın başgıl göge çıķalum andan (6) Bismillāhi'r-raħmāni'r-raħīm didüm ayağum nerdübāna ķodum şöyle (7) çıķdum ki niteligin ańlamadum kaçan ki göge yakın vardum bir 'azīm (8) deñiz gördüm Cebrā'īle şordum ki bu ne deñizdür buña bahrü'l-ħazar (9) dirler Tańrı te'ālā buyruğıla havada şöyle tıtur andan geçdüm (10) evvelki göge yetişdüm ki yeşil mināda yaradılmış ķalıñlığı beş yüz (11) yıllık yoldur Cebrā'īl gök ķapusın ķaķdı eyitdiler ki kimdür Cebrā'īl (12) eydür Muħammed Muşţāfadur Cebrā'īldür derhāl ķapu açıldı gökcek (13) şüretlü melek çıķageldi ki adı İsmā'īldür bizi ķarşuladı (14) şafā geldüñ yā Muħammed didi geldi benümle görüşdi ve cemī' ferişteh (15) mişāfir itdiler mi'rācuñ mübārek olsun didiler imdi bilgil ki [9a] (1) mi'rāc ol nerdübāna dirler ki yigirmi beş ayaķdı ammā meşāyılı (2) bu nerdübānun temşīlini te'vīl itmişler ve her bir ayağı bir nesneye teşbīh (3) itmişler diñle imdi ki ne şekerler yemişler imdi bilgil ki Ĥaķ te'ālā (4) Ādemi 'ālem-i ulvīden aħsen şüretde ĥaķ itdi

dağı ‘âlem-i (5) süflîye red itdi nitekim kelâm-ı kadîmde buyurur ki “*leḳad ḥaleḳne’* (6) -*l insāne fī-aḥseni taḳvīm ṣūmme redednāhū esfele sāfilin*”⁵² (7) imdi bilgil ‘âlem-i rūḥ var ‘âlem-i nefis var ‘âlem-i ruḥa ‘ulvî (8) dirler ‘âlem-i nefse süflî dirler insān ol vaḳt kāmīl olur ki (9) ‘âlem-i süflîden ‘âlem-i ‘ulvîye ‘urūc ide imdi yigirmi beş (10) perde vardur ki âdemoğlu ne belāya uğrasa ol yigirmi beş (11) perde ile uğrar bilgil ki bir kimse ol yigirmi beş perdeyi maḥv itmeyince (12) nefis ‘âleminden ruḥ ‘âlemine erişemez imdi ol beş perdeyi maḥv (13) itmek ol yigirmi beş ayak nerdübān çıḳmak gibidür ve ol nefis (14) ‘âleminden ḳurtulup rūḥ ‘âlemine varmak yerden göge çıḳmak (15) gibidür âdemoğlu dünyāda ne belāya uğrarsa ol yigirmi beş [9b] (1) perdesiyle uğrar ol yigirmi beşüñ beşi ḥavāss-ı ḥamse-i (2) zāhiredür ya‘ni göz[d]e görmek ḳulakda işitmek ağızda tatmak (3) burunda ḳoḳulamak elde tutmak ayakda yürimek beşi dağı ḥavāss-ı (4) ḥamse-i bāṭinedür âdemüñ içinde olan ḳuvvetlerdür ki ḳuvvet-i ḥayālīyyedür (5) ve ḳuvvet-i vehmiyye ve ḳuvvet-i ḥafıza ve ḳuvvet-i mutaṣarrıfa ve hiss-i müşterek (6) ve dağı cihāt-ı sitte âdemüñ sağ solı öñi ardı altı (7) üstidür doḳuz dağı nefsüñ sıfatlarıdur birisi kibrdür ikincisi (8) ‘ucbdur üçüncisi buhdür dördüncisi ḥıḳḳdur beşincisi ḥaṣeddür (9) altıncısı kızbdür yedincisi ḥıyānetdür sekizinci ḥırşdur toḡuzuncısı (10) hevādur imdi bilgil ki bu yigirmi beş nesne ki vardur âdemüñ zāhirinde (11) bāṭınındadır ol yigirmi beş ayak nerdübān gibidür imdi bu sıfatları (12) terk idüp nūr ‘âlemine çıḳmak ol nerdübāna başup mi‘rāca (13) çıḳmak gibidür ḳaçan ki mü‘min ol ‘aḳabe’i geḳmeḡe başlayıcak Ḥaḳ te‘ālā (14) mü‘mine rūḥānī ḳuvvetler baḡışlar melā’ik didiḡi İmām-ı Fahr-i Razī r.h (15) Tefsir-i Kebīrinde şöyle buyurur ki peygamberüm ol yigirmi beş ayak [10a] (1) nerdübān ki anuñla mi‘rāca çıḳdı mü‘minüñ dağı mi‘rāc[ı] (2) var ki aña ṭā‘at dirler mü‘min ḳadem anuñ ayaklarına urıcak (3) nūr ‘âlemine ve müṣāhede ‘âlemine irüşür bu mi‘rācuñ ayaklarınıñ (4) birisi ṭahāretdür ikincisi namāzdur üçüncüsü orucdur

⁵² Tin sûresi 95/4 ‘ Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.’

dördüncüsü (5) zekâtdur beşincisi şadâkadur altıncısı hac yedincisi emr-i m‘arûf (6) sekizincisi nehy-i münkerdür toközuncu Qur‘ân okumak onuncu kavmine (7) ve hışmına ulaşmak on birinci huluklu ve şefkatli olmakdur (8) on ikinci miskînleri ve yetimleri sevmekdür on üçüncü (9) Müslümânlar ile toğrı dirilmekdür on dördüncü Tañrı te‘âlāya (10) tevekkül itmekdür on beşinci dünyā zahmetlerine şabr itmekdür (11) on altıncı Tañrı te‘âlānuñ virdiği nî‘metlere şükr itmekdür (12) on yedinci Tañrı te‘âlānuñ virdiği az nesneye kanā‘at itmekdür (13) on sekizinci Tañrı te‘âlānuñ kazalarına razı olmakdur on toközuncü (14) Tañrı te‘âlānuñ rahmetlerine ümîd idüp sevinmekdür yigirminci Allah te‘âlānuñ (15) hışmını fark idüp korkmakdur yigirmi birinci ziyāde şakınmakdur [10b] (1) yigirmi ikinci ahlâkdur yigirmi üçüncü harāmdan perhîz (2) itmekdür yigirmi dördüncü Tañrı te‘âlāyı sevmekdür yigirmi beşinci (3) Tañrı te‘âlā yolına cânın başın mālın onuñ ‘aşkına bedel itmekdür (4) kaçan ki mü‘min bu nerdübânı çıksa Hâk te‘âlā ‘ināyetiyle (5) uçmağa irişüp dîdâr görse ‘aceb degüldür latîf (6) mi‘râc beş harfdür evvel harf mimdür *māre’r-rasûl inde’l-meliki’l-* (7) *a’lā* ya‘ni mim işâretdür ol ‘acāyibler ki Resûl mi‘râcda (8) gördi ikinci harfi ‘ayındur ‘ayın işâretdür Resûl hazretinüñ (9) Hâk te‘âlā katında hürmetine rādur rif‘atidür Resûl hazretinüñ (10) Hâk te‘âlā katında mertebesi yüceliğiñe ve yakınlığına dördüncü (11) harfi cîmdür cîm işâretdür Resûlüñ cömerdliğine ‘a‘āsına (12) şefkatine elif işâretdür Resûlüñ dünyāya ve uçmağa bakmadığına (13) andan ikinci kat göge vardum ol gök adı Qaydutdur ulusunuñ (14) adı İsrâ’ildür Cebrâ’îl kapu kaçdı üñ geldi ki kimdür Cebrâ’îl (15) eyitdi Allah te‘âlānuñ habîbi Muhammed Muştafâdur ‘aleyhi’s-selām [11a] (1) tîz kapu açdı baña karşı geldi elim öpdi ziyâret (2) eyledi eyitdi mübârek olsun mi‘râcuñ hîsâbsuz (3) sa‘âdetleri senüñdür didi andan her göge ki çıkdum bu vechile (4) her birinüñ kapısı açıldı kapucuları geldi elüm öpdi (5) ziyâret kıldı mi‘râcumı kutladı andan ‘arş altında (6) bir ferişte gördüm horôs şüretinde bir kızıl yâkûtdan (7) kubbe üstinde тұrur her

yanında yedi yüz biñ kanadı (8) var zümrütten her bir kanadı misk ü ‘anber kokusu ki (9) kıkar ol feriftenüñ aklığı ayuñ güneşüñ nürından aydıundur (10) dağı beş vakt namāzuñ her vaktinden birbirine urur anuñ (11) kanatlarınıñ misk ü ‘anber kokusından gökler mu‘aţtar olur (12) dağı gülbank gidüp çağırur ki *eyyühe-l ġāfilün kûmû* (13) *min-nevmiküm va‘büdü rabbeküm* ya‘ni uyangıl ey ġāfiller Rabbünüze (14) ‘ibadet eyleñ dir dağı eydür ki ne bahtlu şol mü‘minler ki beş (15) vakt namāzı cemā‘atla kııurlar dir andan bu melegüñ āvāzını [11b] (1) uçmak ħūrīleri işidürler dağı köşkleriniñ şerefesine çıkarlar (2) dağı eydürler *Allāhümmerħam men-şalle-ş-şālāte ma‘a’l-cemā‘ati min-* (3) *ümmeıi Muħammed* ya‘ni eydürler ki ey Çalabum ümmeıi Muħammedüñ mü‘minleriniñ (4) cemā‘atla namāz kııanlarına sen rahmet eyle dirler dağı bunlar[1] dünyā (5) mekrinden şeytān şerrinden sen emīn eyle dağı bunları yüz (6) aklığıyla bize sen kıavuşdurđıl ki tā ki biz bunlarıñla müşerref (7) olavuz dirler andan ħorōs şeklinde ki melek ħarekāt ider (8) ol kıubbe dağı ħarekāt eyler ‘arş dağı ħarekāt eyler ‘arşdaki (9) melekler dağı ħarekāt eyler Allah te‘ālā eydür yā ‘arş ve yā melekler (10) sākin oluñ dir andan ‘arş dağı melekler eydür ki yā Rab (11) senüñ ‘izzetüñ ħaķķıçün biz sākin olmazuz tā ki sen ümmeıi Muħammedüñ (12) cemā‘atla namāz kııan mü‘minlerin yarlığamayınca dirler andan (13) deryā-yı rahmet çüşa gelüp ħazret-i ‘İzzetden ħiţāb (14) gelür ki yā meleklerüm siz tanıı oluñ ve yā ‘arş sen tanıı (15) olđıl ben anlara rahmet itdüm ġünāĥların bāđışladum diye andan [12a] (1) Resül ħazret eydür Sidretü’l-müntehāya irişdüm ve ol (2) Sidretü’l-müntehā bir maķāmdur ki maĥlûķ ‘ilmi ol araya varıncadır (3) andan yukāru ne vardur kimse bilmez ve ol arada şol kıadar (4) feriştelere gördüm ki ‘adedin yine Allah te‘ālā bilür dağı anlarıñ (5) yüzleri ay güneş nürı ġibidür yok olur andan Cebrā‘ıl eydür (6) yā Muħammed yüri imdi ilerü şimden ġirü bize bundan ilerü yol (7) yokdur didi Resül ħazret eydür yā Cebrā‘ıl beni bu bilmedüġüm (8) yerde ġarīb kıoma yoldaşlığı yerine yitür Cebrā‘ıl eydür yā Muħammed (9) seni beni ħalk iden Allah

oldum (6) hâzret-i ʿİzzetden hîṭâb geldi ki ey benüm ḥabîbüm şimdi ye
seni götürürsin şimdi sen anı götüresin ve şimdi yedegin (8) sen(e) de
kılurdu şimden girü anuñ taşarrufı kaldı saña biz (9) taşarruf ederüz ol ma
hâliḳuz Ḥaḳ teʿālā Resûle (10) hîṭâb kıldı ki yâ Muḥammed bir kendözüne
yaradılmışlara bak (11) Resûl kendüye bakdı gördü güneş gibi ol

ziyāde ola diline anuñçün tıamdı ki Tañrı te‘ālā birle size gele (10) andan hıṭāb geldi ki yā Aḥmed bize yakın gel her bir qādem başduğumca (11) bu ḥācetüm devā kııurdu yüz biñ edeble ḥāzrete yakın vardum (12) imdi bu yakın olmak nice yakın olmaqdur ehlüllāha sormışlar ki (13) ādem her nice ki vücūd-ı imkānīden ve cihetden müberrrā ve mu‘arrā (14) olsa Ḥaḳ te‘ālānuñ raḥmet ü ‘ināyet[i] aña yakın olumağı ol (15) bi-nihayet raḥmet yegrek añlar ve ol raḥmetden artıgraḳ aşılsuz [14b] (1) meşelā bireğünün bir qarañu evi üstine bir derece açsa ol (2) ev rüşen olur ve eger iki derece açsa daḥı rüşen olur (3) ve eger kişı ol evün taminuñ üzerine çıkarsa küllī güneş (4) aydıñı ile münevver olur imdi ādemī nice ki dünyāda qarañu nefis (5) evindedür hemīn ki imān getürdi şöyledür kim nūr ‘āleminden (6) bir derīce açılır ol qarañu nefis evi nūrlanur rüşen olur (7) namāz kıılcaḳ bir derīse daḥı açılır zekāt viricek bir derīse (8) daḥı açılır oruc tutıcaḳ bir derīce daḥı açılır illā ol (9) envārdan soñra nūr ‘āleminden naşıblū olmak nefsinün (10) cemī‘ zaḥmetinden kıurtulmaḳ ve nefsi Ḥaḳ te‘ālā yolına fedā kıılmaḳ (11) anuñ maḳşūdın aña virmek ve anı şerī‘at ḥükümleriyle zebūn (12) kıılmaḳ ol qarañu taminuñ üstine çıkmaqdur andan girü Ḥaḳ te‘ālā (13) nūrıyla müstağraḳ olmaqdur ve aña yakın olmaqdur Tañr[ı] te‘ālā (14) eydür ben Tañrı Aḥmede kendözümnden yakınrāḳ idem Aḥmedi (15) dilerdi ki bize yakın olaydı biz ḥōd keremümüzle ‘ināyetümüzle [15a] (1) aña yakın olduḳ Aḥmed dilerdi ki bizi aña biz anı añduḳ Qur‘ān (2) içinde ḥaber virürüz ḳavlıhü te‘ālā “*āmene’r-rasulū bimā-ünzile ileyihi* (3) *min-rabbihī ve’l-mü’minūn, küllün āmene billāhi ve melā’iketihī ve kütübihī ve rusülihī*”⁵⁵ (4) ol yakın olmak istedi biz daḥı anı yakın kıııduḳ ol diledi (5) biz daḥı bağışladuḳ ve ol istedi biz daḥı aña istedükçe hezārān (6) ol qadar virdük ol şefā‘at kııldı biz ‘ināyet (7) gösterdük ol bizüm āyātlarımıza naḳar ider biz anuñ (8) edeblerine naḳar iderdük ol bizüm nūrımuza naḳar iderdi (9) biz anuñ i‘tikādına naḳar iderdük ol bizüm luḳfumuza naḳar (10) iderdi biz anuñ

⁵⁵Bakara 2/285 ‘Allah’ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar.’

şefkatine nazar iderdük ol bizüm faḫlumuzu (11) nazar iderdi biz anuñ fażiletine nazar iderdük ol ikrāmumuza (12) nazar iderdi biz anuñ sevgüsine nazar iderdük ol (13) bizüm nāzumuza nazar iderdi biz anuñ nisyānına nazar iderdük (14) ol bizüm rāyegān rahmetümüze bakardı biz anuñ ümmetini ḫatı (15) sevdüğine bakarduk ol bizüm ğafurluğumuza bakardı biz anuñ **[15b]** (1) zāhidliğine bakarduk ol bizüm settārluğumuza bakar biz anuñ (2) şābırlığına bakarduk biz anı ind[ir]dük luṭfla ikrāmıla ol daḫı (3) geldi edeble tevāzu‘la maḫlūklara maşnū‘lara meşğul (4) eyleyü gördük baş endürmedi iltifāt eylemedi nice himmetlülük eyledi (5) kuş kanadıyla uçar er himmetle uçar biz ‘ālīyüz ‘ālī himmetlülük (6) severüz görmez misin ki Muḫammedüñ ‘ālī himmetine ki uçmağa bak didiler (7) bakmadı uçmağı yaradana bakmak istedi hicāb getürildi yüz biñ nevāziş (8) birle ḫabībi maḫbūba yetişdi ḫavlühü te‘ālā *fekāne kābe ḫavseyni ev ednā* (9) ‘Arabuñ ‘ādeti şuydı ki birbiriyle dostluk eylemek isteseler (10) iki yayı getürürdi ḫabzasın ḫabzasına ḫoşarlardı daḫı çekerler (11) daḫı eydürler dostluk ara yerümüzde perkişsün diyü seni kim severse (12) beni sevdi ve her kim ki seni sevmez beni sevmedi ya‘ni Tañr[ı] te‘ālā daḫı (13) Resül ḫazretine bilā-teşebbüh şol bir yay ḫabzası birbirine yakın olduğu (14) gibi keremiyle yakın oldu daḫı eyitdi ki ey benüm ḫabībüm her kim ki (15) seni severse beni sevdi kim seni sevmezse benüm ‘izzetüm ḫakkıçün **[16a]** (1) bir kimesne eger yüz yıl *lā ilāhe illallāh* dirse ta Muḫammedün Resülullāh (2) dimeyince ḫabul ḫılmayam didi imdi ey ḫabībüm her kim ki saña ‘izzet (3) eyledi baña ‘izzet eylemiş gibidür netekim buyurur ḫavlühü te‘ālā “*felillāhi’l-* (4) *izzetü ve li-resūlihi*”⁵⁶ her kim ki saña muṭī‘ olsa baña muṭī‘ olmuş (5) gibidür “*vemen yuṭī‘illāhe ve’r-resūle*”⁵⁷ ve her kim saña ‘āşī olursa (6) baña ‘āşī olmuş gibidür “*ve men ya‘şillāhe verasūlehū*”⁵⁸ her kim ki senüñ (7) bī‘at idüp ḫavl iderse benümle itmiş gibidür “*innellezīne yubā*

⁵⁶ Münafikün 63/8 ‘Halbuki asıl güç ve izzet Allah’ındır, resulünündür, müminlerindir.’

⁵⁷ Nisa 4/69 ‘Kim Allah’a ve peygambere itaat ederse...’

⁵⁸ Nisa 4/14 ‘Kim de Allah’a ve peygamberine itaatsizlik eder ve sınırlarını aşarsa...’

yi'üneke (8) *innemā yubāyi'ūnallāh yedüllāhī fevka eydīhim*”⁵⁹ her kim saña yardım itse (9) baña yardım itmiş gibidür ve her kim seni incitse beni incitmiş gibidür “*innel* (10) *lezine yü'zünallāhe ve rasūlehū*”⁶⁰ imdi her kim ki Allah te‘ālā Һazretini (11) severem dirise Һazret-i MuҺamedî sevsin imdi ‘āķil olana bu Һadar kifāyet (12) yeter ba‘zılar dimiş ki *kābe kavseyn* ādemüñ iki Һasıdur ba‘zıları dirler ki (13) gözüñ ağla Һarasıdur ya‘ni Һaķ te‘ālānuñ raħmeti Һazret-i Resūle şöyle (14) yakın oldu kim gözüñ ağla Һarası gibi ba‘zılar eydür *kābe kavseyn* diyü (15) elegüm sağmanuñ kızılıyla yaşılına dirler ya‘ni Tañrı te‘ālānuñ sevgüsü [16b] (1) ve ‘ināyeti Resūl Һazretine şol Һadar yakın olur ki ādemüñ iki (2) Һası birbirine nice yakın ise yāhūd gözinüñ ağı Һarasına nice yakın ise (3) daħı yakındur laţif Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle ‘ināyet yayını Һudret (4) eline aldı raħmet okını fażl kirişine genledi andan şefā‘at (5) yayını Resūl eline vire isti‘ānet okıyla andan eyitdi ey benüm (6) Һabībüm gel imdi ben ‘ināyet yayından raħmet okunu sen şefā‘at (7) yayından isti‘ānet okını ümmetüñüñ seyyi‘āt āmācına atalum benüm okum (8) seyyi‘āti döksün senüñ okun icābet döksün tā ki ümmetüñüñ günāhları (9) maħv-ı mütelāşī olsun cemī‘ ümmetüñ merħüm ve mağfūr olsunlar (10) didi yüz biñ cān fedā olsun bu laţifeye andan Һazret-i (11) Muştafā ‘aleyhi’s-selām Tañrı te‘ālā Һazretine yakın oldu Һaķāyık (12) ma‘nāsına muţţali‘ oldu Һaķ te‘ālā anuñ elin tutdı ve göñül gözin (13) açdı andan Һazret-i Resūl göñül göziyle nażar itdi görd[i] ki Tañr[ı] (14) te‘ālā mü‘min Һullarına iğen yakın ola dünyāyla āhirete iltifāt (15) itdükleri perde gibi olmış Һaķķun Һoğrı yolından ğayrı iltifāt itmek [17a] (1) şol Һalka yay gibi egilmekdür ve ol egilmege *kābe kavseyn* dirler (2) ev ednā eger cemī‘ dünyāya iltifāti yoğsa daħı eger birazcuk (3) nesneye iltifāt olurise daħı meşelā bir Һırķa gibiye bir cerb (4) loķma gibiye kisve gibi ol daħı Һabīb eydür andan Һaķ te‘ālādan (5) diledi ki ta‘allūk-ı meyle sebep varsa ortadan gide Һaķ te‘ālā Resūlüñ (6) du‘āsın müstecāb Һıldı cemī‘ murādın virdi laţif Allah te‘ālā (7)

⁵⁹ Fetih 48/10 ‘Sana yeminle bağılılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah’a vermiş oluyorlar.’

⁶⁰ Azhāb 33/57 ‘Allah’ı ve resulünü incitenleri Allah...’

‘azze ve celle Muḥammed Muṣṭafāya ta‘zīm idüp mi‘râcından indi gine Qur‘ân içinde (8) ḳasem yâd itdi buyurur *ki “ve’n-necmî izā hevā”*⁶¹ ya‘ni ven necm Muḥammed ḥaḳḳıçün (9) *izā hevā* daḥı Muḥammedüñ mi‘râcından itdigi ḥaḳḳıçün ba‘zılar eydür (10) *ve’n-necmî* Qur‘ân âyetleri ḥaḳḳıçün *izā hevā* Cebrâ‘îl indürdigidür (11) ba‘zılar eydür *ve’n-necmî* Ḥaḳ te‘âlânuñ Resûli ḥazretine ḳılduğı (12) tecellilerdür *izā hevā* ol tecelliler peygamberi nûrlandurduğıdır ba‘zılar (13) eydür *ve’n-necmî* Muḥammedüñ mü‘min ümmetleridür *izā hevā* Allah te‘âlâ (14) mü‘minlerüñ îmānıyla göñüllerin yumuşatduğıdır ba‘zıları eydür *ve’n-necmî* (15) yılduzlardur *izā hevā* ol yılduzlar ṭolanduğı vaḳtdür sâ‘il [17b] (1) su‘âl eydür ki yılduzuñ ṭoğduğı vaḳt yegdür ṭolanduğı (2) vaḳtden ḥöd niçün ṭolanduğı vaḳte ḳasem itdi cevâb şöyledür ki (3) ṭoğacak rağbet içinde olur her kişi aña baḳa ṭururlar ṭolanduğı (4) vaḳtin rağbeti gider imdi Ḥaḳ te‘âlâ ḳatında rağbetsüz nesne ḳadirlüdür (5) ‘aybluları ‘aybıyla ḳabûl ḳılur pâdişâhdur zîrâ şerî‘atde (6) bir mes‘ele vardur eger bir kimesne bir ḳabîḥ ḳul alsa cümlesi bir bahāya olsa (7) bir müşterî olan kimesne bu ḳullaruñ bir ḳaçın ‘ayblu bilse andan eyitse ki (8) şatan kişiye ki bu ‘aybsız ḳulları aldum ammâ ol ‘ayblu ḳulları (9) ḳabûl ḳılmazam dise dürüst degüldür ya ‘aybluyı ḳabûl ḳılmaḳ (10) gerek ya ‘aybsızları da girü virmek gerek imdi Allâh te‘âlâ mü‘min (11) ḳullarınıñ nefsin şatun aldı uçmağı bahā virdi netekim kelâm-ı ḳadîmde (12) buyurur ki ḳavlühü te‘âlâ *“innallâheşterâ mine’l-mü‘minîne enfüsehüm ve emvālehüm* (13) *bi-enne lehümü’l-cenneh”*⁶² imdi bu bey‘[ü] şirâda enbiyâ ve evliyâ şâlihler ‘aşîler cümle (14) biledür imdi ‘aşîler daḥı mü‘minlerdür eger enbiyâyı evliyâyı şuleḥâyı (15) ḳabûl ḳılup daḥı ‘aşî ḳulları red iderse ḥilâf-ı sünnet-i îlâhî [18a] (1) lâzım gelür Ḥaḳ te‘âlâ ḥöd ḥilâfdan münezzeh Tañrıdur pes imdi (2) eyüleri ḳabûl ḳılacak ‘aşîleri daḥı ḳabûl ḳılsa gerek eyülere (3) eylükleriyle raḥmet ḳılacak ‘aşîleri

⁶¹ Necm 53/1 ‘Battığı sırada yıldıza andolsun ki...’

⁶² Tevbe 9/111 ‘Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır.’

laṭīf keremiyle raḥmet kıla (4) bir kıl daḥı *ve'n-necmi* şol yiryüzindeki çayır
çimendür ki yiryüzinde (5) insānuñ ḥayvānuñ ayağı altına döşenmişdür tevāzu'
gösterürler (6) pes bu tevāzu' eclinden Ḥaḳ te'ālā bunlara 'izzet idüp (7) bunlaruñ
ḥaḳḳında ḳasem yād itdi ve ol yüce yüce ağacları zıkr itmedi (8) anuñçün ki yükseklik
tekebbürlük 'alāmetidür Ḥaḳ te'ālā daḥı tekebbürlük iden (9) ḳullarını sevmez ammā
miskīn ü tevāzu' ḳulların sever mi'rāc gicesi (10) Tañrı te'ālā peygamber ḥazretinüñ
cemī' ṭā'atinden 'ibādetinden nesne (11) zıkr itmedi illā ĩmānından azaylık getürdi
bu laṭīfe mü'minlere (12) zihī ki beşāret var Tañrı te'ālā buyurur ki eger ben Tañrı
Resülün (13) dürlü ṭā'atin 'ibādetin kerāmetin zıkr itsem mü'minlerin Tañrınıñ
raḥmetinden (14) ümīdlerin üzeleridi 'āşiler eyidelerdi ki kerāmet olan (15) kişiler
raḥmet bulurmuş imdi bizüm kerāmetümüz yok biz Ḥaḳ te'ālānuñ **[18b]** (1)
raḥmetinden maḥrūm olurmuşuz diyüp ümīdlerün kesmesünler (2) diyü Resülün
ĩmānından azaylık ḳıldum ki 'āşī ḳullarum daḥı (3) ümīd içinde olalar ki Resül
ḥazreti ĩmān berekātında mi'rāca (4) dizāra lāyık oldı eger biz daḥı ĩmānumuz
sebebiyle raḥmete uçmağa (5) lāyık olursavuz 'aceb degüldür laṭīf Tañr[ı] tebārek ve
te'ālā mi'rāc (6) gicesi iki dürlü kerāmet virdi biri ḥicāb götürmek kerāmeti ikinci (7)
selām virmek kerāmeti bu iki kerāmet Resüle deñicek eyitdi (8) ĩlāhī eger bu 'aṭaları
baña siñsün dirseñ ümmetüme daḥı (9) bundan naşīb vir Tañrı te'ālā eyitdi ey benüm
ḥabībüm benüm 'izzetüm (10) ḥaḳḳıçün netekim kim benümle senüñ arañda ḥicāb[ı]
giderdüm ümmetünle (11) benüm aramdan daḥı ḥicābı giderem nitekim selām
ḳıldum ölüm vaḳtinde (12) perdemi götürdüm bunlara daḥı güle güle selām virem
didi Resül ḥazreti a.s (13) ḳaçan ki vuşlat maḳāmına irdi hemīn sā'at ḥayrān oldı (14)
şöyle oldı ki ne kendisinden ḥaberi var ne zamīr sırrından (15) ḥaberi vardı eger Ḥaḳ
te'ālā her bir endāmına yetmiş biñ dürlü luṭf **[19a]** (1) göstermeseydi endām geyünüp
maḥv olurdu pes imdi Ḥaḳ te'ālā (2) tenini ḳurbet lezzetiyle cānını müşāhede zevḳiyle
göñlini muḥabbet (3) şafāsiyla sırrın münāsebet luṭfiyla zamīrin ittihād luṭfiyla (4)

oḥşadı bunca luṭflar içinde şakladı tā ki dīzār issiligi (5) vücūdın yakmadı andan ‘aql-ı nefse bakdı muḥabbet gördi sırı (6) bakdı Tañrı te‘ālāyla mūnislik gördi ḥāle bakdı leṭāfet (7) gördi Tañrıya bakdı ‘izz-i rubūbiyyet gördi bu sebebden müteḥayyir (8) oldu dehşet görünmez oldu icābet içinde ‘ibādet dükendi (9) dil söylemez oldu andan Ḥaḳ te‘ālā şöyle oḥşadı Resūle (10) eyitdi ey benüm ḥabībüm senden çok ezeyüm vardur dükeli ḥalāyık (11) taşı ağacı altını gümüşü baña ortak eyledügi vaḳt sen yapayaluñuz (12) dükeline karşı olurduñ benüm birliğüme ṭanukluk virdüñ didi (13) Resül ḥazreti bu nidāyı işidicek ‘aql başına geldi daḥı eyitdi (14) *ve’l-mü’minüne küllün āmene billāhī et-tahiyyātü lillāhi ve’s-salavātü ve’t-tayyibāt* (15) didi Resül ḥazreti yine dehşet[e] vardı Resül ḥazretinüñ dehşeti [19b] (1) gitsün diyü Allah te‘ālā Resūle selām virdi eyitdi ki (2) *es-selāmü ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve rahmetullāhi ve berekātühu* Tañr[1] te‘ālā (3) Resūle üç senā kıldı üç ‘aṭā bağışladı birisi selām ikinci (4) raḥmet üçünci berekāt eyitdi ki ey benüm ḥabībüm selām kabül kıl (5) kāfirler mekrinden emīn ol raḥmet kabül kıl ümmetüñ göñlin raḥimlü (6) kılayum berekāt kabül kıl eşüğüñ azacuk ‘amelleri çoğalsun bir kul (7) daḥı oldur ki *es-selāmü ‘aleyke* Muḥammed selāmetidür dünyā sevgüsinden (8) *ve rahmetullāh* Muḥammed raḥmeten li’l-‘ālemin olduḡudur *ve berekātühü* şefā‘at (9) kılmaḡa üşenmedügidür bir kul daḥı oldur ki *es-selāmü ‘aleyke* işāretdür (10) Resül ḥazretinüñ ol īmāna gelen aşḥābına raḥmete şaḥābī (11) görüp anlara tābi‘ olanlara berekāt girü kalan ümmetlere kıyāmete (12) deḡin rivāyet ider Şeyḫ īsā r.h emīrū’l-mü’minīn ‘Alī ḥazretinden (13) raḡıyallāhü ‘anh eydür Tañrı te‘ālānuñ raḥmet deñizlerinden bir deñiz (14) vardur aña baḥrū’l-berekāt dirler ve ol deñizüñ şol kadar ululuḡı (15) vardur ki aña ‘Arş Kürsi Levḥ u Ḳalemi ve yedi ḳat gökleri [20a] (1) ve yerleri ol deñize bıraḡsaldı ‘ummān deñiziyle bir ḳaṭrenüñ (2) farkı bunca nesnelerüñ daḥı ol berekāt deñiziyle bu kadar farkı (3) ola didi ḳaçan ki kıyāmet günü ola Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle buyura ki (4) ey berekāt deñizi ben seni yaradalıdan

berü her gün mevc urduğuñ (5) yokdur imdi benüm ‘izzetüm ‘azametüm hakķıçün bu gün benüm emrümle (6) harekâte gele mevc ur cemī‘ ‘āşī kullaruñ günāhı maħv olsun (7) rahmet bulup cennet-i dīzāra lāyık olsunlar diye (8) *fevḥā ilā-‘abdiḥī mā-evḥā* Ebū Bekr-i Şiddīk raḍıyallāhü ‘anh (9) eydür Resül ḥazretinden şordum ki yā Resülallāh “*fevḥā(10) ilā-‘abdiḥī*”⁶³ ‘ayeti ma‘nāsı nedür didüm Resül ḥazreti eydür Tañr[1] te‘ālā (11) baña eyitdi yā Muḥammed senüñ ümmetüñi sevdüğümden anlaruñla söyleşmek (12) baña ḥōş gelür anıñçün bunlara şor ḥesāb iderem daḥı (13) bunları korķudup daḥı andan emīn itmek baña ḥōş gelür (14) anıñçün bunları ḥesāblarum Fāṭıma daḥı raḍıyallāhü ‘anhā eydür (15) Resül ḥazretinden şordum ki *fevḥā ilā ‘abdiḥī mā evḥā [20b]* (1) ma‘nāsı nedür didüm eyitdi Tañr[1] te‘ālā baña eyitdi ki benüm ḥabībüm (2) bir sehelce bahāne isterem ki ümmetüñe rahmet eyleyem didi ‘Āyişe ana (3) raḍıyallāhü ‘anhā eydür Resül ḥazretine şordum ki *fevḥā ilā- (4) ‘abdiḥī* ma‘nāsı nedür eyitdi ya ‘Āyişe Tañrum baña eyitdi ki (5) benüm ḥabībüm senüñ ümmetüñ dört dürlü iş işleyem ki hiçbir ümmetle (6) anı işlemeyem ilerüki ümmetlerüñ kimin odıla helāk itdüm kimin (7) şuyla helāk itdüm kimine taş yağdurdum senüñ ümmetüñle (8) od arasında perde eyleyem ki kalıñlıķı beş yüz yıllık yol ola (9) hergiz cehennem odın görmeyeler ilerikü ümmetlerüñ buncasını yedi (10) kat yerden aşığa geçürdüm netekim Qur‘ān içinde ḥaberdür(r) (11) *feḥasefnā biḥī ve bidāriḥi’l-arḍ*⁶⁴ ammā senüñ ümmetüñ biz kulların (12) ‘aybların yerden aşığa eyledüm ki kimse anı görüp seni ta‘yīb (13) itmeyeler eger ki ilerüki ümmelerüñ bir niceleri üzerine taş yağdurdum senüñ (14) ümmetüñüñ üzerine rahmet fazlın yağmur gibi yağdurdum daḥı (15) ilerüki ümmetlerüñ bir nicesinüñ şüretin deġiştirdüm senüñ [21a] (1) ümmetüñüñ günāhların şevāba deġüşürem didi ‘Ömer Bin Ḥaṭṭāb r.a (2) eydür Resül ḥazretinden *fevḥā ilā ‘abdiḥī mā evḥā* ma‘nāsın (3) şordum Resül eyitdi yā ‘Ömer Allah te‘ālā baña didi ki ey benüm (4) ḥabībüm

⁶³Necm sûresi 53/10 ‘Böylece Allah, kuluna vahyini ilettili.’

⁶⁴Kasas 28/81 ‘Sonunda biz onu ve evini barkını yerin dibine geçirdik.’

yürü girü dünyāya var ben eyitdüm ki ilāhī ‘izzet maḳāmından ḥorluk (5) maḳāmına nitesi varayım Hāḳ te‘ālā eyitdi ey benüm ḥabībüm bu ‘izzet maḳāmında (6) yāranlardan ayrılup yaluñuz ṭurmaḳdan ol yegdür varasın bunlar gele (7) birkaç gün bile olasın anlara benüm birliğümi varlığını bildüresin daḥı (8) İslam dīnin bunlara tā‘līm idesin daḥı anları bizüm ḥazretümüze (9) senüñle bile alup gelesin daḥı andan soñra ümmetüñ daḥı dibelik (10) benüm müṣāhedemde muḳābilümde olasız didi Mu‘āz Bin Cebel r.a (11) eydür Resül ḥazretinden şordum *fevḥā ilā-‘abdihi* ma‘nāsı (12) nedür didüm eyitdi Tañr[ı] te‘ālā baña eyitdi ey benüm ḥabībüm dostum (13) Muḥammed dile benden ne dilersen didi eyitdüm ilāhī dilerem ḥazretüñden ki (14) kıyāmet güninde ümmetümden ḥesābı ben şoram Tañr[ı] te‘ālā eydür (15) ey benüm ḥabībüm bu dilegi bizden neden ötüri dilersin eyitdüm ilāhī **[21b]** (1) anuñçün dilerem ki bunlar ‘aybın benden özge kimse görmeye andan (2) Tañr[ı] te‘ālā eyitdi eger bunlar senüñ ümmetüñse benüm daḥı ḳullarumdur (3) daḥı benüm birliğüme şahādete daḥı ṭanuḳlarumdur imdi sen dilersin ki (4) senden özge ki kimse bunlaruñ ‘aybların bilmeye ‘izzetüm ‘azametüm ḥaḳḳıçün (5) ben dilerem ki bunlaruñ ‘aybların sen daḥı bilmeyesin bunları sen (6) eyü kişiler şanup şefā‘at ḳılasın ben keremümle raḥmetümle ‘ināyet ḳılam (7) cemī‘ ümmetüñ uçmağa lāyık olalar Ebū Hureyre raḍıyallāhü anh eydür (8) *fevḥā ilā ‘abdihi mā evḥā* ma‘nāsı nedür didüm eyitdi Tañrı te‘ālā ḥazretine (9) eyitdüm ki yā Rab ümmetümi şimdi baña bağışla Hāḳ te‘ālā eyitdi ey benüm (10) ḥabībüm şimdi eger ümmetüñi saña bağışlarsam senüñ ḳadrüñ kıymetüñ (11) ve ululuḡuñ ol ḳadar belürmez imdi şabr eylegil ki kıyāmet günü (12) ḥalāyık ḥaşr olup ‘arasāt meydanında cem‘ olup daḥı her kişi (13) başı ḳayusı olup vā nefsi diyicek sen bunları benüm ḥazretümden (14) dileyesin ben senüñ keremüñle cemī‘sin bağışlayam tā cemī‘ ‘ālem bileler ki (15) benüm ḥazretümden senden muḳarreb ve senden sevgilü kimse yokdur ‘Osmān **[22a]** (1) İbn ‘Affan raḍıyallāhü ‘anh eydür şol ḥazretinden ‘aleyhi’s- [selā]m (2) *fevḥā ilā ‘abdihi*

mā evḥā manāsın şordum şol ḥazret (3) eyitdi yā ‘Osmān mi‘rāc gicesi Tañrı te‘ālānuñ kudretiyle altı (4) yüz biñ yıllık yol ‘arşdan yukaru çıkdum daḥı elüm şol (5) elüm üzerine kodum daḥı ḥazrete karşı turdum andan Ḥaḳ te‘ālā (6) baña eyitdi ey benüm ḥabībüm benüm ḥazretümnden ne dilersiñ kabūl kılayum (7) didi eyitdi ki “*rabbenā lā- tū’āḥiznā in nesīnā ev aḥṭa’nā*”⁶⁵ *rabbenā* (8) ya‘ni ey bizüm Rabbümüz eger senüñ yoluñda unudursavuz yañılırsavuz söz (9) bize anı daḳ tutmağıl Ḥaḳ te‘ālā Resūlün du‘āsın müstecāb kıldı (10) andan Resūl ḥazret eydür *rabbenā ve lā-taḥmil ‘aleynā ısrān kemā ḥameltehü* (11) *‘alellezīne min-ḳablinā*”⁶⁶ ilāhī ol çok günāhlar ki bizden ilerikiler işlediler (12) bizi anuñ gibi işlerden sen şaḳla Tañrı te‘ālā du‘āsın müstecāb (13) kıldı anuñ gibi günāhlardan bunları şaḳladı andan Resūl ḥazret (14) eyitdi *rabbenā ve lā-tūḥammilnā mā lā-tāḳate lenā bihi*” ya‘ni ilāhī baña ve benüm (15) ümmetüme götüremedigümüz yüki yüklemegil Tañrı te‘ālā du‘āsın kabūl [22b] (1) kıldı andan Resūl ḥazreti eyitdi *va‘fu ‘annā vaḡfir lenā* (2) *verḥamnā* ya‘ni ilāhī bizi ‘af eylegil Tañrı te‘ālā du‘āsın müstecāb (3) kıldı daḥı ilāhī benüm ümmetümi sen yarlıḡa Tañrı te‘ālā Resūlün du‘āsın (4) müstecāb kıldı yarlıḡadı ümmetini *ente mevlānā fenşurnā ‘ale’* (5) *l-ḳavmi’l-ḳāfirīn* ya‘ni ey bizüm pādīşāhumuz bize nuşret vir kāfirler (6) üzerine ya‘ni ḳahr eylemekle daḥı kāfirleri ḳahr eylemeklikle Tañrı te‘ālā (7) Resūlün du‘āsın müstecāb kıldı şeyṭān ḳahr eyledi kāfirleri (8) maḡlūb eyledi Ebū Zer Ġifārī raḍıyallāhü anh eydür Resūl ḥazretinden (9) *fe-evḥā ilā-‘abdihi māevḥā* ma‘nasın şordum Resūl ḥazret eyitdi (10) yā Ebū Zer Tañrum baña eyitdi ki ya Muḥammed hīḳ bilür misin ki muḳarreb melekler ne baḡs (11) iderler birbiriyle eydürler ki kefāret nedür derecāt nedür dirler ya‘ni (12) ne nesne mü’miñün günāhına kefāret olur ne nesne cennetde derecesini (13) yüceldür diyü çekişürler imdi ey benüm ḥabībüm bilgil ki senüñ ümmetüñün (14) şol āb-dest

⁶⁵Bakara 2/286 ‘Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma!’

⁶⁶Bakara 2/286 ‘Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma’

alup daħı varup cemā‘atla namāz kılup yine (15) bir namāza daħı hāzır oldukları günāhlarına kafāretdür daħı kafirleri **[23a]** (1) ʔa‘amlandurup daħı dün namāzı kıldukları cennetde (2) derecātdur ya‘ni mertebelerin arturur andan Resūl Һazret (3) ile Tañrı te‘ālā baña eyitdi ki ey benüm Һabībüm ümmetüñe daħı bu mi‘rācdur (4) nevāle vireyüm iletgil eyitdüm ilāhī buyurgıl iledeyim eyitdi (5) yā MuҺammed ümmetüñe bir geñez mi‘rāc vireyüm ki her dem ol mi‘rācda (6) müşerref olsunlar imdi yā MuҺammed elli vaқt namāz üzerlerine olsun (7) kaçan ki ol namāzı kılalar mi‘rācda benümle münācāt idüp (8) söyleşmişce şevāb bulalar Resūl Һazret eydür ilāhī sem‘an (9) ve ʔā‘aten qabūl kıldum girü döndüm geldüm Mūsā peygāmbere uğradum (10) eyitdi yā Resūlallāh senüñ ümmetüñ za‘īflerdür elli vaқt (11) namāza ʔāqat getüremezler dön yine var Һuzūra dilek eyle anlaruñ (12) yüklerin yeyinlet andan yine döndüm Һazrete vardum eyitdüm ki (13) ey keremi çok pādişāh benüm ümmetüm za‘īfdür luţf eyle bunlaruñ (14) yüklerin yeyinlet şol qadar tazarru‘ itdüm ki Һaқ te‘ālā eydür yā AҺmed (15) ümmetüñ ne qadar günāh qazanursa beş hisşile qazanur imdi namāzı **[23b]** (1) daħı beş vaқt kılsunlar günāhları maħv olsun ‘izzetüm ‘azametüm (2) Һaқqıçün her bir vaқtini on vaқt şayayum tamām elli vaқt (3) olsun andan Tañrı te‘ālā eydür ey Һabībüm vaқt ola ki (4) ümmetüñ seferde olalar dördi iki kılsunlar didi Resūlüñ (5) Һaṭırına şöyle geldi ki seferde olan mü‘minüñ ‘adedi eksüldi (6) ‘acaba şevābı daħı eksülür mi ola Tañrı te‘ālādan Һiṭāb geldi ki ey (7) benüm Һabībüm ‘adedin eksidüm şevābın eksimedüm didi imdi ya AҺmed (8) var imdi mi‘rāc Һaberin Mekke qavmine bildür Resūl Һazret (9) eydür yā Rab anlaruñ qursakları ʔardur inanmayalar Tañrı te‘ālā (10) eydür eger anlar inanmazsa Ebū Bekir inana anuñ inandugı dükelisünüñ (11) inanmadugından yegdür didi andan Resūl Һazret ‘aleyhi’s-selām (12) eydür Beytü’l-makdisе geldüm nice bunuñ gibi ferişterler rikābumca bile (13) geldiler andan Burāğa bindüm muқarreb melekler bilece Allah te‘ālānuñ (14) kudretiyle bir laҺzada Mekkeye irişdüm henüz gece idi andan şabaḥ

(15) oldı Ɣureyş cem‘ itdüm mi‘rāc haberin virdüm Ɣureyş **[24a]** (1) Ɣavmine hōş gelmedi baña ƔaƔdılar şimdiye degin yerde (2) yalan söylerdüñ bu kere yalanuñ göklere çıƔdı imdi biz (3) senüñ yalanuñ gerçeğüñ andan bilevüz ki bize Ɣudüs-i mübārekden (4) haber viresin daħı bizüm kārbanumuz gitmişdür anlara yolda uğraduñ mı (5) eyitdüm uğradum deve yitirmişlerdi şu virdiler içdüm daħı (6) iki kişi bir deveye binmişlerdi deve uruñdı düşdiler ol (7) düşenüñ birisininüñ eli sındı eyitdiler kārban ne vaƔtin (8) gele Resül eyitdi altıncı gün tññlayıcaƔ kün toğmadan gele (9) öñünce gelen bir aƔ develü kişi ola eyitdiler kārban Ɣavm[i] (10) ne Ɣadardur şol sâ‘at Cebrā‘îl geldi eyitdi Allah te‘ālānuñ (11) emriyle perdeyi gözümüzden giderdi yā Muħammed baƔ imdi gör ol (12) kārban Ɣavm[i] ƔaƔ kişidür bir bir haber vir didi andan HāƔ (13) te‘ālā Ɣudretiyle Resül hāzret kārbanı gördi şaydı (14) eyitdi ol kārban Ɣavmi yedi yüz seksen ādemdür develeri (15) biñ sekiz yüzden üç eksükdür atluları yetmişdür **[24b]** (1) andan altıncı gün gözçiler çıƔdılar gözedürler Ebū Cehil (2) eydür her kim ki kārbandan ilerürek güneş toğduğın (3) baña haber virürse biñ Mışır Ɣızılı muştuluk vireyüm didi ‘Oşman r.a (4) her kim güneşile kārban haberin baña Ɣoşa virürse biñ Ɣızıl (5) aña muştuluk olsun didi Cebrā‘îl ol Tañrı hāƔƔıçün ki (6) Muħammedüñ canı anuñ Ɣudret elindedür kārban yaƔın geldi didi (7) güneş toğması daħı ırağdı Resül hāzretinüñ sözi girü Ɣalmasun (8) diyü Allah te‘ālānuñ emriyle muƔarrebler güneşi üç biñ yıllık yoldan (9) çekdiler maşrıƔ ufƔına getürdiler Ebū Cehil etbā‘ıla hacîl (10) oldılar Müslümānlar şād oldılar ‘Oşman biñ Mışır Ɣızılın muştucıya (11) virdi dört yüz mu‘abbir kişiler bu mu‘cizātı görüp Müslümān oldılar (12) andan Ebū Cehil eyitdi zihī üstād-ı cāzū kim külli sözleri toğrı gelür (13) kārban daħı Resülüñ didigince idi her kim Tañrı te‘ālā Ɣudretine inanursa (14) mi‘rāca inanur zīrā kim hāƔīm melikdür gökler daħı melikdür nice kim (15) bir buyruğına muṭī‘dür gökler daħı muṭī‘dür yire tır didi **[25a]** (1) hīç deprenmez ve göklere depren didi deprenür hīç Ɣarār tıtmaz (2) cemī‘ yerler gökler emrindedür ol Tañrı

ki şunuñ gibi laṭīf (3) cānları ol nūr ‘āleminden bu küdüret⁶⁷ ‘ālemine ḳudretiyle indürür (4) nice zamān anı ol ten ḳaraluğına üñler şöyle eger bu keşāfet (5) ‘āleminüñ keşīf cismin ol laṭīf ‘āleme çıkarsa daḥı ‘aceb degüldür (6) aḥbārda gelüpdür ki meger bir ‘azīz minberde va‘z iderken münāsebetle (7) ḥalka mi‘rāc ḥaberinden ḥikāyet iderdi ittifāk bir saḳā (8) daḥı bu cāmi‘ada cemā‘ate şu üleşdürdi mi‘rāc ḥaberin (9) işidicek ta‘accüb itdi göñline şübeh geldi şuyın üleşdürdi (10) yine çeşmeye vardı ḳırbasını lūleye tıtdı şu ṭoldura (11) derḥāl buña ḥālet geldi hemān-dem kendü kendüyi bir deñizüñ kenārında (12) gördi bu deñizüñ şuyı göñline ḥōş geldi eyitdi gireyüm şunda (13) bir ḡusül ideyüm didi şoyındı girdi ḡusül itdi yine çıkıdı (14) baḳdı gördi kendüyi bir ‘avrat olmış tezcek giyecegin geydi (15) güyegü olur ‘āciz ser-gerdān ḳıldı nereye gidecegin bilmez [25b] (1) bu ḥālde iken bir kişi çıkageldi baḳdı gördi ki bir ‘avrat (2) tırtur ilerü yürüdi selām virdi eyitdi ne ḥatun kişisin (3) bu ıssızlık yerde neylersin bu yerlü misin yoḥsa ḡarīb misin (4) eyitdi ḡarībem kimesne bilmezem bu kişi eydür benüm de ‘avratum ölmüşdür gel (5) imdi seni şehre iledeyüm saña nikāḥ ideyüm Tañr[ı] buyuruğıla benüm ḥelālüm (6) ol didi bu nāḫār ḳāyil oldı şehre geldiler bunu nikāḥ itdi (7) aldı bir nice zamān bile oldılar bu kişiden ‘avratuñ iki oğlıyla (8) bir ḳızı oldı bu oḡlancıklar büyüdiler yürirce oldılar bir gün (9) babası bu oḡlancıkları analarına ol deñiz kenārına teferrüce (10) vardılar bunda yediler içdiler andan soñra bu deñizüñ şuyına (11) girdiler biraz yundılar ve bu ḥatun kişi daḥı bu deñizüñ kenārında (12) bir tenhāca yirde bu daḥı şoyındı şuya girdi ki ḡusül eyleye (13) bunuñ meger ki çeşme ḳırbası ṭolmuş yanında bir kimesne ne daḥı şuya (14) gelmiş nevbete girmiş ki ḳabun ṭoldura bu saḳāya dürtti (15) ḳırbañ ṭoldı ḳalk yukaru diyü saḳa gözin açdı gördi ki yine [26a] (1) çeşmede ḳırbası ḳolmuş hemān-dem ḳırbasın getürdi tīzcek cāmi‘e (2) geldi eydür yā imām gerçek söylersin sözlerüñ ḥaḳdur (3) gerçektür andan imām eydür yā kişi iki oḡluñla bir ḳızıñ (4)

⁶⁷ Kelime كُرْدَتْ şeklinde yazılmıştır.

olmayınca inanmaduñ ne fâ'ide didi imdi bilgil mü'min kişi (5) şöyle gerekdür ki Hâk te'âlâ hazretinüñ hikmetlerinüñ kudretlerinüñ (6) haberin işide cân kulağıyla diñlemek gerek tâ ki işidicek (7) hemân gelüp dağı ĩmânına zarar itmeye *kale'n-nebiyyü şallallâhü 'aleyhi ve sellem* (8) *eş-şālātü 'imādü'd-dīn femen-enkāmehā feḳād aḳāme'd-dīn vemen-terekehā* (9) *feḳad hedeme'd-dīn* ya'ni Resül hazret buyurur ki namāz dīnüñ diregidür (10) her kim ki namāz kıldı anuñ dīni tamāmdur ve her kim ki namāz terk itdi (11) anuñ dīni yıkılmışdur andan aşḫāblar eyitdiler yā Resülallāh (12) bize şevāblarından namāzuñ haber vir ki bundan netice ne ḥāşıl olur (13) bilevüz dağı buña ḥarīş olup gice gündüz mülāzemet iderüz didiler (14) andan Resül hazreti eydür ya aşḫāb mī'rāc gicesi evvelki (15) göge çıkdum gördüm ki anuñ melekleri cemī' el bağlayup kıyāma ṭurmuşlar [26b] (1) Resül hazret eydür Cebrā'īle şordum ki yā ḳardaşum (2) Cebrā'īl bunlar niçün böyle iderler Cebrā'īl eydür ya Resülallāh (3) bunlaruñ Hâk te'âlâ hazretine 'ibādetleri budur tâ kıyāmete degin (4) bunlar böyle ṭururlar andan ikinci göge çıkdum gördüm ki (5) bunuñ melekleri iki ḳat olup rukū'a varmışlar Cebrā'īle (6) şordum ki bunlar niçün böyledür Cebrā'īl eydür yā Resülallāh (7) bunlaruñ Hâk te'âlâ hazretine ṭā'atleri budur tâ kıyāmete dek (8) böyle ṭurısarlardur andan üçünci göge çıkdum gördük (9) anuñ melekleri yüzün düşüp secdeye varmışlar eyitdüm ki (10) yā Cebrā'īl bunlar niçün böyle iderler Cebrā'īl eydür yā Resülallāh (11) bunlaruñ 'ibādetleri budur ta kıyāmete degin andan dördünci (12) göge çıkdum gördüm ki anuñ melekleri dizin çöküp taḫiyyāta (13) oturmuşlar eyitdüm ki yā Cebrā'īl bunlar nedür eyitdi bunlaruñ (14) dağı 'ibādetleri budur tâ kıyāmete degin andan beşinci göge (15) çıkdum gördüm anuñ melekleri tesbīḥ iderler eyitdüm ki [27a] (1) yā Cebrā'īl bunlar nedür Cebrā'īl eyitdi tesbīḥ budur ta kıyāmete dek (2) andan altıncı göge çıkdum gör[d]üm ki melekler el du'āya göt[ur]müşler (3) ḥācet dilerler eyitdüm ki yā Cebrā'īl bunlar nedür Cebrā'īl eydür (4) bunlaruñ 'ibādet[i] budur ta kıyāmete degin andan yedinci göge (5) çıkdum gördüm

ki anuñ melekleri zıkr iderler eyitdüm ki yā Cebrā'ıl (6) bunlar nedür eyitdi ki yā Resūlallāh bunlaruñ 'ibādetleri budur (7) kıyāmete degin didi andan kaçan ki Hāk te'ālā hāzretinüñ hūzurına (8) vardum didüm ki bu yedi kāt gökler meleklerinüñ t̄ā'atin 'ibādetin (9) gördüm baña hōş geldi andan Allah te'ālā eyitdi ya Muḥammed çünki (10) senüñ mübārek hātırüñ anlaruñ 'ibādetin hōş geldi 'izzetüm (11) 'azāmetüm ḥākķıçün bu yedi kāt gök ehlinüñ t̄ā'atini 'ibādetini (12) ve yedi kāt yer ehlinüñ t̄ā'atin 'ibādetin bir yere cem' ideyüm (13) adını namāz koyam senüñ ümmetüne ben ḡanī pādişāhdan armağan (14) ilet günde beş vakt kılsunlar her bār ki yedi kāt göklerden (15) ve yedi kat gökleriñ ehlinden ve yedi kāt yerlerden ve yedi [27b] (1) kāt yerleriñ ehlinden ne kadar t̄ā'at 'ibādet şevābı (2) gelürse benüm ḥaz[re]tüm her vakt senüñ ümmetüñüñ kılduḡı namāzdan (3) daḡı ol kadar şevāb gele didi bir ma'nāsı daḡı peygamber 'aleyhi's-selām (4) eydür her aşḡābı kaçan sizden biriñüzüñ kapısı öñünde bir ırmaķ (5) aķar olsa ve ol ırmaḡa her gün günde beş kerre girseñüz yunsañuz (6) arınsañuz hīç gövdeñüzde kir qalur mı didi aşḡāb eyitdi (7) qalmaz yā Resūlallāh didiler Resūl hāzret eyitdi imdi (8) bilün ki bu namāz daḡı Hāk te'ālanuñ raḡmet ırmaḡıdur her mü'min ki (9) şıdķıla 'itikādile günde beş kerre cemā'atla kıla hīç nefsinde (10) günāh qalmaya gide didi bir ma'nā daḡı peygamber ḥāzreti 'aleyhi's-selām (11) buyurur ki kaçan ki bir mü'min tañ namāzın cemā'atla kılsa Ādem (12) peygamber ile yigirmi kerre ḡac itmişçe şevāb vire Allah te'āla ve kaçan ki (13) öyle namāzın imāmıla cemā'atla kılsa İbrāhīm peygamberle kırķ (14) kerre ḡac itmişçe şevāb vire ve kaçan ki ikindi namāzını imāmıla (15) cemā'atla kılsa Mūsā peygamberle altmış kerre ḡac itmişçe şevāb vire [28a] (1) ve kaçan aḡşām namāzını imāmıla cemā'atla kılsa 'İsā (2) peygamberle seksen kerre ḡac itmişçe şevāb vire ve kaçan yatsu (3) namāzını imāmıla cemā'atla kılsa Muḥammed Muştāfāyla yüz kerre (4) ḡac itmişçe şevāb vire bir ma'nā daḡı peygamber ḥāzreti 'aleyhi's-selām (5) buyurur ki benüm ümmetümüñ er kişilerinden ve ḡātun

kişilerinden (6) her kimesne beş vakt namāzı şıdķıla şafāyla kılsa Allah (7) te‘ālā aña beş kerāmet vire evvel hālāl rızıkla rızıklandura (8) ikinci bu ki ķabr ‘azābın görmeye üçüncü bu ‘ameli berātın şağından (9) vire dördüncü bu ki şırātı yıldırım gibi geçüre beşinci bu ki ħesābsız (10) ve ‘azābsız cennete ilede bir ma‘nā daķı peygamber ħazret ‘aleyhi’s-selām (11) buyurur ki kaçan ki benüm ümmetümden elli kişi bir yerde cemā‘at (12) olup namāz kılsalar Allah te‘ālā anlara sekiz yüz rek‘at namāz (13) kılmışca şevāb vire ve eger yedi kişi bir arada cemā‘at olup (14) namāz kılsalar Allah te‘ālā anlara tokuz biñ altı yüz rek‘at (15) namāz kılmışca şevāb vire ve eger sekiz kişi bir arada cemā‘at [28b] (1) olup namāz kılsalar Allah te‘ālā anlara kırķ iki biñ (2) dört yüz rek‘at namāz şevābınca şevāb vire ve eger on (3) kişi cemā‘at olup namāz kılsalar anlaruñ şevābını Allah te‘ālādan (4) ħayrı kimse bilmez bir ma‘nā daķı peygamber ħazreti buyurur ki imāmla (5) bir tekbīr itmek şevābludur yigirmi biñ kerre nāfile ħac itmekden (6) daķı yüz biñ altun fuķarāya taşadduķ itmekden daķı mü’mīn (7) ķul imāmla bir secde itmek şevābludur biñ yıl nāfile ‘ibādet (8) itmekden daķı yüz biñ altun fuķarāya taşadduķ itmekden (9) ve daķı bir vakt namāzı cemā‘atla kılmak şevābludur kırķ yıl (10) evinde yaluñuz kılmakdan dir meger bir gün imāma geldüm ehlī (11) dirlerdi bir kimesne vardı ağlayup peygambere geldi eydür (12) niçün ağlarsun yā kişi ol eydür yā Resūlallāh niye ağlamayam ki (13) kırķ ķulla sefere yüz deve yüki ķumaş göndermişdüm şimdi (14) baña ħaber geldi ki ħarāmīler çıķmış kırķ ķulumı kırmışlar ve yüz (15) deve yüki mālī devesiyle almışlar mağbūn olmuşam ben nice [29a] (1) ağlamayayum didi andan Resūl ħazret eydür yā Ebū imām (2) ben daķı seni imāmla evvelki tekbīre irişmedüm diyü ağlar şanurdum (3) didi andan ol kişi eyitdi yā Resūlallāh imāmla evvelki (4) tekbīre irişmegüñ şevābı çokdur didi peygamber ħazret eydür (5) yā kişi ol Allah ħaķķıçün ki benüm cānum anuñ ķudret elindedür (6) eger ol yüz deveyi yükiyle fuķarāya taşadduķ itseñ (7) ve ol kırķ ķulı Allah yolına āzād itseñ ol imāmla (8) evvelki tekbīre irişdüğüñ şevābın bulmayasın

didi ve bir ma'nā (9) daḥı peygamber ḥazret 'aleyhi's-selām buyurur ki kaçan ki bir mü'min (10) kul tañ namāzını cemā'atla kılsa biñ peygamberi kāfir elinden (11) alup āzād itmişce Allah te'ālā aña şevāb vire ve öyle (12) namāzı cemā'atla kılsa Tañrı te'ālā on iki biñ yıl gice (13) gündüz 'ibādet itmişce şevāb vire ve ikindi namāzını (14) cemā'atla kılsa ol mü'min kul kendü ağırınca altun (15) Allah te'ālā yolına şadaқа itmişce şevāb vire ve aḥşam namāzını [29b] (1) kılduğıçün gökden inen cemi' kitābları okumışca (2) şevāb vire ve yatsu namāzını cemā'atla kılsa biñ atı (3) Allah yolına gāzāya göndermişce şevāb vire aḥbārda gelüpdür ki (4) kaçan ki Allah te'ālā 'azze ve celle Cebrā'īli yaratdı Cebrā'īl kendüye (5) bir naẓar itdi gördi ki bir gāyet gökcek şüretde ḥalk itmiş (6) Ḥaḳ te'ālā kendüyi Allah te'ālāya şükr eyledi iki rek'at namāz (7) kıldı dünyā yıllarıyla yigirmi biñ yılda kıldı andan Cebrā'īl (8) eyitdi yā Rab senüñ ḥazretüñe kullaruñdan hiç bir kimesne (9) bu vechle namāz kılduğı var mıdur didi Allah te'ālā eyitdi (10) yā Cebrā'īl kimesne kılmadı ammā benüm ḥabībüm Muḥammed Muştafānuñ (11) ümmetlerinden bir za'īfce mü'min sehivle noḳşān ile ḥaṭāyile özr ile (12) iki rek'at namāz kıllalar benüm 'izzetüm 'azametüm ḥaḳkıçün anlaruñ şol iki (13) rek'at ḥaṭāluca namāzınuñ şevābı artuḳdur benüm ḥazretümde senüñ bu (14) yigirmi biñ yılda kılduḡuñ namāzuñdan didi imdi bizüm gibi eksiklü (15) za'īflerüñ ne namāzı ola ki Cebrā'īl ḥazretinüñ namāzına müşābih [30a] (1) ola ammā keremi çok pādişāh ḥabībi Muḥammedi sevdügiyçün (2) biz za'īfleri daḥı anuñ başı şadaқası sevüp bu eksüklü (3) 'ibādetümüz ḥazretine ḥōş gelür bir gün Cebrā'īl 'aleyhi's-selām (4) geldi eydür yā Muḥammed eger yedi ḳat gökleri ve yedi ḳat yerleri (5) mīzānuñ bir kefesine ḳosalar senüñ ümmetüñüñ mü'minlerinüñ iki (6) rek'at namāzını bir kefesine ḳosalar senüñ mü'min ümmetleriñüñ (7) şevābı artuḳ gele yerlerden göklerden didi ve bir ma'nā (8) daḥı peygamber 'aleyhi's-selām buyurur ki Allah te'ālā 'arş altında (9) bir şehir yaratmış büyüklügi on dünyā miḳdārı ve anuñ içinde (10) nürdan biñ ağac yaratmışdur kaçan ki kıyāmet günü olsa (11) o

şehrüñ kapuları açılur dahı bir münādī nidā idüp (12) çağıra ki ey dünyāda cemā'atla namāz kılan mü'minler gelüñ bu gün (13) siz bu şehre girüñ hālāyık kıyāmet ıssılarından şor hesāb (14) virince siz bu ağaçların gölgesinde diñlenüñ diyeler andan gele (15) bu mü'minler ol şehre gireler ve ol ağaçların gölgesinde [30b] (1) oturalar ol cennet hizmetkārları vildānlar ki her biri (2) dürr-i meknün gibidür nūrdan şofralar getüreler ol şofraların (3) içinde altundan çanaklar ola ve ol çanaklarda dürlü (4) dürlü t'a'amlar ola ki her birinüñ bir dürlü levn[i] ola (5) dürlü lezzeti ola şöyle ki ne gözler görmiş ola ve ne (6) kulaqlar işitmiş ola ve ne hūd hātırlara gelmiş ola andan (7) bu hizmetkārlar eyideler ki ey dünyāda dā'im cemā'atla namāz (8) kılan mü'minler imdi yeñ içiñ netekim eliteler zahmetde meşakkatde (9) nitekim anlar dünyāda nefsleri ārzuları olup Allah te'ālā (10) kulluğın koyup yemede içmede olup siz t'a'atde 'ibādetde (11) olduğunuz gibi diyeler andan ol 'araşāt halkı bunları (12) bakalar göreler ağaçlar gölgesinde ırmaqlar kenārında yemede içmede (13) 'işretde kendüler kıyāmetüñ ıssılarında mihnetde zahmetde şiddetde (14) andan eyideler ki vāy bize ki dünyāda nefsumūze uyduk Allah te'ālā (15) kulluğın itmedük eger biz dahı anların gibi t'a'at 'ibādet idey[d]ük [31a] (1) anlarla ol makāmda bile olayduk diyeler illā şöñ (2) peşimānlık işi itmeye ve bir ma'nā dahı işite ki cānuñ şafālar (3) bula Allah te'ālā 'azze ve celle Mūsā peygambere beşāret idüp (4) haber virdi ki yā Mūsā āhir zamānda benüm habībüm Muhammed Muştafānuñ (5) ümmetine beş vakt namāz emr eyleyem kaçan ki anlar ol beş vakt (6) namāzı şıdkıla ihlāşıla kıllar ben kerim pādīşāh her bir (7) vakt namāzı on kıta şayam senüñ ümmetüñüñ elli vakt namāzlarından (8) ne kıadar şevāb hāşıl olursa anların ol beş vakt namāzlarından (9) dahı ol kıadar ola didi andan Mūsā eyitdi yā Rab anlara (10) buyurduğunu benüm ümmetüme dahı buyur tā ki benüm ümmetüm anların gibi (11) 'amel eylesünler andan Allah te'ālā kemāl-i kereminden ol (12) kerāmet ki ben anlara 'atā itdüm yüz biñ yigirmi dört biñ peygamberüñ (13)

ümmetlerine virmedüm saña dahı virmezem ammā var sen dahı kendü (14) halkıña şākır ol didi andan Allah te‘ālā eyitdi yā Mūsā ümmet-i (15) Muḥammed[e] iki rek‘at namāz emr itdüm ki şabāḥ vaḳtinde kılarlar ben anuñ [31b] (1) her rek‘atına ḳadir gicesi iḥyā itmişce şevāb virem yā Mūsā ben (2) anlara dört rek‘at namāz buyurdum öyle vaḳtinde kılarlar evvelki (3) rek‘atiçün ben anları yarlıḡayam ikinci rek‘atiçün anlardan rāzı (4) olam üçünci rek‘atiçün kıyāmetde ḡayrları mizānun ağır kılam (5) dördünci rek‘atiçün cennetde hūr-ı ‘īnile çiflendürem yā Mūsā (6) dört rek‘at namāz emr idem ikindi vaḳtinde kılarlar her bir rek‘atına (7) bir yıl tamām oruc tıtmışca şevāb virem dahı göklerdeki melekler (8) anlar içün istiḡfār ideler benden anlaruñ yarlıḡanmasın (9) isteyeler ben anları yarlıḡayam rahmet eyleyem yā Mūsā ben anlara (10) üç rek‘at namāz emr eyleyem gün başup aḡşam olıcaḡ kılarlar (11) ben anlaruñ üzerine altmış rahmet şaçam ve her bir rek‘atına (12) biñ günāhların baḡıḡlayam ve biñ şevāb virem yā Mūsā ben anlara (13) buyuram dört rek‘at namāz dahı şafaḡ ḡayb olıcaḡ yatsu (14) vaḳtinde kılarlar ben anlara Mescid-i Harāmda elli yıl gündüz şā’im (15) gice ḡā’im olup hiçbir sâ‘at baña ‘āşī olmayup ‘ibādet [32a] (1) itmişce şevāb virem dahı göñüllerini rahmetle tılduram (2) ve ḡabrlerin nūrta tılduram dahı kıyāmetde mizānların (3) nūrta tılduram dahı anlara rızāmı yakın ve ḡazabımı ırāḡ (4) eyleyem didi ve bir ma’nā dahı peyḡamber ḡazreti şallallāhü ‘aleyhi ve sellem (5) buyurur ki ḡaçan ki bir mü’mın namāzda *Allahü ekber* dise elin baḡlasa (6) Allah te‘ālā cemī‘ günāhların yarlıḡar ḡaçan ki *sübḡāneke allahümme* (7) okusa bedeninde her bir kılı başına bir yıl gice ḡā’im gündüz şā’im (8) olup ‘ibādet itmişce şevāb vire ḡaçan ki *e‘üzü billāhi* (9) *mine’ş-şeyṡāni’r-racīm* dise Allah te‘ālā dört biñ şevāb (10) vire ve cennetde dört biñ derecesin yücelde ve ḡaçan ki Ḳur‘ān (11) okusa biñ nāfile ḡac itmişce şevāb vire ve ḡaçan ki mü’mın ḡul (12) rukū‘ itse bir ḡaḡ mıkḡarınca altunı Allah te‘ālā yolına fuḡarāya (13) taşadduḡ itmişce şevāb vire ḡaçan ki rukū‘da *sübḡāne rabbiye’l-‘azīm* (14) dise gökden inen kıtāblaruñ

cümlesin okumuşca şevāb vire ve kaçan ki (15) rukū'dan başın kaldursa daḥı *semi'allāhū limen ḥamīdeh* dise [32b] (1) Allah te'ālā aña raḥmet nazarıyla nazar ide kaçan ki secdeye (2) varsa Qur'ān-ı Kerīm tamām ḥatm itmişce şevāb vire ve kaçan ki (3) secdede üç kerre *sūbhāne rabbiye'l-a'lā* dise cemī' (4) insanuñ cānıñ 'adedince Allah te'ālā aña şevāb vire ve kaçan ki (5) otursa daḥı *taḥiyyāt* okusa evliyālar ve enbiyālar şevābın vire (6) ve kaçan ki namāzın tamām idüp daḥı selām virse Allah te'ālā (7) 'azze ve celle cennetüñ kapuların açā daḥı eyide ki yā mü'min gel imdi (8) cennetüñ kankı kapusından dilerseñ gir diyü şadaḳa Resūlullāh (9) ve bir ma'nā daḥı peygamber ḥazreti şallallāhū 'aleyhi ve sellem buyurur ki (10) benüm mü'min ümmetümüñ faḳīrlarine bu beş vaḳt ḥac itmek gibidür (11) şevābda kaçan ki mü'minler bu beş vaḳt namāzı şıdḳla şafāyile (12) kılsalar her günde bir ḥac itmişce Allah te'ālā şevāb vire imdi (13) bilgil ki şabāḥ namāzı iḥrām giymek gibidür öyle namāzı 'umre (14) itmek yerinedür ve ikindi namāzı 'arafātda vaḳfeye ṭurmak (15) yerinedür aḥşām namāzı baş yolıdup daḥı şeyṭanı ṭaşlamak [33a] (1) yerinedür yatsu namāzı ṭavāf ziyāret yerinedür imdi (2) zihī kirām-ı mü'min faḳīrlere ki bu beş vaḳt namāzı kılsalar daḥı (3) bunca şevābları Ḥaḳ te'ālā ḥazretinden ḥāşıl eyleyeler ḡanīler nice nice (4) zaḥmetler çekerler māllar ḥarc iderler bulurlar ḥac şevābını ammā (5) faḳīrlar her günde bulur ve bir ma'nā daḥı peygamber şallallāhū 'aleyhi ve sellem (6) buyurur ki kaçan ki bir mü'min ḳul beş vaḳt namāzı kılsa oruc (7) ṭutsa ve her yılda zekāt virse dünyā göḡi melekleri aña (8) cömerd dirler ikinci göḡ melekleri arasında aña kerīm dirler (9) üçünci göḡ melekleri aña muṭī' dirler dör[d]ünci göḡ melekleri (10) aña mübārek dirler beşinci göḡ melekleri mü'min dirler altıncı (11) göḡ melekleri aña velī dirler yedinci göḡ melekleri aña (12) maḡfūr dirler ve her kaçan ki bir mü'min ḳul şıdḳla şafāyla (13) cān-ı ḡöñülden yā Rab dise Ḥaḳ te'ālā aña kemāl-i kereminden (14) *lebbeyk* yā mü'min ḳulum *lebbeyk* ve *sa'deyk* dir bir ma'nā daḥı (15) peygamber ḥazreti şallallāhū 'aleyhi ve sellem buyurur bir gün Allah te'ālā [33b]

(1) Һazretine şordum ki yā Rab benüm za‘īf ümmetümün yolında (2) kaç ҡatı ҡorķu vardur buyurǵıl ki anuñ tedārikin daǵı (3) bize öğredesin biz daǵı gücümüz yetdügince anuñ üzerine olavuz (4) didi andan Allah te‘ālā ‘azze ve celle eyitdi yā Muħammed ҡatı ҡorķu (5) beşdür evvel ҡorķu budur ki ol ҡatın ki Ādemi yaradtum daǵı (6) cemī‘ ħalkuñ cānların aña gösterdüm daǵı eyitdüm ki yā Ādem (7) bunlar hep senüñ neslüñdür zürriyetüñdür bunlar senüñ neslüñden (8) şüret ‘ālemine gelseler gerekdür kimisi cennete gitse gerekdür (9) kimi cehenneme girse gerekdür didüm imdi bu ‘ālemde her kişi ҡorķudadur (10) ‘aceb ol vaķt benüm cānum cennetlik yolñunda mı yoksa (11) cehennem ehl[i] yolñından mı ola diyü ikinci ҡorķu budur (12) ҡaçan ki başı ölüm yaşdıǵına koyup ya‘ni dırnaķlarından (13) cān sökülüp göz göge dikilicek ten gözi yumulup daǵı (14) cān gözi açıla daǵı baķa göre ki başı ucunda ‘Azrāīl (15) durup cān ҡaşdına ayaǵı ucuna baķa göre şeytān tūrur [34a] (1) ĩmān ҡaşdına dōrt yanına baķa göre ki varisler tūrur (2) mirās ҡaşdına dil tudaķ el ayak göz kulaķ ħareķātdan (3) ҡalmıř cān acısından çeker biryān olmış ‘aql ħayrān olmış (4) kimse meded daǵı yok bī-çāre ҡalmıř ol miskīn ħāl diliyle (5) eyide ki ilāhī bu ben miskīn bī-çāre ġarīb ne ‘aceb ġurbetde (6) ҡaldum ne bilmedüğüm ҡavm arasında ҡaldum dilüm söylemez ki kimseden (7) meded isteyem elüm tıtmaz ki mālumdan virem ҡurtulam ayağum (8) yürümez ki tıram ҡaçam diye ilāhī ben ġarīb bī-çāreyi sen (9) esirge diyü ħazrete yüz tıta üçünci ҡorķu şol vaķt (10) ola ki ҡaçan ki cān bedenden ayrıla māl ve mülk taşarrufı (11) elinden gide oğuldan ҡızdan ҡavmden ħıřımdan eşden (12) dostdan yārdan yoldaşdan ayrıla ve avratdan dōřekden (13) ayrıla daǵı ileteler bir ҡarañu çukura ҡoyalar ol sevdügi (14) kimseler ol miskīnler üstüne taşlar topraķlar örteler daǵı (15) bir sā‘atcik daǵı ҡatında eglenmeyeler ҡoyalar gideler andan miskīn [34b] (1) ol ҡarañu çukurda tař topraķ arasında ҡalmıř örtü (2) yok dōřek yok yoldaş yok yiyecek giyecek yok Ĥaķ te‘ālā (3) bir ķudret vire ki ol miskīn başın ҡaldura ki tırayın diyü (4) başını ol rāħat taşına

yuḡana bile ki kendü ḡudretiyle ḡalkamaz (5) feryād ide ki yā benüm atam yā benüm
 oḡlum ḡızum yā benüm ḡavmüm ḡardaşum (6) yā benüm eşüm yoldaşum ḡaldum
 yaluñuz bu ḡarañu ḡuḡurda baña (7) meded idüñ beni bundan ḡıḡaruñ diyü feryād u
 fiḡān eyleyü göre (8) başarmaya kim var buña meded eyleye ol meded istedigü
 kimesneler (9) geldiler yine bayaḡılayın yemelerinde içmelerinde hīḡ bundan kimse
 (10) ‘ibret almadı kimisi mālın aldı kimisi mülkin aldı kimisi ‘avratın (11) aldı kimisi
 ḡızın aldı kimisi atın ḡonın aldı kimesne degmedi nesne (12) sinine ‘avradına söḡdi
 imdi ol kişi cem‘ itdüḡi nesneleri dökdi (13) gitdi elleriñi ovaladı eger ol miskīn bu
 nesneleri ḡalālinden ḡazandıysa (14) kendü ḡisābın vire eller yiye içe şafā süre ve
 eger ḡarāmdan ḡazandıysa (15) ol miskīn ‘azābında ḡala ve eger ol varīsler anuñ
 ḡoyup gitdigi [35a] (1)mālını yaramaz yerlere ḡarc itseler ḡünāḡlar ḡāsıl itseler her
 ḡünāḡda (2) bir ḡişşe daḡı ol miskīnüñ üzerine ḡoyalar ‘azāb üzerine ‘azāb ola (3)
 nitekim Allah te‘ālā ‘azze ve celle kelām-ı ḡadīminde buyurur ki ḡavlüḡü te‘ālā (4)
 “*azāben fevḡa’l-‘azābi bimā ḡānū yūfsidūne*”⁶⁸ bu miskīn (5) bu ‘azāblarla ḡasret
 içinde ḡaldılar gör ki kimdür kendüye meded (6) yok andan eyide yā Rab bu ḡālleri
 dünyāda ‘ulemādan (7) işitdüm illā nefsum beni maḡrūr eyledi oḡlum ḡızum baña
 māni‘ oldı (8) bu kerre yā Rab diyü ḡafletle ‘ömrüm geḡdi ammā işde şimdi (9) bildüm
 ki ḡāl nedür imdi kerem eyle beni bundan ḡıḡar varayum dünyāda (10) ḡayrlu
 ‘ameller eyleyem ve saña yaḡşı ḡulluḡlar eyleyem ve hīḡ dünyā şuḡline (11) olmayam
 diye nitekim Allah te‘ālā kelām-ı ḡadīminde buyurur ki ḡavlüḡü te‘ālā (12) “*ferci‘nā
 na‘mel şālihan innā mūḡinūne*”⁶⁹ andan Ḥaḡ te‘ālā ḡarafından (13) bir āvāz gele ki yā
 ‘āşī anda saña ‘alimlerle ḡaber gönderdüm (14) sen ḡutmaduñ şimden ḡirü bundan
 ḡıḡmaḡ mūmkin degüldür diye (15) ve ol miskīn bī-ḡāreyi āmiz-i ḡasretle firḡatle
 pişmānlıḡla [35b] (1) nāḡāḡ ḡulaḡına bir heybetlü ḡürüldi āvāz geldi ḡökler (2) ḡürler
 gibi ve yıldırımlar şaḡır gibi derḡāl ḡabr yarıla şol sā‘at (3) iki ‘ifrīt ḡara zengī her

⁶⁸ Nahl sūresi 16 /88 ‘Bozgunculuklarına karşılık onlara azap üstüne azap vereceḡiz’

⁶⁹Secde sūresi 32 /12 ‘Bizi geri gönder de rızāna uygun işler yapalım, artık kesin olarak inandık!’

birisi bir mināreye beñzer ellerinde odun (4) ‘amūdlar var ve sözleri gök gürler gibi ve gözleri ıldırım (5) şakır gibi şakır bes ol bî-çāre bunları göricek hālî nice ola (6) andan eyideler ki yā kişi *men-Rabbūke ve men-nebiyyūke ve mā-dīnūke* (7) ve *mā-kitābūke* ya‘ni Tañruñ kimdür peygamberüñ kimdür dīnūñ ne dīndür (8) kitābuñ ne kitābdur diyeler eger ol miskīn Allah te‘ālānuñ buyuruğın (9) tutup Resūlinüñ sünnetin tutup şālih mü’mīnlerle āşinā olup (10) ve anlaruñ gibi ‘amel işleyüp īmānla tevbeyle tevfiķle gitdiyse (11) Allah te‘ālā diline āsān eyleye bunlaruñ su‘āline cevāb vire (12) ve eger bundan Allah te‘ālāyı bilmeyüp ve anuñ mü’mīn kullarıyla (13) āşinā olmayup ‘amel-i şālih itmeyüp daħı ‘ömrini nefis ārzūsına (14) ve dünyā yolına çürüdüp daħı āhirete tevbesiz gitmiş olursa (15) ol heybetlü kara zengī şüretinde melekleri göricek ‘aql şaşa [36a] (1) korkusından bunlara eyede Tañrum siz siz diye ve ol ellerindeki (2) oddan ‘amūd ile şöyle uralar ki eyegüleri birbirine (3) geçe andan başı ucından cennetden yaña bir kapu açıla cenneti (4) göstereler tizine örteler ayağı ucından bir derece açalar (5) cehennem göstereler eyideler ki senüñ maķāmuñ budur aña kıyāmete degin (6) anuñ ışıcağı irişe dördüncü korku şol vaķtdür ki kaçan ki (7) kıyāmet kopa mīzān kırıla hālāyık getüreler hayrın şerrin (8) tartalar ve ol mīzānuñ sağ yanında rahmet ferişterleri ellerinde (9) cennet tācları ve hülleleri tutup hāzır tururlar gözedürler ki (10) kanķı mü’mīnūñ hayrı şerrinden artuķ gelse rahmet ferişterleri (11) anı ol hüllelerle tāclarile donadalar ve bir Burāğa bindürürler (12) daħı alurlar cennete gider ve kaçan ki bir kimesne şerri hayrından (13) artuķ gelse ne'üzü billāh cehennem melekleri mīzānuñ (14) yanında hāzır tururlar ellerinde oddan tāclar ve kaçrandan (15) cübbeler derhāl gelürler ol ‘āşinūñ başına ol oddan [36b] (1) tācı ururlar ve ol kaçrandan libāsı giydürürler (2) daħı yüzi üstüne sürüyü alurlar tamuya birağurlar (3) beşinci korku şol vaķtdür ki kaçan ki kıyāmet günü olsa (4) cehennemüñ üzerine sırāt köprüsin kuralar üç biñ (5) yıllık yolu yoķuşdur ve biñ yıllık yolu düzdür ve biñ (6) yıllık yolu inişdür kıldan ince kılıçdan yatıdur karañulığı

(7)  ara u d nden  atıdur da ı mermerden  ıyrıncı dur buzdan (8)  ıyrıncı dur ve bu mecm    al yık gel n imdi k pr den (9) ge  n diy  s rseler gerekd r andan bu halk bu heybetl  k pr yi (10) g ricek odları  ınup  or udan  an a la up (11) diseler gerekd r ki biz bunu  gibi k pr den nice ge el m diy  (12) fery d itseler gerekd r pes ‘az b melekleri bunları Cebr  le (13) sorup bu a anları u ratsa gerekd r  azret-i Mu ammed Mu ta a (14) ‘aleyhi’s-sel m bu  aberleri i idicek z r u z r a ladı (15) da ı secdeye vardı andan ol keremi  ok p di  h [37a] (1) kerem lu fından  it b id p eyitdi ki ni  n b yle (2) z rılık id p a larsın y  Mu ammed eyd r y  Rab nice a lamayam ki  mmet m n (3) boynında  unu  gibi ‘akabeler var alar varmı    nki ben bu (4)  aberleri i itd m ayru  ben m g z m ya umı d ker y  ben ra met (5) oluram nolaydı beni atam t  urmamı  olaydı d ny ya gelmemi  (6) olaydum t  ki  mmet m  a  ında bu  aberleri i itmeyeyd m didi andan (7) ol ker m ra  m  ak m p di  h eyd r y  Mu ammed ben  ak mem (8)  ab bem ne  adar za metl  dertl ler varise ben m  atuma her derd n (9) derm nı da ı vardır imdi sen n ba u   ada ası y  ben m (10)  ab b m ben bu be   or unu  be  derm n n da ı virem (11) t  ki sen n  mmet n bu be  d rl   or udan  urtulup (12)  al   bulalar dek sen n    ıru      olsun imdi (13) y  Mu ammed t   nam zın  ılma  sen n  mmet nden ol ‘ lem-i erv  da (14) anlar n c nını cennetlik eylemek benden ve  yle nam zın  ılma  (15) sen n  mmet nden  l m va tinde c n nez  za metin g stermeyem [37b] (1)  m nını  eyt  n  errinden  urtarup d ny dan   hirete (2)  m nla g ndermek benden ve ikinci nam zın  ılma  sen n (3)  mmet nden m nker nekire cev b virmegi bey n id p anlar n (4)  ı mından  urtarma  benden ve a   am nam zın  ılma  sen n (5)  mmet nden y  Mu ammed yarın  ıy metde m z nda  artılma  g n hları (6) kefesinden  ev bla kefesin artu  get rmek bendend r da ı (7) yatsu nam zın  ılma  sen n  mmet nden y  Mu ammed    bi  yıllık (8) yol  ırat  k pr sini bir la zada ge  rmek bendend r   nki (9) bunları i itdi Res l  azreti

‘aleyhi’s-selām sevindi mübārek (10) hātırı şād oldu ümmet hakkında korchulardan
fārīg oldu (11) neden ol in‘ām ihsānı çok rahmeti [bi]-nihayet pādīshāh eydür (12) ne
fārīg olduñ tūrursın yā Muḥammed Resūl ‘aleyhi’s-selām eydür (13) yā Rab
buyurursın Tañrı te‘ālā eydür ümmetüni mīzāndan şırātdan (14) cehennemden
kurtarduñ dañı şöyle şalı mı virdüñ kaniya (15) cennet kanı senüñ konuşluğüñ kaniya
benüm dizārum görmek [38a] (1) luṭf çünkü Resūlullāh ḥazreti bunu işitdi derḥāl (2)
secdeye vardı andan Tañrı te‘ālā eydür ey benüm ḥabībüm (3) kaldur başuñı ‘izzetüm
ḥaqqıçün ümmetüñ yatsu namāzınuñ ardınca (4) üç rek‘at dañı namāz kılsunlar vitir
namāzı diyü bir rek‘atiçün (5) cenneti anlara ‘atā edeyüm ikinci rek‘atiçün cennetde
senüñle (6) konşu olsunlar üçünci rek‘atiçün cennetde anlara cemālümü dañı (7)
göstereyüm didi *Allahümmersuknā biḥazā* ve bir ma‘nā dañı (8) budur ki namāz beş
vaḳt olduğuna ḥikmet budur ki mü‘minler (9) Tañrı te‘ālānuñ ni‘metleri beş ḥāle
gördi evvel tıfıllık ‘āleminde (10) gördi ikinci oğlanlık ḥālinde gördi üçünci yigitlik
ḥālinde (11) gördi dördünci kırğıllık ḥālinde gördi beşinci pīrlık ḥālinde (12) gördi
Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle buyurur ki ey benüm mü‘min muvaḥḥid kullarum (13) kalk
şabaḥ namāzını tıfıllıkda yedüğüñüz ni‘met şükri yerine (14) gelsün kıluñ öyle
namāzını oğlanlıkda yedigüñüz ni‘met (15) şükri yerine gelsün kıluñ ikindi namāzını
yigitlikde yedüğüñ [38b] (1) ni‘met şükri yerine gelsün kıluñ aḥşām namāzını
kırğıllıkda (2) yedigüñüz ni‘met şükri yerine gelsün kıluñ yatsu namāzını pīrlıkde (3)
yedigüñüz ni‘met şükri yerine gelsün zihī Ḥaḳ te‘ālānuñ ‘ināyeti ki (4) bu beş vaḳt
namāz berekātında kullarına irişür ve bir ma‘nā dañı (5) budur ki namāz bir ṭā‘atdūr
ki cemī‘ ṭā‘at ‘ibādet bunuñ içindedür (6) namāzda tevḥīd var tekbīr var tehlīl var
tesbīḥ var temcīd var (7) kıyām var kırā‘at var rukū‘ var secde var ḥuṣū‘ var (8) ḥuzū‘
var muḥabbet var urūc var zekāṭ var ḡazā var (9) ḥac var imdi *Allahü ekber* demek
Allah te‘ālāyı cemī‘ ‘aybdan noḳşāndan (10) münezzeh bilmekdür dañı Allah te‘ālā
vardur birdür diyü ṭanuḳluḳ (11) virmekdür dañı Allahdan ḡayrı Allah yokdur

dimekdür daḥı (12) namāzda zekāt var didük imdi bilgil ki Ḥaḵ te‘ālā ‘azze ve celle (13) ādem oḡlanında dürlü ‘azālar vardur ki birbirinden yegrek (14) her biriniñ ma‘nīde bir zekātı vardur imdi göñülüñ zekātı (15) Allah te‘ālānuñ birliğine inanmaḵdur diliñ zekātı birliğin varlığına [39a] (1) iḵrār itmekdür daḥı zıkr itmekdür daḥı Qur‘ān oḡumaḵdur daḥı (2) Allahuñ Resūline şalavāt getürmekdür daḥı Allahuñ ḵullarına (3) ḥayr naşīḥat itmekdür ḵudret yetdüğince yüzüñ zekāt[1] āb-dest (4) şuyıyla arıdup daḥı ḵibleye yöneldüp secdede yere ḵomaḵdur (5) ḵulaḵ zekāt[1] imām aḡzından Qur‘ān diñlemekdür el zekāt[1] (6) namāzda el baḡlamaḵdur ḥazrete ḵarşu muṭī‘ olup ṭurmaḵdur (7) ayak zekāt[1] namāzda gövdeyi götürüp ḥazrete ḵarşu ṭurmaḵdur (8) ten zekāt[1] namāz içinde kendüyi vaḵf itmekdür imdi bunca (9) ḥidmetler ki namāz içinde mü’minden gele Ḥaḵ te‘ālā kereminden (10) mü’miñüñ ṭā‘atini ḵabül eyler bunuñ ecir mü’miñüñ her ‘uzvuna (11) bir ḥil‘at baḡışlar başına nūrdan tāc egnine ḥulleler ve ḵulaḡına (12) kendinüñ nidāsın ve gözlerine dīdārın[a] ve boyunına oddan (13) zincirler ṭaḵmaḵdan ve gövdesine ḵaṭranī ṭonlardan ḥalāş (14) olmaḵ ve aḡzına cennet ni‘metlerin ve ayaḡına yürüyüp uḷmaḡa (15) girmek ve göñline vuşlat şükrin ve bunca ‘aṭāları virür mü’miñ [39b] (1) ḵullarına bir namāz berekātında inşā‘allāhü teālā ve bundan şoñra (2) namāzuñ sırrından beyān eydür bi[l]gil ki peygamber ḥazreti ‘aleyhi’s-selām (3) mi‘rāc gicesi dīzār görücek evvel kelāmiñ mübārek lafzından (4) geldi eyitdi “*et-teḥiyyātü lillāhi ve’ş-şelavātü ve’ṭ-ṭāyyibāt*” didi (5) daḥı mübārek ḥāṭırına bir ḥavf geldi andan Allah te‘ālā (6) kereminden Resülün dehşeti ḵorḵusu gitsün diyü Resüle (7) selām virdi eyitdi ki *esselāmü ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve raḥmetullāhi* (8) *ve bereḵātüh* didi Resül ḥazreti ‘aleyhi’s-selām daḥı Tañrı te‘ālānuñ (9) selāmın alup didi ki *esselāmü ‘aleynā ve ‘alā-‘ibādillāhi’ş-şāliḥīn* (10) didi andan Cebrā‘īl eyitdi ki *eşhedü en lā ilāhe illallāhü vaḥdehü* (11) *lā-şerīke leh* ve yedinci gök melekleri eyitdiler *ki ve eşhedü enne* (12) *Muḥammeden ‘abdühü ve rasülüh* didiler ḵünkü Resül ḥazreti bu zevḵe irişdi (13)

bu şafâyı buldı hemîn sâ‘at dünyâ gözinden gönünden çıktı (14) mübârek hâtırında böyle niyet itdi ki ayruk bir dağı dünyâya inmeye (15) andan Tañrı te‘âlâ Cebrâ’île eydür eger Muḥammed eydür söz ki yaramadı [40a] (1) şimden girü yine dünyâya var diyecek olursuz (2) biz andan dīzārumuz hil‘atın dirîğ itmiş gibi oluruz ve eger (3) biz dimedin ol dirse ki şimden girü baña destūr vir yine (4) dünyâya ineyim dirse bizüm dīzārumuz ni‘metinden yüz döndürmiş (5) olur imdi eger Muḥammed şimden girü bunda ḳalursa ol bir avuc (6) günahkār ümmet bu beş vaḳt namāzı şevābından maḥrūm olurlar (7) Cebrâ’îl eydür yā Rab buyurgıl ki bunuñ dermānı nedür Tañr[ı] (8) te‘âlâ eydür yā Cebrâ’îl sen senden söyler gibi eyit ki yā Muḥammed (9) ol bir avuc bī-çāre dünyâ zulumātında nefsleri şomlığıyla (10) ḥayrān u sergerdān olup senüñ da‘vetüñe ve irşāduña (11) muntazır olmışlardur eger sen şimden girü bunda ḳalursañ (12) ol bir avuc bī-çāre ümmetüñ senüñ irşāduñdan maḥrūm olurlar (13) dünyâ ḳarañulığında nefs zulumātında ḳalurlar şeytān bunları (14) azdururlar cehenneme gider imdi yā Muḥammed gel hem benüm sözüm şaygıl (15) hem ümmetüñ maşlahatıçün birkaç gün var bunlara şerī‘at yolın [40b] (1) göster ve İslam tarīḳın ta‘līm eyle andan soñra gel (2) yine pādīşāh senüñ sen pādīşāhuñ diñle imdi böyle diyicek (3) ḥabībümüñ gön[l] ümmetine meyl ider yine dünyâya varur çünki (4) bu vechle ola ne biz andan dīzār esirgemiş oluruz ne ol (5) bizüm dīzārumuz ni‘metinden yüz döndürmiş olur imdi bu nesneler (6) hep ümmet sevgisidür yüz biñ cān bu dürr-i cevāhir sözlere (7) fedā olsun ki hulāşa-i kelāmdur andan Cebrâ’îl Ḥaḳ (8) te‘ālānuñ buyuruğın yerine getürüp Resūl ḥazretine bu ḥaber didi (9) Resūl ḥazreti dağı Allah te‘âlâ destūriyla bu beş vaḳt (10) namāzı armağan getürdi bī-çāre ümmetlerine tā ki günde beş (11) vaḳtde ḳıla her borcdan ḳurtulalar hem günāhları yarlıgana (12) hem bir nice şevāb dağı taḥsīl ideler hem yine āḥiretde Allah (13) te‘ālānuñ raḥmetine ve Resūlinüñ şefā‘atine lāyık olalar (14) inşā‘allahü te‘âlâ ve bir ma’nā dağı işit ki cānuñ şafālar bula (15) peygamber ḥazreti ‘aleyhi’s-selām buyurup

eydür ki mi'râc gicesi [41a] (1) cennet çemenlerinden bir nâzûk çemen gördüm ve ol
çemende (2) bir laţîf bînar gördüm ve ol bînaruñ kenârında bir nûrdan (3) ağac
gördüm ve ol ağacuñ üzerinde bir melek gördüm ta'accüb (4) idüp Cebrâ'île şordum
ki yâ karındaşum Cebrâ'îl bu ne (5) bînardur ve bu ne 'aceb ağacdur ve bu ağacuñ
üzerindeki (6) melek ne melekdür Cebrâ'îl eyitdi yâ ol ağacuñ (7) adı et-tehiyyâtdur
ve bu bînaruñ adı eş-şalavâtdur ve ol (8) kuşuñ adı eţ-ţayyibâtdur kaçan ki senüñ
mü'min ümmetlerüñden (9) bir kimesne namâzda et-tehiyâtu lillâhi okusa Allah
te'âlânuñ buyuruğıyla (10) ol melek ol ağacdın iner ve ol bînara gider andan yine
(11) çıkar ol nûrdan ağacuñ başında kanatların birbiri üzre (12) silkinür ve bunuñ
silkindüğinden nice biñ biñ kaţre (13) tamar ol kaţrenüñ her birinden Allah te'âlâ
'azze ve celle bir melek (14) halk ider ve ol melekler emr ider ki yâ melekler imdi ol
benüm (15) habibümüñ mü'min muvaḥḥid ümmetleri ki namâzlarında taḥiyyât
okurlar [41b] (1) anlar içün siz daḥı tesbîḥ ve tehlîl idüñ daḥı şevâbını (2) anlara
bağışlañ dir andan ol melekler Allah te'âlânuñ (3) emriyle tesbîḥ ve tehlîl iderler
şevâbını senüñ ümmetüñüñ mü'minlerine (4) virürler kıyâmete degin şırr-ı vuzû
peygamber ḥazretine şordılar ki (5) bu âb-dest sırrı ḥikmet[i] nedür didiler eydür ey
benüm ümmetlerüm (6) âdem oğlanı dünyâ işlerine yüziyle yönelür kulağla dünyâ
kelâmın (7) işidür ve eliyle dünyâ işlerinden işler ve kolın dünyâ (8) işlerine uzadur
ve burnıyla dünyâ koḫuların koḫular ve diliyle (9) dünyâ kelâmın söyler ve ağıyla
dunyâ ta'âmın yer ve ayağıyla (10) dünyâ işlerine yürür andan Hâk te'âlâ ḥiţâb idüp
(11) buyurur ki yâ kullarum yüz göz ile dünyâ işine yöneldüñüz (12) yuñ yüziñüzi
benüm dergâhuma yönelüp kulluk itmege lâyıḫ (13) olasız yuñ kollarıñuzu ki benüm
dergâhumda el bağlayup (14) ṭurmağa lâyıḫ olasız dimekdür başuña mesh itgil
dunyâ(y) (15) hevesiyle şeyṭân başıñı şıgamış anuñ şıgaduğı [42a] (1) şümlüğü gitsin
yu ayaklarıñı ki dünyâyâ işlerine yürüdüğü (2) bağışlayam âb-dest berekâtında saña
raḥmet ideyüm ey mü'min (3) dünyâ çarkına bulaşduñ yu a'zâlarıñı ki benüm

h azret me l yık (4) olasın ve ey g    l d ny  hevesleriyle sevd larıyla ma n n (5) oldu  tevbe  uyıyla yun l ki ben m h azret me tevecc h itmegi (6) l yık olasın a b rda men  ldur kim kıy metde  amu  a ura (7) da ı m 'minler  ar u gele ol va tde Allah te  l  Cebr 'ile (8) emr ide ki y  Cebr 'il y ri var ben m m 'min  ullarumu   a  (9) eline  b-dest  uyın vir  ol eline teyemm m  opra ın (10) vir ol heybetl   amunu   zerine  a sunlar t  ki (11) kend lere ziy n itmeye andan Cebr 'il Allah te  l nu  (12) buyru ıyla gele m 'min   bir eline  b-dest  uyın vire (13) ve bir eline teyemm m  opra ın vire eyide ki m 'min bu  uyı (14) bu  opra ı  a  bu odu   zerine Ta rı te  l nu  h kmetin (15)  udretin g resin diye ol m 'min eline ol  uyı  opra ı [42b] (1)  a a ol heybetl  od   yle s yine ki bir k z od s y n r (2) gibi bu  b-dest  uyınu  berek tında a b rda gel pd r ki (3) d ny da ne  adar azdan  okdan ırma lar varise hep (4) de ize  oyulur ve ne  adar de iz varise hep 'umm n de izine (5)  oyulur ve 'umm n de izi cehennem   bacasından a a a  oyulur (6) imdi g r h kmetull h  ki bu  adar  okluk  u ki cehennem   (7) i ine girer mesel   ol d ny da bir  urumu   a u   zerine ki (8) bir  amla d  er da ı t z ge er bu da ı anu  gibid r imdi (9)  b-dest  uyınu  ne mi d r  var ki ce ennem odını s y nd re (10) amm  Allah te  l nu  m 'min  ullarını  h   ında yine kendin   (11) f zl u 'in yet berek tdur ki h bibin   ba ı  ada ası ve anu  (12) h rmetine m 'minlere 'in yet ider ve bir ma'n  da ı  b-destde (13) el yuma  d ny dan el yuma a i aretd r a ıza  u virmek (14) sırrı ya'ni h r mile d ny  s zleriyle ve  iybetile a zum (15) mekr h oldu bir kerre yuyayın h r m e eri gits n iki kere [43a] (1) yuyayın  iybet e eri gits n    kerre yuyayın d ny  (2) kel m e eri gits n dimekd r burnına  u virmek sırrı (3) budur ki burnum[a] h r m  okular girdi da ı d ny   okular  (4) girdi da ı nefis  r s   okular  girdi bir kez  u vireyin (5) h r m nesne  okus  gitsin iki kerre  u vireyin d ny   okular  (6) gitsin    kez  u vireyin nefis  r s   okular  gits n (7) dimekd r y z yuma  sırrı budur ki ya'ni d ny ya y z get rd m (8)  ey ana y z

getürdüm hevāya yüz getürdüm bir kerre yuyayın (9) dünyā hevāsı tozı gitsin iki kerre yuyayın nefis hevāsı (10) tozı gitsin üç kerre yuyayın şeytān nekes tozı gitsin (11) yüzüm arınsun dergāha teveccüh itmege lāyık ol demek olur (12) kol yumaq sırrı budur ki ya'ni kolumı halāle uzatdum harāma (13) uzatdum şübhelü nesnelere uzatdum bir kez yuyayın halāl (14) eşeri gitsün iki kez yuyayın harām eşeri gitsün üç kez yuyayın (15) şübhelü nesneler eşeri gitsün tā ki kollarum rukū' sücüd itmege [43b] (1) lāyık olam demek olur başına mesh itmek sırrı budur ki (2) ya'ni şeytān başımı şığa dise başuma mesh ideyin şeytānuñ (3) şığaduğı eşeri gitsün kim raḥmān kulluğına lāyık olam demek (4) olur kulağa şu virmek sırrı budur ki kulağıma şu virin (5) anuñçün yatlu yaramaz sözler işitdüm kulağıum arınsun Qur'ān (6) onun işitmege lāyık olsun demek olur boynuma mesh (7) ideyin dünyā hevesi zencirleri boyunumdan gitsün ḥazrete (8) 'ibādet itmege muṭī' ol demek olur daḥı ayağıum yuyayın (9) tā ki dünyānuñ halāl harām maşlahatlarına yüridüğüm şu mel'anetden (10) arına ḥazrete kullığa ṭurmaqlığa lāyık ola demek olur (11) imdi her mü'min ki bu niyyetle bu şafāyile āb-dest alsa daḥı (12) namāz kılsa Allah te'ālā anı keremiyle kabül eyleye inşā'allāhü (13) te'ālā ve bir ma'nā daḥı peygamber ḥazretine buyurur ki kaçan bir mü'min (14) āb-dest alurken dünyā kelāmın söylemeye daḥı āb-destüñ yaşı (15) kırimadan iki yüzün sileriken üç kerre *innā enzelnāhü* süresin [44a] üç kerre *kul hüvallahü eḥad* okusa üç kere şalavāt getürse (2) Allah te'ālā aña elli yıl gündüz şā'im gice kâ'im olmışca şevāb (3) vire ve daḥı peygamberler şevābınca şevāb vire ve daḥı cennetüñ sekiz (4) kapusını açā ḥiṭāb ide ki yā mü'min gel berü cennetüñ kankı (5) kapusından dilerseñ gir daḥı ebedī rāḥat ol diye (6) *Allahummerzuḥnā hazıhi'd-dereāti bi-fadlike ve keremike* (7) ba'dehu namāz sırrın beyān ider bilgil ki kıbleye yönelmek ma'nāsı (8) budur ki yā Rabbi niyyet itdüm eksüklüğümle yüzüm karasıyla (9) za'ifliğüme yöneldüm saña kulluk itmege dimekdür andan Allah (10) te'ālā eydür ki yā kulum ben bir pādişāhum ki benüm şeriküm yok nazirüm (11)

vezîrüm yokdur imdi benüm için olan kullukda dağı ortaklık (12) perākendelik gerekmez ardunda öñüñde şağında şolında ferişterler (13) var ve ayaklaruñ altında ferişterler kanatları var üstüñde benüm (14) nûrum var her tarafından seni beklerler sen namāza turıcağ ferişterler (15) o kabırde öñüñde turmağa ol hâlde seni benüm nûrum bekler ve namāzdan [44b] (1) taşra olıcağ semā ferişterlerüm bekler şeytāndandur namāzda (2) el yukaru kaldurup *Allahü ekber* demek ya'ni ilāhî senüñ 'azametüñ (3) benüm göñlüme şol kadar karar tutdı ki 'Arş Kürsi Levh u Qalem yerler (4) gökler mecmū'asınuñ ululuğı şol güneşde zerrece yokdur ben dağı (5) senden gayrı nesneden ala götürdüm senüñ 'ālî dergāhuña (6) geldüm dimekdür kaçan ki kul böyle dise kamu hicābları bir kezden (7) götürüldi dosta koşdı anuñçün ki kul Mevlāyı görür ki (8) hitāb eyler eydür ki "*sübḥānekallāhümme ve bi-ḥamdik*" dersen (9) bu hâlde Hakk te'ālā 'azze ve celle mü'min kula tecellî ider dimişti (10) korkuyı def ider *e'üzü billāhi mine's-şeytāni'r-racīm* (11) diyicek andan mü'min el bağlayup turduğı edebe muṭî'lik (12) nişāndur Tañrı te'ālā eydür ki yā kulum kandan gelürsin kul eydür (13) ilāhî dünyādan gelürem Allah te'ālā eydür benüm ḥazretüme armağan (14) ne getürdüñ kul eydür ilāhî dünyā ḥaķırdür dünyādan gelen dağı (15) ḥaķırdür senüñ ḥazretüñe lāyık armağan yine senüñ kelāmuñ getürdüm [45a] (1) Tañrı te'ālā eydür kulum armağan yine senüñ kul eydür ki (2) *Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm* Tañrı te'ālā eydür ey kulum dağı benüm (3) ne raḥmetüm gördüñ 'izzetüm 'azametüm ḥaķkıçün raḥmetüm denizlerin gösterem (4) saña ki dilüñile didüğini gözüñile göresin andan kul eydür ki (5) *el-ḥāmdü lillāhi rabbi'l-ālemīn* Tañrı te'ālā eydür ya kulum dağı benüm ni'metüm gördüñ ki (6) şükr idersin benüm 'azametüm ḥaķkıçün bir ni'met virem saña ki hîç (7) anuñ dükitmesi olmaya kul eydür *er-raḥmān'ir-raḥīm* Tañrı te'ālā eydür ey (8) ferişterler görüñ kulumu beni öger ben anı görürem ol beni gö[re]mez (9) imdi ben dağı yarın hicābı götürem anı oḥşayam aña cemālumi (10) gösterem ol dağı beni göre kul eydür *māliki yevmi'd-dīn* (11) Tañrı

te‘ālā eydür görüñ kulumı kıyāmete eyitdi ol benden aşşı (12) idecegin bildi benüm ‘azametüm haqqıçün her kişi kendü başı kuyusunda (13) olacaq kıyāmet güninde ben saña nūrdan taht üstinde ‘arş (14) gölgesinde maḳām virem rāḫat olasin dir kıl eydür *ıyyāke nā‘büdü* (15) *ve ıyyāke nesta‘ın* Tañrı te‘ālā eydür ey benüm meleklerüm kulum bildi ki ortaklık [45b] (1) tã‘ati sevmezsin kendinüñ kulluğı baña maḫşüşduğunu bildürür (2) imdi benüm ‘izzetüm haqqıçün anuñ ol ğafletlü tã‘atin ḳabül kıldum (3) tamām geçürdüm anuñ ecr[in] uçmaḳ virdüm ve ol uçmaḳda ni‘metler (4) ḫūriler ğılmānlar köşkler saraylar virdüm dir *ıhdine’s-sırāte-l* (5) *müstakīm sırātellezīne en‘amte ‘aleyhim* Tañr[ı] te‘ālā eydür ey (6) ferişterlerüm kulum şerī‘at yolu şarpduğın bildi daḫı benüm kendüye (7) ḳulavuz olup yol göstereceğüm bildi ister ki ḳulavuz (8) ben olıcaḳ yolu(ñu)ñuza başarayı kılam seniñ elin benüm ḳudret (9) elüme virgil şerī‘at yolın saña āsān ideyin üç (10) biñ yıllık sırātı saña āsān ideyin bir göz açup (11) yumunca seni tezcek geçüreym seni firdevs-i a’lāya irğüreyin (12) kaçan ki kıl fātıḫaya bir şüre daḫı ḳoşsa Tañrı te‘ālā (13) eydür ey ferişterlerüm kulum baña ‘aşıḳdur cemālümü görmez adumı (14) oḳumaḫla ve şıfatum istemekle göñülcüklerin eglerler benüm ‘izzetüm (15) haqqıçün ey mü’mın kulum nice ki bugün adumile seni ḫōş [46a] (1) ol maḳāmāta lāyık gördüm yarın cemālümü görmeklige daḫı lāyık (2) kılam dir kıl rukū‘a varıcaḳ Tañrı te‘ālā eydür kulum uru (3) tırup bize senā kıldı adumuz oḳudı dergāh[a] geldüğün (4) bildürdi ve bilindi ḳapu açıldı kulum nūrum gördi daḫı (5) iki büküldi selām virdi tırup kıldı kendü zā‘ıflığın (6) bizüm ‘azımligümde bilüp tanıklık ve iḳrār eyledi eyitdi (7) *sübḫane rabbiye’l-azīm* didi biregü bir pādişāh dergāhına (8) varsa ayağın tırur geldüğün bildürür andan destūr (9) olıcaḳ girüp pādişāh yüzün göricek iki bükülür tırup kıılır (10) daḫı pādişāha duā‘ eyler namāza tırup oḳumaḫ dergāh[a] geldüğün (11) bildürmekdür rukū‘a varmaḫ içeri girüp iki bükülse (12) pādişāha tırup kıılmaḫ gibidür *sübḫane rabbiye’l-azīm* demek (13) dua‘ itmekdür kaçan ki rukū‘dan ḳalkar

Tańrı te‘ālā eydür ey ulum (14) dũnyā beglerine ılduđuđ ta‘ımi mi ılursın baňa
ol adem (15) yũzin ayraa oyup secde idũp eydür ey ādemīler [46b] (1) ta‘ımda
mũnezzeħ Tańr[ı] ā[d]emīler bir avuc opraqdan sensin mũnezzeħ (2) yũce Tańrı
sũbhane rabbiye’l-‘alā dir ul eydür īlāhī tenũmden (3) ũ dũrlũ tevāzu‘ gelũr ũı
dađı saňa fedā olsun (4) azretũne uruurdum iki bũkũldũm ve dizin okdũm yũz (5)
opraqa sũrdũm īlāhī dağı ayrusı i elũmden gelũrise (6) ağı dağı senũn ta‘ımiĩde
ileyedũm Tańrı te‘ālā kereminden (7) buyurur ki ey benũm ulum kimsenũn emegi
bizũm azretũmũzde (8) zāyi‘ olmaz eger bizũm azretũmũzde ayağın urduğsa (9)
amu alāyık ıyāmetde ayağı ũzerine urduğı vağtin (10) seni nũrdan tahta
bindũrem fāriđ otur sen eger bizũm azretimũze (11) iki bũkũlũp rukũ‘a varduğsa
ol gũnāhlar ki belũni bũkmiđũr (12) arkağdan giderevũz cem‘isini evāba
deđiũrũz eger bizũm (13) azretũmũzde yũzũn oprak opraqa urup secde itdũn (14)
biz dağı yarın saňa buyuravuz ayağuğı firdevs umağına (15) baasın bir vech dağı
oldur ki rukũ‘ ılmaq manāsi ya‘ni [47a] (1) hāl diliyle ul eydür ki īlāhī edebsizliği
ok itdũm (2) u senũn azretũĩde ināfa geldũm īlāhī taırlığımı (3) sen bağılağıl
īlāhī olmayacak ilerde ok ayak badum (4) u ayağum ‘ozriũn baum opraqa
odum ol ayak (5) kũstāhlıđını bu ba tevāzu‘ına sen bağılağıl dimekdür (6) Tańrı
te‘ālā eydür imdi ey benũm mũ‘min ulum ũn sen (7) bizũm azretũmũze ittiāfa
urduğsa biz dağı abũl ıldığ (8) gũnāhlarını bağıladuğ dir bir vech dağı oldur ki
Tańr[ı] te‘ālā (9) eydür ey ulum benũm buyuruđum getũrmek ađır yũkdür
getũremezsın dir (10) ul eydür īlāhī rağbetle getũreyũm senũn ‘āzametũn aıũn
(11) eger sũrũp yũzin dũersem dağı Allah te‘ālā eydür yā ulum ol (12) bu
buyuruğum oyle ağır yũkdür ki ‘Ar Kũrsi Lev u alem yerler (13) gokler anı
getũrmedi sen abũl itdũn benũm ‘izzetũm ‘āzametũm (14) aıũn ũnki bu
za‘ıflığıle gũtũrmegi itiyār itdũn (15) edāda dek senũn bir aduğ olsun getũren yine
[47b] (1) benũm udretũm olsun ũnki sen za‘ıflığıle bizũm (2) buyuruğumuzdan yũz

döndürmeñ biz kerîmliğümüzle saña yardım (3) itmeyüz mi dirsın selām viresin namāzdan fārīg olıcağ (4) buña işāretdür ki kaçan ki mü'min kıl tekbîr getürüp namāza girse (5) dünyāda sefer idüp mi'rāca çıkmak gibidür ve kaçan ki (6) namāzdan fārīg ola yine dünyāya gelmiş gibidür imdi (7) 'ādet böyle ki bir kimesne seferden gelse selām vire (8) mü'min dağı mi'rāc seferinden dünyāya geldi şağındağı şolundağı (9) feriştelere selām vire *es-selāmü āleyküm ve raḥmetullāh* dimekte (10) ḥikmet buymış ki mü'min mi'rāc seferinden Allah te'ālānuñ raḥmetle (11) selāmın taḥşîl itmiş gelmiş ve bir manā dağı Tañrı te'ālā Mūsā (12) peygambere ḥaber virür Tevrātta eydür yā Mūsā dünyāya yüz biñ (13) yigirmi dört biñ peygamber viripdüm ve her peygambere bir vaşıyyet (14) nāme viripdüm ki ne kılmak gerek bu ḥalk baña nicesi kogözlemek (15) gerek bildürdüm kırk şuhuf viripdüm yedi elvāḥ viripdüm [48a] (1) ve beş esfār viripdüm ve dört peygamber dört kitāb viripdüm (2) imdi bu yüz biñ yigirmi dört biñ vaşıyyet-nāme ve ke'ennehü varsa (3) kırk şuhuf[a]dur ve nekim ol kırk şuhufda varise (4) ol yedi elvāḥdadur ve ne kim yedi elvāḥdadur (5) ve küllisi beş esfārdadur ol beş esfārdadur (6) ol dört kitābda vardur ve nekim dört kitābdadur (7) cemī' furkāndadur ve nekim furkāndadur cemī' fātiḥa (8) sūresindedür imdi her kim ki namāzda iḥlāşla (9) i'tikādla fātiḥa sūresin okısa bu cemī' kitāblarla (10) 'amel idenlerüñ şevābınca şevāb vire Allah te'ālā ve bir ma'nā (11) dağı namāzı cemī' tātātüñ 'ibādetüñ başıdur Allah te'ālānuñ (12) rızāsıdur cemī' peygamberlerüñ sünnetidür dağı cemī' meleklerüñ (13) sevdügidür dağı mü'minlerüñ göñli nūrıdur dağı ĩmānuñ (14) aşıdur dağı dīninüñ diregidür dağı İslamuñ nişānidur (15) dağı cemī' 'amellerüñ kabūllığıdur dağı du'ānuñ icābetidür [48b] (1) dağı rızquñ berekātıdur dağı bedenüñ rāḥatıdur dağı (2) cānuñ ḥayātıdur dağı 'ömrüñ 'imāretidür dağı nefsüñ (3) zīnetidür dağı şeytān leşkerine zafer bulmağa silahdur (4) ve dağı şeytān incidicidür dağı raḥmānı şāz eyleyicidür (5) dağı sekerātü'l-mevtde 'Azrāīl heybetinden şeffī' (6) olucıdur ve dağı ol ḥinde ĩmānı

şeytândan (7) şaklayıcıdur namâz ve dahı müñker nekîre kabrde cevâb (8) viricidür
 namâz ve dahı kabrde karañuluğına çerâk olup (9) nûr viricidür namâz dahı kabrde
 altına döşek (10) olucudur ve ol yaluñuzlukda mûnis olucudur dahı kıyâmet (11)
 ıssılarında üzerine gölge olucudur namâz ve ol kıyâmetde (12) halâyık ‘uryân olıcak
 şahibinüñ başına tâc bedenine (13) hulle olıcudur namâz dahı mîzânda hayr kefesin
 artuk (14) eyleyicidür dahı ‘ameli berâtını yanından virdüricidür (15) dahı sırât
 köprüsi karañulığında nûr olup öñince [49a] (1) delîl olup bir lahzada anı geçiricidür
 dahı cennetüñ (2) kapuların açup mü’minlere ol cennete girdüricidür namâz dahı (3)
 cennetde mü’minlere köşkler saraylar tâclar hulleler bâğlar bâğçeler (4) ırmağlar
 bınarlar hūrîler vildânlar gılmânlar burâklar ve dürlü dürlü (5) ni‘metler
 virdüricidür namâz ve dahı Allah te‘âlâ hazretinüñ (6) niteliksüz cemâlini
 mü’minlere göstericidür namâz ve Allah te‘âlâ (7) mü’min kullarında[n] rāzî
 eyleyicidür namâz ve ol mü’minlere (8) cehennemden kırtarup cennete ebedî
 eyleyicidür namâz ey (9) mü’minler Müslümânlar bilmiş olasız ki eger namāzuñ
 şevābın (10) şerhini beyānını yazmalu olaydı deñizlerde kaçresinden (11) ve
 güneşde zerresinden kitāblara şıgmayaydı ammā anbārdan (12) bir avuc çāşnīdür ki
 işitdün var imdi eyle beş vakt (13) namāzı dünyāda olduğınca gice gündüz elden
 komağıl ki (14) hem dünyāda hem āhiretde Allah te‘ālānuñ rahmetine ve Resûl-i
 (15) ekremün şefā‘atine lāyık olasın inşā‘allāhü te‘ālā [49b] (1) ammā bunu dahı
 bilmiş olğıl ki namāzı dahı aşlı ile (2) kılmak gerek tā ki hazret-i Hāk kabûl eyleye
 şevāblar bulasın (3) imdi eyle gerekdür ki namāzuñ şartları vāciblerin rükünlerin (4)
 sünnetlerin ve edeblerin yerlü yerince ri‘āyet idesin ivmeyesin (5) te’enniyle kılasın
 ihlāşla itikādile zevk u şafāyla (6) kılasın ve rukū‘uñ secdeñ kıyāmuñ kırā‘atuñ
 ri‘āyet üzre (7) idesin ve gözüñ dört yaña bakmaya ve gönlüne dünyā (8) endîşesi
 gelmeye ve eger zarūrî gelürse dahı cehd idesin (9) gönlünden anı şavasın def‘
 eylesin zirā kişinüñ (10) kudret[i] yeter ki cemî‘ a‘zāsını murādından men‘ eyleye

(11) ammā göñile hīç kimsenüñ güci yetmez ki anı bir nesnede men‘ (12) idebilesin hele elden geldükçe göñlü dört (13) yaña tağıtmamak gerek Allah te‘ālā hazretine şıgınduk (14) göñül perākendeliginden ve dünyā heveslerinden ve nefis (15) hevālarından ve şeytān şerrinden bekleye ve dünyā āhiret [50a] (1) yüz [a]lıklığı vire cemī‘ mü’nin mü’mināt ve müslimin (2) müslimāt karındaşları āmin yā rabbe’l-‘ālemīn faşl (3) gel imdi mü’min karındaş işde bildüñ namāz ne ni‘metmiş (4) ve anı isti‘māl iden mü’minler ne ālī devlet ve ne ebedī (5) sa‘ādete irişmişdür imdi bu devletden ve bu sa‘ādetden (6) mahrūm olur nefsleri hevāsına dünyānuñ ol fānī (7) lezzetlerine aldanup dağı āb-desti namāzı terk idüp dünyā (8) işlerine meşgūl olup dağı kendüñde zūlm idüp (9) zālimlerüñ dağı ol yaramaz şıfatlarından ki dünyāda anuñla (10) muttaşif olmışlardır ve ol āhiretde başlarına gelecek hāllerden ki (11) ne dürlü dürlü ‘azāblara uğrasalar gerekdür nice biñ dürlü (12) bunuñ gibi hāller var ammā ba‘zılardan işitgil ki tā ki (13) o yaramaz şıfat sende varise cehd idüp terk idesin (14) eyü şıfatlarla muttaşif olasın dağı ol yaramaz şıfatla (15) muttaşif olanlardan ictināb idesin tā ki anlaruñ [50b] (1) yaramazlıklar(ğ)ı senüñ eylügeni dağı yutmaya peygamber (2) hazreti ‘aleyhi’s-selām hadīsinde buyurur ki yā benüm ehl-i (3) sünnet ümmetüm Yahūdīlere Naşrānīlere selām virüñ illā (4) benüm ümmetümüñ Yahūdīlerine selām virmeñ aşhāb eyitdiler (5) yā resūlallāh senüñ ümmetünüñ Yahūdīleri kimlerdür buyurgıl ki (6) biz anlardan ictināb idüp anlara selām virmeyüz (7) didiler eydür benüm ümmetümüñ Yahūdīleri beş vakt namāzı (8) kaşdıle terk idüp Allah te‘ālānuñ her günde beş kerre buyuruğın (9) şıyanlardır didi *ne‘üzü billāhi min-zālik* aḥbārda gelüpdür ki (10) bir kimesne şeytāna la‘net itdi derhāl şeytān ādem (11) şüretinde çıkageldi eydür bir kişi kimse la‘net idersin (12) bu kişi eydür şeytān[a] la‘net iderin dir şeytān eydür şeytānuñ (13) şuçı nedür ki la‘net idersin bu kişi eydür Allah te‘ālānuñ (14) buy[ru]ğın tutmadugiçün la‘net iderem didi şeytān eydür (15) imdi eger Allah te‘ālānuñ buyruğın tutmayan kimesne

la‘nete lāyık [51a] (1) olıcaķ ol la‘neti baña eyleme var sen saña eyle ki sen (2) benden dağı mel‘ünsin didi zırā ki Allah te‘ālānuñ (3) buyuruğın bir kerre tıtmadum sen günde beş kerre tıtmazsın namāz (4) kılmazsın didi çün bu kişı nükteyi işitdi eyle tıt ki (5) şeytān bunu bir okıle yüregine urdı hemīn andan (6) haykırdı düşdi uşşı gitdi bir lahzadan soñra ‘aql başına (7) geldi tız tırdı ağlayurak geldi bir azīzūñ elinden (8) tevbe eyledi tā ölünce ırak namāzı terk itmedi peygamber hażret (9) bir hadīs de dağı buyurur ki benüm ümmetlerümüñ erkeğinden dişisinden (10) her kim şabāh namāzını kaşdıle terk itse īmān andan (11) bīzār olur her kim öyle namāzın kaşdıle terk itse cemī‘ (12) peygamberler bīzār olur ve her kim ikinci namāzını kaşdıle (13) terk itse cemī‘ melekler andan bīzār olur ve her kim aḥşām (14) namāzını kaşdıle terk eylese Qur‘ān andan bīzār olur ve her kim (15) yatsu namāzını terk itse Allah te‘ālā ‘azze ve celle ‘itāb ider [51b] (1) eydür ki yā ‘aşı veyā zālīm benüm dürlü ni‘metlerümi yersin (2) ve benüm dürlü dürlü eylüklerümi görürsin yine benüm buyuruğımı tıtmayup (3) baña ‘aşı olursın imdi benüm göğüm altında tırma ve yirim (4) yüzinden çık git var benden ğayrı bir Tañrı taleb eyle bu ḥālile (5) benüm dergāhuma gelicek ben dağı saña neyledüğümü görürsin *ne‘ūzü billāhi min-zalik* (6) ve bir ḥadīs de dağı buyurur ki her kim ki bir vaķt namāzı kaşdıle (7) terk itse cehennemde anı ḥuķbe miķdārınca ḥabs ideler aşḥāb (8) eyitdiler yā Resūlallāh ḥuķbe miķdārı ne kaçardur eyitdi (9) seksen yıldur ve bir ḥadīs de dağı her kim ki beş vaķt namāzı (10) kaşdıle terk itse ve zekāt vacīb olsa virmese (11) dünyā gögi melekleri aña bencil dirler ikinci gök melekleri (12) aña fāsık dirler üçünci gök melekleri aña ḥayin dirler (13) dördünci gök melekleri aña aşı dirler beşinci gök melekleri (14) aña zālīm dirler altıncı gök melekleri aña münāfık dirler yedinci (15) gök melekleri aña yetim dirler ya‘ni ḥasīs dirler ve herbār [52a] (1) ol kimesne yā Rab dise Allah te‘ālā aña eydür ki yā ‘aşı (2) ḥōr ol ḥaķīr ol baña söyleme yā zālīm yā mü‘nāfık ben (3) senden bīzāram sen benden ıraksın benüm rahmetümden (4) cennetümden dağı ıraksın ve

cehenneme yakınsın dir bir adıř de (5) dađı buyurur ki bir gün Cebrā’ıl ‘aleyhi’s-selām geldi eydür (6) yā Reslallāh ıřmarlađıl ümmetüne zinhār beř vaķt namāzı kařdıle (7) terk itmesnler zırā eger Allah te‘ālā haber virür eydür yā Cebrā’ıl (8) Yahdler baňa řükr idüp eydürler ki yā Rab çok řükr olsun ki (9) senün azretne bizi Yahd yaratduń Nařrān yaratmaduń dirler (10) dađı Nařrānler baňa řkr idp eydürler ki yā Rab řkr saňa ki (11) bizi Nařrān yaratduń Mecs yaratmaduń dirler Mecsler baňa řkr (12) idp eydürler ki yā Rab řkr olsun saňa ki bizi Mecs yaratduń (13) putperest yaratmaduń dirler Putperestler eydr ki yā Rab bizi (14) putperest yaratduń kelb yaratmaduń dirler kelb dađı řkr iderler ki (15) bizi kelb yaratduń ınzr yaratmaduń dirler ınzrlar řükr idüp [52b] (1) ok řükr olsun yā Rab ki bizi ınzr yaratduń (2) b-namāz yaratmaduń dirler imdi bilesin ki namāzuń mertebesi (3) ınzrdan dađı ednādur *ne‘z billāhi min-zalik* ve dađı bilgil ki (4) her kim ki namāzı inkār idüp terk iderse ittifaķ kāfir olur (5) dört mezhebe ve eger inkār itmeyene nefesine uyup dünyā lezzetlerine (6) aldanup terk iderse aňa nařıhat ideler ve  gndeń (7) mühlet vireler eger tevbe idüp namāza meřgl olup ve illā (8) tevbe itmeyüp evvelki ālinden dönmezse İmām-ı řaff mezhebinde (9) kāfir olur kılıçla depelemek gerek ammā bu depelemek aňa addindr (10) cezāsı āhiretdedir netekim yüz ađac urmaķ zenānuń addiydi (11) boynın urmaķ dađı b-namāzuń addidir ve dađı ldkden řra (12) yuyalar ve ve kefenleyeler namāzın kılalar Müslümānlar abrine koyalar (13) ammā İmām-ı Mālik mezhebinde İmām-ı anbel mezhebinde kılıçla (14) depeleyeler kfrinn cezāsın ldkden řra yumayalar kefene řarmayalar (15) namāzın kılmayalar Müslümānlar abrine komayalar kāfirler abrine koyalar [53a] (1) zırā kāfir oldu ammā İmām-ı Eb anfe mezhebinde kāfir (2) olmaz ldrmeyeler ammā ad uralar tā arķasından ķan çıkınca (3) andan řra abs ideler tā tevbe itmeyince koyıvmeyeler imdi (4) iřde mezheblern āsānı budur gel imdi āhiret cezasında gör ki (5) bařına ne aller geliserdr peygamber azreti

şallallāhü ‘aleyhi ve sellem (6) buyurur ki mi‘rāc gecesi yedi kat göklerden yukarı çıktım (7) Hakk te‘ālānuñ dergāhında el kavşurup nīyāz iderken nāgāh (8) kulağuma bir heybetlü āvāz geldi şöyle ki ben benden gitmişem bir zamān (9) sonra Allah te‘ālānuñ ‘ināyetiyle ‘aqlum başuma geldi şordum ki (10) yā Rab bu heybetlü āvāz neydi ki heybetinden ‘aqlum zā’il oldu didüm (11) Allah te‘ālā eydür yā Muḥammed ḥazretümde bir kuyu vardır anuñ kırañından (12) bir taş kopdı aşağı gitdi olvaḳtten berü giderdi (13) işde bu gice ol kuyunuñ dibine indi heybetlü gümbüldünüñ (14) āvāzıdır ki işitdük didi Resül ḥazreti eydür yā Rab ol (15) kuyu kimlerüñ maḳāmıdır Allah te‘ālā eydür yā Muḥammed şol senüñ [53b] (1) ümmetüñden benüm günde beş kerre buyuruğum şayup daḥı beş (2) vaḳt namāzı ḳaşdile terk iden ‘aşılerüñ maḳāmıdır didi (3) pes ol ḳaşdile namāz terk idenlere benüm buyuruğum ile (4) ol kuyunuñ içine bıraksalar gerek daḥı ol terk itdügi namāzuñ (5) her bir vaḳtiçün seksen yıl ‘azāb itseler gerek imdi yā Muḥammed (6) ol kuyunuñ ‘azāb[ı] şunuñ gibi ḳatıdır ki cehennem feryād ider ki (7) yā Rab beni ḡayyā kuyusunuñ ḥışmından sen şaḳla dir netekim Ḳur’ānda (8) ḥaber virdi ki ḳavlühü te‘ālālā *“feḥalefe min-ba‘dihim ḥalfün ezā‘ū’ş-şalāte* (9) *vettebe‘u’ş-şehevāti fesevfe yelḳavne ḡayyā”* ⁷⁰ *ne‘ūzü bi’llāhi min-zālik* (10) imdi ey mü’mınler Müslümānlar bu kışşalardan ḥişse aluñ daḥı (11) ḳorḳuñ Allah te‘ālādan ḳorḳuñ Resül ḥazretinden utanuñ (12) namāzı ḳaşdile terk itmeñ tā ki bu ‘azāblardan ḳurtulasız (13) imdi bilgil ki namāza ḥiç ‘özr bahāne yoḳdur güci yeten uru (14) ṭururken ḳılmaḳ gerek ṭurmaḡa güci yetmeyen otururken ḳılmaḳ (15) gerek oturmaḡa daḥı yetmeyen yatarken imānile ḳılmaḳ gerek mādem ki [54a] (1) ‘aql başındadır namāzuñ terkine ruḥṣat yoḳdur cerāḥat (2) olan ve südigi ya yeli ya burun ḳanı ṭurmayanlar her vaḳtinde (3) bir āb-dest alup daḥı tā evvel vaḳt ḳıḳup bir vaḳt ḳıḳup bir vaḳt (4) olunca farzda sünnetde ne diler ḳılmaḳ gerek ol vaḳt içinde (5) evvel ḳıḳan nesne ṭurmayup ḳıḳarsa daḥı namāzı dürüstdür fetvā (6) bunuñ

⁷⁰ Meryem 19/59 ‘Sonra bunların ardından artık namāzı ḳılmayan ve nefsānî arzulara uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.’

üzerinedür dahı bir kişi şu bulmasa ‘özri yokdur (7) ya şaşdan şopraşdan ya şurutma
 tozdan ya yer cinsinden ne gerekse (8) olsun teyemmüm itmek gerek dahı şarüretde
 giydügi nesnenüñ (9) tozından teyemmüm idüp kılmak gerek bir kişi zindānda olsa
 bağlu (10) olsa şaşa şoprağa güci yetmese giyecegi tozından teyemmüm eyleye (11)
 dahı namāzın kıla buña göre kıyās eyleye sırr-ı şavm bundan (12) oruc sırrından
 haber virür bilgil ki oruc şutmak kişi (13) nefsinı şahr eylemekdür zırā nefş Hāk te‘ālā
 řazretinüñ düşmanıdır (14) řeyřān anuñ vezīridür ve ne şadar yaramaz şınuşlar
 varise anuñ (15) leşkeridür imdi bu nefsi yitse eşdükce semirir şuvvetlenür [54b] (1)
 leşkerin arturur pes bu eclden Hāk te‘ālā şullarına (2) otuz gün oruc buyurdı tā ki bu
 mü’mın şullar ol (3) otuz gün orucı şutalar ve ol orucuñ berekātında nefşün (4)
 leşkeri kırıla helāk ola meşela mü’mın şul bir gün (5) oruc şutmak ğafleti mü’minden
 giderür ikinci gün hevā (6) def^o olur üçünci gün hırş gider dördünci gün buhl (7) gider
 beşinci gün şakd gider altıncı gün şased gider yedinci (8) gün kibr gider sekizinci
 gün ārzü gider şokuzuncı gün (9) ‘ucb gider onuncı gün heves gider her günde tā
 otuza (10) varıncaya nefşüñ bir yaramaz şıfatı mü’minden def^o olur gider (11) řeyřān
 dahı nefşüñ bir kethüdāsıdır görür ki leşkeri (12) kırıldı helāk oldu kend[ü] dahı za‘īf
 olur şaçar (13) gider çünkü nefş leşkersüz zebün şalur pes ol cān nefsi (14) şutar
 řerī‘at zencīriyle çerker muşkem bend ider ve eger bu řerī‘at (15) zencīri olmasa
 nefşler cihānı řarābe vir[ür]lerdi ve çünkü cān [55a] (1) nefşüñ mülkinı aldı kendi
 mālİK oldu ol yaramaz leřkerlerüñ (2) yerine eyü leşkerler şodı ğaflet yerine zıkr şodı
 hevā (3) yerine muşabbet şodı ğıll yerine şılm şodı hırş yerine tevekkül (4) şodı buhl
 yerine kerem şodı řıyānet yerine emınlık şodı (5) nıfāk yerine rızā şodı kızb yerine
 ihlāř şodı temerrüd (6) yerine teslīm şodı kibr yerine tev[ā]zu‘ şodı buğz yerine (7)
 re‘fet şodı ‘unf yerine luşf şodı heybet yerine şodı (8) edebsüzlük yerine řayā şodı
 inkār yerine i‘tikād şodı (9) çünkü bu yaramaz şıfatlar mü’minden gitdi yerine eyü
 şıfatlar (10) geldi cān bu eyü şıfatları leşker edindi řeyřān şükmi (11) mağlüb oldu

rahmān hükmi gālib oldu kaçan ki mü'min (12) bu mertebeyi buldı Allah te'ālānuñ rahmetine ve Resül Һazretinüñ (13) şefā'atine lāyık oldu laţif Tañrı te'ālā 'azze ve celle buyurur ki (14) zihī kıl ki Muḥammedür zihī ümmet ki anuñ ümmetidür bir za'ifinden (15) şol kadar 'amel gelesidür ki cemī' feriştelerden ol kadar 'amel [55b] (1) gelesi degüldür pes bu kelām işidicek muḥarreb feriştelere (2) eyitdiler Hudāvende biz kullaruñ her birimiz yemeksiz yata varmaqsız (3) senüñ Һazretüñe tesbīḥ tehlīl [te]mecīd idevüz bunca biñ yıllardur (4) ādem oğlanları yemekle içmekle yabana varmakla ne kadar 'amel kılalar ki (5) senüñ 'ālī dergāhuña lāyık ola andan Haḳ te'ālā eydür yā benüm (6) melā'ike kullarum sizlere yemek içmek şehvet iştiḥāsın terkīb (7) itmedüm siz daḥı yemedüğünüñüz andandur yemek içmek bize yok diyü (8) ögünüñmeñ ben Muḥammed ümmetine yemek içmek iştiḥāsın virdüm eger (9) bunlar bu iştaḥā içinde yine baña kulluḳ idecek olurlarsa (10) göricek ḳayu olıcaḳ kulluḳ anlaruñdur didi Tañrı te'ālā 'azze ve celle (11) Muḥammed ümmetini dünyāya vireydi buyurdı ki birḳaç gün oruc (12) tutḡıl feriştelere görsünler ki 'ibādeti resmin geḳen nesneleri (13) sizden 'ibādeti geḳürem mü'min daḥı 'aşḳla kıldı nefsin (14) ṭā'atle tesbīḫle tehlīlle namāzla terāvuḫla yazdı feriştelere (15) cemī'si ta'accüb kıldılar Haḳ te'ālā buyurur ki ey feriştelere [56a] (1) siz ṭanūḳ oluñ ki Muḥammed ümmetiniñ her bir gün oruc tutduḳları (2) biñ yıllık ṭā'ate geḳürdüm ḳabül itdüm didi laţif Tañrı te'ālā (3) eydür ey mü'min kullarum eger namāz ḳılursañuz cemā'at görür zekāt (4) virürseñüz faḳīrlere görür eger ḥacca varursañuz ḥacılar görür (5) imdi bir ṭā'at eyleñ ki anı benden ḡayrı kimse görmesin mü'min (6) ḳullar eydür ilāḫī buyur ṭotalum Tañrı te'ālā eydür ey mü'min kullarum (7) imdi ramāzan ayın oruc tutuñ ki anuñ ḥaḳıḳatin ben bilürem (8) ancak Tañrı te'ālā eydür “eş-şavmu lī velenā ecernā bihi”⁷¹ ya'ni oruc benümçündür (9) anuñ ecri benümdür imdi zihī oruc ki yarın her kişinüñ ḫuşamāsı (10) gele kimi namāzımızdan ala kimi zekātımızdan ala

⁷¹ Hadis-i kudsi 'Oruç benim içindir.Onun ecrini ancak ben veririm.'

kimisi haccımızdan ala (11) biregü dahı gele orucumuz dīne kaçd eyleye andan Tañrı te‘ālā (12) eyide oruc benümdür borcu varise anuñ var benüm yok diye (13) haşmın def eyleye dahı oruc sebebiyle aña cennet dīzār (14) rüzī kıla kerem-i luṭfile inşā‘allāhü te‘ālā luṭf bundan (15) şöña ‘adl beyān ider ‘adl ma‘nāsı iki nesne[y]i birbirine [56b] (1) berāber eylemekdür imdi yarın Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle ‘adl (2) terāzūsın kosa gerekdür halk[1] ol terāzūda berāberleşdürse (3) gerekdür Allah te‘ālā Dāvūd peygambere ḥiṭāb eydür ki yā Dāvūd eger (4) dilerseñ ki pādişāhluğun muḳarrer ola ‘adl eyle ki pādişāhlık (5) şol kuru oṭuna beñzer ve zulm oda beñzer imdi od kuru (6) odunu nice yaḳarsa zulm dahı pādişāhlığı şöyle yandurur (7) laṭife imdi bilmek gerek ki ‘adl dört dürlüdür evvel ‘adl (8) ādemīye farzdur ki kendi nefsinde ‘adl eyleye imdi ādem oğlını (9) nazar idüp görmek gerek ki kendinüñ evveli nedür zāhiri nedür (10) bāṭını nedür Tañrı te‘ālā kendüyi neden niye getürünce halk (11) eyledi evveli iki ḳatre murdār şudur ki iki bevl yolından (12) geṇer bir ḳatresi menīden bir ḳatresi ḥayızdan ikisi zihī şöyle (13) murdārdur ki eger ādemīnün ṭonında ya tenindedür hem mikdārından (14) ziyāde necāset olsa namāzı cā’iz degüldür ammā āḥiri (15) dahı bir avuc ṭopraqdur ṭaş ṭopraq arasından belürsüz olur [57a] (1) insānuñ ayağı altında belürsüz olur gider imdi ol (2) imdi ol iki ḳatre şuyı ananuñ raḥm[i] içinde ḳarañuda (3) iken ḳudret eliyle şüretin naḳş ider şunuñ gibi ki ḳamu (4) naḳḳāşlar anuñ ‘acāyibinde ḥayrān ḳalurlar ḳamu naḳḳāşlar naḳışların (5) oddan şu(r)dan yelden ṭopraqdan şaḳınurlar ḥarāb (6) olmasun diyü imdi zihī naḳḳaş ki şunuñ gibi ṭaracuk (7) ḳarañulık yerde naḳḳāşlar naḳş şaḳunduğı nesnelerün dördin (8) dahı bir yere götü[r]di dahı şunuñ gibi naḳş eyledi eyitdi ki (9) ḳavlühü te‘ālā “*fetebārakellahü aḥsenü’l-ḥālīḳīn*”⁷² imdi mü’mīn (10) ḳul dahı kendü nefsinde ‘adl itmek gerekdür ol ‘adl (11) oldur ki cemī‘ a‘zāsını Allah te‘ālādan emānet bile ve bu (12) a‘zāyı Tañrı te‘ālā niçün yaratdıysa aña şarf eyleye ve ne şey

⁷² Mūminūn 23/14 ‘Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir.’

ki (13) emritdi anı işleye ve şol nesne(n) ki nehy itdi andan ...⁷³ (14) ve eger bu vecihle dirlik itse yarın Hâk te‘âlānuñ raḥmetine (15) cennetine lâıyık ola bunuñ ‘aksin itse Hâk te‘âlānuñ emānetine [57b] (1) ḥıyānet itmiş olur yarın Tañrı te‘ālā dise gerek ki yā ‘aşı (2) niçün benüm emānetüme ḥıyānet itdün benüm emānetümi buyurduğum (3) işlere şarf itmedün daḥı buyurmadüğüm işlere ḥarc itdün (4) diyicek ‘aceb bu bî-çāre āşilerün ḥālî nice ola ilāhî sen (5) dermān eyle bu biz āşı kullaruña sen meded eyle bizüm yüzümüz (6) raḥmetün şuyıla sen yuğıl ḥabībün Muştafānuñ başı şadaķası (7) bizüm şuçlarımız[1] sen bağışlagıl biz za‘ıfları sen kerem[i] çok (8) pādişāhuñ raḥmetinden ve ol dermāndelere dest-giri (9) āşiler şeff[i] ḥabībün Muḥammed Muştafānuñ şefā‘atinden maḥrūm (10) eyleme āmīn yā rabbe’l-ālemin laṭif Tañrı te‘ālā buyurur ki (11) ey benüm mü’mīn kullarum eger āḥiretde benden faẓl raḥmet (12) umarsañuz siz daḥı dünyāda ‘adl eyleñ kendü nefsünüze (13) ve daḥı şol sizün eliñüz altındağı kimselere tā ki ben [da]ḥı (14) yarın size faẓl u raḥmet eyleyem cennetüme cemālüme lâıyık olasız dir (15) ve eger kendi nefsünüze zūlm idüp eliñüz altındağıları [58a] (1) zūlm idecek olursañuz siz daḥı benden cennet raḥmet (2) ummañ andan Cebrā’ıl eydür bu ādem oğlanları kendi nefsinde (3) nice ‘adl eylesün Hâk te‘ālā eydür yā Cebrā’ıl kendi nefslarını (4) dişi tırnağındañ benden emānet bilsünler ve benüm emānetüme (5) ḥıyānet itmesinler ben ḥāyini sevmezsin netekim buyuruķum “innallāhe (6) lā yuḥibbū’l-ḥā’inīn”⁷⁴ imdi yā Cebrā’ıl benüm emānetümi ben buyurmadüğüm (7) nesnelere şarf itmesinler benüm dostlarumla dost olsunlar (8) düşmānlarumla düşmān olsunlar ve illā bunuñ ‘aksin işleseler (9) baña zūlm itmiş olurlar imdi her kim ki baña zūlm eyleye ben daḥı (10) aña cehenneme ‘adl eyleyem gerekdür laṭif Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle (11) Mūsā peygāmbere ḥıṭāb idüp eydür ki yā Mūsā ādem oğlanları (12) baña şükrlarını incidürler beni tekzīb iderler yalansın dirler (13) imdi revā mıdır ki ben pādişāhlar

⁷³ Kelime نعلانی şeklinde yazılmıştır.

⁷⁴ Enfal 8/58 ‘Allah ahdini bozanları asla sevmez.’

pādişāhı bunları (14) yokdan var eyleyem daḥı bunlar[a] nice ‘aṭālar keremler iḥsānlar (15) eyleyem bunlar benüm bunca iḥsānumı bilmeyeler kaçan ki Mūsā peygamber [58b] (1) bu ḥiṭābı işidicek şol ḥazān yaprağı gibi dir dir (2) ditredi eydür ilāhī sen şikāyetden münezzehsin bunlar (3) bir avuc topraḡdan kendülerini yāv kılmışlar sen pādişāhlar (4) pādişāhına bunlaruñ sögdükleri nedür Ḥaḡ te‘ālā eydür ben bunlara (5) eydürem ki yā ḡullarum ben sizi benümçün yaratdum ki baña ḡulluḡ (6) idesiz benüm buyuruḡumda olasız bunlar eydür biz kend[ü] dileḡümüzde (7) oluruz senüñ buyruḡunda olmazuz kendü nefsumüze ḡulluḡ (8) iderüz dirler daḥı ‘avratumuz oḡlanumuz mālumuz[a] ḡulluḡ iderüz (9) dirler ben bunlara eydürem ki yā ḡullarum şeyṭān sizüñ (10) düşmenüñüzdür ‘avratuñuza oḡlanuñuza nefsuñuza mālunuñuza (11) size düşmendür siz anlaruñ mekrinden şaḡınuñ didüm (12) bunlar baña inanmazlar daḥı bedter olurlar ben bunlara eydürem ki (13) ḥāy ben sizi bir ḡatre şudan bir avuc topraḡdan ḡaḡḡ (14) itdüm yine sizi öldürüp ol topraḡa ḡosam gerek yine (15) ol topraḡdan sizi çıkarup sizden su‘al itsem gerekdür ki [59a] (1) benüm emānetlerümi nire şarf itdüñüz disem gerek bunlar (2) inanmazlar yā Mūsā ben bunları yokdan var eyledüm yine (3) ḡādir degül miyem ki vardan var eyleyem ölmüşleri girü diri ḡılam dir (4) Mūsā eydür yā Rab sen ḡādirsin ...⁷⁵ bunlar[1] ḡahr (5) eyleseñüz didi Tañrı te‘ālā eydür yā Mūsā ben şābir pādişāhem (6) ivmezem ivmeklik baña yaraşmaz ben ḡullaruma ivmeñ diyü (7) buyurdum ḡullaruma lāyık görmedüḡüm işi nite işleyiserin (8) yā Mūsā anlar ḡulluḡın unuttılar ben Tañrıluḡum unutmazam (9) ümiddür ki bir gün ḡulluḡların fikr ideler tevbe eyleyeler (10) bizden yaña döneler bize ḡulluḡ eyleyeler geleler bizüm raḡmetümüze (11) dīzārumuza lāyık olalar ve illā böyle itmezlerse (12) taḡḡīḡ ‘azāb[1] ḡatı pādişāhum ben bunlara bildiḡüm işleyem dir (13) laṭīfe bilgil ki ‘adlüñ birisi daḥı ḡişi kendi evinde ‘adl (14) eylemekdür bu bir ağır yükdür ki ejderḡalar zebün olur (15) evinde

⁷⁵ Kelime قايلرسن şeklinde yazılmıştır.

‘adl eylemek oldur ki ‘avratına ve oğlancıklarına [59b] (1) güci yetdügünce nafaķasın kisvesin eyleye bulardan di[r]iğ itmeye (2) dağı anlarla mudārā eyleye yumuşaķ söyleye dağı namāz (3) kıldura ve eger kılmazsa döşegine girmeye ve te’dīb eyleye (4) kimseye göstermeye ve oğlancıklarına kızcağızlarına Qur’ān (5) ögrede ve namāz erkānın ögrede ve bunları şan‘ata viricek (6) bir İslāma kā’il şan‘ata vire ki dīnine noķşān olmaya (7) ve dağı eger ‘avratı iki olursa her mālda berāber tuta (8) ‘adl eyleye birin alçaķ birin yüksek tutmaya eger birin (9) eyü görüp birin yatlu görse kıyāmet güninde ḥāzretüme (10) yarım nīme vara eger ‘avratuñ birisi qaravaş olursa (11) ḥişşede iki ḥatuna bir qaravaşa gerek her ḥālde ve eger (13) başkülük işlerse ögütleye ve eger ḥaddin geçseler döge (12) illā sögmeye ve dağı ḥidmetkār kul qaravaşa şefķatle baķmak (14) gerek bunlar dağı ümmīler güçleri yetdügi kullığı buyurmak gerek (15) yalın yalıncaķ tutmamak gerek ve aç ķomamak gerek ve suçların [60a] (1) sevāk tutmak gerek zirā resūlallāhuñ şallallāhü ‘aleyhi ve sellem (2) qaravaş öñüne ta‘ām ķodı ‘Āyişe ana anası evinden (3) geldi gördi ki qaravaş ta‘ām ķomiş getürdi ķanağı (4) qaravaşuñ başına urdı Rasulullāh ķakmadı (5) geldi eyitdi yā ‘Āyişe gön[lü]ñ mi ķarladı didi ve dağı (6) emīrū’l-mü’mīnīn ‘Ālī Murtażā raḍıyallāhü bir cāriye (7) ‘Ālī ḥāzretine adın didiğün Fazl qaravaşa ķakıdı (8) niçün efendiñüñ adın eydür didi neden Ālī ḥāzreti eyitdi (9) yā Fazl niçün ol cariyeye ķakarsın ol Tañr[ı] ḥaķķıçün ki (10) beni bir ķatre şudan yaratdı cemī‘ ‘ömrüm içinde hiçbir nesneye (11) böyle sevinmedüm ki ol qaravaş adum didüğinden ötürü sevindüm (12) didi andan Fazl eyitdi yā şīr-ı Ḥudā bunca sevinmek bundan (13) ötürü midür didi ‘Ālī ḥāzret eyitdi yā Fazl eger ol benden (14) emīn degülse baña adumile ķağırmayaydı imdi ol cāriye (15) dünyāda benden emīn oldu emīndür ki ben dağı kıyāmetde [60b] (1) ķalabum ḥişmından emīn olam didi emīrū’l-mü’mīnīn İmām (2) Ömer raḍıyallāhü anh bir gün gördügi bir cāriye bir şeki şu tıldurmuşdur (3) şiregi arķasına ala götüremez ağlar gözinden yaşlar döker girü ķaşd (4) itdi ki götüremedi

gözinden yaşlar dökdi ağladı ‘Ömer Һazreti (5) anı göricek esirgedi eydürdi inşâfsız kimse ki şol bî-çāreye (6) güci yetmedügi işi buyurmuş didi ol sâ‘at Һatıfden āvāz (7) geldi ki yā ‘Ömer ol Һaravaş daҺı senüñdür çünki ‘Ömer Һazret (8) bu āvāzı işitdi hemīn sâ‘at düşdi uşşı gitdi bir zamān (9) yatdı yine uşşı başına gelicek ağlayu uruturdi eydür (10) eli altındağını getüremedügi yükden ‘Ömerüñ pādīşāh[ı] daҺı ‘Ömere (11) Һatlanmadügi ‘azābı kılursa ‘Ömerüñ Һali ne ola didi tīz (12) ol Һaravaşı azād eyledi ve hergāh ‘Ömer Һazreti (13) ol araya uğrardı dıtrerdi eydürdi ki bu ol yerdür ki (14) ‘Ömer bu arada kendü zulmin gördi günāh-ı kebāyir Resūl Һazretine (15) şordılar ki yā resūlallāh günāhlaruñ ulusu Һangı günāhdur [61a] (1) eyitdi ki mü‘min kimse dünyāda on yedi dürlü günāhdan (2) şaķınmaķ gerekdür ki Allah te‘ālānuñ raĥmet[i] aña yaķın ola imdi (3) anuñ evveli küfürdür ikinci Müslümānlara ziyān itmekdür üçünci (4) Tañrı te‘ālādan Һorkmamaķdur dördünci Tañrı te‘ālānuñ raĥmetinden (5) ümīdin kesmekdür beşinci yalan Һanuķluk virmekdür (6) altıncı kendüñüñ eli altındağı kimselere şefķat itmemekdür (7) yedinci siĥr itmekden ve cāzūluk itmekden ve itdürmekden (8) şaķın[ma]maķdur Һoķuzuncı süci içmekden şaķın[ma]maķdur onuncı (9) Müslümānlara fuĥuş söylemekden on birinci riyādur on ikinci (10) yetim mālın yemekdür on üçünci zinā itmekdür on dördünci (11) nā-ĥāķ Һan itmekdür on beşinci uğurluk itmekdür on altıncı (12) ğazāda kāfirden Һaķmaķdur on yedinci ata ana’ı incitmekdür (13) imdi bu kebā’ir günāhlardan her mü‘min bu günāhlardan şaķınsa (14) Allah te‘ālānuñ raĥmetine Resūl Һazretiniñ şefā‘atine lāyık (15) ola inşā’allāĥü te‘ālā sırr-ı zekāt sırrın bildürelüm Tañrı te‘ālā buyurur ki [61b] (1) Һulum ol vaķt şādıķlardan olur ki kend[i] cānından beni (2) yeg sever anuñçün kim cān baĝışlayan benem cān benüm emānetümdür (3) size emānet virmişemdür diledigüm vaķt yine aluram imdi (4) bir nesne kim emānet ola kişinüñ kendü mülki olmaya birķaķ (5) günlük emānete göñül baĝlamaya zirā anuñ ıssı iste[yi]cek elbetde alur (6) pes imdi ‘āķil olan kimesne aña göñül işındurmaya göñlini

(7) ol emāneti virene bağlaya dünyāya daḥı dünyādaki olan nesnelere (8) iltifāt eylemeye Hakkā irişmekiçün bunlara meşgūl olmaya (9) kifāf miqdārınca ala daḥı şūreti dünyāda ola ma'nāsı (10) Mevlāda ola ve bir sevgilü nesne daḥı nefsdür buyuruḵ (11) şöyledür ki anı daḥı Allah hazretiçün seve ya'ni Allah te'ālāya (12) kulluḵ itmekiçün seve ve eger bundan ğayrı nesne içün sevse (13) ol külli şeytāndur Allah te'ālānuñ gerçək mü'min kulları (14) anlardur ki ne cānı seve ne teni seve bile ki bunları yaradanı (15) bunları ol ḥālīḵa irişmekiçün seve meselā bāzergānlar [62a]

(1) seferi severler aşşıdan ötri yoksa seferi zaḥmetdür ki (2) vaşfa gelmez zırā menḵūldür ki *es-seferu kıṭ'atün mine'n-nār* (3) ya'ni sefer oddan bir pāredür ya'ni açlık şusuzluḵdur (4) ve uykusuzluḵdur ıssı şovuḵ zaḥmeti ḥarām ḳorḳusı (5) ve ta'alluḳāt firāḳı ve nice bunuñ gibi nesneler bu seferde (6) vardur cemī' ihtiyār ider ol bāzergāndañ baña aşşı (7) olsun dir imdi mü'min daḥı nefsinı tāt 'ibādet (8) itmegiçün zırā ol tāt 'ibādet sebebdür mü'min cehenneme (9) ḳurtarup cennete iletmek daḥı cennete Hakk te'ālānuñ dīzārın (10) göstermek ve bir sevgili nesne daḥı dünyā dünyāda altun gümüşdür (11) tavadur ekin baḡ bōstāndur Tañr[ı] te'ālā 'azze ve celle buyurur ki (12) ey benüm mü'minlik Müslümānlık da'vāsın iden ḳullarum ol (13) 'ālem-i ervāḥda bensiz "*elestü bi-rabbiküm*"⁷⁶ ḥiṭābın edicek ya'ni (14) ben sizüñ ḥālīḵuñuzam rāziḳuñuzam daḥı sizüñ pādīşāhuñuzam (15) siz benüm ḳullarumsız diyicek siz anda cemī'uñuz belā didüñüz [62b] (1) benüm muḥabbetüm da'vāsın itdüñüz ben siz[e] didüm ki yā ḳullarum ben (2) sizi bu ḳurbet 'āleminden ḡurbet ālemine sefere [vir]sem (3) gerekdür imdi ol ālemde siz varup birkaç gün benüm buyuruḡum (4) neyse anı tıutup daḥı anuñ baḡına bostānına mālına (5) tavarına aldanmayup ḡöñül ışındurmayup daḥı ol fānīden (6) bu bākī eve gelüp daḥı bunda rāḥat olsañuz gerek ammā (7) ey ḳullarum eger varup ol ḡurbet 'āleminde fānī 'ālemde benüm (8) muḥabbetümi unudup buyuruḡum tıutmayup daḥı ol fānī

⁷⁶ Araf 7/172 'Ben sizin rabbiniz deḡil miyim?'

‘ālemiñ (9) mālına rızķına yaşılna kızılına aldanup daķı benüm cemālüm müşāhedesini (10) zevķini unutup daķı siz sizi ol degüllige urup daķı (11) ķalacak olursañuz ben ĥod sizi anda ķovıcaķ degülem bunı (12) yaķın bilürsiz ki ben sizi diler dilemez anda ķomayup yine bunda (13) getürem imdi bilesiz ki eger bu veciķle olursa ĥālünüz hem ol fānī (14) ‘ālemden hem bākī ‘ālemden ve hem benüm cemālüm dīzārüm müşāhedesinden (15) maķrüm olup daķı varup ceķennemde mu‘azzeb olup ķalsañuz gerekdür **[63a]** (1) didi niceler bu fānī dünyānuñ yalancı zīnetine aldanup Tañrı te‘ālā (2) sevgüsin göñüllerinden ķıķardılar daķı dünyā muķabbetin ihtiyār itdiler (3) daķı dünyāya mismil geldiler murdār gitdiler dünyā daķı kendilere (4) ķalmadı āķiretde daķı maķrüm olurlar ne‘üzü billāh netekim Allah (5) te‘ālā buyurur *“ķasire’d-dünyā ve’l-āķirah zālike ĥüve’l-ķusrānü’l-mübīn”*⁷⁷ (6) ammā şunlar ki bizümle olan ‘ahdi beklediler dünyāya aldanmadılar (7) ne ķadar ki dünyā bunları aldamaķa cehd itdi bunlar aldanmadılar (8) bizüm sevgümüz unutmadılar buyuruğumuz tıtdılar dünyāya iltifāt (9) itmediler kifāf miķdarınca aldılar daķı ‘ömrleri ne ķadar bizüm (10) ķulluğumuza şarf itdiler benüm mü’mīn şādık şālīķ ķullarum anlardur (11) ben anlar iķin cennetde şol nesneler ĥāzır itmişemdür ki anları (12) ne gözler görmişdür ne ķulaķlar eşitmişdür ve ne ĥātıralardan (13) geçmişdür netekim ĥadīs-i ķudsīde buyurur ki *a’dedtü li-‘ibādiye’ş-* (14) *şālīķīn mālā-‘aynün ra’et velā-üzün semī‘at velā-ķaķara ‘alā-ķalbi beşer”* (15) imdi Allah te‘ālānuñ mü’mīn şādık ķulları bunlardur yoķsa **[63b]** (1) şunlar ki dīnini dünyā tızağına bırakmışdur āķiret ‘ameliyle dünyā (2) kesb eylese şol avcılar tızaķ ķurup daķı canavar aldıķı (3) gibi dīnlerini tızaķ itmişlerdür dünyā şayd iderler anlaruñ (4) ücretini dünyāda vireler āķirete varıcaķ anlara diseler gerekdür ki (5) yürüñ añaruz sizüñ ecrüñüz dünyāda virildi āķiret ni‘metinden (6) size naşīb yoķdur diyeler *ne‘üzü billāhi min-zālik* netekim Allah te‘ālā (7) buyurur ki *“vemen kāne yürīdü*

⁷⁷ Hac 22/11 ‘Böyleleri dünyasını da āķiretini de yitirmiştir ve apaķık ĥüsrān işte budur.’

harṣe'd-dünyā nü'tihi minhā vemā-lehü (8) *ff'l-āḥireti min-naṣīb*”⁷⁸ ammā şunlar ki bu dünyāya geldiler Allah te‘ālā (9) sevgüsin unutmadılar ammā dünyāya daḥı meşgūl oldılar anuñ metā‘ın (10) cem‘ itdiler Allah te‘ālā ‘azze ve celle ḥabīb[i] Muḥammed Muştāfayı bunlara (11) gönderdi buyurdı ki ey benüm ḥabībüm Muḥammed var anlara eyitgil ki (12) kanı ol ezel ‘āleminde pādişāhuñuzla ‘ahd idüp senüñ (13) kulluḡuña kulluḡuñdan ğayrı nesneye meşgūl olmayuz diyü qavl itdüñüz (14) şimdi niçün bu fānī dünyāñun yalancı zīnetine aldandunuz daḥı bunuñ (15) ol murdār altunun gümüşün elüñüze aldıñuz digil Resūl ḥazreti [64a] (1) eydür yā Rab bu altunuñ gümüşüñ zāhiren hīç -murdārılık yok bunuñ-⁷⁹ mur[dā]rlıḡına ḥikmeti (2) nedür Tañrı te‘ālā eydür benüm ḥabībüm ol altun gümüş şeytān (3) elinde mülevves olmışidi anlar aña meyl idüp ellerine alalar almasalar (4) gerekdi imdi ben kerīm Tañrıyı ‘izzetüm ‘azametüm ḥaḳḳıçün ol ellerine (5) aldıkları şuçı bağışladum ammā ol mālī yusunlar Resūl ḥazreti eydür (6) ilāhī anuñ yuması nicedür Tañrı te‘ālā eydür ey benüm ḥabībüm ol mālūñ (7) yuması budur ki yılda iki yüzdür hem de beş dirhemın çıkarısunlar (8) daḥı fuḳarāya virsünler tā ki ol pāk ola ben daḥı anlara (9) şūr-ı ḥisāb şorıcak āsānluḡla şoram imdi ey benüm (10) ḥabībüm benüm ḥazretüme dīzārımdan ğayrı ğāyet sevgülü (11) nesne yokdur mü’mın daḥı benden ğāyet sevdüḡi nesneyi (12) ister imdi ben daḥı mü’mın kullarından ğāyet sevdüḡi (13) nesneyi isterem dir Resūl ḥazret imdi yā Rab mü’mınüñ (14) ğāyet sevdüḡi ne nesnedür Tañrı[1] te‘ālā eydür anlaruñ altun (15) gümüşdür tavadur daḥı igen tırladur bāḡ bōstāndur [64b] (1) imdi eger kullarım benüm buyuruḡım tıutup sevdüḡi nesne’i (2) benden dirīḡ itmezlerse ben daḥı anlardan dīzārım (3) ni’metin dirīḡ itmezsin eger anlar benüm ‘aşḳım yolında şol (4) birkaç dirhem gümüşden ötürü benüm dīdārım ni’metinden vazgelürlerse (5) anlar daḥı benden dīzār görmek

⁷⁸ Şūra 42/20 ‘Kim dünya kazancını tercih ederse ona da bundan veririz; ama onun âhirette hiçbir nasibi olmaz.’

⁷⁹ Metinde - - işareti ile belirtilen kısım derkenara eklenmiştir.

um[ma]sunlar didi *ne‘ūzū (6) billāhi min-zalik* Resūl ̣azret eydür yā Rab sen ̣ālīksin (7) kerīmsin raḥīmsin ġanīsın cömerdsin anlar maḥlūkdur (8) ḥaḳīrlerdür za‘īflerdür eksüklülerdür ‘acizlerdür Tañr[1] te‘ālā (9) eydür ey ḥabībüm belī eyledür illā bunlar şol hevāyla muḥabbet (10) olduĝı vişāle dīzāra ḳa‘īl degüldür Tañr[1] te‘ālā eydür (11) ey benüm ḥabībüm ben Tañr[1] te‘ālā ḳādirem ki cemī‘ ḳullarımı toĝr[u] yola (12) götürem hīḳ kimse enbiyāya muḥtāc olmaya ve daḥı ḳādirem ki (13) etmegi gökden pişmiş endürem hīḳ kimse önüne muḥtāc olmaya (14) eger ḳullarımı varlu yaradam kimse kimseden nesne dilemeye illā dürüşmegi (15) ḳazanmaĝa sebep ḳıldum daḥı ḳādirem ki ‘avrat erle cem‘ olmadın **[65a]** (1) oĝlan yaradam nice kim Ādem ve Ḥavvāy[1] yaratdum daḥı ḳādirem ki (2) adsuz ‘avratdan oĝlan vücuda getürem netekim ‘İsā nebīyi (3) getürem daḥı ḳādirem ki ‘avratsız erden oĝlan ḥaḳ idem (4) netekim şīti ḥaḳ itdüm illā erle ‘avrat cem‘ olmaĝı sebep ḳıldum (5) oĝlan vücuda gelmeklige imdi ey benüm ḥabībüm ḳādirem ḳullarımle (6) daḥı ki ‘amel itmedin raḥmet eyleyem ammā benüm buyuruĝum tıutup senüñ (7) sünnetüñi tıutmaĝla sebep ḳıldum benüm raḥmetümle cennetüme gelüp dīzārum (8) görmeklige daḥı ḳādirem ki ġanīlerüñ mālların zekātsiz daḥı (9) arı eyleyem illā faḳīrleri sevindürmegi sebep ḳıldum ol (10) māluñ arınmasına Allah te‘ālā ‘azze ve celle buyurur ki ey mü’mın (11) ḳullarım gerḳek ‘aşıḳlar ma‘şūḳ ḥūyla ḥūylanmaḳ gerek (12) ve anuñ şıfatıyla şıfatlanmak gerek *taḥallāḳū bi-aḥlāḳillāh* (13) ya‘ni ḥulḳlanuñ Allah ḥulḳıyla ben ‘alīmem siz daḥı ‘alīm oluñ (14) ben şābirem siz daḥı şabr idici oluñ ben ‘ādilem siz daḥı ‘adl (15) edici oluñ ben rahīmem siz daḥı eliñüz altındaĝılara daḥı **[65b]** (1) za‘īfleri esirgeyici oluñ ben baḥīli sevmezin cömerdin siz (2) daḥı baḥīl olmañ cömerd oluñ ben settāram ‘ayblar örtücüyem (3) siz daḥı birbirüñüz ‘aybın örtüñ ben ġafūram ya‘ni şuçlar (4) baĝışlayıcıyam siz daḥı şuçlularuñ şuçın mu‘āf idüñ ben (5) münezzeh pākem siz daḥı pāk oluñ nefsuñ yaramaz şıfatlarından (6) arıduñ imdi eger yā mü’mın ḳullarım ḳullarım siz benüm

bu şıfatlarumla (7) şıfatlanursañuz yarın kıyāmetde ben daħı size eyidem merħabā (8) merħabā şafā geldüñüz ey benüm şıfatlarumla şıfatlanmış kullarum (9) sizi şorusız hesabsız cennete koyam ve dürlü ni‘metler virem (10) daħı dīzārum gösterem laţif Tañrı te‘ālā buyurur ki ey mü‘min kullarum (11) nefsüñüz size eydür ki mālūñuzı telef eylemeñ faķırlere virmeñ (12) oğluñuz kızuñuz gerek ola tā ki anlar kimseye muhtāc olmayalar (13) ben eydürem ki ey kullarum rızık size viren benem virüñ (14) benüm faķırlerüme eger siz şeytān sözine uymayup benüm buyuruğum (15) tutarsañuz ben daħı şeytānı red eyleyem nefsüñüzi Müslümān eyleyem [66a] (1) mālūñuza berekāt virem daħı āhiretde benüm cennetüme cemālüme (2) lāyık olasız ey mü‘min kullarum beş vaķt namāzı kılıñ (3) cemī‘ ömrüñüzi namāz kılmağla geçmişse size şevāb vireyüm ey kullarum (4) bugün siz benüm faķır kullarumı dünyāda esirgeñ yarın kıyāmetde siz (5) daħı faķır olıcaķ ben daħı sizi esirgeyem laţif Tañrı te‘ālā (6) ğanīlere ‘ināyet eyledi faķırları bunlara havālet eyledi anuñçün ki (7) ğanīler mālın severler eger faķırlar olmasaydı ğanīler ol sevdügi (8) māl (māl) hep bunda koyup giderlerdi faķırları bundan (9) rahmet viripdüm ki bunlar dünyāda sevdügi nesneleri anlara vireler (10) anlar daħı bunlaruñ cemālліğın eyleyeler bunlaruñçün āhirete (11) iledivireler *ni‘me’l-ķavmü’s-sā’ilüne yaħmilüne zādenā ile’l-* (12) *āhireti* ya‘ni sā’illerin hōş tātīfedür ki bizüm götürmedüğümüz (13) azığı götürürler āhirete iletürler bizümçün laţife (14) bir gün Cebrā’ıl Nūħa geldi eydür yā Nūħ Allah te‘ālā saña (15) selām kılur buyurd[ı] ki Nūħ şu bir ķarış mīķdārınca ağaķ [66b] (1) budacuğını varsun falan yerde diksün ķosun (2) gitsün tā benüm buyuruğum olmayınca ol ağacuñ ķatına varmasun (3) didi Nūħ peyğamber vardı ağacı Allah te‘ālā buyurduğı yerde dikdi (4) gitdi bunuñ üzerine iki yüz yıl geķdi bir gün kāfirler Nūħ (5) peyğamberüñ ellerin daħı ayağına bir ip taķdılar daħı yüz (6) üstine ķöplüklerde süridiler şöyle ki gökde melekler (7) Nūħ iķün zār u zār ağlaşdılar Haķ te‘ālā eyitdi ki (8) yā Nūħ dilegüñ nedür benden ķabül kılayın didi ki yā Rab (9)

“*lā tezer ‘alā’l-arḍi min[el]-kāfirīne deryyārā*” ⁸⁰ ya‘ni ilāhī yeryüzünde (10) kāfirler[den] bir kāfir koma hep helāk eyle didi andan (11) Hāḳ te‘ālā Nūḥuñ du‘āsını ḳabūl itdi Tañrı te‘ālā (12) Cebrā’īl Nūḥa viripdi ki yā Nūḥ ṭur var ol falan (13) yerde bir büyük ağac vardır var ol ağacı kes daḥı (14) bir gemi düz küllī daḥı saña uyan mü’mınleri ol gemiye ḳoyḡıl (15) ve daḥı her cins canavārdan birer çift bile gemiye ḳoyḡıl **[67a]** (1) didi andan Nūḥ vardı ol ağacı kesdi getirdi (2) bir gemi düzdi Tañrı te‘ālā eydür yā Nūḥ bu ağac ne ağacdur (3) bilü misin Nūḥ eydür ilāhī bilmezem Allah te‘ālā eydür yā Nūḥ (4) bu şol bir ḳarışca ağacdur ki falan gün Cebrā’īl saña (5) getürdi sen anı falan yerde dikdün ben bilürdüm ki (6) kāfirler seni incideceklerdi sen anlara ḳarşı viriserdün (7) ben anları ṭūfānla helāk eylerdüm saña kimi gerek olıardı (8) ilerüde anuñ çaresin eyleyüvirdüm didi yarın ḳıyāmetde (9) Tañr[ı] te‘ālā buyura ki getürün mü’mınuñ zekātını yüz biñ yigirmi (10) dört biñ peygamberün ümmetleri ve yedi ḳat gök ferişterleri (11) ḥāzırken mü’mınuñ zekāt şevābın ṭāḡlar gibi getüreler emrle (12) ḥayr terāzisine ḳoyalar Allah te‘ālā eyide ki yā ḳulum ḥiç bilür misin (13) bu şevāb ne şevābdur mü’mın eydür ilāhī bilmezem diye Tañr[ı] te‘ālā (14) eyide ey mü’mın ḳulum zekātun şevābıdur ki ol fānī dünyāda (15) yoḡsuluma virdün ben anı keremümle luṭfumla terbiye itdüm **[67b]** (1) çoḡaltdum diye mü’mın anı görüp şād ola Resūl ḥāzreti a.s (2) buyurur ki zekat mü’mınuñ elinden çıḳduḡı vaḳtın Hāḳ te‘ālānuñ (3) ḳudret eline girür ḥıḳmet oldur ki anı besler çoḡaldur ḳıyāmet (4) güninde ṭāḡlar gibi eyler tā ki mü’mınuñ ḥayrı artuḳ olsun (5) diyü nükte Allah te‘ālā eydür ey mü’mın ḳulum bireḡü bir avuc (6) toḡum[ı] yere şaçar ol yer benüm buyuruḡumla ol toḡum şaḳlar bir zamāndan (7) şoñra birisi yedi yüz olur girü issına ṭapşurur imdi (8) benüm ḳudret elüm yerden alu degül daḥı benüm ‘izzetüm ‘azametüm ḥaḳḳıçün (9) bir mü’mınuñ bir ḥayr ‘ameline yedi yüz biñ şevāb virem didi (10) Resūl ḥāzret şallallāhü ‘aleyhi ve sellem buyurur ki

⁸⁰ Nūḥ 71/26 “Rabbim” dedi, “Yeryüzünde inkārcılardan ḥiç kimseyi sağ bırakma!”

mü'minüñ (11) şadaķası şevābını Allah te'ālā ķudret elinden gidermedüğine (12) iki
 hıķmet vardur birisi oldur ki ğanī faķīre şadaķa virdüm (13) diyü minnet eyler Tañrı
 te'ālā eydür ey ğanīler faķīrlere virdüğüñüz (14) şadaķayı minnet eylemeñ ki ol
 rızķ[1] size gene ben virmişemdür (15) daķı ol virdigüñüz şadaķanuñ 'ivāzın ben size
 dünyāda [68a] (1) daķı āķiretde dütde virürem imdi ey faķīr ķullarum (2) siz daķı
 bize falan kişi 'aķā itdi diyü minnetlü olmañ (3) ol size olan 'aķāyı viren benemdür
 Resül ħazreti (4) şallallāhü 'aleyhi ve sellem kaçan ki fuķarāya şadaķa virmek dilese
 (5) ol virecegini kelā birle yüridi müşķilleri daķı elinüñ ayāsına (6) ķordı faķīre
 virecegi vaķtin mübārek elin aşıaķa tıtaradı (7) daķı faķīr Resül ħazretinüñ mübārek
 elinüñ özinden (8) aluradı eyitdiler yā Resülallāh mübārek elüñi niķün aşıaķa (9)
 tıtarısn didiler ol şadaķayı alan Ħaķ te'ālānuñ ķudret elidür viren (10) mahlūk elidür
 anuñķün ben elümi aşıaķa tıtarın didi laķīfe (11) Mūsā peyĝamber 'aleyhi's-selām
 eydür Tevrātda gördüm ki Ħaķ te'ālā (12) eydür āķir zamānda bir peyĝamber gele
 ben anuñ ümmetinden ödünc dileyem didi (13) Mūsā peyĝamber eydür ta'accüb ider
 İlāhī ödünc dilemek ħod 'ācizlik nişān[1]dur sen (14) ħod 'ācizlikdan münezzeħsin
 nite ödünc dilersin didi Tañrı te'ālā (15) eydür yā Mūsā bir kimesne bir ķulına māl
 virse var sen de al şat [68b] (1) dise dürüst midür Mūsā eydür dürüstdür yine ol
 ķulına (2) eyitse baña ol mālınđan ödünc vir dise yine saña virem dise (3) ol ķul azād
 olur mı Mūsā eydür İlāhī niyeti alursa olur Ħaķ te'ālā (4) eydür yā Mūsā niķün azād
 olur Mūsā eydür İlāhī anuñķün ki ol ķul (5) māl ıssı olıcaķ māl senüñdür sen ifādesin
 dimiş gibi olur degül (6) illā kināyetle şartı olmış olur Tañr[1] te'ālā eydür gerķek
 eydürsin (7) yā Mūsā hem eyledür didi imdi yā Mūsā bilgil ki cemī' mü'minler (8)
 benüm ķullarumdur bunlaruñ mālaları cānları benümdür dir imdi bunlar[a] (9)
 getürüñ mālunuñdan ya ödünc virüñ diyiceķ bunlaruñ nefsleri (10) tıamudan azād
 olmuş olur ol mālun 'ivaızı daķı bunlara (11) virileceķdür eger ol mālunuñdan baña
 baķşıř virüñ desem (12) ħaķırlarına ħoř gelmez didi illā bilürler ki ödünc elbetde yine

(13) ıssına virmelüdüdür göñülleri incitmez didi Mūsā eydür bu ne ‘ināyetdür ki (14) bunlara eylemişsin Allah te‘ālā eydür yā Mūsā ḥabībüm Muḥammedüñ ümmetleridür (15) anuñ keremine başı şadaķasınadur bunlara itdügüm ‘ināyetler yüzüñ [69a] (1) incidür didi laṭīfe teşrīf ümmet-i Muḥammed Allah te‘ālā ‘azze ve celle (2) eydür yā Mūsā diler misin ki ben saña boynuñ tamarlarından daḥı (3) yakın olam ve gözünüñ aķıyla ķarasından yakın ve daḥı dilüñdeki (4) sözüñden yakın olam Mūsā eydür belī yā Rab bunuñ gibi ‘aṭāyı (5) keremi kim ola ki istemeye Allah te‘ālā eydür imdi yā Mūsā Muḥammed daḥı (6) Muḥammedüñ āline şalavāt getür didi andan Mūsā eydür yā Rab Muḥammed (7) kimdür anuñ āli kimlerdür ki ben aña ve āline şalavāt getürmeyince saña (8) yakın olmayam didi Allah te‘ālā eydür yā Mūsā eger Muḥammed olmasaydı (9) daḥı anuñ ümmeti olmasaydı ‘izzetüm ‘azametüm ḥaķķıçün ‘Arş Kürsi Levḥ u (10) Kālemi yaratmayaydum yerleri gökleri ve melekleri yaratmayaydum daḥı (11) ayı güneşi daḥı cenneti cehennemi yaratmayaydum daḥı Ādem Şafī Nūḥ Neci İbrahim (12) Ḥalil daḥı sen Mūsā-yı Kelīmi yaratmayaydum sizi daḥı anuñ (13) keremine yaratdum imdi yā Mūsā eger Muḥammed ve anuñ ümmetünüñ faziletine (14) ikrār itmezseñ seni ḥışm odına yandururam eger İbrāhīm Ḥalīlsıñ (15) daḥı Mūsā eydür yā Rab ikrār itdüm daḥı şehādet itdüm i’tikādla [69b] (1) iḥlāşile ki Ḥaķ peygamberüñdür daḥı ben aña şalavāt getürdüm daḥı (2) ‘ömrüm oldukça ben aña şalavāt getürem Mūsā eydür yā Rab Muḥammedi mi çok (3) seversin yoksa ya beni mi çok seversin Allah te‘ālā eydür yā Mūsā (4) sen benüm kelīmümsin Muḥammed benüm ḥabībümdür imdi ḥabīb kelīmden efdaldür (5) yā Mūsā sen benümle Sinā ṭāğında münācāt idersin Muḥammed benümle (6) ‘arşdan yukāru *ķābe ķavseyne* münācāt idiserdür ķurbet (7) bisāṭında Mūsā eydür yā Rab Muḥammed ümmetini mi çok seversin yoksa (8) benüm ümmetümi mi çok seversin Allah te‘ālā eydür yā Mūsā hemīn (9) senün ümmetün degil cemī‘ ümmetlerden Muḥammed ümmet[i] sevgilüdür baña dir (10) Mūsā eydür yā Rab niçün cemī‘ ümmetden saña

bunlar (11) sevgilidir Allah te‘ālā eydür yā Mūsā Muḥammedüñ keremine ‘izzetine
 (12) muḥabbetine anlar[1] daḥı sevdüm didi yā Mūsā ben bunlar[1] sevdüm (13) daḥı
 andan yaratdum daḥı benüm sevgümi daḥı benüm ḥabībüm sevgisini bunlaruñ (14)
 göñüllerinde ḳodum daḥı cemī‘ ṭā‘atüñ ‘ibādetüñ efḍalini (15) bunlara virdüm daḥı
 kitablaruñ güzīdesin bunlara virdüm [70a] (1) daḥı aylaruñ şevāblusını bunlara
 virdüm receb ayı şa‘bān ayı (2) ramazān ayı ve ol ayuñ içinde ḳadir gicesini virdüm
 ki (3) ol giceyi iḥyā itmek anlara benī İsrā’īlūñ biñ aylık ‘ibādetinden (4) yegrekdür
 daḥı anlara zī‘l-ḥicce ayın virdüm daḥı ‘āşure ayın (5) virdüm ki bunlar cemī‘ aylaruñ
 yegregidür ve daḥı günlerüñ yegregin (6) anlara virdüm ki cum‘a gündür ki ol günde
 gusl ideler cum‘a namāzın (7) kıllar bir cum‘adan bir cum‘aya itdükleri günāhları
 ben raḥmetümle bağışlayam (8) daḥı ben anlara dünyāda cennet bağçelerinden bir
 bağçe virem Mūsā (9) eydür yā Rab cennet bağçesinüñ şüreti ne nesnedür yā Mūsā
 (10) meclisidür daḥı ‘ulemā meclisidür andan va‘z nasīḥat (11) ideler daḥı dinleyeler
 ve ol meclise gelen kimseler eger taḡlar deñlü (12) ve deñizler ḳum kır şaḡış günāhla
 gelseler cemī‘sin raḥmetümle (13) yarlıgayam ol diger tevḥīd va‘z nasīḥat
 berekātında ve ḳaçan ki (14) ol meclisde ḳalksalar ol günāhları cemī‘ maḥv ola ve ol
 günāhlar (15) miḳdārınca şevābla gideler benüm raḥmetüm ve berekātum anlaruñ
 üzerine ola [70b] (1) imdi yā Mūsā sev Muḥmmmed[i] şol kendü öz cānuñı sevdüğüñ
 gibi (2) ve daḥı Muḥmmmedüñ ümmetüñi şol kend[i] ümmetiñi sevdüğüñ gibi ve eger
 böyle (3) itmezseñ adunı peygamberlik dīvānından yuyuram itdüğüñ ‘amelleri (4)
 hebā’en mensūrā iderem didi yā Mūsā her kim ki Muḥammede ya anuñ (5)
 ümmetine inkāritse raḥmetüm daḥı ḥabībümüñ şefā‘ati aña ḥarām (6) ola yā Mūsā
 her kim ki Muḥammedi ya anuñ ümmetini bir kelime ile ya ḥarfle (7) reditse
 zebānīlere buyuram ol kimseyi yüz üzerine süriyü süriyü (8) cehenneme bıraḡalar yā
 Mūsā eger muḳarreb meleklerden veya mürsel peygamberlerden (9) her kim ki
 Muḥammede ve anuñ ümmetine inanmasa ve anlara müştāḳ olmasa (10) ben anlaruñ

cemîc ‘amellerin red eyleyem ve adlarını sa‘îdler divânından (11) yuyam şakîler
 divânında yazam yâ Mûsâ yarın kıyâmet güninde (12) cemîc peygamberler nefsi ola
 ümmetlerin aîmayalar illâ Muḥammed ümmetin (13) dileye yâ Mûsâ Muḥammed(e)
 ümmetinüñ bir ḥasetine yedi yüz şevâb (14) virem ve günâhlarına birine bir
 yazam ve eger tîzcek istiğfâr (15) iderse ol günâhı yuyam daḥı birine on ḥasenât
 yazam [71a] (1) yâ Mûsâ ben raḥmetümi biñ baḥş eyledüm tokuz yüz tokısan (2)
 tokuzını Muḥammed ümmetine naşîb itdüm ve birincisini cemîc (3) enbiyâ
 ümmetlerine virdüm Mûsâ eydür yâ Rab bunlar saña (4) hîç ‘aşî olmazlar mı ki
 bunlara bunca luṭf in‘âm idersin (5) Allah te‘âlâ eydür yâ Mûsâ bunlar baña ‘aşî
 olurlar ben daḥı (6) bunlara incünüp bir ḥışm göndersem bunları sevdüğümden (7)
 raḥmetüm ğazabımı öñürdür tîz ilerü varur bunları ihâṭa (8) ider kaplar ğazabum
 görür ki raḥmet bunları kaplamış ğazabum (9) te‘şîrinden maḥv olur bunlar
 kurtulurlar yâ Mûsâ cemîc (10) maḥlûkâta ümmet-i Muḥammedden ‘azîz ḥürmetlü
 kimse yaratmadum ve ‘âlem-i (11) ervâḥa bunları cemîc maḥlûkâtdan yedi yüz yıl
 öñdin yaratdum (12) ammâ şüret ‘âleminde cemîc ümmetden soñra getürsem
 gerekdür (13) ve zamānuñ âḥirinde getürem girü kalan ümmetler gibi yer altında
 çok (14) yatmasunlar diyü imdi yâ Mûsâ diler misin ki anlaruñ âvâzlarını saña (15)
 işitdürem Mûsâ eyitdi yâ Rab kerem eyle işitdürgil andan Allah te‘âlâ [71b] (1) ‘azze
 ve celle bir kerre ḥiṭâb itdi ki yâ ümmet-i Muḥammed derḥâl âm (2) ḥâs erkek dişi
 cemîc bir âvâzdan cevâb virüp eyitdiler ki (3) *Allāhumme lebbeyk vaḥdeke lâ-şerîke*
leke lebbeyk inne’l-ḥamde ve’n-ni‘mete leke (4) ve’l-mülke lâ şerîke leke lebbeyk
 kaçan ki ḥazret-i Mûsâ bunlaruñ âvâzını (5) eşitdi hemîn dem yüzi üzerine düşdi daḥı
 eyitdi ki yâ Rab (6) beni daḥı ümmet-i Muḥammedden eyle diyü zârlık eyledi Allah
 te‘âlâ eyitdi ki (7) qaldur başuñı yâ Mûsâ saña daḥı virdüğüme şükr eyle seni daḥı
 (8) nice peygamberlerden efḍal eyledüm risâletle kelimâtla ol (9) kerâmeti ki
 Muḥammede virdüm ve anuñ ümmetine virdüm ne hiç bir peygambere (10) virürem

ve ne bir ümmete virürem didi imdi yâ Mūsā yür[i] imdi (11) var beni İsrāʾîl kavmine bunları haber vir cān-ı göñülden (12) Muḥammed ümmetini sevsinler gece gündüz şalavāta meşğül (13) olsunlar tā ki ben daḥı anlardan rāzī olam raḥmet eyleyem (14) anları daḥı cennete koyam didi faşl miʿrāc gicesi Tañrı teʿālā (15) eydür yâ Muḥammed senüñ ümmetüñi ḡayet sevdüğümçün bunlar[ı] [72a] (1) cemīʿ ümmetlerden şoñra getürdüm daḥı boylarını kısacuk (2) eyledüm daḥı ʿömrlerin azcuk eyledüm daḥı mälların azcuk (3) eyledüm daḥı gövdelerin zaʿīfce eyledüm Resül ḥazret eydür (4) ilāhī bu maʿnilerde ḥikmet nedür baña bildürgil dir Tañr[ı] teʿālā (5) eydür ey benüm ḥabībüm anuñçün kamudan şoñra getürdüm ki (6) cemīʿ ümmetlerüñ ʿaybını senüñ ümmetüñe bildürem senüñ ümmetüñüñ ʿaybını (7) bildürmeyem ancak ben bilem imdi yâ Muḥammed eger senüñ ümmetüñi kıyāmet güninde (8) rüsvāy kılsay mısam dünyāda daḥı bunları rüsvāy iderdüm (9) bir vech daḥı anuñçün bunları şoñra getürdüm ki kamu ümmetlerden (10) bunlara şikāyet eyledüm bunları dost tutundum bunlardan (11) kimseye şikāyet eylemeyem imdi eger bunları yarın kıyāmetde ḥalāyık (12) ortasında ben bunları rüsvāy eylessem ḥikmetden taşra olmuş (13) olur imdi ḥāşā ki benüm işüm ḥikmetden daşra ola yâ Muḥammed (14) ben dilerem ki bunlaruñ ʿaybların saña daḥı bildürmeyem tā ki (15) sen bunları eyü kişi şanup şefāʿat kılasın ben bunları [72b] (1) ʿayblarıyla kabül idüp raḥmet kılam eger sen bunlaruñ ʿaybların (2) muṭṭaliʿ olursañ bunlardan bīzār olup bunları şefāʿatden (3) maḥrūm kılasın imdi Resül ḥazreti eydür ilāhī ümmetümi (4) yavlaḡ severin kerem eyle bunlara raḥmet kıлмаḡı baña koḡıl (5) bunlara ben şefkatle raḥmet eyleyeyin didi Allah teʿālā (6) eydür yâ Muḥammed bu sözüñ ümmetüñ ḥaḡḡında maşlaḡatlu söz (7) degüldür benüm ʿizzetüm ʿazametüm ḥaḡḡıçün eger birisinüñ ʿaybını (8) saña bildürsem şol sâʿat incinesin қақıyasın cemīʿsinden (9) bile bīzār olasın yâ Muḥammed sen maḥlūḡsın maḥlūḡ ḥavşalası (10) buña ṭāḡat getüremez anlaruñ biñine yâ on biñine yâ yüz biñine (11) raḥmet kılasın girü қalanın

rahmetden mahrûm kılasın (12) imdi yâ Muhammed maşlahat budur ki bunların
‘aybların sen dahı (13) bilmeyesin eyü kişi şanup şefâ‘at kılasın ben ‘izzetüme (14)
lâyık rahmet eyleyem bir vech dahı oldur ki anuñçün (15) ümmetüni ümmetlerden
şoñra getürdüm ki toprak altında [73a] (1) az yatsunlar diyü bir vech dahı şeytân[ı]
za‘îf bulsunlar (2) diyü şoñra getürdüm zîra şeytân yîñidi koydı ilerüki (3) ümmetleri
çekişi çekişi âhir yîñidi şimdi za‘îf oldu (4) senüñ ümmetüñe mekr idemez bir vech
dahı oldur ki ilerüki (5) ümmetler zaḥmetler çekdiler yol bellü eyleyince senüñ
ümmetüñ (6) anuñçün şoñra getürdüm ki yolu geñezce buldı zaḥmetsüz (7) yürüdiler
bu şuñna beñzer ki yola kar düşüp evvel kuvvetlülери (8) yürüdürler çığır eylesünler
diyü andan za‘îfleri yürüdürler (9) bir vech dahı ‘ömrlerin kışa itdük hikmet budur
ki ‘ömr (10) iki dürlüdür bir dürlüsi oldur fışkıda fücürda günâhda (11) ma‘şiyetde
geçer bir dürlüsi dahı budur tâ‘atde ‘ibâdetde (12) geçer imdi ‘ömr kışa olduğı
yegdür zîra tâ‘atde ‘ibâdetde (13) geçen ‘ömr dahı rahmetdür fesâdda geçen ḥod her
gün günâhın (14) arturur imdi ‘âbidüñ ‘ömrî kışa olsa zaḥmet az olur (15) fâsıkuñ
‘ömrî az olsa günâhı az olur bir vech dahı [73b] (1) oldur ki dünyâ zindândur dost
dostı zindânda (2) olduğı revâ görmez bir vech dahı oldur ki ‘ömr uzun (3) olmaḳda
fâyide oldur ki günden güne ḥayr ziyâde olaydı (4) Tañrı te‘âlâ Muhammed
ümmetine az ‘ömrde çok şevâb virdi (5) ayruḳ ümmetler yüz yılda kazanduguñ
Muhammed ümmetine bir sâ‘atde (6) ḥâşıl olur eyle olıcaḳ uzun ‘ömr nider
şüretlerin (7) anuñçün ḥaḳîr kıldı ki kıyâmet günü olıcaḳ ḥiṭâb gele ki (8) getür bu
za‘îf kullarumuñ ‘amelini bunların ‘amelini getüreler (9) tağlardan taşlardan ağır
gele andan Allah te‘âlâ (10) eyide getürüñ ol uzun boylu çok ‘ömlü güçlü (11)
kuvvetlü kullarumuñ dahı ‘amelini diye anların dahı ‘amelin getüreler (12) şöyle ki
bu kişinüñ ‘ameli bir za‘îfçe mü’min ‘amelince dahı (13) olmaya andan Ḥaḳ te‘âlâ
buyura ki yâ kullarum siz iş bunuñ gibi (14) uzun boyla çok ‘ömrle ‘amelüñüz azacuk
bunlar kışacık (15) boyla azacuk ‘ömrle ḥaḳîrçe şüretle ‘amelleri çok [74a] (1) ne

dırsız eyideler ki Hüdāvende hāḫ budur ki bunlar (2) bizden artuḫ mertebeye lāyık olalar cennete daḫı (3) bizden öñdin gireler diyeler imdi zihī luṭf-ı kerem ol (4) keremi çok pādīshāhuñdur ki bu ümmet hāḫḫında kılmışdur (5) zihī ‘ināyet kim azacuk eyleyen oldur ve bu za‘īflerüñ (6) azacuk ‘amellerin ayruḫlara çok gösteren oldur bunlara (7) ikrār itdüren oldur bir vech daḫı oldur ki ḫavīlere (8) yüki ağır ururlar za‘īflere yeyincek ururlar ilerüki (8) ümmetlerüñ boyları uzun ‘ömrleri uzun yükleri (10) ağırdu bu ümmetüñ boyları kıscuk ‘ömrleri azıcuk (11) yükleri yeyincek ilerüki ümmetlerüñ birisi bir günāh işlese (12) anlar şerī‘atlerinde ḫükm buyidi ki ol günāh eyleyen (13) kişi kendü üzerini yüz yıl yalan zaḫmet içinde ṭutsa (14) gerekdi yüz yıldan şöñra kendü ta‘alluḫından bir kimesne bir kılıçla (15) bunuñ boynını urmaḫ gerekdi tā ki tevbesi ḫabūl olup [74b] (1) ol itdigi günāhdan ḫurtulaydı ammā Allah te‘ālā ‘azze (2) ve celle ḫazret-i Muḫammed Muştafānuñ keremine bu nesneler ümmetine (3) bağışladı kırk elli yıllık günāhına şıdkıla i‘tikādla (4) bir tevbeyle ḫabūl kıılır anuñ günāhların bağışlar yirine bir ol (5) miḫdar ḫasenāt virür bir vech daḫı mālların az kılduḫına (6) ḫikmet budur ki ḫalālīcün ḫisāb olur ḫarām içün ‘azāb (7) olur anuñcün mālların az virdi ki mü’mine ḫisāb olmaya (8) andan Allah te‘ālā eydür yā Muḫammed senüñ ümmetüñe itdügüm in‘āmı iḫsānı (9) yüz biñ yigirmi dört bin peygamberlerüñ ümmetine itmedüm temmet bi-‘avnillāhi te‘ālā

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KİTÂB-I Mİ‘RÂCNÂME’NİN SEÇME SÖZLÜĞÜ

‘âbid	Ar.	İbâdet eden, kulluk eden kimse.
aḥsen	Ar.	Çok (daha, en, pek) güzel.
aķçe	Ar.	Selçuklular ve Osmanlılar’da para birimi olarak kullanılan gümüş sikke
‘amūd	Ar.	Değnek, sopa
‘arasât	Ar.	Mahşer yeri, haşır ve neşir meydanı.
āsān	Türkçe	Elde durmayıp kolay kayan.
aşşı	Türkçe	Fayda, kâr, menfaat.
ayruķsı	Türkçe	Başka, başka türlü, farklı.
āzād	Fars.	Serbest bırakma, serbestlik.
azıķ	Türkçe	Yolculuk sırasında veya dışarıda çalışırken yenmek üzere hazırlanan yiyecek, kumanya, nevâle.
bāk	Fars.	Korku, kaygı, çekinme.
bāzergān	Fars.	Tüccar, tâcir.
bend	Fars.	Bağ,bağlanma.
berāt	Ar.	Bir kimseye bir imtiyaz verildiğini gösteren belge.
bes	Fars.	Yeter, yetişir, elverir, kâfi, kolay.
beşâret	Ar.	Müjde, iyi haber.
bevl	Ar.	Sidik, çiş, idrar.
bī-hūş	Fars.	Aklı başında olmayan, kendinden geçmiş, baygın; şaşkın, sersem.
biryān	Fars.	Kebap etmek, kavurmak, yakmak.

bīzār	Fars.	Bıkmış, usanmış, bezmiş.
buğz	Ar.	Kin, nefret, düşmanlık.
Çalap	Türkçe	Tanrı, Allah.
cāmūş	Türkçe	Haşarı ,sert başlı hayvan.
çāšnī	Fars.	Çeşni, lezzet, tat.
cehd	Ar.	Alışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma.
cevr	Ar.	Haksızlık edip incitme, eziyet, cefâ, gadr, zulüm.
cihet	Ar.	Yön, taraf, istikâmet, cânip.
cühūd	Ar.	Yahûdi, çıfit.
cüş	Fars.	Coşma, taşma, kaynama, coşkunluk, galeyan.
dānā	Ar.	Âlim, bilgin, bilgili, bilen kimse.
deprenmek	Türkçe.	Harekete gelmek, kımıldamak.
derīçe	Fars.	Küçük kapı, kapıcık.
dīdār	Fars.	Yüz, güzel yüz, çehre.
dirīğ	Fars.	Esirgeme, kıyamama.
dükeli	Türkçe	Hep, hepsi, bütün cümle, herkes.
dürr	Ar.	İnci.
düzmek	Türkçe	Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.
ecr	Ar.	Bir iş karşılığında verilen ücret, Mânevî karşılık, sevap.
ednā	Ar.	Çok (daha, en, pek) aşağı, âdî.
elitmek	Türkçe	İletmek.
envār	Ar.	Nurlar, ışıklar.

ervāh	Ar.	Ruhlar.
fāriğ	Ar.	Vazgeçmiş, terketmiş, el çekmiş
fāsık	Ar.	Fısk u fucur sâhibi, şerîat hükümlerine uymayan günahkâr kimse.
fazîh	Ar.	Rezil, rüsvâ; yersiz ve çirkin.
fazl	Ar.	Âlîcenaplık ve cömertlik, iyilik, lutuf, kerem.
ferişteh	Ar.	Melek.
firāk	Ar.	Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firkat.
ğāşiye	Ar.	At eyerinin altına örtülen sırmalı veya şerit süslemeli, sâhibinin servetine göre kıymetli taşlarla bezenmiş örtü.
geñez	Türkçe	Kolay.
ğill	Ar.	Gizli kin, düşmanlık, garaz.
gökcek	Türkçe	Güzel, sevimli, hoş.
güzîde	Fars.	Seçkin, seçilmiş, mümtaz, elit.
ḥabîb	Ar.	Sevilen kimse, sevgili, dost.
ḥâcet	Ar.	Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç.
ḥacîl	Ar.	Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan.
ḥakāyık	Ar.	Hakikatler, gerçekler.
ḥakîr	Ar.	Değersiz, îtibarsız, küçük.
hâlik	Ar.	Helâk olan, helâk olacak durumda bulunan, fânî.
ḥalk	Ar.	Yaratma, yok iken var etme.
ḥasîs	Ar.	Paraya, mala aşırı düşkünlüğü yüzünden elindekini harcayamayan (kimse), cimri, pinti, bahil.

havās	Ar.	Hasseler, duyular.
havf	Ar.	Korku.
havşala	Ar.	İnsanın anlama, kavrama, kabul edebilme ve tahammül derecesi.
hayız	Ar.	Âdet hâli, aybaşı.
hebā'en menṣūrā	Ar.	Boşuna, faydasız olarak.
hemān-dem	Fars.	Derhal, o anda, çabucak, hemen.
hevā	Ar.	İstek, arzu, heves, meyl.
hicāb	Ar.	Utanma, sıkılma, mahcûbiyet, örtü.
hık	Ar.	Balgam.
hil'at	Ar.	Pâdişahlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen, kürklü veya işlemeli kıymetli kaftan.
hîn	Ar.	Zaman, vakit.
hinzır	Ar.	Hâin, gaddar, inatçı, pis, domuz.
hışm	Fars.	Öfke, kızgınlık, gazap.
höd	Fars.	Kendi, bizzat, -de, dahi.
hor	Fars.	Değersiz, bayağı, hakir.
hubṣ	Ar.	Habislik, habâset, kötülük, alçaklık.
Hudāvend	Fars.	Efendi, sâhip, mâlik, hükümdar.
hulḳ	Ar.	Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat.
hulle	Ar.	Cennette giyilecek elbise.
hūrî	Ar.	Cennet kızı.
huşū'	Ar.	Varlığının farkında olamayacak derecede kendini karşısında bulunduğu şeyin heybet ve câzibesine kaptırma.
huzū'	Ar.	Alçak gönüllülük, tevâzu.

icābet	Ar.	Teklif edilen, istenen bir şeyi kabul etme, muvâfakat etme, uyma.
ictināb	Ar.	Kaçınma, sakınma, çekinme.
‘ifrīt	Ar.	Cinlerin çok zararlı ve çok korkunç kabul edileni.
iḥāṭa	Ar.	Bir şeyin etrâfını çevirme.
iḥlāṣ	Ar.	Riyâsız ve yapmacıksız inanış, çok samîmî bağlılık, katışıksız tam doğruluk.
iḥtiyār eylemek	Ar.	Seçmek, tercih etmek.
ikrār	Ar.	Gizlemeyip açıklama, itiraf etme.
i‘lām	Ar.	Bildirme, anlatma.
‘imāret	Ar.	Bir yeri bayındır ve mâmur etme, bayındırlık.
imtisāl	Ar.	Örnek olarak alıp ayak uydurma, uyma, uyulma.
in‘ām	Ar.	Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.
‘ināyet	Ar.	Lutuf, ihsan, iyilik.
irāk	Türkçe	Uzak.
‘işret	Ar.	İçki içme, içki.
isti‘ānet	Ar.	Yardım isteme.
istiġfār	Ar.	Allah’tan günahlarının bağışlanmasını isteme, tövbe etme.
isti‘māl	Ar.	İş işlemek, yapmak, icrâ etmek”ten, kullanma.
i‘tikād	Ar.	İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç.
ittihād	Ar.	Bir olma, birleşme.
ittisāf	Ar.	Bir sıfatla sıfatlanma, bir şey kendisinde hal ve sıfat olarak bulunur olma, muttasıf olma.

‘ivaż	Ar.	Bir şeye karşılık olarak verilen veya alınan şey, bedel, karşılık
ivmek	Türkçe	Acele etmek, koşmak, çabuk davranmak, şitap etmek.
‘izzet	Ar.	Hürmet, saygı, ikram.
ķabīh	Ar.	Çirkin.
ķabza	Ar.	Kılıç, tabanca, ok vb.nin tutulacak yeri.
ķadem	Ar.	Ayak.
ķa’īl	Ar.	Râzı olmuş, boyun eğmiş.
ķā’im	Ar.	Ayakta duran, ayağa kalkmış durumda olan, kıyamda bulunan.
ķakmak	Türkçe	El veya ayakla itmek, ittirmek, itip dürtmek, vurmak.
kāmil	Ar.	Noksansız, tam, bütün.
ķamu	Türkçe	Bir memleketteki halkın bütünü, amme.
ķanķı	Türkçe	Hangi.
ķaravaş	Türkçe	Câriye, halayık.
kārbān	Fars.	Kervan kelimesinin eski metinlerde rastlanan şekli.
ķasem	Ar.	Yemin etmek.
ķaṭre	Ar.	Damla.
ķavī	Ar.	Güçlü, kuvvetli.
ķavl	Ar.	Söz, kelâm.
ķayrak	Türkçe	Toprağı kayan ve ekime elverişli olmayan verimsiz arâzi.
kebā’ir	Ar.	Hakkında açık hüküm bulunan büyük günahlar, kebîreler.
kefâret	Ar.	İşlenmiş bir günah, suç veya kabahatin affı için şeriat hükmünce verilmesi veya yapılması gereken şey.

kelb	Ar.	Köpek.
kerâmet	Ar.	Kerâmetler, ermişlerden zuhur eden olağanüstü haller.
kerrübî	Ar.	Cenâb-ı hakk’a en yakın olan ve “melâike-i mukarrebîn” denen meleklerden her biri.
keşâfet	Ar.	Koyuluk, koyu olma durumu, yoğunluk.
kesb	Ar.	Kazanma, çalışarak kazanma.
kethüdâ	Fars.	Eskiden büyük devlet adamlarının, zenginlerin işlerini gören kimse, kâhya.
kevser	Ar.	Cennette bir nehir veya havuz.
kibr	Ar.	Büyüklik taslama, kendini herkesten üstün görme.
kifâf	Ar.	Yaşamaya yetecek kadar rızık.
kifâyet	Ar.	Yeter miktarda olma, yetişme, elverme, kâfi olma.
ķırañı	Türkçe	Dağ sırtı, bayır.
ķırba	Ar.	Sakaların su taşıdığı, altı geniş, ağzı dar deriden kap, meşin su tulumu.
ķırķıl	Türkçe	Saçına sakalına ak düşmüş, kıranta.
kisve	Ar.	Elbise, üst baş, kılık kıyâfet.
kizb	Ar.	Yalan.
ķulmaşlık	Türkçe	Aldatıcılık, hilecilik, kalleslik.
ķurb	Ar.	Yakınlık.
la‘net	Ar.	Allah’ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma.
lerze	Fars.	Titreme, titreyiş.
leşker	Fars.	Asker.
leţâfet	Ar.	Hoşluk, güzellik, incelik.
levn	Ar.	Renk.

mağbūn	Ar.	Bir şeyin iç yüzünü, gerçeğini bilmediği için aldanmış, kanmış olan.
mağfūr	Ar.	Allah tarafından günahları bağışlanan veya günahlarının bağışlanması için Cenâbıhakk'a duâ edilen (ölmüş kimse).
mālik	Ar.	Bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip.
maşhara	Ar.	Maskara kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli. Tuhafliklar yaparak çevresini eğlendiren, hoş, sevimli, şaklaban.
maşlahat	Ar.	İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.
masñu ^c	Ar.	Sanatla yapılmış, sanat mahsûlü.
maşrık	Ar.	Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark.
mecîd	Ar.	Şânı, şerefi yüce olan, çok büyük, ulu, Hz. Allah.
mefkūd	Ar.	Mevcut olmayan, bulunmayan, yok.
meknūn	Ar.	Saklanıp korunan, saklı, gizli.
mekr	Ar.	Hile, düzen, aldatma.
mekrūh	Ar.	Tiksinti veren, iğrendiren, iğrenç, kerih.
mel ^c anet	Ar.	Lânete sebep olacak, lâneti gerektirecek kadar kötü iş ve davranış, alçaklık, mel'unluk.
mel ^c ūn	Ar.	Kovmak, uzaklaştırmak'tan, lanetlenmiş.
menkūl	Ar.	Bulunduğu yerden başka bir yere taşınmış, götürülmüş, nakledilmiş.
menşūr	Ar.	Yayılmış, dağıtılmış.
meşakkat	Ar.	Güçlük, zorluk, sıkıntı, eziyet, zahmet.
meşâyih	Ar.	Şeyhler.

mevc	Ar.	Dalga.
mismil	Fars.	Temiz, pak şey.
mīzān	Ar.	Tartı, ölçü âleti, terâzi.
mu‘aţţar	Ar.	Güzel kokulu, ıtırılı.
müberrrā	Ar.	İlgisi, alâkası kalmamış, arınmış, arındırılmış.
muḥkem	Türkçe	Dayanıklı, güçlü duruma getirilmiş, sağlamlaştırılmış, sağlam, kuvvetli, metin.
muḳaddem	Ar.	Önde olan, önden giden, ileride bulunan.
muḳarreb	Ar.	Yaklaşmış, dost kabul edilmiş (kimse), yakın. Allah’a yakın olan.
muḳarrer	Ar.	Hakkında karar alınmış, karar verilmiş, kararlaştırılmış.
mülevves	Ar.	Pis, kirli, iğrenç.
mülġā	Ar.	Kaldırılmış, feshedilmiş, lağvolunmuş.
münezzeh	Ar.	Eksiklik, noksanlık, kötülükten arındırılmış olan, uzak, berî.
mūnis	Ar.	Kolayca dostluk kurabilen, sokulgan, sıcakkanlı, cana yakın.
muntazır	Ar.	Ölmek üzere olan, can çekişen.
murdār	Fars.	Kirli, pis, iğrenç.
mürīd	Ar.	Tarīkata girip bir mürşide bağlanan kimse.
mürsel	Ar.	Gönderilmiş, yollanmış.
müşābih	Ar.	Benzeyen, benzer, mümâsil.
müşāhede	Ar.	Gözle görme.
müşerref	Ar.	Şeref kazanmış, şereflenmiş, şerefli.
müstağrak	Ar.	atmış, dalmış, içine gömülmüş, garkolmuş.
müstecāb	Ar.	Olumlu, müspet cevap alınan, kabul edilen.

muştuluk	Türkçe	İyi ve muştulu haber getirene verilen armağan.
mutaşarrıf	Ar.	Bir mal yâhut mülkün sâhibi, mâliki olup kullanma hakkını elinde bulunduran (kimse).
mütehayyir	Ar.	Şaşmış, şaşırmış, hayrete düşmüş.
mütelâşî	Ar.	Telâş eden, telâşlı, yok olan, mahvolan, izmihlâle uğrayan.
muṭîʿ	Ar.	Uyan, itâat eden, boyun eğen, tâbi olan (kimse).
muṭṭaliʿ	Ar.	Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.
muttaşif	Ar.	Bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hal ve sıfat bulunan.
muvaḥḥid	Ar.	Allah'ın birliğine inanan, tevhit inancını benimseyen kimse, Müslüman.
muẓır	Ar.	Zarar veren, zararlı.
naẓîr	Ar.	Benzer, eş.
necâset	Ar.	Pislik, murdarlık.
nekes	Fars.	Cimri, eli sıkı, hasis.
nemed	Fars.	Keçe.
nerdübân	Fars.	Merdiven kelimesinin eski metinlerde rastlanan şekli.
nevâhî	Ar.	Menedilen, yasaklanan şeyler.
nevâziş	Fars.	Okşama, gönül alma, iltifat etme.
nifāk	Ar.	İnsanlar arasında anlaşmazlıktan gelen ayrılık, ara bozukluğu.
nîme	Fars.	Yarım, yarı, buçuk.
nisyân	Ar.	Unutma.
nîyâz	Fars.	Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, ricâ.

perākende	Fars.	Birbirinden ayrı, dağınık, darmadağınık.
pīrlık	Türkçe	Pir olma durumu, ihtiyarlık.
rāyegān	Fars.	Karşılıksız, bedelsiz, bedâva.
revā	Fars.	Lâyık, uygun, yerinde, münâsip.
rif'at	Ar.	Yücelik, yükseklik, özellikle mevki yüksekliği.
riyā	Ar.	Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, iki yüzlülük.
rubūbiyet	Ar.	Rab olma durumu, Tanrılık.
rūşen	Fars.	Parlak, aydın, aydınlık.
rūzī	Fars.	Rızık, azık.
şaçu	Türkçe	Kimi düğün ve şenliklerde ortaya saçılması gelenek olan inci, para, şeker, tahıl gibi şeyler.
şafā	Ar.	Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.
sā'il	Ar.	Soru soran kimse, dilenen kimse, dilenci.
şā'im	Ar.	Oruç tutan (kimse), oruçlu.
şākir	Ar.	Şükreden kimse, şükredici.
şavm	Ar.	Oruç.
şavma'a	Ar.	İçinde ibâdet edilen ve uzlete girilen çeşitli dinlere âit tapınak.
şayd	Ar.	Av, şikâr.
şebāt	Ar.	Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme.
şefā'at	Ar.	Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma.
şefi'	Ar.	Şefâat eden, bir kimsenin affa uğraması için aracılık eden kimse.

sehel	Türkçe	Az azıcık, pek basit.
semirmek	Türkçe	Besili ve semiz duruma gelmek, yağ bağlamak.
sergerdān	Fars.	Başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşırmış, sersemlemiş bir durumda olan kimse.
serheng	Fars.	Bekçi, yasakçı, kavas.
şerîk	Ar.	Ortak.
server-i ka'ināt	Ar.	Hız.Muhammet, bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis.
settār	Ar.	Kullarının hatâ, kusur, ayıp ve günahlarını örten, bağışlayan” anlamında Allah için kullanılır.
şıdık	Ar.	Doğruluk, gerçeklik.
şımak	Türkçe	Kırmak.
şirā	Ar.	Satın alma, satın alınma.
şıyrıncık	Türkçe	Elde durmayıp kayan, kaygan.
şomlık	Ar.	Uğursuz.
söyünmek	Türkçe	Sönmek.
şuhuf	Ar.	Allah'ın Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerim isimleriyle bilinen dört büyük kitaptan başka bâzı peygamberlere gönderdiği vahiyleri ihtivâ eden sahîfeler, risâleler.
şūmlık	Ar.	Uğursuzluk
şundurmak	Türkçe	İleriye doğru uzatmak”tan fiil ismi ekinin kalıplaşmasıyla “İleriye doğru uzatılan şey”.
sündüs	Ar.	Dokumasında altın ve gümüş teller bulunan, parlak renkli ve değerli bir ipek kumaş çeşidi.

şuver	Ar.	Sûretler, şekiller.
ta‘accüb	Ar.	Şaşma, hayret etme.
ta‘alluk	Ar.	İlişik, ilgi, bağ.
ta‘ām	Ar.	Yemek, aş.
ta‘at	Ar.	Allah’ın emirlerine uyma, emredileni yapma.
ta‘azzum	Ar.	Büyüklik taslama, kibirlenme.
tafdīl	Ar.	Birini veya bir şeyi diğerlerine tercih etme, diğerlerine üstün görme.
taḥāret	Ar.	Temiz olma, temizlik.
taḥkīk	Ar.	Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma.
tā‘ib	Ar.	Allah’a dönen, tövbe eden kimse.
ṭammak	Türkçe	Damlamak.
ṭamu	Türkçe	Cehennem.
ṭaṇ	Türkçe	Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir.
taṣadduk	Ar.	Sadaka vermek.
taẓarru‘	Ar.	Yalvarma, yakarma.
ta‘ẓīm	Ar.	Hürmet etme, saygı gösterme, büyük sayıldığını belli edecek şekilde güzel muâmelede bulunma.
tehlīl	Ar.	Kelime-i tevhîdi, “Lâ ilâhe illallah” sözünü söyleme.
tekebbür	Ar.	Kibirlenme, büyüklük satma.
tekzīb	Ar.	Yalanlama, doğru olmadığını açıklama.
temcīd	Ar.	Ululama, yüceltme.
temerrüd	Ar.	İnat etme, karşı durma, kafa tutma.

teveccüh	Ar.	Bir tarafa doğru yönelme, doğrulma.
teʿvīl	Ar.	Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mana ile yorumlama.
tıfıllık	Türkçe	Çocukluk.
ʿucb	Ar.	Şaşmak, hayret etmek, yadırgamak.
ulvī		Yüce, yüksek.
ʿunf	Ar.	Şiddetli, sert, kaba.
uş	Türkçe	Akıl.
uş	Türkçe	İşte şimdi, çünkü, ancak.
üzengü	Türkçe	Ata binebilmek için ayakla üzerine basılan, bir kayışla eğerin yanına asılmış, altı düz mâdenî halka.
vaḳf	Ar.	Durma, duruş.
varṭa	Ar.	Tehlike, uçurum, kuyu gibi derin yer, çukur.
vech	Ar.	Yüz, çehre.
vehm	Ar.	Gerçekte var olmayan, fakat var olduğu sanılan, varmış gibi tasarlanan düşünce ve zan.
veyl	Ar.	Cehennemde bir vâdînin adı.
vildān	Ar.	Bebekler, köleler.
vişāl	Ar.	Sevdiğine kavuşma, vuslat.
yaḥşî	Türkçe	Güzel, iyi.
yāve	Fars.	Saçma sapan söz, anlamsız boş lakırdı.
yavlak	Türkçe	Pek, çok, gayet.
yeg	Türkçe	Daha iyi, üstün.
yegrek	Türkçe	Daha üstün tutulan, tercih edilen, müreccah.

yeyincek	Türkçe	Haffifce, hafif.
yeyinletmek	Türkçe	Hafifletmek.
yumak	Türkçe	Temizlemek.
zāhir	Ar.	Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).
zā'ik	Ar.	Tadan, lezzet alan.
zebūn	Fars.	Güçsüz, zayıf, âciz.
zengī	Fars.	Sütun, direk.
zihī	Fars.	Ne güzel, ne hoş, ne iyi.

SONUÇ

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 kayıt nolu eser, üç bölümden oluşmaktadır. Kitâb-ı mi'râc-nâme, Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı. Bu bölümler arasında 1b-74b sayfaları arasında kalan Kitâb-ı mi'râc-nâme bölümü bu tezde incelenmiştir. Birinci bölümünde mi'râcın ne olduğu ve İslam dininde mi'râc hâdisesinin nasıl işlendiği açıklanmış, mi'râc-nâmeler hakkında bilgi verilip tarihi seyri ele alınmış ve Türk edebiyatında mi'râc-nâmeler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde metnin şekli, içeriği ve genel hatlarıyla dil ve imlâ özelliklerinden bahsedilmiş, eserdeki motifler bulunmuştur, diğer eserler arasındaki farkı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde metni oluştururken dikkat edilenler belirtildikten sonra metnin transkripsiyonlu çevirisi yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise metnin daha kolay anlaşılması için seçme bir sözlük eklenmiştir.

Çalışma konusu olan eser, mensur biçimde yazılmıştır. Allah adının methi ve tevhid bölümüyle başlayan Kitâb-ı Mi'râc-nâme'nin; İslâmın beş şartı, cehennem ve cennet ehli, ibadet etmenin önemi, namaz kılmanın gereği vb. hakkında verdiği bilgiler göz önünde bulundurulduğunda eserin halkı dinî konularda eğitmek amacıyla yazılmış didaktik bir içerikli bir eser olduğu söylenebilir.

Mi'râc-nâmelerin mevlid gibi mi'râc gecelerinde bir araya gelinerek okunduğunu göz önünde bulundurursak bu eserlerin halkın kültürüne sirayet etmesi açısından önemli olduğu kanısına varabiliriz. Konular da bu anlamda öğretici ve bilgi verici seçilmiş, içindeki bilgilere ilaveten gündelik hayattan kültürel öğeler, hikâyeler verilerek desteklenmiştir. İmlâsı bakımından ise hem Eski Anadolu Türkçesi hem de günümüz Türkçesine yakın kelime ve ekleri bir arada bulundurduğu için Türkçenin tarihi için de önemli olduğunu sanıyoruz. Ayrıca tez çalışmasının yeni bir mi'râc-nâme örneğini ihtiva etmesi bakımından mi'râc-nâmeler üzerine yapılacak çalışmalar için de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aça, Mehmet, vd., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 1999.
- Ağırakça, Ahmet, “Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı”, *Artuklu Akademi*, 2014, ss.1-30.
- Akar, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Alkan, Kadriye, *Türk Edebiyatında Mensur Mi‘râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antakî’nin Mensur Mi‘râc-nâmesi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2015.
- Arpaguş, Hatice Kelpetin, “İlmihal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, ss.139-141.
- Arslan, Mehmet, *Manzum Mi‘râc-nâmeler ve Mi‘râciyyeler*, Sivas 2019, C.1, s.19.
- Banarlı, Sami Nihat, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, MEB Yayınları, İstanbul 1977.
- Bozkurt, Nebi, “Mescid-i Aksa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, ss.268.
- Çimen, Sema, *15.Yüzyılda Ananım Bir Mi‘râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- Develi, Hayati, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Miracnâme”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.18,1998,ss.81-229.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013.
- Dikmen, Melek, “Son Müstakil Miraciyelerden Biri: Mehmed Bahâeddin ve Mi‘raciye’si”, *Ekev Akademi Dergisi*, S. 67, 2016, ss. 237-260.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- Doğan, Cihan, “Mirâc-nâme Harezm Türkçesiyle Mi Yazılmıştır?” *Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi*, C. 22/1, 2018, ss. 52-98.
- Efendioğlu, Mehmet, “Sahâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 491.
- Esir, Hasan Ali, “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Mirac Mevzuu”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 39, 2009, s. 688.
- Gülüm, Emrah, “Türk Edebiyatında Mi‘râcnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliografya Denemesi” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research*, 7/35, 2014, ss.105- 111.
- Gürsoy, Nebahat, *Miraç-name, Vefat, İsimsiz Bir Mesnevi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.
- Güzelişik, Gülten Feşel, *Şeyyâd Hamza Mi‘râc-nâme*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 1996.
- İsen, Mustafa vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 6. Basım, Ankara 2011.
- Kaya, Hasan., “Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî’nin Mi‘râciyesi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/6, 2014, ss. 677-718.

- Kubbealtı Lugati, www.lugatim.com, (03.07.2020)
- Meyân, A. Fârûk, *Meâricü'n-Nübüvve Altıparmak Peygamberler Tarihi*, İstanbul 1976.
- Mişkinien, Galina, “Litvanya Tatarlarına Ait El Yazmalarında Bulunan Miracname”, *Hacattepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2011, C. 14, ss. 225-239.
- Öz, Mustafa, “Burak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss.417.
- Onay, Talat Ahmet, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, haz. Cemal Kurnaz, Kurgan Edebiyat Yayınları, İstanbul 2013.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.
- Pala, İskender, “Mirac”, *Miraciye (Miraçnâme)*, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler / İsimler / Eserler / Terimler)*, C. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, ss. 372-374
- Palacios, Miguel Asin, *Dante ve İslâm*, Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2010.
- Safa, Zebîhullah, *İran Edebiyatı Tarihi*, çev. Hasan. Almaz, NüshaYayınları, Ankara 2002.
- Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2015.
- Sır, Ayşe Nur “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi‘râciyye”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, 2013, ss. 2257-2349,
- Şener, Hasan, “Türk Edebiyatında Mi‘râciyye Geleneği ve Harputlu Rahmî’nin Beyân-ı Mi‘râc Başlıklı Manzumesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26/2, ss.77-91.
- Uludağ, Süleyman “*Sidretü’l-Müntehâ*” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss.151-152.
- Uluscu, Gizem, *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Miraçname (Mein-Gramer-Dizin)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.
- Uzun, Mustafa, “Mi‘râciyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss.135-140.
- Ürkmez, Ertan, *Türk-İslam Mitolojisi Bağlamında Mi‘râç Mitifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları*, Hacattepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- Yavuz, Salih Sabri, “Mi‘rac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss.132-135.

EKLER

Ek 1. Eserin İç kapağı

Ek 2. Eserin ilk sayfası

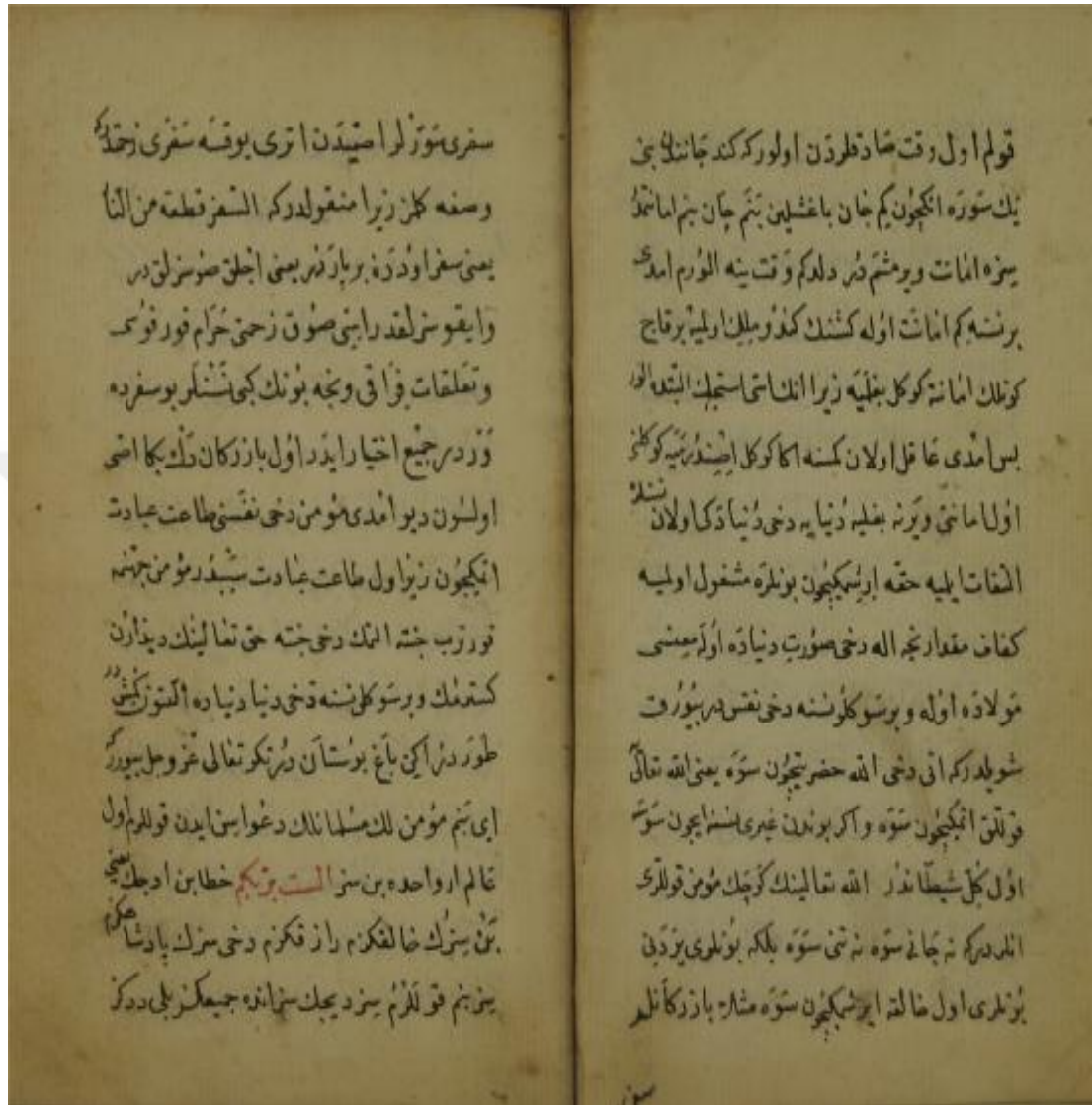
Ek 3. Eserin 'Kitab-ı Mi'râc-nâme' kısmından bir sayfa

Ek 4. Eserin 'Kitab-ı Mi'râc-nâme' kısmından bir sayfa

فرلریکور کلنلریکور محمدک قیندن معجرات
کور دیلر هب مسلمان اولدیلر دی کدا لکوز
کندوا ویکوز یقیدیکوز ددی چونکه بوسوز
ایشیدیلر جانلینیه اودشدی سوردکر رسول
حضرتنه کلدیلر یا محمد برسوخا تون لریکور
دکنه اولدق امانلر کلدلریم دکلمیری یاسه
دنلر دیلریم عورتلریم قریبیم یوک دینیکوز
دندردیلر رسول حضرت صلی الله علیه وسلم بونلرک
حالت بستم ادی یز آدم کوندیدی وار دیلر اهرت
خاتون فاطمه الزهرا ی بلیغیه وارن خانوم اول
دیر کدن قلدردیرک دولت خاینه کوردیرک اذن اول
برونه دوشدر عورتلرینک ایشنه اوشدیرکینی
بکوروب یقینله کینی فاقیوب دجمله وکینی سسه
دیریکله ینه کندوردیننه دنلر دیلر امانلر
عورت دندی اسلام دینی اوزرینه ثابت اولدی

چون یهودی یار کورد یار که بولور ابرق کند و کوه
او نیز سورد که آرا لایونن جعفری بولور دخی المرد
یوز دوندرب کلد یار رسول حضرتک اؤکنه
ینه ایمان کورد یار مؤمن سلیمان والا

اولدیر هر بیری بر اصحابه کمال
ایند و بناده اخوند را
اولدیر مت
بعون

وَحَسَنَ التَّوْفِيقِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ
أَمِينَ يَا رَبِّ

العالمين
منه
اشبع سوا من جوهره
بجود غود
اور اقلد
نما

ÖZ GEÇMİŞ

Çiğdem DEMİRTAŞ, Asarcık Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nden 2018 yılında mezun olmuştur. 2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yüksek lisans yapmaya hak kazanmıştır. 2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Pedagojik Formasyon Sertifikası almıştır. 2018 yılında OMÜ-TÜRKÇE'de Yabancılara Türkçe Öğreticiliği Sertifikası almıştır.

Halen yabancılara Türkçe eğitimi veren bir kurumda çalışmaktadır. B1 düzeyinde İngilizce bilgisi mevcuttur. Orta düzeyde İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: 0000-0002-5809-8384